

253.

142

Lawson

I —

II Ultrasonic spray

DZIEJE
KRÓLESTWA POLSKIEGO

**KRÓTKO LAT PORZĄDKIEM
OPISANE.**

PRZEZ

JANA ALBERTRANDEGO.

WYDANIE DRUGIE,
POMNOŻONE PANOWANIEM STANISŁAWA AUGUSTA.

PRZEZ

X. G.

LWÓW.
NAKŁADEM KAJETANA JABŁOŃSKIEGO.
1846.

33333

UNIVERSITY OF TORONTO

LIBRARY

1949

LIBRARY

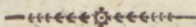
3134/1949

A

.D .Z

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
1949

Do Czytelników.

Dzieło które tu w ponowionem wydaniu przedstawiam ziomkom, policzone jest w poczet najważniejszych prac historycznych Albertrandego, zwłaszcza pod względem użytku naukowego dla młodzieży. Lubo przełożone z języka obcego, stało się ono dla nas rodowitem z przyczyny, że tłumacz powiększył treść jego dodatkami, wzbogacił ją spisem mężów krajowi zasłużonych, zaszłe w oryginale błędy sprostował, i w ojczystym narzeczu zatarł ślady cudzoziemskiego pochodzenia piérwówzoru. Tyle połączonych w nim zalet obudziło powszechne życzenie, aby wyszłe od dawna z obiegu doręcznego, i już tylko w większych księgozbiorach istniejące pismo to, uchowane było od grożącej mu zagłady, przez ponowienie wydania.

W tym to celu przedsięwziąłem powtórny jego nakład, dosłownie zgodny nawet w pisowni, z wydaniem Michała Grölla z roku,

1766go. Ze względu jednakże, iż w pierwszej tej Edycyi osnowa dziejów sięga tylko roku 1763, z czego wynika w nich przerwa którą zapelnąć nieodzownie należy, niemniej że zachowany w pracy Albertrandego tryb opowiadania, był przyczyną, iż niektóre szczegóły historyczne nie zostały dostatecznie rozwiniętemi, i powodując się radą osób troskliwych o zachowanie ojczystych pamiątek, korzystałem z udzielonej mi potemu pomocy, dla uzupełnienia Edycyi niniejszej dodatkami, obejmującemi: *Dzieje panowania Stanisława Augusta; wiadomość historyczną o krajach połączonych z Polską i o jej lennościach; treść dziejów kościoła Polskiego; i wykaz zbiorowy prawodawstwa politycznego i kształtu rządu w Polsce*; aby zebrawszy w jeden ogół żywiły historyi ojczystej, przedstawić ją czytelnikom w nie-rozerwanęj całości. Z tąd wynikła potrzeba powiększenia tego wydania jednym Tomem, w którym wspomniane dodatki umieszczone zostaną.

Zdawszy sprawę z pobudek które mnie skłoniły do przedsięwzięcia tej powtórnej Edycyi, i do rozszerzenia jej pozagranice wydania pierwsiastkowego, poczytuję za rzecz przyzwoitą przytoczyć w dowodzie użyteczności tego dzieła, wiadomość biograficzną o pracach naukowych autora.

Jan Albertrandy potomek rodziny Włoskiej osiadłej w Polsce, urodził się w Warszawie w roku 1731. W młodym nader wieku wstąpił

do zgromadzenia księży Jezuitów, po rozwiązaniu którego był naprzód dozorcą biblioteki Załuskich, później lektorem Stanisława Augusta. Korzystał z tych stosunków Albertrandy dla następczenia Królowi pomysłu zgromadzenia rozrzuconych za granicą materyjałów do dziejów ojczystych, w którym téż celu wysłany zostawszy do Włoch i do Szwecyi, wypisał z Archiwum Watykańskiego 110, a z Upsalskiego 200 Tomów wyjątków, odnoszących się do historii Polskiej. Bogaty ten plon złożony naprzód w biblijotece Stanisława Augusta, przeniosły burze polityczne do księgozbioru Tadeusza Czackiego w Porycku, a później do Puław. W nim to znalazł Albertrandy materyjały do historii panowania Władysława Jagiełły; do dziejów ojczystych które doprowadził do panowania Władysława IV.; do historii Polskiej ostatnich trzech wieków medalami poświadczonęj, i do innych pism niemniej ważnych, pomiędzy któremi, jedne za życia jego, drugie po śmierci drukowane były, inne w rękopiśmie dotąd pozostają. Wynagrodził te prace Albertrandego Król Stanisław August, dopomagając mu do osiągnięcia godności Biskupa Zenopolitańskiego, i zaszczycając medalem *Merentibus*, który był w Polsce niepomylném godłem zasługi. Uznanie jej przez ziomków objawiło się w powołaniu Albertrandego do przodkowania w zawiązaném roku 1802. Towarzystwie przyjaciół nauk, któ-

rego Prezesem był do czasu śmierci w roku 1808. przypadłój.

Obeznanie się we Włoszech z zabytkami starożytności, wznieciło w Albertrandym upodobanie w Archeologii, które poznawać się daje w pismach jego, jako téż z rozpraw umieszczonych w Monitorze Warszawskim, i czytanych na posiedzeniach Towarzystwa przyjaciół nauk. Była mu potemu pomocą wiadomość języka hebrajskiego i Greckiego, przedewszystkim gruntowne posiadanie łacińskiego, z którego piękne wzory klasyków Rzymskich przeniósł do mowy ojczystej w toku płynnym i jędrnym.

Rzeczy historyczne były wszakże głównym przedmiotem prac jego naukowych, pomiędzy którymi pierwsze w porządku wydania miejsce zajmują dzieje Rzymskie, drugie te dzieje ojczyste które są zawarte w pierwszym Tomie niniejszego wydania.

Kajetan Jabłoński.

Lwów w Kwietniu 1845.

Pierwiasłki

Narodu Polskiego.

Zmyślone czyny dwóch Braci Lecha i Czecha przekładać, także dzieła mniemane ich następców opisywać, byłoby to od bajek poczynąć, które acz od większej Dzieiopisów liczby są przyjęte, jednak nie w sobie pewności nie zawierają. Dawnych wieków pisarzom rzecz była zwyczajna, ziomkom swoim i starożytne bardzo i podziwienia godne naznaczać początki. Rzadki Autor, któryby czasów Noego nie zasięgnął, i w wyliczaniu Przodków narodu swojego, Bohatyrów najślawniejszych zabaczył. Mogła się była Polska bez téj zmyślonej chwały obejść, kiedy rzeczywistą onę posiadała sławę, iż od dawnych czasów znakomite między północnemi Państwami miejsce trzymała. Bolesław I. już był Królem, zwycięzcą, i w wielkim u Cesarza poważaniu, kiedy o Szwedach świat prawie nie wiedział, gdyż się w dwieście lat potym dopiero wsławiać poczęli, kiedy Duńczyków imie przez same prawie rozboje morskie znajome było, kiedy inne na wschód leżące krainy pod uciążliwym jarzmem, mściwych i okrutnych Panów, ludzkości prawie pozabawione jęczały. Nad to między Państw zaszczytami, ledwie jakie tych wieków naszych miejsce

posiada starożytność. Dostateczna przeciw postron-
nym potęga, kształt dobry rządów wewnątrz i do-
brze ustanowiony i statecznie utrzymany, te są
przymioty które i zacności Państwowi i poważania
przyczyniają; zaś dawność jednego nad drugie,
choćby téż do kilku wieków rozciągniona, żadanéj
Państwowi ani szczęśliwości, ani mocy, nie przy-
daje.

Domysł o początkach narodu Polskiego do
prawdy najpodobniejszy ten jest, iż naród niejaki
Słowacki *Luzzi* albo *Lachi* nazwany ku ciążninie
morskiej Cimmeryjskiej mieszkający, na początku
szóstego wieku nowe w Europie założyć chcąc
osady wyszedł z kraju swego i najpiérwéj w Pan-
nonii stanął, z kąd Czechowie kraj ku Elbie roz-
ciągający się opanowali, Lehowie zaś około rzeki
Warty gdzie teraz Wielkopolska jest prowincya osie-
dli. Ci Lehowie zdawnemi Sarmatami piérwszemi
kraju obywatelami zmieszali się, i o nich podobno
pisze Witichindus w te słowa: *Wigmanus longius
degentes barbaros crebris praeliis contrivit, Mis-
cam Regem, cuius potestatis erant Slavi qui di-
cuntur Licicaviki, duabus vicibus superavit, fra-
tremque ipsius interfecit, praedam magnam ab eo
extorsit.*

Na ostatek trybem innych północnych narodów
życie przepędzali, na wojnach ustawicznych, i pod
rządem wodza, który na tę godność przez swoją
waleczność i narodu wolne głosy był wyniesiony.
Na takowe wodza swego obranie zgromadzony był

Polski naród w Kruszwicy około r. 840, kiedy jak powszechnie jest podanie, Piast najwyższą tę godność przez daną w gwałtownej potrzebie skuteczną pomoc ziomkom swoim, otrzymał. Tak liczne ze wsząd przybywające zgromadzenie ludzi mających prawo obrania Pana swego wielką do niedostatku żywności, jak więc zwykło bywać przyczynę dało. Piast obywatel Kruszwicy, zabiegł temu, a zebraną z przezornego podobno domysłu żywność rozdawać począł. Panowie zgromadzeni sądząc: iż ten, który ich nakarmił, rządzić téż niemi potrafi; wyniesieniem jego na najwyższy władzy stopień tę hojność nadgrodzili. Od tego Piasta nazwani potem byli ci, którzy z łona narodu będąc, berło osiągnęli. Cokolwiek o jego potomstwie aż do r. 964 powiadają tak nie pewne, tak bajkami jest przeplatane, iż w Historji miejsca mieć nie powinno.

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA MIECZYŚLAWA I.

MIECZYŚLAW I.

Książę Polski. 964.

MIECZYŚLAW pod obowiązkiem przyjęcia wiary Chrześcijańskiej, Dąbrowkę Książniczkę Czeską za małżonkę otrzymuje. Bożyszczka we czci u narodu Polskiego zostające były *Pogoda*, *Żywot*, *Pogwizd*, (powietrze) *Jassa*, (Jupiter) *Nija*, (Ceres) *Ladon* (Pluto) *Marzana* (Wenera) *Ziewonia*, (Diana) i t. d. Z Bałwochwalcstwem razem upadło wielożęństwo.

965.

Mieczysław ochrzczony, poddanym swoim przykazał wszystkie zburzyć bałwany, a to dnia 7. Marca. Zkąd po niektórych stronach w Polsce, i na Śląsku, trwał długo zwyczaj iż topiono bałwana w Niedzielę Szrodopostną.

966.

Tego roku Polscy Pisarze, pierwsze wielu Katedr w Polsce naznaczają początki, ale że o ich założeniu Autorowie Polscy w lat prawie 250 piszący z Autorami Niemieckimi blisko onych wieków żyjącymi nie zgadzają się, przeto, zdanie tu Polaków przełożywszy, Niemców też mniemanie w następującym lat porządku przełożę.

968.

Założenie (podług zdania Niemieckich Pisarzy) Biskupstwa Poznańskiego, z razu Arcybiskupom Magdeburkskim podlegającego. Toż Arcybiskupstwo tegoż roku swój początek wzięło. Wojna z Sasami od Ottona I. Cesarza uspokojona.

974.

Benedikt VI. Papięz w nadaniu Królewskiej godności książęciu Polskiemu, trudność czyni.

992.

Śmierć Mieczysława. Niemcy utrzymują iż Cesarzem był hołdownikiem. Że Cesarze, Monarchów Polskich do hołdu i daniny pociągali rzecz jest nie wątpliwa; że się jak hołdu, tak daniny oddawać wzbraniali Polscy Monarchowie przyznawają Niemcy; że niektórzy hołd (przynajmniej z Państw w Niemczech zawojowanych) i daninę przez gnuśność lub czasów nieszczęśliwość oddawali, sami czasem namieniają Polscy Autorowie.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 992.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
DĄBRÓWKA Córka Bolesława Książęcia Czeskiego. Umarła r. 977. Pochowana w Gnieźnie.	BOLESŁAW Następca na Tron. Inni trzej Synowie podług Ditmara Merseb. Przydają niektórzy Córkę Adalajdę zaślubioną Gejzie Książęciu Węgierskiemu, ale ta Siostrą raczej niż córką Mieczysława była, za świadectwem Pisarzów wszystkich Polskich i niektórych Niemieckich.	MIECYSŁAW I. umart w r. 992. podług Ditmara Mersebur. Polscy Dziejopisowicze naznaczają śmierci jego r. 999. Pochowany jest w kościele katedralnym Poznzańskim.	<i>Papieża.</i> Leo VIII. 965 Jan XIII. 972 Domnus II. 972 Benedikt VI. 974 Benedikt VII. 984 Jan XIV. 985 Jan XV. 986 <i>Cesarze Wschodni.</i> Nicephor Phocas 969 Jan Zemisces. 975 (Bazyli III. 1025 (Konstantyn X. 1028 <i>Cesarze zachodni.</i> Otho I. 973 Otho II. 983 Otho III. 1002 <i>Królowie Francus.</i> Lotharius. 986 Ludwig V. 987 Hugo Capetus. 986 <i>Królowie Hiszpań.</i> Sanctius. 967 Ramir III. 982 Veremundus II. 999 <i>Królowie Angielscy.</i> Edgardus. 975 Edvardus II. 978 Etelredus. 1016 <i>Królowie Duńscy.</i> Heroldus VI. 980 Sueno. 1014 <i>Królowie Szwedscy.</i> Eryk VIII. 980 Olaus I. 1019

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA I.

BOLESŁAW I.

nazwany Chrobry to jest waleczny, Syn Mieczysława I. wstępuje na Państwo roku 992 podług innych r. 999 mając lat 21, tytuł Królewski otrzymuje podług jednych r. 1001 podług drugich r. 1024.

998. 995.

BOLESŁAW I. po Ojcu całej obejmuje rządy Polskiej, z uszczerbkiem Braci, z którymi podług zwyczaju onych czasów dzielić się miał. Wojuje z Niemcami, Czechami, Rusią i Prusakami.

996.

Bolesław Ciało Św. Wojciecha od Prusaków którym Ewangelią opowiadał zabitego do Gniezna wprowadza. Idąc za tych zdaniem którzy śmierci Mieczysława rok 999 naznaczają, rozumieć trzeba iż wyżej namienione dzieła Bolesław przed obcięciem rządów Państwa wykonał, albo też do uczestnictwa tychże rządów od Ojca był przypuszczony.

1000. 1001.

Cesarz Otho III. do Gniezna jedzie dla uszanowania złożonego tam ciała Ś. Wojciecha, mając do tego pochop z cudów tamże doznanych. Podług niektórych pisarzy w tedy Bolesławowi tytuł Królewski był nadany.

Założenie Arcybiskupstwa Gnieźnieńskiego, i Biskupstwa Krakowskiego podług autorów Niemieckich. Około tego czasu wszczął się zwyczaj śpiewania przed hitwami pieśni *Bogarodzica Dziewica*, którą podług powszechnego zdania złożył Ś. Wojciech.

1002. 1005.

Wojna z Czechami, Praga Czech Stolica po długim oblężeniu wzięta, z kąd kłótnie między Cesarzem Henrykiem i Królem Bolesławem. Pokój w Poznaniu zawarty za pośrednictwem Arcybiskupa Magdeburgskiego na ów czas wielce możnego. Założenie podług pisarzy Niemieckich Biskupstwa Płockiego które w późniejszych czasach Mazowieckim nazwane było.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1025.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
1) Hemilda córka Ridaga Margrabl Misnii	MIECZYŚLAW Następca na Tron.	BOLEŚLAW I. umarł roku 1025 pogrzebiony jest w kościele Kate- dralnym Poznań- skim.	<p style="text-align: center;"><i>Papieże.</i></p> Jan XV. 996 Grzegorz V. 999 Sylwester II. 1003 Jan XVII. 1003 Jan XVIII. 1009 Sergius IV. 1012 Benedikt VIII. 1024 Jan XIX. 1033
2) Judyta córka Gejzy Książęcia Wę- gierskiego z pierwszego żoła	Otto. Trzy córki. <i>Filias tres, qua- rum una Abba- tysu, secundu</i>		
3) Erminilda.	<i>nupfit Hermanno</i>		
4) Oda córka Ekkarda I. Mar- grabi Turingii i Misnii.	<i>Comiti, tertta filio Regis Vlo- dimeri. Ditm: Merseb.</i>		
Polscy Auto- rowie o jednej tylko żonie Bo- lesława Judycie namieniają.			<p style="text-align: center;"><i>Cesarze Wschodni.</i></p> (Bazyli III. 1025 (Konstantin X. 1028 <p style="text-align: center;"><i>Cesarze Zachodni.</i></p> Otto III. 1002 Henryk II. 1024 Konrad II. 1039 <p style="text-align: center;"><i>Królowie Francus.</i></p> Hugo Capestus. 996 Robert. 1031 <p style="text-align: center;"><i>Królowie Hiszpań.</i></p> Vermundus II. 999 Alfons V. 1028 <p style="text-align: center;"><i>Królowie Angielsc.</i></p> Etelredus. 1016 Edmundus. 1016 Kanut Wielki. 1036 <p style="text-align: center;"><i>Królowie Duńscy.</i></p> Sueno. 1014 Kanut Wielki. 1036 <p style="text-align: center;"><i>Królowie Szwedscy</i></p> Olaus. 1019 Amundus. 1035

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA I.

1013.

Kłótnie nowe między Henrykiem II. i Bolesławem uspokojone traktatem, mocą którego Bolesław Cesarzowi w Włoskiej wyprawie pomagać obiecał. Pisarze Polscy i Niemieccy nie zgadzają się w rozumieniu tych słów Ditmara Merseburskiego: *Boleslaus in die sancto, manibus applicatis miles efficitur, & post Sacramenta regi ad Ecclesiam ornato incedenti armiger habetur.* Według pierwszych znaczą te słowa iż Bolesław Rycerzem był przepasany, podług drugich hold oddawał, i usługę Cesarzowi dworską czynił. Ryc może że Bolesław za część Łuzacy i Śląsk, które kraje lennością do Cesarstwa należały hold oddawał.

1017.

Henryk II. znowu przeciw Bolesławowi wojnę podnosi. Nimptsch miasteczko na Śląsku obleżone całej się Cesarzowskiej potędze oparło, tak dalece iż Cesarz do odstąpienia od niego był przynaglonym.

1018.

Pokój w Budyszynie zawarty z niemałym Cesarstwa uszczerbkiem.

Wojna z Rusią zawojowaniem Ruskich krain, i przywróceniem na Państwo swoje Książęcia Jarosława zakończona.

Dziejopisowic Polscy inną z Rusią wojnę wspominają około roku 1008 dla przywrócenia na Państwo Swatopelka podjętą: ale że Włodzimierz Ojciec Swatopelka jeszcze żył do r. 1015 w przyjaźni zawsze z Polską zostając, podobieństwo jest wielkie iż innéj za Bolesława wojny z Rusią nie było prócz téj około r. 1018.

1024.

Bolesław tytuł Króla bierze. Nie podobna pewną mieć wiadomość, jeźli mu od Cesarza nadany był, czyli téż inaczej otrzymany. Ci co pierwszego są zdania gruntują się na onym wierszu w nagrobku tego Króla zawartym, *ob famam bonam, tibi contulit Otto coronam.* Cały nad-

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA BOLESŁAWA I.

grodek najduje się u Stanisława Łubieńskiego *in serie Episcoporum Plocensium*. Ten wiersz acz jest Leoninem, to jest jednako na środku i na końcu brzmiącym, jednak mógł być wieku onego pisanym; gdyż mocnymi dowodami pokazał Muratori, iż takowe wiersze już były w używaniu tamtych wieków.

Ci co utrzymują iż Bolesław sam sobie ten tytuł przywłaszczył, gruntują się na onych słowach Wippona pod r. 1024 *Boleslaus insignia regalia & Regium nomen in injuriam Regis Conradi sibi aptavit*. Co też potwierdzają roczne dzieje Kwedlimburskie pod r. 1025. Otto Frisingieński w kś. VI. Rocznie dzieje Saskie pod r. 1025. Przydają do tego milczenie Ditmara Merseburskiego. Lecz to milczenie pewnym dowodem być nie może. Mógł albowiem ten pisarz wyniesienie na tron Bolesława umyślnie zamilczeć, z nienawiści ku niemu iż wiele w Miśni klasztorów spustoszył.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MIECZYSLAWA II.

MIECZYSLAW II.

Syn Bolesława I. wstąpił na Tron mając lat 35.

1025. 1028.

MIECZYSLAW II. zachował tytuł Królewski od Ojca otrzymany. Lecz dla życia gnuśnego, powagi tytułu tego nie zachował. Nieszczęśliwym był w wszystkich prawie wojnach od siebie podjętych.

1029.

Dzieła wojenne Mieczysława w Niemczech na tym się zakończyły, iż kraj między Sałą i Elbą rzekami położony spustoszył. Miasto *Zeitz* w Saskiej ziemi tak podlegało żołnierskim rabunkom, iż Stolicę Biskupią do miasta Naumburgu przenieść musiano. Niektórzy pisarze Ryxy Królowej z synem do Niemiec ucieczkę pod tym rokiem kładą, inni zaś zdania tego są iż dopiero po śmierci Mieczysława ujechała.

1032.

Pokój w Merseburgu zawarty. Mieczysławowi zelżywy, gdyż mocą onego oddać musiał Cesarzowi część Łuczacyi którą Ojciec jego prawem zawojowania lub lenności otrzymał.

Wojna z Pomorzany szczęśliwie ale za pomocą Węgrów zakończona.

Biskupstwo Kujawskie z razu Kruszwickie nazwane około tych czasów założone być miało podług Niemieckich pisarzów.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1034.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Ryxa albo Richeuza córka Ezzona Hrabi Falc Grafa Renu i Metyldy córki Cesarza Ottowa II. Zaślubiona r. 1013 umarła w Salfeld w roku 1063.</p>	<p>KAZIMIERZ który po Ojcu panował. Córka zaślubiona Beli Książęciu Węgierskiemu w roku 1032. Bolesław w dzieciństwie umarł.</p>	<p>MIECZYŚLAW II przed śmiercią od rozumu odszedł. Pochowany jest w kościele katedralnym Poznańskim r. 1034.</p>	<p><i>Papieże.</i> Jan XIX. 1033 Benedykt. 1044 <i>Cesarze Wschodni.</i> Konstantin X. 1028 Romanus Argyrus. 1034 <i>Cesarze Zachodni.</i> Konrad II. 1039 <i>Królowie Francusc.</i> Robert. 1031 Henryk I. 1060 <i>Królowie Hiszpańs.</i> Alfons V. 1026 Veremund III. 1037 <i>Królowie Angielscy.</i> Kanut Wielki 1036 <i>Królowie Duńscy.</i> Kanut W. 1036 <i>Królowie Szwedz.</i> Amundus. 1035</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA KAZIMIERZA I.

KAZIMIERZ I.

Syn Mieczysława II. wstąpił na Tron mając lat 18.

1034.

BEZKRÓLEWIE z którego sąsiedzkie narody korzystając Polskę wojowali. Mazowsze z pod mocy Polskich Panów wybito się. Król Czeski Śląsk zawojował, część wojska jego Poznań i Gniezno zrabowała.

1039.

Kazimierz został był mnichem w Francyi w Kluniackim opactwie. Panowie Polscy zprzykrzywszy sobie zamieszania Bezkrólewia do Tronu go wzywający niejaką z téj przyczyny trudność mieli w odniesieniu skutku żądzy swoich. Benedykt IX. Papież na usilne całego narodu prośby pozwolił aby Kazimierza z klasztoru od ślubów uwolnionego wzięli, pod obowiązkiem jednak płacenia co rocznie grosza od głowy, co święto Pietrzem nazwano, noszenia w uroczystsze święta białej chusty na szyi na wzór stopy, i golenia włosów na głowie naksztalt tonsury zakonnej. O tym ostatnim obowiązku powiadają niektórzy iż nie od Papieża wprowadzony, ale z dawna od Polaków wzięty był. To pewna iż u Scytów włosy tym sposobem golono, jako się pokazuje z onych słów Pryska Retora *in Exc. de legat.*; gdzie jednego z Panów Scytyjskich opisując mówi iż był; *capite in rotundum raso.*

Grosz Ś. Piotra albo Święto.-Pietrze ustało w późniejszych czasach, lecz którego właśnie roku i z jakiej przyczyny, nie wiadomo.

1050.

Mazowsze i Szląsk odebrane. Klasztor Tyniecki założony z nadaniem wielkich dochodów.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1036.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>MARYA córka Jarostawa Książęcia Ru- skiego zaślubio- na roku 1038. Umarła r. 1087 pochowana w kościelnie Kate- dralnym Kra- kowskim.</p>	<p>BOLEŚSAW następca na Tron. Władystaw po Bolestawie panujący. Mieczysław urodzony w ro- ku 1046. Umarł roku 1066. Otto urodził się roku 1048 i w kilka miesię- cy umarł. Świętochna urodziła się roku 1055. Zaślubiona Książęciu Cze- skiemu około roku 1064.</p>	<p>KAZIMIERZ umarł przy koń- cu roku 1053 mając lat 42. Pochowany w kościelnie Kate- dralnym Po- znańskim.</p>	<p><i>Papieże.</i> Benedikt IX. 1044 Grzegorz VI. 1046 Klemens II. 1047 Damasus II. 1048 S. Leo IX, 1054 Wiktor II. 1057 Stefan X. 1058 <i>Cesarze Wschodni.</i> Michał IV. 1044 Michał Calaphates 1042 Konstantin XI. 1054 Zoe i Theodora 1056 Michał VI. 1057 Isaac Comnenus 1059 <i>Cesarze Zachodni.</i> Konrad II. 1039 Henryk III. 1056 Henryk IV. 1106 <i>Królowie Francus.</i> Henryk I. 1060 <i>Królowie Hiszpań.</i> Weremund III. 1037 <i>Królowie Angielscy.</i> Ferdynand W. 1065 Kanut W. 1036 Haraldus. 1040 Kanut. 1042 Alfredus. 1043 S. Edward. 1066 <i>Królowie Duńscy.</i> Kanut W. 1036 Haraldus Brat Ka- nuta. 1040 Kanut. 1042 Magnus. 1048 Sueno. 1074 <i>Królowie Szwedscy.</i> Amundus. 1035 AmundSlemme 1041 Haquinius. 1059</p>

BOLESŁAW II.

śmiały nazwany, syn Kazimierza nastąpił na Państwo mając lat 16.

1058. 1067.

BOLESŁAW dla męstwa a bardziej jeszcze dla szczęścia śmiałym nazwany, zwycięzcą był na wszystkich wojnach które wiodł z Węgrami, Czechami, Prusakami i Pomorzanami. Szczupłą jednak z tych zwycięstw korzyść odniósł.

Wojny wieków jego nie tak pożyteczne jako raczej uciążliwe narodom wojującym i krwawe były. Wtargnięcia w cudze Państwo jedynym i skutkiem i końcem było otrzymanie plonu. A podbite krainy póty tylko w mocy zwycięzców zostawały póki ich wojska przytomne były.

Bela na Tronie Węgierskim, Izasław na Kijowskim osadzeni, za pomocą Bolesława.

1068.

Autorowie pierwszą około tych czasów czynią wzmiankę monety w Polsce.

1073. 1076.

Wyjną powtórna z Rusią z przyczyny ztraconego Izasława od braci swoich. Kijów wzięty, Izasław na Państwo przywrócony.

1077.

Bolesław tego roku był koronowany.

1078.

Szczęście nieustanne z srogością przyrodzoną złoczono Królowi przyczyną było zatopienia się w roskoszach szkaradnych, i wstępu od wszelkiego upomnienia, przez co do tego kresu zuchwałości przyszedł, iż ręką swoją Ś. Stanisława Biskupa zabił, oto iż go o popełnione zbrodnie strofował. Tak szkaradne zabójstwo, wszystkich serca i umysły od niego odraziło; w krótkce potym widząc się w obrzydliwości u poddanych. Przyciśniony sumienia gryzotą, pelen rozpaczy do Węgier uciekł, i tam podług niektórych umarł. Tytuł Królewski z nim razem upadł, i dopiero za Przemysława w XIII. wieku był wskrzeszony.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1079.	<i>Jednegoż czasu żyjący Monarchowie</i>
WIZESŁAWA Księżniczka Ru- ska zaślubiona r. 1067.	MIECZYŚLAW umart w roku 1089.	BOLESŁAW II. umart podług niektórych w klasztorze Os- siackim dokąd się był udał na czynienie po- kuty.	<p><i>Papieże.</i> Mikołaj II. 1061 Alexander II. 1073 Grzegorz VII. 1085</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i> Isaac Comnenus 1059 Konstantyn Dukas 1067 Romanus Diogenes 1071 Michał VII. 1078 Nicephor. 1080</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i> Henryk IV. 1106</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Henryk I. 1060 Filip I. 1108</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Ferdynand W. 1065 Sanctius II. 1073 Alfons VI. 1109</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> S. Edward. 1066 Haraldus. 1068 Wilhelm I. 1087</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i> Sueno II. 1074 Herold VII. 1085</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i> Haquinus. 1059 Stinkill. 1061 Ingo III. 1064 Haldstan. 1080</p>

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA WŁADYSŁAWA I.

WŁADYSŁAW I.

Książę Polski, syn Kazimierza I. Rządy obejmuje mając lat 36 przezwany Herman.

1086.

Cesarz Henryk IV. przywłaszcza sobie moc nadania tytułu Króla Polskiego Wratysławowi nowemu Królowi Czeskiemu, którego syn Bretysław z tej okazji roście sobie pretensją do Polskiego Tronu.

1093.

Pokój z Bertysławem którym dawne traktaty względem Śląska są odnowione.

1094. 1098.

Władysław Prusaków i Pomorzanów poraził. Oblężenie Miedzyrzecza. Bunt Zbigniewa syna Władysława z nieprawego łoża uspokojony. Klótnie wewnętrzne z przyczyny Sieciecha Wojewody Krakowskiego w zbytnej u Króla łasce zostającego, przez Arcybiskupa Gnieźnieńskiego uśmierzone.

1102.

Władysław na dwóch synów Państwo swoje dzieli z których jeden urodzeniem od dziedzictwa zdał się być oddalony.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1102.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
1) Judyta, córka Wratystawa, Króla Czeskiego umarła roku 1087.	1) Bolesław III. urodził się roku 1087 nastąpił na Państwo po Ojcu.	WŁADYSŁAW I. umarł roku 1102 pochowany w kościele Katedralnym Płockim. Syn	<i>Papięze.</i> Grzegorz VII. 1085 Wiktor III. 1087 Urban II. 1099 Paschalis II. 1117
2) Zośka Judyta córka Cesarza Henryka III. wdowa po Salomonie Królu Węgierskim zaślubiona roku 1080.	2) Trzy córki. Zbigniew syn z nieprawego łoża.	po nim przez lat pięć żałobę nosił.	<i>Cesarze Wschodni.</i> Nicefor złożony 1080 Alexis Comnenus 1116
			<i>Cesarze Zachodni.</i> Henryk IV. 1106 <i>Królowie Francuski.</i> Filip I. 1108 <i>Królowie Hiszpańskie.</i> Alfons VI. 1109 <i>Królowie Angielscy.</i> Wilhelm I. 1087 Wilhelm II. 1100 Henryk I. 1125
			<i>Królowie Duńscy.</i> Herold VII. 1085 S. Kanut. 1086 Olaus III. 1086 Eryk II. 1102 <i>Królowie Szwedzkie.</i> Haldstan 1080 Filip 1110

BOLESŁAW III.

Krzywousty, Książę Polski, syn Władysława I. obejmuje rządy roku 1102 mając lat 15. Ust wada bynajmniej go nie szpeciła owszem mu ozdoby nieco przydawać zdawała się, jak świadczą autorowie. *Ad gratiam magis quam ad deformitatem produsta difformitas.*

1102.

Bolesław brata swego Zbigniewa coś przeciw sobie knującego z Państwa wygnania.

1108.

Wtargnięcie do Czech w nieprzytomności Książęcia Swatopelka na żądanie Kolomana sprzymierzonego Bolesława uczynione.

1109.

Cesarz Henryk wojnę przeciw Polakom podnieść zamyslił, zatem wsparty posiłkami Swatopelka wtargnął do Śląska i obległ Głogow. Bolesław przymusił go do odstąpienia. Swatopelk zabity od Warszowca Czecha. Niemcy na głowę ztarci pod Wrocławiem. Pokój Bamberski którym Cesarz wszystkich do Królestwa Polskiego pretensyi odstępuje.

1115.

Zbigniew do Polskiej powraca i nędznie ginie. Wtargnięcie powtórne do Rusi. Swantibor Książę Pomorskie więziony od poddanych swoich własnych, wolność otrzymał poddawszy się z Państwem pod moc Bolesława. Otto Biskup Bamberski na prośbę i za pomocą Bolesława Pomorzanow do wiary chrześcijańskiej nawraca.

1135.

Nowa z Czechami wojna za pośrednictwem Cesarza Lotaryusza w Merseburgu uspokojona.

1136,

Wojna przeciw Rusi. Bolesław od Rusi zwiedziony, od wojewody Krakowskiego podczas bitwy samęj opuszczony, ledwie uchodzi.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1138.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Zbistawa córka Swatopet- ka Książęcia Ki- jowskiego umar- ła roku 1108.</p> <p>2) Salomea córka Henryka starego Hrabł Bergi, umarła r. 1141.</p>	<p>1) Kazimierz umarł w młodym wieku.</p> <p>2) Władystaw) Bolestaw) Mieczysław) Tron Polski o- trzymali.</p> <p>Henryk Książę Sandomirski i Lubelski.</p> <p>Kazimierz Tron osiadł.</p>	<p>BOLEŚŁAW III. umarł w roku 1138 a podług innych w roku 1140 mając lat około 54 pogrze- biony w kościele Katedralnym Płockim.</p>	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Paschalis II. 1117 Gelazy II. 1119 Callistus II. 1124 Honorius II. 1130 Innocentius II. 1143</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i> Alexy Comnenus. 1113 Jan Comnenus 1143</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i> Henryk IV. 1106 Henryk V. 1125 Lotarius II. 1138</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Filip I. 1108 Ludwik VI. 1137 Ludwik VII. 1180</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Alfons VI. 1109 Alfons VII. 1137 Alfons VIII. 1157</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i> Henryk I. 1135 Stephan 1154</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i> Aleksander. 1114 Dawid I. 1143</p> <p><i>Królowie Szwedzcy.</i> Filip. 1110 Ingo IV. 1129 Ragnald 1144</p>

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA III.

Jest podanie iż skarany był ten wojewoda ujęciem godności, tak że od tego czasu kasztelanowi Krakowskiemu ustępować musiał. Lecz wyznać należy iż przodkowania Kasztelana Krakowskiego przed Wojewodą przyczyna nie dosyć jest wiadoma.

Dziejopisowie Polscy niepodobna jak waleczność Bolesława wychwalają, to pewna iż jeżeli między Bohaterami nie ma być policzony, ma mieć jednak miejsce między najodważniejszymi rycerzami i najbiegłszymi onych wieków wodzami. Lecz w polityce tym się mniej biegłym być pokazał, iż Państwo swoje między syny podzieliwszy przyczyną był kłótni w Państwie i Familii jego przez lat 50 trwających. Podług tego podziału, Władysławowi dostały się Księstwa Krakowskie Sieradzkie, Śląskie i Łęczyckie. Bolesławowi Księstwo Mazowieckie. Mieczysławowi pozostała część W. Polskiej. Henrykowi Lubelska i Sandomirska ziemia. Te wszystkie Księstwa wnet się udzielnemi bez żadnego między sobą związku stały. Najstarszy z nich tą się tylko zaszczycał prerogatywą iż większą nieco nad innych powagę miał i Księstwo Krakowskie posiadał.

ARCYBISKU. GNEZNIENS.	MINISTROWIE	WOJOWNICY	LUDZIE UCZENI
<p>Od roku 1000 do roku 1130.</p> <p><i>Arcybiskupi Gnieźnieńscy.</i></p> <p>Radzyn albo Gaudentius brat Sw. Wojciecha 1006. Hippolit Ursinus 1027 Bosuta 1038 Stefan Pobóg 1059. Piotr 1092 Marcin 1118 Jakób z Znina 1147.</p>	<p>Od roku 964 do roku 1138.</p> <p>Ministeria jakie teraz są w Rzpltej, początek swój daleko później wzięty. O Kanclerzach a to jeszcze Książąt partykularnych nie zaś Państwa całego, dopiero w wieku następnym jest wzmianka. Biskupi jako umiejętności i naukami w tym wieku najznakomitsi najbardziej do interesów publicznych użyci byli. Wojewodowie też zwłaszcza Krakowscy do spraw całego Państwa tyczących się wchodzili.</p>	<p>Od roku 964 do roku 1138.</p> <p>Sieciech Wojewoda Krakowski najwięcej dokazywał na oblężeniu Międzyrzecza w roku 1096.</p> <p>Zielistaw wódz w roku 1104 w bitwie prawą rękę utracił.</p> <p>Skarbimierz Wojewoda Krakowski w roku 1117.</p> <p>Wojewodów urząd był wojosko prowadzić zkad też i nazwisko wzięli.</p> <p>Wojska innej prócz ptonu na wojnie otrzymanego, płaty nie miały. Wojskowa służba własnie do szlachty należała, która też za sobą część poddanych swoich prowadziła. Co późniejszych wieków pospolite ruszenie to dawnych czasów zwyczajne wojsko było.</p>	<p>Nie dziw iż Polska Ludźmi uczone mi w tym wieku zaszczycać się nie może, w którym nigdzie prawie nauki nie kwitnęły. Że jednak uczonych podług tamtych czasów miała pokazuje się ztąd iż ludźi na najwyższe dostojenstwa kościelne z innych krajów zaciągać przestała.</p>

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA WŁADYSŁAWA II.

WŁADYSŁAW II.

Książę Polski syn najstarszy Bolesława III. wstępuje na Państwo r. 1138 mając lat około 29, złożony roku 1146.

Krystynie Władysława małżonce wielce przykre było władzy męża umniejszenie przez uczyniony Polskich prowincyi podział. Często się z tém odzywała iż nad całą Polską panować chciała, nie zaś nad szczupłą onęj częścią mężowi udzieloną. Władysław chcący w zgodzie z małżonką żyć, wojnę przeciw braciom swoim podniósł.

1145.

Miasto Poznań a w nim zawartych braci swoich obległ, lecz porażony do Niemiec uciekł do Konrada III. Cesarza brata żony swojej.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1150.	Tęgoż czasu żyjący Monarchowie
Krystyna córka Cesarza Henryka IV. umarła w Allenburgu w roku 1150.	Bolesław. Mieczysław. Konrad.	WŁADYSŁAW II. złożony roku 1146, umarł w Niemczech roku 1159 gdy do Polskiej powrócić zamysłał. Z niego wyszli dawni Książęta Piastowie na Śląsku których Familia dopiero w roku 1672 wygasta na Książęciu Legnickim, Wilhelmie Fryderyku.	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Innocenty II. 1143 Celestyn II. 1144 Lucius II. 1145 Eugenius III. 1153</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i></p> <p>Jan Comnenus 1143 Emanuel Comnenus 1180</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i></p> <p>Konrad III. 1152</p> <p><i>Królowie Francus.</i></p> <p>Ludwik VII. 1180</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i></p> <p>Sanctius III. 1158</p> <p><i>Królowie Portugals.</i></p> <p>Alfons I. Królem mianowany roku 1139</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i></p> <p>Stefan. 1154</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i></p> <p>Eryk IV 1147</p> <p><i>Królowie Szwedzcy</i></p> <p>Ragnald. 1140 Suercher. 1160</p>

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA IV.

BOLESŁAW IV.

nazwany kędzierzawy Książę Polski syn Bolesława III.
Wstępuje na Państwo mając około 40 lat.

1146.

Po zбициu Władysława Bolesław brat jego przywłaszczając sobie ziemię Krakowską i inne prerogatywy służące jemu jako najstarszemu między innymi bratami swymi.

1154.

Henryk Książę Sandomirskie brat Bolesława krzyż bierze i do Azji na odebranie ziemi świętej udaje się. Tam w wojsku Baldwina przez rok cały zostawając wiele bardzo przeciw Saracenom dokazywał.

1157.

Traktat Kruświcki, mocą którego na to się zgodzono aby kłótnie między Władysławem i Bolesławem przez równą liczbę kompromisarzów Polaków i Czechów zagodzone były. Śląsk przysądzony Władysławowi, którego synowie po śmierci Ojca kraj ten posiadają.

1171.

Gedeon Biskup Krakowski zakłada kościół w Kielcach gdzie tych czasów następców jego zwyczajne jest mieszkanie.

1173.

Bolesław wojnę przeciw Prusakom podnosi. Prusacy nawróceni znowu do bałwochwalstwa powracają, i Polskę pustoszą. Wojsko Polskie przez zdradę w bagnach uwięzione wielką klęskę ponosi. Henryk Książę Sandomirski tamże ginie.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1173.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Anastazyja córka Wszewolodmira Ruskiego Książęcia w Haliżu panującego zaślubiona w Krakowie roku 1151, umarła roku 1159.</p>	<p>1) Bolesław urodził się roku 1155, umarł roku 1172.</p> <p>2) Leszek urodził się roku 1158. Był Książęciem Mazowieckim.</p>	<p>BOLESŁAW IV umarł r. 1173, pochowany w kościele Katedralnym Krakowskim.</p>	<p><i>Papieże.</i> Eugenius III. 1153 Anastazy IV. 1155 Adryanus IV. 1159 Alexander III. 1161</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i> Emanuel Comnenus 1160</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i> Konrad III. 1150 Fryderyk I. 1192</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Ludwik VII. 1180</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Sanctius III. 1158 Ferdynand II. 1175</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Alfons I. 1105</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> Stefan 1154 Henryk II. 1189</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i> Eryk IV. 1147 Svenø i Kanut 1155 Waldemarus I. 1182</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i> Suercher 1160 Eryk IX. 1162 Karol VII. 1168 Kanut 1192</p>
<p>2) Helena córka Rostisława Książęcia Przemyskiego zaślubiona roku 1160.</p>			

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA KAZIMIERZA II.

KAZIMIERZ II.

sprawiedliwy, syn najmłodszy Bolesława III. objął rządy roku 1178. mając lat około 37.

1173.

MIECZYŚŁAW III. testamentem Ojca i Starszeństwa prawem wsparty, objął z razu rządy. Lecz z poddanymi swemi tak srodze postępować zaczął, iż się oni dobrowolnie Kazimierzowi II. poddali, który po śmierci brata swego Henryka otrzymał ziemię Sandomirską i Lubelską.

1186.

Po śmierci Książęcia Leszka dostało się Kazimierzowi Mazowsze.

1189.

Papież Klemens XII. Posła swego Kardynała do Polskiej wysłał który Synod zgromadziwszy dziesięcinę na odzyskanie ziemi świętej stanowi. Dziesięcinę tę Saladyńską nazwano.

1192.

Rokosz w małej Polsce. Mieczysław III. uznany Książęciem Krakowskim. Kazimierz przybiega i prowincyje te w posłuszeństwie sobie utrzymuje.

MAŁŻŹNKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1194.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Helena córka Wszewolda Książęcia Ru- skiego Betzkie- go.</p>	<p>Leszek po Ojcu panował.</p> <p>Konrad z któ- rego poszli Książęta Mazowie- ccy, potomstwo jego dopiero w roku 1526. usta- ło.</p> <p>Adelajda w 17 lat po Ojcu u- marła.</p>	<p>KAZIMIERZ II. nagle u stołu umarł. Niektó- rzy mówią iż otruty był. Po- chowany jest w kościelnie Kato- drałnym Kra- kowskim.</p>	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Alexander III. 1181 Lucius III. 1185 Urban III. 1187 Grzegorz VIII. 1187 Klemens III. 1191 Celestyn III. 1198</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i> Emanuel Comne- nus. 1180 Aleskis Comnenus 1183 Andronik I. 1185 Isaak Angelus 1204</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i> Fryderyk I. 1190 Henryk VI. 1198</p> <p><i>Królowie Francusc.</i> Ludwik VII 1180 Filip II 1223</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Ferdinand II 1175 Alfons IX. 1214</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> Henryk II. 1189 Richard I. 1199</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i> Waldemar I. 1182 Kanut VI. 1202</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Alfons I. 1185 Sanctius I. 1212</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i> Kanut. 1192 Suerger II. 1211</p>

MIECZYŚŁAW III.

Książę Polski syn Bolesława III. rządy obejmuje roku 1196. Już na Państwo był nastąpił po Bolesławie IV. lecz od poddanych złożony był za ich nieznośne uciemiężenie.

1195.

Po śmierci Kazimierza II. Syn jego Leszek na Państwo nastąpił co do ziem Sandomirskiej i Lubelskiej i Księstwa Krakowskiego, i z oddaleniem potomstwa Bolesława III. Nim zaś do lat przyszedł w opiece był matki, a Biskup i Wojewoda Krakowski także Goworek Wojewoda Sandomirski Państwem władali. Mieczysław zasadzając się na testamencie Ojca swego Krakowskie Księstwo Leszkowi wydrzec usiłuje, lecz pod Mozgawą został porażony.

1196.

Mieczysław acz zbity tak matkę Leszka Helenę ku sobie nakłonił, iż wykretami swemi do dzierzenia Księstwa tego przyszedł, którego bronią dostąpić nie mógł.

1197.

Papież Celestyn troskliwy o stan kościołów w Polsce wizytować je Nuncyuszowi swemu przykazał, który bezzeństwo kapłanów w Polsce surowie obostrzył.

Władysław syn Mieczysława III. Panował od r. 1209 do 1205 przezwan był Laskonogim dla nóg wysokich i subtelných.

1202.

Śmierć Mieczysława. Mikołaj wojewoda Krakowski ofiaruje Książęciu Leszkowi Księstwo Krakowskie pod tym obowiązkiem aby Goworka wojewodę Sandomirskiego z którym miał zawaśnienie oddalił. Leszek w wątpliwości zostając niewie co czynić. Goworek szczęścia swego i honoru wyrzec się chce dla pożytku Pana swego, który wiernością jego wzruszony raczej się bogatego dziedzictwa niż osoby tak do siebie przywiązanej wyrzeka. Odrzuca zatem Mikołaja obietnice, a pozwala aby Władysław syn Mieczysława z tąd korzystał.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1202.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
1) Endocya córka Wszewłodymira Książęcia Ruskiego.	Władystaw który po nim panował od roku 1202. do roku 1205.	MIECZYŚLAW III. umarł roku 1202. w bardzo podeszłym wie- ku z kądem starym jest od Dziejo- pisów nazwany, pochowany jest w Kaliszu.	<p><i>Papieże.</i></p> Celestyn III. 1198 Innocenty III. 1217 <i>Cesarze Wschodni.</i> Isaak Angelus 1201 Aleksy III. 1203 Aleksy IV. 1204 <i>Cesarze Wschodni</i> <i>Zacinscy.</i> Baldwin. 1206 <i>Cesarze Zachodni.</i> Henryk VI. 1198 Filip. 1208 <i>Królowie Francus.</i> Filip II. 1223 <i>Królowie Hiszpańs.</i> Alfons IX. 1214 <i>Królowie Portugal.</i> Sanctius I. 1212 <i>Królowie Angielsc.</i> Richard I. 1199 Jan bez ziemi 1216 <i>Królowie Duńscy.</i> Kanut VI. 1202 Waldemar II. 1241 <i>Królowie Szwedz.</i> Svergerus II. 1211
2) Gertruda córka Beli Króla Węgierskiego.	Otto.	Powszechniejsze zdanie jest iż Starym przewanym był w młodości jeszcze iż w postępkach starców naśladował.	
3) Adelajda córka Godfrieda Hrabiego Lowańskiego.			

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA LESZKA I.

LESZEK I.

od białych włosów nazwany biały po Ojcu Kazimierz II. nastąpił na Księstwo Sandomirskie i Lubelskie roku 1194. a na Krakowskie roku 1205.

1205.

Po śmierci Władysława i Mikołaja Wojewody Krakowskiego, Leszek uznany Książęciem Krakowskim. Rosterki z Rusią.

1207.

Traktat mocą którego Leszek bratu swemu Konradowi ustępuje Mazowsza, Kujaw, Chełmińskiej i Dobrzyńskiej ziemi. Fulco albo Pelka Biskup Krakowski od Stolicy świętej otrzymuje przywilęj aby on i jego następcy Biskupi Krakowscy pierwsze przed innemi biskupami polskimi posiadali miejsce, i pierwsi ręce wkładali przy poświęceniu Arcybiskupa Gnieźnieńskiego.

Albrycht Biskup Ruski na pohamowanie buntujących się Inflanctzyków funduje zakon Kawalerów miecz noszących, i onymże część Infant nadaje z obowiązkiem oddawania jemu hołdu. Zakon ten potwierdzony jest od Innocencyusza III. Papięza.

1212.

Znaczne zwycięztwo nad Rusią odniesione. Leszek pod moc swoją podbija Pomorską ziemię, i onęj rządy Swatopełkowi powierza.

1215.

Założenie Biskupstwa Chełmińskiego albo raczej wskrzeszenie onego przez Konrada Książęcia Mazowieckiego. Gdyż pierwsze założenie za Mieczysława I. pontug Polskich pisarzów nastąpiło. Chełmińscy Biskupi, długo Arcybiskupom Ruskim podlegali.

1222.

Konrad Książę Mazowiecki wzywa Kawalerów Krzyżaków na obronę granic swoich przeciw Prusakom Bałwochwalcom wycieczki nieustanne czyniącym, i tymże Krzyżakom puszcza ziemię Chełmińską na lat 20.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1227.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
Grzymysława córka Jarostawa Książęcia Ruskiego zmarła roku 1238.	Bolesław następca na Państwo urodził się roku 1221.	LESZEK I. od Swatopetka zabity r. 1227., pochowany w Krakowie.	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Innocenty III. 1217 Honorius III. 1227 <i>Cesarze Wschodni.</i> Henryk 1216 Piotr z Kortenaku 1220 Robert z Kortenaku 1229 <i>Cesarze Zachodni.</i> Filip 1203 Otto IV. 1216 Fryderyk II. 1250 <i>Królowie Francus.</i> Filip II. 1223 Ludwik VIII. 1226 Ludwik IX. 1270 <i>Królowie Hiszpań.</i> Alfons IX. 1244 Henryk I. 1217 Ferdynand III. 1252 <i>Królowie Portugal.</i> Sanctius I. 1242 Alfons II. 1223 Sanctius II. 1246 <i>Królowie Angielsc.</i> Jan bez ziemi 1216 Henryk III. 1273 <i>Królowie Duńscy.</i> Waldemar II. 1244 <i>Królowie Szwedzc.</i> Suergierus II. 1214 Eryk X. 1216 Jan I. 1223 Eryk XI. 1250</p>

BOLESŁAW V.

nazwany wstydlivy syn Leszka I. nastąpił na Państwo r. 1227 mając lat 6 zostawał w opiece Książąt Śląskich aż do roku 1241 którego sam rządzić począł.

1227.

Swatopelk Książę Pomorski daniny powinnej płacić wzbrania się. Leszek sądy jak w tedy je nazywano Wieca zakłada w Gąsawie w przytomności Henryka Książęcia Wrocławskiego, do których to sądów z niższych odwoływano się. Swatopelk nagle do Gąsawy z Pomorzczanami wtargnął Henryk raniony Leszek był zabity.

1227.

Bolesław lat tylko 6 miał gdy go Ojciec odumarił. Między Konradem Książęciem Mazowieckim i Henrykiem Wrocławskim zaszły sprzeczki o opiekę. Konrad Bolesława w więzieniu trzymał, z którego on uciekwszy za pomocą Henryka ziemię Sandomirską i Lubelską opanował.

1230.

Przymierze między Książęciem Mazowieckim i Krzyżakami, mocą którego Książę ustępuje im na zawsze miasta powiatu Chełmińskiego. Traktat ten powagą Cesarza Fryderyka II. był potwierdzony.

1232.

Władysław Książę Wielkopolski Arcybiskupom Gnieźnieńskim i Biskupom Poznańskim nadaje prawo bicia monety i polowania na gruncie własnym co się do tych czas samym tylko Książętom godziło, uwolnił także ich dobra i poddanych od wszelkiej daniny i podatków i z władzy Wojewodów Kasztelanów i innych świeckich sędziów wyjął. Henryk Książę Śląski mszcząc się na Władysławie ran w Gąsawie odniesionych (gdyż to dzieło szkaradne po części jemu przypisywano) wtargnął do Państw jego i wielką onych część opanował. Nadane Arcybiskupom Gnieźnieńskim i Biskupom Poznańskim prawo bicia monety ma-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1270.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>S. Kinga albo Kunegunda córka Beły VI Króla Węgierskiego Urodziła się r. 1224 zaślubiona r. 1238. Uczyniła ślub czystości, a po śmierci męża swego do zakonu Panten Ś Klary wstąpiła i klasztor tymże Pannom w Sądzu założyła.</p>	<p>—</p>	<p>BOLESŁAW V umarł w roku 1279. Pochowany w Krakowie</p>	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Grzegorz IX. 1241 Celestyn IV 1241 Innocenty IV 1244 Alexander IV. 1261 Urban IV 1264 Klemens II. 1268 Ś Grzegorz X. 1276 Innocenty V 1276 Adryan V. 1276 Jan XXI. 1277 Mikołaj III 1280</p> <p><i>Cesarze Wschodni</i> Robert z Korlenaku 1229 Baldwin II. 1261</p> <p><i>Grecy na Cesarstwo</i> <i>irządnie przywrócić</i> Michał Paleolog 1263</p> <p><i>Cesarze Zachodni</i> Fryderyk II. 1250 Konrad IV 1244</p> <p><i>Bezkrolenie</i> Henryk z Turynii 1254</p> <p>Wilhelm Hrabia Hollandyi 1255 Richard I 1272 Rudolf Habsburski 1291</p> <hr/> <p><i>Krolenie</i> <i>Dniacy</i> Waldemar II. 1241 Eryk VI. 1270 Abel 1252 Krzysztof 1259 Eryk VII. 1268</p> <p><i>Krolenie</i> <i>Szwedz</i> Eryk XI 1250 Waldemar 1276 Magnus 1290</p> <p><i>Krolenie Francuz</i> Ś. Ludwik IX 1270 Filip III. 1285</p> <p><i>Krolenie Hiszpan</i> Ferdinand III. 1252 Alfons X 1284</p> <p><i>Krolenie Portugal</i> Sanctius II. 1246 Alfons III. 1279</p> <p><i>Krolenie Angielsc</i> Henryk III. 1273 Edward I. 1308</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA V.

ło im użyteczne było gdyż go i dawniej nie użyli i potem użyć nie mogli, kiedy Królowi tylko samemu i Rzeczypospolitej było przyznane. Zaś prawo polowania na własnym gruncie małej wagi być poczęło, kiedy całej Szlachcie pozwolone zostało.

1237.

Henryk przywłaszcza sobie tytuł Książęcia Krakowskiego. Uczynił to jak świadczy Długosz aby przeszkoda być mógł Bolesławowi przez rozrzutność zbyteczną własnych się dóbr dla ulubionych osób niektórych pozbawiającego, aby snadź donacje uczynione mógł zniszczyć. Ten tytuł i moc nie określona z którą Henryk Polską rządził niektórych Dziejopisów do tego przywiódł, iż Henryka między Książętami Polskimi policzyli. To pewna iż się wszystkie sprawy o niego opierały, wszakże nie swoim imieniem nie czynił, ale tylko Bolesława w rządzeniu Państwem, zastępował, co się z wielą gruntownych dowodów pokazuje.

Odkryte sławne na cały świat solne żupy w Wieliczce z których dochody Henrykowi od Bolesława są ustąpione.

Kawalerowie Krzyżacy za zezwoleniem Papieża Grzegorza IX. łączą się z Kawalerami Inflantskimi na zawojowanie Pruskiej ziemi. Kawalerowie Inflantscy za tą okazją wybijają się z pod mocy Arcybiskupa Rygskiego.

1246.

Śmierć Henryka Książęcia Śląskiego brodatego nazywanego. Syn jego Henryk II. na jego miejsce rządy w Polsce obejmuje.

1240.

Konrad Książę Mazowiecki przez przywód żony swojej Agazyj dał obwiesić Jana Czaplę Scholastika Wrocławskiego Kanclerza Płockiego. Arcybiskup Gnieźnieński interdykt na całą Diecezję Płocką wkłada. Konrad upokarza się a na wieczne czasy do Arcybiskupstwa Gnieźnieńskiego Łowicz z przyległościami przyłącza. Od tegoż czasu Arcybiskupi Gnieźnieńscy są urodzonymi kanonikami Płockimi.

Arcybiskupi Gnieźnieńscy	MINISTRO- WIE	WOJOWNICY	Uczni i sławą zaszczycent
Od roku 1138 do 1279.	Od roku 1138 do roku 1279	Od roku 1138 do roku 1279.	Odr. 1183. do roku 1279.
Arcybiskupi Gnieźnieńscy Jakób z Znina	Patrz na kar- cie 21.	Goworek Wo- jewoda Sando- mirski wiele do- pomógł do od- niesienia zwy- cięstwa pod Moz- gawą r. 1195.	Wincenty Kadłubek pierwszy dziejopis Polski umarł 1223. Marcin Strzemp- ski <i>Polonus</i> prze- zwany któremu też inne przezwiska da- ją jako to <i>Scotus</i> , <i>Cursulannus</i> , <i>Curtul</i> , <i>Corsula</i> , <i>Bohemus</i> , <i>Strepus</i> , <i>Strepori</i> . Spowiednik Papieża Mikołaja III z za- konu kaznodziej- skiego, a potem Arcybiskup Gniez- nieński w r. 1278 w XIII. wieku kwit- nął Napisał Kroni- kę do której póź- niejszych czasów przydano bajkę o Ioannie Papieżnicy, jako sąda uczeni ludzie którzy rozu- mieją iż o tym Mar- cin bynajmniej nie pisał. Patrz co Baj- le pisze Artie. Po- lonus W księgarni publicznej J. W. Zaluskiego Bisku- pa Kijowskiego dwa są udukkrypta sta- rzytne z których dawniejszy tej bajki w sobie nie zawiera. S. Czesław od- rował Z. K. X. 1242 S. Jacek brał S. Czesława X. 1257.
1147	Stefan Woje- woda Krakow- ski z Gedeonem Biskupem Kra- kowskim najbar- dziej się przy- łożyli do zło- żenia Mleczy- stawa starego.		
Piotr II. 1152			
Jan albo Janik			
1167			
B. Bogumił 1173			
Piotr III 1184			
Zdzisław 1190			
Henryk Nielicz			
Książę Bre- meńskie 1219			
Wincenty 1230			
Fulco albo Pet- ka 1250	Mikołaj Wo- jewoda Krakow- ski opiekunem był Leszka i Państwem jego władał razem z Petką Bisku- pem Krakow- skim w r. 1194.		
Jan II. 1271			
Filip 1278			
Marcin 1279	Goworek Wo- jewoda Sando- mirski do rzą- dzenia Pań- stwem Leszkowi pomagał w roku 1200.		

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA V.

1241.

Tatarowie do Rusi i Polskiej wpadają i one pustoszą. Bitwa pod Legnicą, gdzie Henryk II. zabity, Chrześciance srodze porażeni. W niebytności Bolesława przed Tatarami do Węgier a z tamąd do Morawy uciekającego, Konrad Książę Mazowiecki kraje Krakowski, Sandomirski i Lubelski opanował, lecz za powrotem Bolesława one opuścić musiał.

1250.

Autorowie około tych czasów pierwszą czynią wzmiankę Sędziów Wielkich których dzisiaj Generałami Wielkopolskimi zowią.

1251.

Okolo tego roku odkryte są żupy Bocheńskie.

1254.

Pierwsza wzmianka Biskupów Warmińskich którzy w następującym wieku samej tylko Stolicy Apostolskiej podlegać poczęli.

1257.

Bolesław prawo Szredzkie albo Niemieckie miastu Krakowu nadaje, na którego w należytym stanie utrzymanie prawa Polskie nie wystarczały.

1258.

Założenie klasztoru w Zawichoście który pierwszym był z klasztorów Panieńskich w Polsce. Przeniesion potem do Kamienia pod Krakowem a z tamąd do Krakowa od Ś. Salomei Królowej halickiej przy kościele Ś. Andrzeja. Dawniejszych jeszcze klasztorów Panieńskich znajduje się po autorach wzmianka, jako to klasztoru w Staniątkach roku 1253 założonego, i klasztoru Panien Witowskiego, w którym mniszki od Tatarów Polskę plądrujących zamordowane były.

1264.

Wojna z Rusią.

Wolności żydom nadane od Bolesława Książęcia Wielko-Polskiego, potwierdzone potem od Kazimierza W. i włożone do statutu Koronnego od Króla Aleksandra.

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA BOLESŁAWA V.

1265.

Bolesław Synowca swego Leszka II. za syna przy-
sposabia i następcą po sobie na Państwo mianuje.

1267.

Kanonizacyja Ś. Jadwigi Henryka Książęcia Wrocław-
skiego Małżonki.

1270.

Sztefan Król Węgierski do Krakowa przyhywa. Daw-
ne traktaty między Polską i Węgrami są odnowione.

1279.

Śmierć Bolesława wstydlwego tak nazwanego iż
wiczną czystość z Ś. Kunegundą małżonką swoją zachował.

Pisarze Niemieccy zdania tego są iż Polska aż do te-
go czasu Cesarzom hołdowała, a dopiero podczas wielkiego
bezkrólewia w Niemczech, dań płacić przestała. Polscy pi-
sarze temu się mocno sprzeciwiają i z nienaruszonej zawsze
wolności względem Państw postronnych zaszczycają się.
Wszakże dań nie zawsze poddaństwa lub hołdu jest zna-
kiem. Francya Anglii pensyą płaciła którą Anglicy za
czasów Ludwika XI. jako dań odbierali. Anglicy także
daninę pewną płacili Duńczykom aby od ich najazdów uwol-
nieni byli.

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA LESZKA II.

LESZEK II.

nazwany czarny, syn Kazimierza Książęcia Kujawskiego wnuk Konrada Książęcia Mazowieckiego, prawnuk Kazimierza sprawiedliwego, wstąpił na Państwo r. 1279.

1279.

Konrad II. Książę Mazowiecki spór o Państwo wiedzie z Leszkiem.

1282.

Litwa Polskę plondrująca od Leszka porażona. Leszek do Państw Konrada przywłaszczyć sobie chcącego Księstwo Sandomirskie, wpada, lecz ustępować musi.

1285.

Leszek nowe zgromadziwszy wojsko Mazowsze wojuje, wiele plonn zgromadza, lecz żołnierzy własnych wiele traci. Konrad wszystkie krainy Leszkowi podlegające pod moc swoją podbija, jeden tylko zamek Krakowski wyjąwszy, który od żołnierzy Niemieckich obroniony był. Leszek w nagrodę tej ich odwagi i wierności wielkie im wolności nadaje i straż Krakowa powierza, sam się też po Niemiecku nosi.

1287.

Leszek pod pozorem wojowania z Litwą wojsko zgromadza i Mazowsze pustoszy, za co skarany był rychło wtargnięciem Tatarów, którzy z Polskiej na 21000 panien prócz niezmiernego mnóstwa innych ludzi zabierają.

1288.

Leszek przez Hetmana swojego Wdę Sieradzkiego pustoszy Mazowsze, Wojewoda z plonem powracający w zasadzki wpadłszy plon i życie utracił, co tak Leszka zasmuciło iż rychło potem umarł.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1289.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Gryphina córka Rościsztaw księ- żęcia Ruskiego czyli jak Dłu- gosz pisze w Bulgaryi uro- dzona, po śmier- ci męża Państwo Wacławowi Królowi Wę- glerskiemu pod- dać usiłowała pod pozorem do- nacyi sobie od męża uczynio- nej. Zle się bar- dzo z mężem obchodziła, tak dalece iż za ży- cia jeszcze Bo- lesława z sobą się rozłączyli, lecz ich Boles- ław pogodził w roku 1275.</p>	---	<p>LESZEK II. od czarnych włotów czarny nazwany, umarł roku 1289 po- chowany w Kra- kowie.</p>	<p><i>Papieże.</i> Mikołaj III. 1280 Marcin IV. 1265 Honorius IV. 1269 <i>Cesarze Wschodni.</i> Michał Paleolog 1269 Andronik II. 1332 <i>Cesarze Zachodni.</i> Rudolf Hrabia Habs- burski 1291 <i>Królowie Francus.</i> Fillp III. 1285 Fillp IV. 1314 <i>Królowie Hiszpań.</i> Alfons X. 1284 Sanctius IV. 1295 <i>Królowie Portugal.</i> Dyonizy 1325 <i>Królowie Angielsci.</i> Edward I. 1308 <i>Królowie Duńscy.</i> Eryk VII. 1286 Eryk VIII. 1321 <i>Królowie Szwedzci.</i> Magnus. 1290</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA PRZEMYSŁAWA.

PRZEMYSŁAW.

Książę Wielko-Polski, syn Przemysława Książęcia Poznańskiego prawnuk Mieczysława starego, wstąpił na Państwo r. 1290.

1289.

Po śmierci Leszka Księstwa Krakowskie Sandomirskie i Lubelskie podają się Bolesławowi, bratu Konrada Książęcia Mazowieckiego. Bunt w Małopolszcze wszczynają się, buntownicy Henryka IV. Książęcia Wrocławskiego chcą wynieść na Państwo. Kazimierz Książę Opolskie pierwszy z Książąt Śląskich hołduje Królom Czeskim.

1290. 1293.

Henryk otruty umiera i Księstwo Krakowskie dziedzictwem oddaje Przemysławowi. Ten siły swoje zbyt szczupłe bacząc ustępuje prawa swego Waclawowi Królowi Czeskiemu. Wojna między Waclawem i Władysławem Łokietkiem wtedy Sandomirską, Lubelską i Sieradzką ziemię posiadającym, a Księstwa Krakowskiego domagającym się, mocą i traktatów dawnych i związków pokrewieństwa. Waclaw nie tylko pretensyi swojej nie odstępuje, ale téż domaga się tych ziem wszystkich które przedtem Książęta Krakowcy razem z tém Księstwem posiadali.

1294.

Po śmierci Mazczuga Książęcia Pomorskiego bez potomnie zeszedłego, Przemysław Pomorską ziemię odbiera i pierwszemu Gdańsk miasto okopami wzmacnia.

1295.

Polska tyła facyjami rozszarpana była, iż dla przywrócenia pokoju i oddalenia kłótni Przemysławowi doradzono aby tytuł Królewski wskrzesił, co téż on uczynił i w Gnieźnie na Królestwo namaszczony był razem z żoną swoją Ryxą od Jakóba II. Herbu Swinka Arcybiskupa Gnieźnieńskiego. Tenże Przemysław pieczęć sporządzić kazał na której z jednej strony była osoba Królewska z wszystkimi Królewskimi ozdobami z napisem *Sigillum Premislai Poloniar Regis*. Z drugiej orzeł z napisem; *Reddidit ipse suis victricia signa Polonia*.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1296.	<i>Jednegoż czasu żyjący Monarchowie</i>
<p>1) Lukkardis córka Henryka Księcia Windańskiego z przyczyny podejrzenia życia rospustnego udużona 1293 Długosz żadnej o tém podejrzeniu wzmianki nie czyni i winę całą na Przymysława składać zdaje się.</p>	<p>Ryxa albo Elzbieta zaślubiona Wartawowi Królowi Czeskiemu i Polskiemu.</p>	<p>PRZEMYSŁAW zabity w Rogoźnie w 38 roku wieku swego od Brandeburczyków. Margrabiowie Brandeburcy zabójstwo to popełnili obawiając się aby ich Przemysław nie przymusił do przywrócenia kraju sobie przywłaszczonych. Pochowany jest w kościele Katedralnym Poznańskim.</p>	<p><i>Papieże.</i> Mikołaj IV. 1292 Celestyn V. 1294 Bonifacy VIII. 1303 <i>Cesarze Wschodni.</i> Andronik II. 1332 <i>Cesarze Zachodni.</i> Rudolf. 1291 Adolf Nassawski 1298 <i>Królowie Francus.</i> Filip IV. 1314 <i>Królowie Hiszpań.</i> Sanctius IV. 1295 Ferdynand IV. 1312 <i>Królowie Portugals.</i> Dyonizy. 1325 <i>Królowie Angielscy.</i> Edward I. 1308 <i>Królowie Duńscy.</i> Eryk VIII. 1321 <i>Królowie Szwedzcy.</i> Magnus. 1290 Birger. 1326</p>
<p>2) Ryxa albo Richenza córka Waldemara I. Króla Szwedzkiego umarła roku 1335.</p>			

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA WACŁAWA.

WACŁAW.

Król Czeski, syn Ottokara, zięć Przemysława Króla Polskiego, koronowany Królem Polskim roku 1300.

1300.

Wacław koronowany na Królestwo Polskie od Arcybiskupa Gnieźnieńskiego zaślubia sobie Ryxę córkę Przemysława.

1304.

Władysław Łokietek przez trzy lata po rozmaitych postronnych krajach zabawiwszy powraca i usiłuje niektóre z kraju do siebie przedtém należących odebrać.

1305.

Wacław umiera. Mieszkanie tego Króla nieustannie w Czechach, nie było mu na przeszkodzie do przezornego Polską rządzenia. Naród Polski acz jeszcze nieprzyuczony do postronnego Panowania zwłaszcza nie przytomnego Monarchy wyznawał jednak iż ten Król i z wielką sprawiedliwością panował, i nigdy przywiązania większego do którego z dwóch sobie podlegających narodów nie pokazał. On pierwszy grosze Czeskie wprowadził, które potem w wielkim biegu, zwłaszcza w Krakowie zostawały.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1305.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Judyta córka Cesarza Rudolfa, umarła r. 1295.</p> <p>2) Ryxa córka Przemysława Króla Polskiego, koronowana na Czeskie Królestwo r. 1303. umarła r. 1307. Ryxa ta prawdziwa i jedyna Królestwa Polskiego dziedziczka była jak niektórzy autorowie piszą a między niemi Długosz, co jednak rozumieć trzeba z przyczyny wstępu który naród Polski miał w tedy od Łokietka.</p>	<p>Wacław obrany Królem Węgierskim w roku 1301 Król Czeski w roku 1305 umiera r. 1306.</p>	<p>WACŁAW Król Polski i Czeski, na suchoty umarł w Pradze r. 1305 i tamże jest pochowany.</p>	<p>Papieżo. Bonifacy VIII. 1303 Benedykt X. 1304 Klemens V 1314 <i>Cesarze Wschodni.</i> Audronik II 1332 <i>Cesarze Zachodni.</i> Adolf Nassawski 1298 Albert I. 1308 <i>Królowie Francus.</i> Filip IV. 1314 <i>Królowie Hiszpań.</i> Ferdynand IV. 1312 <i>Królowie Angielscy.</i> Edward I, 1368 <i>Królowie Duńscy.</i> Eryk VIII. 1321 <i>Królowie Szwedz.</i> Birger 1326</p>

 PRZYPADKI ZNACZENIEJSZE ZA WŁADYSŁAWA I.

WŁADYSŁAW I.

nazwany Łokietek od wzrostu niskiego. Brat Leszka czarnego, wstąpił na Państwo r. 1306.

1306.

Wacław syn Króla przeszłego rości pretensyje do Małopolskiej i Pomorza które kraje w mocy Władysława były. Lecz w tych zamysłach zostający w Ołomuńcu nędznie ginie.

1308.

Margrabiowie Brandeburscy przywłaszczają sobie Pomorska ziemię, miasto Gdańsk podbiwszy, zamek w oblężeniu trzymają. Krzyżacy od oblężenia ich odpędzają; a gdy Łokietek trudność czyni w przywróceniu im wojennych nakładów Gdańsk i część Pomorza zastawném prawem biorą.

1309.

Po śmierci Henryka Książęcia Głogowskiego, Władysław Wielkopolskę do Państwa swego przyłącza.

1320.

Władysława i Jadwigę małżonkę jego Arcybiskup Gnieźnieński koronuje w kościele Katedralnym Krakowskim który od czasu tego miejscem koronacyi Królów był. Odtąd tytuł Królewski bez przerwania trwał. Władysław Ojca Ś. o potwierdzenie tego tytułu prosił, co téż i otrzymał. Nie sądził jednak za rzecz potrzebną potwierdzenia Cesarzów szukać, częścią iż cienia nawet podlegania onym unikał, częścią iż wtedy Ludwik Bawarski i Fryderyk Austryjacki o tę godność spór wiedli a Jan XXII. Papież żadnego jeszcze z nich nie uznał.

1321. 1332.

Ojciec Ś. przykazuje Krzyżakom aby ziemię Pomorską przywrócili Polsce, opierają się oni i tém okazyją do wojny dają. Zwycięztwo nad Krzyżakami odniesione tém znaczniejsze iż pierwsze było z większej wagi zwycięztw nad Krzyżakami odniesionych, którzy Polski naród w pogardzie

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1333.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
Jadwiga córka Bolesława Książęcia Pomorskiego umarła roku 1340.	Kazimierz urodził się roku 1310. nastąpił po Ojcu.	WŁADYSŁAW umarł w Krakowie roku 1333. i tamże jest pochowany w kościele Katedralnym gdzie odnajd był grób Królów Polskich	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Klemens V. 1314 Jan XXII. 1334 <i>Cesarze Wschodni.</i> Andronik II. 1332 Andronik młodszy 1347 <i>Cesarze Zachodni.</i> Albert I. 1308 Henryk Luxemburski 1313 Ludwik V. Książę Bawarski 1347 <i>Cesarze Tureccy.</i> Ottoman. 1326 Orkan. 1357 <i>Królowie Francuzi.</i> Filip IV. 1314 Ludwik X. 1316 Filip V. 1322 Karol IV. 1328 Filip VI. 1350 <i>Królowie Hiszpańscy.</i> Ferdynand IV. 1312 Alfons XI. 1350 <i>Królowie Portugalcy.</i> Dionizy 1325 Alfons IV. 1357 <i>Królowie Angielscy.</i> Edward I. 1308 Edward II. 1326 Edward III. 1317 <i>Królowie Duńscy.</i> Eryk VIII 1321 Krzysztof II. 1333 <i>Królowie Szwedzcy.</i> Birger 1326 Magnus 1363</p>
	Elżbieta zaślubiona Karolowi Królowi Węgierskiemu matką była Ludwika Króla Polskiego i Węgierskiego.		
	Matgorzata zaślubiona Bernardowi Książęciu Swidnickiemu.		

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA WŁADYSŁAWA I.

mieli. Zamąsty względem ustanowienia Kawalerów Orła białego na odzyskanie ziemi świętej, które jednak do skutku nie przysły.

1333.

Śmierć Władysława Łokietka. Był ten Król zrazu niespokojnym, pysznym, poddanym ciężkim, lecz w przeciwnościach tego się wszystkiego oduczył, a przy męztwie osobliwszem, łaskawość całe znamienitą oświadczał. Nic mu bardziej nie dolegało jak to iż ziemię Pomorską trzymali Krzyżacy. Umierając, usilnie synowi swojemu zalecił aby wszelkich sposobów na odebranie kraju tego użył, i nigdy go Krzyżakom z jakiegokolwiek bądź przyczyny i pod jakimkolwiek pozorem nie ustępował. Wzrostu był całe małego ale umyśtu bardzo wspaniałego i siły osobliwszej.

Arcybiskupi Gnieźnieńscy.	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wsta- wienia ludzkie
Od roku 1279. do roku 1333.	Od roku 1279 do roku 1333.	Od roku 1279. do roku 1333.	Od roku 1270. do 1333.
<p data-bbox="145 404 279 454"><i>Arcybiskupi Gnieźnieńscy.</i></p> <p data-bbox="124 470 290 495">Włostyborz</p> <p data-bbox="124 495 290 520">1283</p> <p data-bbox="124 520 290 586">Henryk II. Bre- meński Książ- że 1283</p> <p data-bbox="124 586 290 611">Jakób II. 1312</p> <p data-bbox="124 611 290 636">Borysław 1314</p> <p data-bbox="124 636 290 660">Jan III. 1341</p>	<p data-bbox="326 404 440 429"><i>Kanclerze.</i></p> <p data-bbox="300 437 466 495">Filip około ro- ku 1320.</p> <p data-bbox="300 503 466 561">Otto około ro- ku 1326.</p> <p data-bbox="300 569 466 627">Zbigniew oko- ło roku 1332.</p>	<p data-bbox="466 404 642 949">Wincenty Szamotulski Gene- rat Wielkopolski. Król Władysław wyzwał z tej godności Wincentego, który służył u Krzyżaków przyjąwszy przeciw Ojczyźnie własnej wojował około roku 1331. Lecz potem ich porzuciwszy wielce pomógł Królowi do odniesienia znacznego nad Niemcami zwycięstwa i z nimi się pojednał.</p>	<p data-bbox="647 404 844 487">Michał Dziejopis na końcu wieku trzynastego.</p> <p data-bbox="647 487 844 536">Tomasz Zaręba Teolog 1290.</p> <p data-bbox="647 536 844 586">Jan Romka Teolog †. 1301.</p> <p data-bbox="647 586 844 685">Peregrinus Zakonu Kaznodziej- skiego żył około r. 1322.</p>

KAZIMIERZ WIELKI.

Syn Władysława Łokietka wstępuje na Tron roku 1333.
mając lat 23.

1333.

Kazimierz koronowany w Krakowie z małżonką swoją Anną. Jadwiga Matka Królewska sprzeciwiała się z razu koronacyi Synowej swojej, mieniąc iż dwie Królowe w Polsce być nie powinny. Odstępuje potem tej pretensyi swojej, i do klasztoru udaje się. Jaszko z Melsztyna Kasztelan Krakowski młodego Króla rządowi dopomaga.

1334 — 1339.

Kazimierz ma się do ugody z Krzyżakami ofiaruje im ustąpić Pomorza, Michałowskiej i Chełmińskiej ziemi. Panowie Polscy tej ugody przyjąć nie chcą. Benedykt XII. Papież na usilne prośby Jana Grota Biskupa Krakowskiego sędziów na osądzenie sprawy między Kazimierzem Królem i Krzyżakami naznacza, którzy zjechawszy do Warszawy Królowi prawo przysądzają, lecz sądu tego Krzyżacy nie przyjmują.

1339.

Sejm w Krakowie. Król mający lat 29 i synów kilku nieprawego łoża, stanom przekłada, iż obawiając się aby bezpotomnie z świata zehodząc Królestwa kłótni nie nahał, postanowił naznaczyć po sobie następcę na Tron. Postanowiono zatem obrać takiego Pana któryby dostarczając miał siły na obronę Królestwa i na odzyskanie oderwanych krajów. Odsądzono zaś Książąt Śląskich z przyczyny iż bez potrzeby hołdownikami Królów Czeskich zostali, Książąt też Mazowieckich opuszczono, częścią iż się także do postronnych przywiązałi, częścią iż nie dosyć mocni byli na wsparcie Królestwa i przyczynienie jemu chwały. Żaden się Kazimierzowi zgodniejszym być nie zdał do wypełnienia żądź narodu jak Siostrzan jego Ludwik syn Karola Króla Węgierskiego, którego też następcą swoim mianował.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1370.	Tęgoż czasu żyjący Monarchowie.
1) Anna córka Giedymina W. Książęcia Litewskiego, umarła r. 1330.	Elżbieta zaślubiona Bogusławowi Książęciu Pomorskiemu r. 1343.	KAZIMIERZ W. umarł r. 1370. mając lat 60 pogrzebiony w Krakowie trzeciego dnia po śmierci lecz po koronacyi Króla Ludwika powtórnymu po grzeb sprawiono na którym przytomnych było 12 Chorążych którzy chorągwie prowincyi Polskich kruszyli.	<p style="text-align: center;"><i>Papież.</i></p> Jan XXII. 1334 Benedykt XII. 1342 Klemens VI. 1352 Innocenty VI. 1362 Urban V. 1370 <i>Cesarze Wschodni.</i> Andronik młod 1341 (Jan Paleolog 1384 (i Jan Kantakuzen 1357 <i>Cesarze Zachodni.</i> Ludwik V. 1347 Karol IV. 1378 <i>Cesarze Tureccy.</i> Orkan 1357 Amurat I. 1388 <i>Królowie Francus.</i> Filip VI. 1350 Jan 1364 Karol V. 1380 <i>Królowie Hiszpańs.</i> Alfons XI. 1350 Pietr okrótny 1369 Henryk II. 1379 <i>Królowie Portuga.</i> Alfons IV. 1357 Piotr Sprawie. 1367 Ferdynand I. 1382 <i>Królowie Angielsc.</i> Edward III. 1377 <i>Królowie Duńscy.</i> Krzysztof II. 1333 Waldemar III. 1375 <i>Królowie Szwedzcy</i> Magnus 1368 Albert 1387 <i>Książęta Ruscy.</i> Jerzy Daniłowicz 1380 Demetry Michatowicz 1380 Iwan Daniłow. 1366 Iwan Iwanow. 1366 Demetry Iwanowicz 1381
2) Adelaida córka Henryka Landgraffa Haslubińskiego r. 1341. Kazimierz zawarł ją w zamku Żarnowieckim z kąd ją Ojciec nazad do Państw swoich odwołał roku 1338, w krótkce potem umarła.	Anna zaślubiona Hrabi Cillyskiemu a potem Hrabi Dekeńskiemu. Jadwiga. <i>Synowie nieprawego łoża.</i> Niemierza Pełka.		
3) Jadwiga córka Henryka Książęcia Głogowskiego zaślubiona roku 1357., umarła r. 1390. Królowom w tedy płacono z łap solnych co rok summe 50 czerwonych złotych. na wzór ślubnego podarunku. Summa ta z czasem podniesiona jest do 2000. czerwonych złotych. <i>Kochanki albo nadożnice Królewskie.</i> Rokliciana Czeska. Estera żydówka przez którą żydź wiele otrzymał wolności które dotąd zachowują.			

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA W.

Traktat z Janem Królem Czeskim mocą którego zrzeka się tytułu Króla Polskiego którego Królowie Czescy od Wacława używali, i wszelkich do Królestwa tego pretensyi z przyczyny macochy swojej Ryxy pochodzonych. Kazimierz z strony swojej wszelkiego do Śląska prawa odstępuje, a to pod karą klątwy na tego któryby ten traktat przelał.

1340.

Bolesław Książę Rusi czerwonej otruty umiera. Kazimierz do Księstwa tego z wojskiem wpada aby je do korony przyłączył. Wojsko jego złożone było z żołnierzy nadwornych. Panowie albowiem majątniejsi w zwyczaju mieli pewną kwotę ludzi przy sobie trzymać których w potrzebie do wojska Królewskiego przyłączali. Kazimierz obywatelom tych krain przyrzeka, iż obrządki Greckie na Rusi czerwonej w całości zachowane będą. Od tego czasu też obrządki rozmaitemi przywilejami utwierdzone zostały.

1343 — 1346.

Wojna przeciw Rusi i Litwie. Król bojąc się aby Krzyżacy nie przyłączyli się do tych nieprzyjaciół Polskiej, dosyć przez się możnych, pokój ów sławny z Krzyżakami uczynił. mocą którego ustąpił im pomorza i ziem Chełmińskiej i Michałowskięj, sam zaś ziemię Kujawską i Dobrzyńską odebrał. Pokój ten od Panów Polskich był podpisany także od miast Krakowa, Poznania, Sandomierza, Sądca, Kalisza, Włocławka i Brześcia. Arcybiskup zaś Gnieźnieński i Biskupi Polscy ani podpisać ani zezwolić na ten pokój nie chcieli.

Henryk Książę Zegańskie na Ślązku umarł. Próżno aż do śmierci starał się o odzyskanie ziemi Wschowskiej w W. Polsce.

Arcybiskup	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wsławieni ludzie.
<p><i>Gnieźnieńscy.</i> Jan III. 1341 Jarosław Skotnicki 1378 <i>Lwowcy</i> <i>w Haliczu.</i> Krystyn z Ostrowa 1364 Antoni 1375</p>	<p><i>Marzałkowie Wielcy.</i> Dobiesław Frodro 1366 Jan Schoft 1378 <i>Marzałkowie Nadwornl.</i> Pełka 1364 <i>Kanclerze W.</i> Jan z Strzelce Suchywilk około r. 1373 <i>Podkanclerze.</i> Jan z Czarnkowa 1363 Szymon 1380 <i>Podskarbie Wielcy</i> Dymitr Bożydar 1389</p>	<p>Prandota Gaika z Niedzwiedzia, walczył szczęśliwie z Czechami 1345</p>	<p>Jan Kronikarz 1359 Nanker z Okszy w prawie biegły 1340 Stanisław z Krakowa teolog był około 1350</p>

PRZYPADKI WZNACZNIĘJSZE ZA KAZIMIERZA W.

1347.

Sławny zjazd w Wiślicy wszystkich Pralatów, Wojewodów, Kasztelanów, Urzędników i Dignitarzów Polskich. Kazimierz tam wszystkie w czynieniu sprawiedliwości wprowadzone nierządy zniósł, i nowe prawa ogłosił. Postanowił aby sędziowie Generalni po prowincjach rozsądzały sprawy dotyczące się dóbr ziemskich, od którychby szła do niego appellacya. On zaś z kilką Panami ostatecznie one rozsądzał albo w nieprzytomności jego Sędzia Generalny któremu przydał 4 lub 6 Panów. Ta ustawa zdaje się być początkiem sądów zadwornych Relacyjnych i Assessorskich. Podkomorzowie prawo mieli sądenia spraw wszystkich granicznych, i ustanowienia komornika granicznego.

Na tymże zgromadzeniu Kazimierz ogłosił sławne one prawo mocą którego zabójca szlachcica karany być ma płaceniem 30 grzywien. Rzecz jest podziwienia godna iż tak wielu ludzi na to prawo powstało. Daremne są także wymówki acz pracowicie od sławnego autora zebrane, w przemowie pierwszego tomu konstytucyi zawarte. Polski albowiem naród wiele praw od Niemców wzięł. Dawny zaś u tych był zwyczaj wszelkiego rodzaju występkom pieniężną karę naznaczać, same tylko zbrodnie przeciw Stanowi i Ojczyźnie popełnione śmiercią karać. Zwyczaj ten w Francyi nawet był przyjęty 700 lat pierwej prawem Salickim potwierdzony (Tit. 43, 44, 45.) i statecznie zachowany do roku 1356, którego wszelka ugoda w kryminalnych sprawach była zakazana.

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA KAZIMIERZA W.

1349.

Król powiaty Łucki, Brześcieński i Chełmski opanovał, i do korony przyłączył. Po tej wyprawie solennie do Krakowa wiechał.

1353.

Podług powieści pisarzów Czechów Karol IV. Cesarz roku tego ustąpił Kazimierzowi prawa wszelkiego które jako Król Czeski do Mazowsza sobie przywłaszczał, a w zamianę wziął Buczynę i Kreitzenburg. Zemowit Książę Mazowieckie przynaglony jest do hołdowania Polsce.

1356.

Kazimierz znosi wszystkie Appellacyie które od sądów miejskich prawem Magdeburckim sądzących się do Magdeburga czyniono. A sąd takowy miejski najwyższy w Krakowie ustanawia złożony z siedmiu Ławników od Generalnego prokuratora wybranych pod prezydencyją wójta od Króla naznaczonego. Przykazał oraz aby na tym sądzie przestać nie chcący do Królewskiego sądu odwoływali się, gdzieby przez naznaczonych komissarzów ostatecznie byli rozsądzeni. Sąd ten najwyższy zniesiony jest teraz a appellacyie do sądów Królewskich assessorskich idą. Prokurator Generalny którego w tym czasie pierwsza jest u Historyków wzmianka ten jest, którego teraz Wielkorządcą Krakowskim nazywają.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA W.

1362.

Założenie Arcybiskupstwa Lwowskiego którego Stolica w roku 1375 do Halicza Miasta stołecznego Pokucia przeniesiona była. Od którego miejsca Haliccy Arcybiskupi tytuł mieli do roku 1411, którego znowu do Lwowa przenieśli się i tam do tych czasów zostali.

1363.

Wesele w Krakowie z okazji zaślubienia Elżbiety wnuczki Kazimierza, córki Bogusława Książęcia Pomorskiego z Cesarzem Karolem IV. wesele to wielce kosztowno i wspaniale było. Królowie Węgierski, Duński Cypryjski i inni Książęta przytomni byli. Wiernek sprawca i szafarz Królewski gości tych wszystkich do siebie zaprosiwszy wspaniale częstował, i udarował. Sam podarunek Królowi Kazimierzowi uczyniony na 10000 złotych wynosił. Wiernek ten szlachalcem był herbu Łagoda a oraz mieszczaninem i burmistrzem Krakowskim.

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA KAZIMIERZA W.

1370.

Śmierć Kazimierza jednego z najslawniejszych Królów którzy w Polsce panowali. Przy wstępie swoim na tron zastał ją wielce zakłóconą tak przez wtargnienia cizozemców jako też przez uciemżenie ludu od tych którzy sądy sprawowali. Pokój z postronniemi utwierdził przez zawarcie traktatu z Krzyżakami, przez co wolnym od najmniejszych nieprzyjaciół zostawszy, łatwiej się słabszym mógł sprzeciwić. Z drugiej strony przez mądre ustawy jego stało się iż naród praw postronnych dla własnych sądów nie zaciągał. Tylko co Państwo uspokoiwszy starania wszelkiego przyłożył aby je do stanu kwitnącego przywiódł. Wiele miast nowych, a w miastach starych wiele przednich fabryk jemu początki swoje przypisuje. Zamyślając Polskę do należytego przywieść porządku, nauk nie zapomniał. On pierwszy o założeniu Akademii w Krakowie miał staranie jakoż i listy na to otrzymał od Urhana V. Papieża mocą których Biskupi Krakowscy téjże Akademii wieczystemi są Kanclerzami. Lud i Kmiecie, część tak znakomita każdego narodu, za panowania jego od Panów uciemżeni być nie mogli, sam Król skargi ich przyjmował i rozsądzał. Nazywano go przez żart Królem chłopów ale sprawiedliwie potomność go Wielkim nazwała na to on nie przez dzieła ludzi do podziwienia i płaczu pobudzające zasłużył; ale raczej przez to iż poddanych swoich Ojcem a narodu, iż tak rzekę, stwórca był.

 PRZYPADKI ZNA CZNIĘJSZE ZA LUDWIKA.

LUDWIK

Król Węgierski, syn Karolusa albo Karoberta Króla Węgierskiego i Elżbiety siostry Kazimierza W. w roku 1326.

Wstąpił na Państwo roku 1370.

1370.

Ludwik przy początkach panowania swego usilnie się o to wszystko starał co by uczynić mogło ulgę narodowi w żalu z utraty Kazimierza pochodzącym, i w smutku którym obywatele przerażeni byli widząc berło do cudzoziemców przeniesione. Zaczyn przyżekł starać się o odzyskanie oderwanych krain, mianowicie Pomorskiej ziemi, i zniósł podatki od Kazimierza ustanowione. W tym przyrzeczeniu upatrują niektórzy początki paktów konwentów. Z tym wszystkim prosta w nim tylko najdowała się obietnica która nie tak powagę Króla określała, jako raczej do oddalenia difidencji i bojaźni poddanych służyła. Henryk Walezy pierwszy był Król któremu obszerniejsze pakta podane były i który zaprzysiądz je uoczyście musiał.

Król koronowany w Krakowie. Arcybiskup Galeznieński domagał się tego i rozmaitych dowodów przytoczeniem dokazać chciał aby ten akt w Gnieźnie nastąpił. Ludwik powraca do Węgier dokąd też Królewskie ozdoby zawiózł. Matce zaś w niebytności swojej rządu poleca.

1371.

Król zrzeka się wszelkiego prawa do Ślązka, dogadzając w tym zadaniu Karola IV. Cesarza i Króla Czeskiego któremu je jako też i następcom jego Królom Czeskim przyznaje.

1372.

Władysław z Książąt Mazowieckich idący w zakonnym stanie zostający niepokój wszczynając, roszcząc do korony pretensyje, Ludwik go summą pieniędzy i opactwem w Węgrzech danym uspokaja.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1382.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Małgorzata córka Cesarza Karola IV. umarła r. 1389</p> <p>2) Elżbieta córka Stefana Gubernatora Bośni obieszona od buntujących się Węgrów 1387.</p>	<p>Marja małżonka Zygmunta Króla Czeskiego który potem w roku 1387 obrany był na Królestwo Węgierskie. Na ostatek na Cesarstwo wyniesiony.</p> <p>Jadwiga urodziła się roku 1371. Tron Polski potem osiadła.</p>	<p>LUDWIK Król umarł w Tarnowie roku 1382., pochowany w Białogrodzie albo Weissenburgu.</p>	<p><i>Papieże.</i> Grzegorz XI. 1378 Urban VI. 1389 <i>Cesarze Wschodni.</i> Jan Paleolog 1382 Emmanuel II. 1418 <i>Cesarze Zachodni.</i> Karol IV. 1378 Wacław. 1400 <i>Cesarze Tureccy.</i> Amurat I. 1388 <i>Królowie Francus.</i> Karol V. 1380 Karol VI. 1422 <i>Królowie Hiszpań.</i> Henryk II. 1379 Jan I. 1390 <i>Królowie Portugal.</i> Ferdynand I. 1383 Jan. 1433 <i>Królowie Angielscy.</i> Edward III. 1377 Richard II. 1399 <i>Królowie Dunszy.</i> Waldemar III. 1375 Olaus V. 1387 <i>Królowie Szwedz.</i> Albert. 1882 <i>Księżęta Moskiews.</i> Dymitr Jwanowicz 1381 Wasil Dimitrowicz 1399</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA LUDWIKA.

1374.

Polacy płacić nie chcą poradnego. Ludwik umniejsza ten podatek do 2 groszy od włoki, nadgradzając zato iż Polscy panowie córkom jego przyznali prawo nastąpienia na Tron w niedostatku następców męskiej płci.

Prawo ustanowione aby urzędy Polskie samej tylko Polskiej szlachcie oddawane były.

1375.

Założenie Biskupstwa Kamienieckiego, Łuckiego i Przemyskiego.

1378.

Królowa matka Ludwika rządy składa. Syn powierzył je zamyśła Władysławowi Książęciu Oppolskiemu lecz się naród temu sprzeciwił.

1381.

Król rządy Państwa zleca Biskupowi Krakowskiemu, Kasztelanowi Krakowskiemu i Wojewodzie Kalickiemu, z których sam tylko Biskup Krakowski miał moc nadania wszelkich urzędów wakujących prócz Kasztellanii i Województwa Krakowskiego. Było przez czas długi mniemanie iż tę ustawę poprzedził rokosz Gliniański, lecz odrzucone jest teraz od wszystkich po wydanej od J. W. Józefa Andrzeja Załuskiego Biskupa Kijowskiego mądrej księdze pod tytułem *Specimen Historie Poloniae Criticae* w której tę bajkę gruntownymi zbija dowodami.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i sława zaszczycent.
Główni Jarosław Sko- tnicki 1376 Jan IV. Suchy- wlik 1382 Bodzęda 1389 <i>Haliccy.</i> Maciej 1377 Bernard 1391	<i>Marszałkowie</i> <i>Wielcy.</i> Jan Schost 1370 Mikołaj z Brze- zia 1369 <i>Marszałkowie</i> <i>Nadworni.</i> Jan z Moskorzo- wa 1395 <i>Kanclerze.</i> Mikołaj Zaklika z Miedzygórza 1378 Jan z Radlice doktor Medy- cyny, kanonik Krakowski 1381 Zaklika z Mie- dzygórza 1389 <i>Podkanclerze.</i> Szymon 1380 Mikołaj z Mo- skorzawa 1387 <i>Podskarbowie.</i> Dymitr Bozydar 1399		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA LUDWIKĄ.

1382.

Śmierć Ludwika, który następcą po sobie był naznaczył Zygmunta wtedy Margrabię Brandeburskiego potem Króla Czeskiego, Węgierskiego i Cesarza, syna Karola IV. Cesarza. Konfederacyja stanów kaptur nazwana, dla utrzymania powszechnej spokojności; z kąd początek wzięły sądy kapturowe, które jedne podczas bezkrólewia tylko, miejsce mają. Zygmunt na żądanie Polaków nakłonić się nie chce, którzy też jego za Króla nie uznają, i koronę obiecują córce jednej Ludwika byleby tylko statecznie w Polsce mieszkała. Królowa wdowa przyrzeka imieniem Jadwigi iż ten obowiązek zachowa. Zamyślają wydać ją za Ziemowitą, który obrany i mianowany nawet jest Królem od Arcybiskupa Gnieźnieńskiego co jednak dla sprzeciwienia się niektórych bez skutku zostało.

1384.

Jadwiga z powszechną narodu radością koronowana. Ta Królowa podług powieści Historyków najpiękniejsza była z wszystkich Monarchiń tegoż czasu żyjących i najwyborniejszemi umysłu przymiotami ozdobiona.

1385.

Poselstwo uroczyste od Jagielly Książęcia Litewskiego o przyjaźń Jadwigi konkurującego pod obowiązkiem przyłączenia wszystkich Państw swoich do Polskiej, przyjęcia wiary Chrześcijańskiej i odzyskania krain od Polskiej oderwanych. Panowie Polscy na to zezwalają bez dołożenia się Królowej która Wilhelmowi Książęciu Rakuskiemu wielce sprzyjała i jemu jeszcze od Ojca zaślubiona była. Wilhelm do Krakowa dla przywiedzenia do skutku zaślubienia przychodzi. Lecz go do ustąpienia z zamku przymuszają i bramy zamykają. Królowa otworzyć one lecz daremnie usiłuje. Wilhelm tajemnie do kraju swego powraca. Jadwiga przestraszona powieściami rozmaitych osób straszdyło jej w osobie Jagielly, przykładających w którym postaci nawet ludzkiej nie było, wysłała poufale sobie ludzie na oglądanie jego. Ci powróciwszy trwogę z umysłu Królowej rugują i że Jagiello nie prócz bałwochwałstwa w sobie straszego nie ma, opowiadają.

 UWAGI O PANOWANIU PIASTÓW.

Za Panowania piastów władza Książąt i Królów Polskich najwyższa i nieokreślona była. Pierwsi Książęta całe jedynowładcami despotycznymi być się zdawali. Kiedy Bolesław III. przez nieszczęśliwy Polskiej na synów podział dał pochóp do wojen które się rychło po roku 1138. w Polsce zaczęły, potomkowie jego wzajemnie sobie zazdróżając i Księstwo Krakowskie z prerogatywami do niego przyłączonemi wydzierając, Panów Małopolskich usilnie do siebie pociągali zwłaszcza iż onych wiele potrzebowali do wsparcia i wzmocnienia strony swojej. Stało się zatem iż ci Panowie niezmierną sobie władzę przywłaszczyli, tak dalece iż Biskupi i Wojewodowie Krakowscy podług upodobania berłem władali.

Mikołaj Wojewoda Krakowski pod pewnemi obowiązkami od siebie podanemi Państwo Leszkowi ofiarował, który wszelkie z urodzenia prawo do Małej Polskiej mając, otrzymać jej jednak nie mógł, dla tego iż nienawiści rzezonego Wojewody zadosię uczynić nie chciał.

Przywrócenie pod moc jednego wielu Polskich prowłacyi które za Bolesława V. nastąpiło, ujęło wiele powagi Prafatów i Panom Polskim. Radzono się ich w prawdzie, ale na upodobaniu to Króla było iść za ich radą lub onę odrzucić. Kazimierz Ludwika po sobie na Państwo mianował przeciw zdaniu senatorów, a pokój z Krzyżakami zawarł bez względu na przeciwnie tym traktatom Biskupów rozumienie.

Nie sami tylko senatorowie na radach zasiadali. Na siedzzie walnym w Wislicy najdowali się Wojewodowie, Kasztelanowie, Urzędnicy i Dignitarze Wielkiej i Małej Polskiej. Nie Szlachta nawet w roku 1356. zasiadali na radzie i zdanie dawali. Oczym Długosz.

UWAGI O PANOWANIU PIASTÓW.

Wojewodowie podczas wojny wojsko prowadzili, a gdy się na drobne Księstwa Polska rozdzieliła; każdy z Książąt miał Wojewodę swego, który w wojsku i u dworu pierwsze miejsce posiadał. Po roku 1170. Wojewodowie stali się rządcami pewnych Prowincyi, w późniejszych czasach Wojewodztwami nazwanymi. Dawniejszych zaś wieków Polska na Kasztellanie podzielona była, Kasztelan zaś każdy powiatu swego i rządcą i sędzią wyższym był.

Władza Królewska za Ludwika upadać poczęła. Ten Król wiedząc iż piastów potomkowie do korony pretensje mieć mogą przyjaźń sobie narodu wszelkim sposobem skarbic usiłował. Z tej przyczyny uwolnił Polaków od wszelkich podatków jeden tylko wyjąwszy który na potrzeby jego nie wystarczał. Ten postępek, niezmierny uszczerbek władzy Królów przyniósł i źródłem się stał powagi niższych stanów. Te z historii wzięte dowody dostateczną są na zwątpienie mniemania jednego z autorów tych czasów kwitujących, iż Polscy Panowie już w roku 1140. do rządów wchodzili. Owszem pokazuje się iż Panowie tego roku w Krakowie zgromadzeni wolą tylko Bolesława III. wykonali względem podziału Polskich krain. Roztropność zabiegająca zamieszaniu wewnętrznemu wyciągała, aby ten podział czyniony był od ludzi zysku nie szukających i woli Pana zmarłego dobrze świadomych. Gdyby zaś w Panów tych mocy było sprzeciwić się temu ustanowieniu, wieleby się dziwować trzeba iż tego nie uczynili, zwłaszcza domyślając się skutków nieszczęśliwych z tego rozszarpania Polskiej wynikających. Więc jeżeli Bolesław wolnie Państwem mógł rozrządzić, jeżeli podział onego po śmierci swojej mógł ustanowić, jeżeli się naród obowiązany być sądził dopełnienia jego woli, i onę po śmierci nawet, bez sprzeciwienia się żadnego przyjmując, można wątpić iż on samorządcą i w rządach swoich był nie określonym? Prawda

UWAGI O PANOWANIU PIASÓW.

iż Panowie korzystając z zamieszek po śmierci Bolesława wszczętych w moc się wielką wbili z uszczerbkiem władzy Książąt, lecz ten ich postępek niegodziwy był, nieprawym przywłaszczeniem powagi do siebie nie należącój, ponieważ ich prawa do rządzenia nie wzywały jak teraz wzywają.

PRZYPADKI ZNCZNIĘJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁA.

WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO.

W. Książę Litewski, wstąpił na Państwo 1386.

1386.

Jagiello do Krakowa przyjeżdża z powszechną narodu radością i Królowej smutkiem, która w sercu dawne do Książęcia Wilhelma przywiązanie zachowywała. Nakłania się jednak na proźby poddanych a dla ich pożytku i spokojności wyrzeka się swojej skłonności. Jagiello jednego dnia ochrzczony, Królowej zaślubiony, i Królem uznany. Jakoż sam tego domagał się aby jednego dnia chrzest ślub i wstęp na Tron nastąpił gdyż się jakiego od Polaków oszukania obawiał.

1387.

Król na chrzcie imię Władysława wzięwszy, obietnicę swoją do skutku przywodząc do Litwy jedzie, religią Chrześcijańską tam wprowadza, Biskupstwo Wileńskie zakłada, i brata swego Kazimierza Skirgiella na godność W. Książęcia Litewskiego wynosi.

1389.

To Skirgicilla wyniesienia innych Króla krewnych obraża, którzy teje godności pragnęli. Zaczynają dla otrzymania onej wojnę podnoszą. Alexander Witołd syn Kiejstuta a brat stryjeczny Królewski innych zwycięża i godność Książęcia Litewskiego otrzymuje od Króla, który najwyższą nad tym krajem władzę przy sobie zachował.

1390.

Królowa Ruś czerwoną od jej Ojca do Węgier przyłączoną odbiera i Polszcze przywraca.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1434.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Jadwiga Królowa Polska prawem dziedzictwa. Urodziła się roku 1371. zaślubiła na roku 1386. Częste między nią i Królem były poswarki, zwłaszcza iż podejrzanie miał Król jakoby Wilhelm kochanka swego nie całe z serca rugowała. Gniewosz Damalewicz który tych niezgód najpierwszy był przyczyną i Królową o życie nie rządne oskarżył, pozwany był do Wislicy aby sądownie zadanego Królowej występku do wodził. Królowa na obronę swoją 12. Rycerzów miała którzy jej niewinność walcą przeciw potwarzom pokazać ofiarowali. Zkąd się pokazuje iż walki od sądu przepisane w używaniu nawet w Polsce bywały. Oszczyca potępiony był i przykazano mu</p>	<p>1) Elżbieta Bonifacya urodziła się roku 1399. umarła we trzy dni po narodzeniu.</p> <p>2) Jadwiga urodziła się roku 1408, zaślubiła Fryderykowi Margrabiemu Brandeburskiemu. Uznana dziedziczką Królestwa gdyby Król bez potomków płci męskiej umarł. R. 1431 umarła jak powiadają od macochy otruta.</p> <p>3) Władysław urodził się roku 1424. po Ojcu panował.</p> <p>4) Kazimierz urodził się roku 1426. umarł roku 1427.</p> <p>Kazimierz urodził się roku 1427. panował po bracie.</p> <p>Córka wydana za Eryka Książęcia Pomorskiego.</p>	<p>WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO umarł roku 1434 w Gródku na Podlasiu. Pochowany jest w Krakowie. W Bazylei gdzie wtedy Sobor odprawowano aroczyście za tego Króla czynione były Eksekwie.</p>	<p><i>Papieże.</i></p> <p>Urban VI. 1389 Bonifacy IX. 1404 Innocenty VII. 1406 Grzegorz XII. 1409 Alexander V. 1410 Jan XXIII. 1415 Marcin V. 1431 Eugeni IV. 1447</p> <p><i>Cesarze Wschodni.</i> Emmanuel II. 1418 Jan Paleolog 1444</p> <p><i>Cesarze Zachodni.</i> Wacław 1400 Robert 1410 Zygmunt 1437</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Amurat I. 1388 Bajazet I. 1404 Soliman 1409 Mojesz 1413 Mahomet I. 1421 Amurat II. 1451</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Karol VI. 1422 Karol VII. 1461</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Jan I. 1390 Henryk III. 1406 Jan II. 1454</p> <p><i>Królowie Portuga.</i> Jan I. 1433 Edward 1433</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIELŁY.

1395.

Władysław Książę Opolskie hołdu Polskiej Koronie oddawać wzbrania się od ziem jemu przez Ludwika Króla darowanych. Polacy ziemie te jemu odbierają. Książę Opolskie na pomoc Krzyżaków wzywa i ziemię im Dobrzyńską w pewnej summie zastawić obiecuje.

1399.

Król przez śmierć Królowej wielce zmieszany już Polskę porzucić zamyslał i do Litwy powrócić, już nawet z tym się był oświadczył iż w Królestwie nie zostanie po śmierci tegoż Królestwa Dziedziczki, kiedy jeden z tych którzy do rady jego wchodzili poradził mu aby pojął wnuczkę Kazimierza w której prawo do korony jeszcze gruntowniejsze było niż Jadwigi. Władysław chwyta się tej rady i nie odwołując się do Postów o tę Księżniczkę starając się posyła.

1401.

Zaślubienie Króla z Anną, która iż nie piękna była wielce tej radości ujęła którą Król miał z utwierdzenia swego na tronie.

Unia Polskiej z Litwą potwierdzona jest na sejmie Wileńskim. Wołosy na Podole wpadają i porażeni są, gospodar ich w niewolę wzięty pod tym obowiązkiem na wolność puszczonej jest, aby odtąd on i następcy jego hołowali Królom Polskim jak dotąd hołowali Węgierskim.

Traktaty z Krzyżakami mocą których Król i brat jego Książę W. Litewski obowiązują się ustąpić im Zmudzi i wypłacić 40000 złotych w której summie Książę Opolskie zostawił im ziemię Dobrzyńską.

Sejm Korczyński z senatorów i schlachty złożony dla obmyślenia sposobów zebrania pomienionej sumy. Postanowiono zatem od każdej włoki 12 groszy płacić, zamykając w tym te dwa grosze które podług dawnych zwyczajów Królowi płacono. Obwarowano przy tym iż ten podatek w niczym szlachcie w wolnościach uszczerbku przynosić nie miał, i że na potym żaden podatek jakby z powinności płacony nie będzie. Ten sejm pierwszym zdaje

MAŁŻONKA	MAŁŻONKA	ŚMIERĆ 1434.	Jednegoż czasu żyjący Panowie.
<p>odwołać zadane potwarzy od-szczekując się pod ławą na wzór psa (<i>sub scamno judicium liter latrare ut canis.</i>) Umarła Jadwiga w połogu roku 1399. po śmierci w wielkiej świątobliwości stawie zostawała.</p>	<p>udzielnych. Dla płodności osobliwszej wpadła w podejrzenie cudzołóstwa od którego przysięgą oczyścić się musiała r. 1427. umarła r. 1461.</p>	---	<p><i>Królowie Angielsci.</i> Richard II. 1399 Henryk IV. 1413 Henryk V. 1422 Henryk VI. 1461 <i>Królowie Duńscy.</i> Olaus 1387 Małgorzata 1412 Eryk IX. 1438 <i>Królowie Szwedz.</i> Małgorzata 1412 Eryk IX. 1438 <i>Książęta Moskiew.</i> Wasil Dymitrowicz 1399 Grzegorz Dymitrowicz 1406 Wasil Wasilewicz 1413 Iwan Wasilewicz 1505</p>
<p>2) Anna córka Hrabi Cyliyskiego, wnuczka Kazimierza W. po matce, zaślubiona roku 1400. umarła r. 1416.</p>			
<p>3) Elzbieta córka Ottona Pileckiego Wojewody Sandomirskiego wdowa po Hrabi Granowskim zaślubiona r. 1417. umarła r. 1420.</p>			
<p>4) Zofia córka Jędrzeja Iwanowicza Książęcia Kijowskiego zaślubiona r. 1422 koronowana r. 1424. w przytomności Cesarza Zygmunta, Eryka Króla Duńskiego i wielu innych Książąt</p>			

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY.

się być początkiem nie tylko sejmików partykularnych, ale téż prawa mocą którego stan szlachecki do rad publicznych wchodzić począł. Prawo to jednak na początku rozciągało się do samego tylko ustanowienia podatków, których naznaczenie już w Królewskiej mocy nie było po uczynionym od Króla Ludwika oświadczeniu.

Zjazd w Wrocławiu. Cesarz Wacław jako Król Czeski Władysława do przymierza wiecznego wzajemnej obrony i wspólnego na nieprzyjaciół uderzenia pociągał, ofiarując mu przywrócić Śląską ziemię i inne kraje. Polacy obawiając się wojen mniej potrzebnych a sobie niezmiernie szkodliwych, przymierza tego nie przyjęli.

Zjazd powtórny w Gniewkowie. Kawalerowie Teutońscy albo Krzyżacy gruntując się na pewnym przywileju Kazimierza II. którym rzekął się tytułu i herbu Księstwa Pomorskiego, od Władysława domagają się aby tegoż tytułu nie używał, lecz Król nie sądzi aby ta pretensja była sprawiedliwa.

1410.

Książę W. Litewskie podlegając nieustannym najazdom Krzyżaków, Króla do wojny przeciw tymże Krzyżakom nakłania. Wielkie do téj wojny przygotowania. Zaciągniono na nią cudzoziemców którym żołd płacono, od tego czasu zawsze byli żołnierze podczas wojny żołd biorący. Panowie Polscy nadworne żołnierstwo, swoim kosztem zgromadzone i podejmowane do wojska Królewskiego przyłączają.

Całe wojsko Polskie na 50. pułków chorągwie własne mających podzielone było, do którego dwóch oboźnych naznaczono. Zydranowi z Maszkowic komenda oddana. Król Pruską ziemię wojuje. Sławna pod Tannenbergiem bitwa na której kawalerowie Krzyżacy na głowę porażeni, Mistrz najwyższy Ulryk *de Jungingen* zabity.

<i>Arcybiskupi</i>	<i>MINISTROWIE</i>	<i>WOJOWNICY</i>	<i>Uczent i wola- wient ludzie.</i>
<i>Gnieźnięscy.</i> Bodzenta 1389 Jan Kropidło Książę Opolskie 1394 Dobrogost No- wodworski 1402 Mikołaj Kuro- wski 1411 Mikołaj II. 1422 Wojciech II. 1436 <i>Haliccy.</i> Bernand 1391 Piotr 1406 Jakub 1411 Mikołaj 1411 <i>Stolica Arcybi- skupia przenie- siona do Lwo- wa to roku 1416.</i> Jan Rzeszowski 1436	<i>Marszałkowie</i> <i>Wielcy.</i> Rafał Tarnowski 1391 Dymitr z Goraja 1399 Zbigniew z Brzezia 1425 Jan Głowacz z Oleśnicy 1440 <i>Kanclerze W.</i> Zaklika z Mie- dzygórza 1389 Mikołaj z Kuro- wa 1400 Wojciech Biskup Krakowski 1423 Jan Szafraniec 1423 <i>Podkanclerze.</i> Mikołaj Trąba 1405 Piotr Dunin 1415 Jan Szafraniec 1423 Stanisław 1427 Władysław z Oporowa 1439 <i>Podskarbiowie.</i> Dymitr Bożydar 1399 Hińcza z Prze- mankowa 1399 Tomasz z Czarn- ki 1428 Jędrzej z Lubie- nia 1436 <i>Marszałkowie</i> <i>Nad.</i> Jan z Moskor- zowa 1397 Wawrzyniec z Kalinowy 1425 Mikołaj z Za- krzowa 1444	Krystyn z O- strowa Kaszte- lan Sandomirski część wojska prowadził na wyprawę prze- ciw Książęciu Opolskiemu 1396 Zyndran z Maszkowicz Miecznik Kra- kowski wojsko Polskie prowa- dził na wojnę przeciw Krzy- żakom 1410. Mikołaj z Mi- chałowa Kasz- telan Krakow- ski Hetmanem uczyniony w r. 1433. Kiedy Król dla wieku pode- szłego sam nie mógł iść na woj- nę.	Mikołaj z Błonia żył około r. 1415. Teolog. Wieleksiąg jego mamy z któ- rych jedne wyda- ne są pod imieniem Mikołaja Polaka, inne pod imieniem Mikołaja a Płowe- Mateusz z Krako- wa Biskup Wor- maczeński w Niem- czech, Kardynał tytułu S. Cyrjaka †. 1410. Wojciech z Bru- dzewa Teolog nau- worny Książęcia Witolda. Jędrzej Lascha- rius Teolog i Poli- tyk żył około roku 1414.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY.

1411.

Henryk z *Plauen* następca Ulryka, Krzyżaków sprawę upadłą podźwignął. Król na proźbę Książęcia W. Litewskiego Zmudzkiej ziemi usilnie pragnącego pokój Polszcze zelżywy, Litwie mało pożyteczny czyni w Toruniu. Władysław tym traktatem przyobiecał wszystko Krzyżakom wrócić co w Prusach zawojował. Także Zmudź po śmierci swojej i Książęcia W. Litewskiego Witolda Krzyżakom oddać, którzy się obowiązali do wypłacenia jemu summy sto tysięcy kop groszy szerokich Pragskich.

1412.

Przymierze między Królem i Cesarzem w słowach bardzo chytrych ułożone, tak iż się Władysław dał oszukać. Zygmunt klejnoty koronne od Ludwika do Węgier zawiezione Królowi oddaje, i jemu ziemię Spiską w pewnej summie zastawuje, pod tym obowiązkiem aby po upłynieniu terminu do dwoistej summy wypłacenia był zniewolonym, przez co w następujące czasy tak wielka wyrosła summa iż Królowie Węgierscy lepiej sobie poradzić nie mogli jak pomienioną ziemię przy Polszcze zostawując. Jakoż w późniejszych traktatach obwarowana jest tej ziemi przy Polszcze dzierżawa.

1413.

Sejm w Horodle na którym ściślej jeszcze Litwa z Polską złączona została. Tamże uchwalono aby Litwa tychże prerogatyw i wolności których obywatele koronni używała, Książąt od Królów Polskich naznaczonych miała, i z Polakami razem na obranie Króla jednoczyła się gdyby Król bez potomstwa płci męskiej umarł, nakoniec aby rady obojga narodów za zezwoleniem Królewskim w Lublinie lub Parczowie odprawowały się.

Zmudź do wiary Chrześcijańskiej nawrócona. W tém nawróceniu ta osobliwość była iż dla niedostatku Kapłanów w języku Zmudzkiem biegłych, sam Król Ewangelią opowiadał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIELŁY

1414.

Początek wojny z Krzyżakami, która po kilka razy przerwana była.

1416.

Zygmunt Cesarz z Konstancyi do Paryża jedzie mając z sobą Mikołaja trąbę Arcybiskupa Gnieźnieńskiego który na Soborze Konstancyeńskim z wielką się i przyzwoitą godności swojej wspaniałością pokazał, którą samych nawet Kardynałów przewyższył. Przymierze do czasu z Krzyżakami za pośrednictwem Karola VI. Króla Francuzkiego.

1417.

Król przeciw zdaniu senatorów pojmuje za żonę Elżbietę Pilecką która już trzech mężów pierwój miała a ostatniego Granowskiego Kasztelana Nakielskiego. Ta Królowa w nieprzytomności Arcybiskupa Gnieźnieńskiego od Arcybiskupa Lwowskiego korowana, o co się Mikołaj Trąba uraża a utrzymując iż się ta ceremonia bez niego odprawować nie powinna była, na Soborze Konstancyeńskim otrzymuje dla siebie i następców swoich tytuł Prymasa korony Polskiej i W. Księstwa Litewskiego aby snadź żaden przywilejom jego uwłaczać nie ważył się.

1418.

W. Książę Litewski usiłuje pogodzić rosterki zachodzące o tron Tatarski. Geray-Ferden Hannem zostaje.

1420.

Królowa stara się acz daremnie, aby syn jej z Granowskiego tytuł Hrabi otrzymał. Kanclerz sądząc iż listy od Króla na to dane z uszczerbkiem są równości szlacheckiej, pieczęci przyłożyć nie chce.

1421.

Czechowie zbuntowawszy się przeciw Zygmuntowi berło Władysławowi osarują, lecz ten ważąc sobie Cesarzką przyjaźń, a przytym mało w Obywatelach Czeskich w rozruchach i zamieszaniu zostających ufności mając, oznajmić im kazał iż za rzecz przyzwoitą sobie nie poczyta

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY.

panować nad temi poddanemi którzy się wiarą od niego różnią. Ta odpowiedź Husytom których pełne było Królestwo Czeskie dana była.

1422.

Fryderyk Margrabia Brandeburski zaślubiony Jadwidze córce Królewskiej, do Krakowa mając lat 8 przybywa aby tam wychowany, do obyczajów narodu przyuczał się mając na Królestwo nastąpić gdyby Jagiełło syna nie zostawił. Witold Królestwa chciwy Zydimina albo Zygmunta Korybuta synowca Królewskiego za pozwoleniem Króla do Czech wysłał aby tam berło osiągnął, lecz te zamysły wniwecz obrócone były przez uczyniony z Władysławem traktat mocą którego Korybut nazad był odwołany. Wojna z Krzyżakami nie długo trwająca. Po jej uspokojeniu traktatem Chęmińskim, Chorążowie chorągwie Królowi oddali a wojsko rozpuszczone było. Zkąd się pokazuje iż wojska wtedy nie bywały statecznie utrzymywane.

1425.

Senatorowie obiecują syna Królewskiego roku 1424. urodzonego do następstwa na Państwo przypuścić, byleby tylko Król prawa i przywileje narodowe potwierdził, Król rozumiejący iż berło z rodziny jego nie wynijdzie, mało sobie tę obietnicę waży, i włożonego na się obowiązku wykonanie odwołacza.

1429.

Zjazd w Łucku. Czesarz Zygmunt widząc iż Króla z W. Książęciem Litewskim przyjaźń jemu szkodliwa jest usiłuje ich powasnić. Tym końcem o wspaniałości umysłu Witolda wiedząc uznać go za Króla Litewskiego obiecuje, Witold chciwie się tego chwytając jako żądz swoich kresu sam Władysław z przyjaźni ku Witoldowi do tego nakłania się. Lecz Polscy Panowie mocno się temu sprzeciwiają, mianowicie Zbigniew Oleśnicki wiekopomnej sławy Kardynał i Biskup Krakowski, który innym Panom Polskim w przytłumieniu ambitu Witolda przodkował.

Witold mając po sobie Cesarza znowu o koronę stara się w tym się i Polskiemu narodowi sprzeciwiając, i Papieżowi który mocno mu tego honoru szukania odradzał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA JAGIEŁŁY.

1430.

Śmierć Witolda W. Książęcia Litewskiego Pana mądrego, dobroczyнного, walecznego, ani zbyt ków ani lenistwa nie znającego a powagi swojej pilnego stroża tłumi rozruchy które się z okazji jego wszcząć miały. Mówić można iż Litwą despotycznie nie określoną całe powagą rządził.

Sejm w Jedlnie. Naród Polski obiecuje Królowi wzać na tron jednego z synów jego, Król z strony swojej wszystkie wolności i swobody narodu potwierdza.

Bolesław Swidrigiel brat Królewski na W. Księstwo Litewskie wyniesiony. Ani Księstwem, ani sobą władać nie umiał gniewliwy, niestateczny, popędliwy, często zbyt czynnym wódki używaniem pozostała rozumu iskierkę zalewał. Władysław nadał mu godność W. Książęcia pod tém obowiązkiem aby Podole do korony przyłączył. Gdy temu zadosyć uczynić nie chciał, Polacy gwałtem Podole mu wydarli. Swidrigiel do oręża rzucił się lecz zbity i z Księstwa zrzucony ustąpić Zygmunto wi Bratu Witolda musiał.

1431.

Świdrygiel usiłuje za pomocą Krzyżaków utrzymać się na Państwie.

1433.

Przymierze do czasu z Krzyżakami zawarte na lat 12. Świdrygiel sam prawo swoje do Księstwa Litewskiego utrzymuje. Założenie Biskupstwa Chełmskiego i Kijowskiego.

1434.

Władysław Jagiełło więcej miał chwalebnych przymiotów osobie partykularnej niż Królowi przyzwoitych. Szczerłość zbyt czynna na złe mu wyszła bo był oszukany od Zygmunta Cesarza, przyjaźń nie pomyślnie za sobą skutki pociągnęła dla nieustających z Witoldem kłótni, dobroczynność też którą osobliwie ku Panom Polskim oświadczał, nie mało uszczerbku następcom jego przyniosła. On pierwszy dobra stołu Królewskiego od korony przez różne darowizny oderwał. Sam Papież Marcin V. one za nieprawne i szkodliwe osądził, i Arcybiskupowi Lwowskiemu dał moc onych zniszczenia i przywrócenia pierwszemu Panu.

WŁADYSŁAW III.

Syn Władysława Jagielly koronowany w Krakowie mając lat 10. roku 1434. wychodzi z opieki skończywszy lat 14. przy końcu roku 1438. koronowany na Królestwo Węgierskie w Budzie roku 1440. Wstąpił na Państwo roku 1434.

Władysław koronowany w Krakowie przeciw zdaniu trzech przedniejszych Panów Polskich utrzymujących iż zbyt młodość jego przeszkodą do koronacji być powinna. Strona przeciwna przykład Kazimierza W. w młodości korowanego przełożyła i przemogła. Władysław wolności narodu i swobody przysięgą stwierdził. Rządy Państwa tym czasem pókiby Król lat nie doszedł sprawcom po prowincjach naznaczonym jednemu w każdej prowincyi, a w Krakowskiej ziemi dwom, są poruczone.

Świdrygieł wdarł się na Księstwo Litewskie lecz wkrótce potym na głowę porażony poddał się Królowi który nie mogąc go z W. Książęciom Litewskim pogodzić z Państwa wygnął.

1435.

Pokój wieczysty w Brześciu w Kujawach zawarty między Królem i Krzyżakami.

1436.

Król zaszła kłótnie między dwiema synami Alexandra Wojewody Wołoskiego tak pogodził iż Heliaszowi Multańską, Stefanowi Wołoską ziemię przysądził. Od których oni pewną corocznie dań Królowi oddawać przyrzekli.

1438.

Niepokoje w Czechach z przyczyny obrania Króla. Partya jedna Olbrachtowi Książęciu Rakusktemu, druga Kazimierzowi bratu Królewskiemu koronę ofiaruje. Polskie wojsko do Czech zmierza aby Kazimierza utrzymało.

1439.

Przymierze do czasu w Wrocławiu zawarte względem Królestwa Czeskiego, które przy Olbrachcie Rakuskim zostaje.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1444.	<i>Jednegoż czasu żyjący Monarchowie</i>
		WŁADYSŁAW III. zabity na bitwie z Turka mi pod Warną roku 1444.	<i>Papieże.</i> Eugeni IV. 1447 <i>Cesarze Wschodni.</i> Jan Paleolog 1440 <i>Cesarze Zachodni.</i> Zygmunt 1437 Olbracht albo Al- bert 1439 Fryderyk III. 1493 <i>Cesarze Tureccy.</i> Amurat II. 1451 <i>Królowie Francus.</i> Karol VII. 1461 <i>Królowie Hiszpańs.</i> Jan II. 1459 <i>Królowie Portugal.</i> Edward 1436 Alfons V. 1481 <i>Królowie Angielsc.</i> Henryk VI. 1461 <i>Królowie Duńscy i Szwedzcy.</i> Eryk IX. 1438 Krzysztof III. 1448

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA III.

1440 — 1443.

Kazimierz po Zygmuncie W. Książęciu Litewskim dla zbytecznej srogości zabitym na Państwo następuje. Śmierć Cesarza Olbrachta który dwie córki zostawuje i żonę brzemienneą. Panowie Węgierscy do Króla Władysława posyłają ofiarując mu koronę, byleby tylko pojął za żonę wdowę pozostałą po Królu swoim Elżbietę. Ta porodziwszy syna, obiera raczej synowi koronę zachować, niż ją Królowi Polskiemu oddać. Wynikają ztąd kłótnie tak jednak uspokojone aby Władysław młody syn Elżbiety do lat przyszedłszy koronę osiągnął, tym czasem zaś Władysław Król Polski rządy w Węgrzech sprawował. Eugeni IV. Papież wysyła Kardynała Juliana aby i pokój wewnętrzny w Węgrzech ugruntował i Władysława do wojny przeciw Turkom nakłonił.

1444.

Władysław ochotnie się chwycił téj okazji pokazania męstwa swego. Wojuje z Turkami szczęśliwie za pomocą Jana Korwina, Huniada i Jerzego Kastyota Skanderbegiem nazwanego. Turcy przynagleni są do czynienia traktatu in zelżywego w Szegedynie. Zawarty był ten pokój na lat dziesięć. Jan Huniades, Cesarz wschodni, i Julian Kardynał radzili Królowi aby traktat uczyniony i poprzysiężony złamał. Ociągał się Król z razu, lecz potym częścią usilnemi ich namowami nakłoniony, częścią aby własnej którą miał do wojny skłonności dogodził, wtargnął w kraj Turków tego się hynajmniej nie spodziewających, którzy wszystkie siły swoje złączyli by Węgrom odpór dali. Przyszło na koniec do bitwy pod Warną, gdzie chrześcianie na głowę porażeni byli, Król w bitwie, Kardynał Julian w ucieczce jest zabity. Tak więc zła niektórych rada Polskę pozbawiła Króla po którym wielkich się pomyślności spodziewać mogła, którego ta jedynie była wada iż na wzór bohaterów nie dosyć się szanował, a więcej czasem powinności żołnierza niż wodza zadosyć czynił. Między łupami Turcy Królewską kancelaryją znaleźli i z sobą zabrali.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i sławą zaszczytenci.
<i>Gnieźnieńscy.</i> Wojciech II.	<i>Marszałkowie</i> <i>Wielcy.</i>	Sędziwoj Ostro-	—
1436	Jan Głowacz z	rog Wojewo-	
Wincenty II. 1448.	Oleśnice 1440	da Poznański	
<i>Lwowski.</i>	Mikołaj z Brze-	i Jan z Tę-	
Jan Rzeszowski 1435	zia 1458	czyzna Woje-	
Jan II. Odrowąż 1450	<i>Kanclerze.</i>	woda Sendo-	
	Jan z Koniecpo-	mirski naj-	
	ła 1455	wyższą wła-	
	<i>Podkanclerze.</i>	dzę mieli nad	
	Wincenty Kot	wojskiem Pol-	
	1437	skim nazna-	
	Piotr Woda z	czonym na o-	
	Szczekocina	sądzenie Kazi-	
	1454	mierza na	
	<i>Podskarbiowie</i>	Tronie Cze-	
	<i>Wielcy.</i>	skim.	
	Jędrzej z Lubie-		
	nia 1446		
	Jędrzej z Brze-		
	zia 1440		
	Jakub z Lubie-		
	nia 1448		
	<i>Marszałkowie</i>		
	<i>Nadworni.</i>		
	Mikołaj z Za-		
	krzowa 1444		

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

KAZIMIERZ IV.

Syn Władysława Jagielly wstępuje na Tron mając lat 17.
Wstąpił na Państwo roku 1444.

1444 — 1446.

Wielka w Polsce trwoga z smutkiem złączona po odebranej wiadomości o śmierci Króla Władysława. Na zieżdzie w Sieradziu uznane jest prawo do korony Kazimierza, który Litwinów namowom uwodzić się dając nie wiedział czyli ma przyjąć Królestwo, czyli téż onego się zrzec. Pod rozmaitemi pozorami długo odwłóczył, i nie prędzej nakłonić się dał do przyjęcia berła aż Polscy Panowie w Piotrkowie zgromadzeni postanowili przyzwać do korony Bolesława Książęcia Mazowieckiego gdyby jéj Kazimierz nie przyjął.

1447 — 1449.

Kazimierz koronowany Królem Polskim rządzić Litwą nie przestaje do którój osobliwsze zawsze pokazywał przywiązanie. Praw i wolności Polskich potwierdzić nie chce dając tego przyczynę, iż dla związków dawniej z Litwą uczynionych tego uczynić nie może. Litwa z tak przyjaznego sobie Króla korzystać nie omieszkała, przeto nakłaniać go poczęła do oderwania od korony niektórych prowincyi i przyłączenia ich do Litwy, owszem zamyślano po jego śmierci całe zerwać związki za czasów Jagielly z koroną uczyniony. Konstytucyja o fałszywej monecie.

1451.

Zbigniew Oleśnicki Kardynał sprzeczkę ma z Arcybiskupem Gnieźnieńskim o precedencyją, Król przykazał aby Kardynał i Arcybiskup kolejno przytomnemi w Senacie byli, i aby żaden Prałat Polski ani starał się o godność Kardynalską, ani jéj przyjmował bez pozwolenia Królewskiego. Tenże Kardynał w roku jeszcze 1443, kupił od Książęcia Cieszyńskiego na Ślązku, Księstwo Siewierskie które przyłączył do Biskupstwa Krakowskiego. Od czasów jego Biskupi Krakowscy tytuł mają Książąt Siewirskich.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1492.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie.
Elżbieta córka Cesarza Olbrachta albo Alberta zaślubiona roku 1434. † 1505.	Władysław urodził się roku 1456. Królem był Węgierskim i Czeskiego Królestwa Protektorem † 1516.	Kazimierz IV. umarł w Grodnie roku 1492. pochowany w Krakowie.	<i>Papież.</i> Eugenij IV. 1447 Mikołaj V. 1455 Calistus III. 1458 Pius II. 1464 Paweł II. 1471 Sixtus IV. 1484 Innocenty VIII. 1492
Kardynałem † 1503.	Jadwiga urodziła się 1457. zaślubiona roku 1475. Jerzemu Książęciu Bawarskiemu umarła r. 1502.		<i>Cesarze Wschodni.</i> Konstantynu Paleolog 1453 <i>Cesarze Zachodni.</i> Fryderyk III. 1493
Córka w dzieciństwie umarła	Ś. Kazimierz urodził się roku 1459. umarł roku 1480.		<i>Cesarze Turccy.</i> Anurat II. 1452 Mahomet II. 1481 Bajazet II. 1512
Elżbieta urodziła się roku 1472 zaślubiona roku 1492. Fryderykowi Książęciu Lignickiemu, a po jego śmierci podług niektórych pisarzyów Bogdanowi Wojewodzie Multańskiemu w roku 1506	Jan Olbracht urodził się 1460. panował po Ojcu		<i>Królowie Francus.</i> Karol VII. 1461 Ludwik XI. 1483 Karol VIII. 1496
Anna urodziła się roku 1476. zaślubiona Bogustawowi Książęciu Szczecińskiemu r. 1491 † 1503.	Alexander urodził się roku 1461 panował po Bracie.		<i>Królowie Hiszpań.</i> Henryk IV. 1474 (Ferdynand 1516 (Izabella 1504
Barbara urodziła się roku 1478. zaślubiona Jerzemu bogatemu synowi Olbrachta Książęcia Saskiego roku 1496 † 1534.	Zofia urodziła się roku 1464. zaślubiona roku 1479 Fryderykowi Margrabiemu Brandeburskiemu.		<i>Królowie Portugal.</i> Alfons V. 1481 Jan II. 1495
Elżbieta urodziła się 1465. umarła r. 1466.	Elżbieta urodziła się 1465. umarła r. 1466.		<i>Królowie Angielscy.</i> Henryk VI. 1461 Edward IV. 1483 Richard III. 1485 Henryk VII. 1509
Zygmunt urodził się r. 1466. panował po Aleksandrze.	Zygmunt urodził się r. 1466. panował po Aleksandrze.		<i>Królowie Duńscy i Szwedscy.</i> Krzysztof III. 1448 Karol Knutson 1474 Bezkrólowie do r. 1483
Fryderyk urodził się 1468. był Biskupem Krakowskim Arcybiskupem Gnieźnieńskim i	Fryderyk urodził się 1468. był Biskupem Krakowskim Arcybiskupem Gnieźnieńskim i		Jan 1513 <i>Carowie Moskiewscy.</i> Iwan Wasylewicz 1505

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

1453.

Kazimierz Król po długim ociąganiu się poniewolnie prawie potwierdza wolności i przywileje Polskiego narodu, także obiecuje starać się o przywrócenie krain nie sprawiedliwie oderwanych. S. Jan Kapistran do Krakowa przybywa, i przyjęty jest z oświadczeniem powszechnj radości.

1454 — 1455.

Rewolucya w Prusiech. Stany Pruskie Tyrańskie Krzyżaków jarzmo z siebie zrzucają i Królowi pod pewnemi obowiązkami poddają się, Król ich przyjmuje, prawa im służące potwierdza, od cła morskiego i innych niektórych podatków dawniej płaconych uwalnia, i Prusy na 4 Województwa Tóruńskie, Elbląskie, Królów Grodzkie albo Królewieckie i Gdańskie rozdziela. Krzyżacy do oręża mają się i odpór Polakom acz większe nie równie siły mającym dają, a to zprzyczyny iż wojsko Polskie bez karności, wodzowie bez doświadczenia, Król bez stałości w zamysłach był. Konstytucyja uczyniona przez którą warowały stany iż przyzwolenie szlachty potrzebne jest koniecznie tak na ogłoszenie nowych praw jak na przedsięwzięcie jakiej generalnej wyprawy.

1456.

Litwa gwałtownie się przywrócenia Podola domaga, grożąc iż się od korony oderwie. Sejm w Wilnie na obranie nowego W. Książęcia. Król z trudnością te zamieszki obietnicami uspokaja.

1457.

Jan Książę Oświęcimskie Księstwo swoje Polszcze sprzedaje. Wacław Książę Zatorskie hołdownikiem się Polskiej być uznaje.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczeln i wstaraq zaszczytenci.
<i>Gnieznienscy.</i> Wincenty H. 1445	Marszałkowie Wielcy.	Jan Oleski z Sienna	Jan Długosz z Niedzielska
Władysław Oporowski 1453	Mikołaj z Brzezia 1458	prowadził wojsko do Multan	Kanonik Krakowski
Jan V. z Sprowy 1467	Jan z Rytwian 1477	wystąpił przeciw Bogdanowi	Królewskich synów, sławny Dziejopis Polski
Jan VI. Gruszczyński 1473	Rafał Jarosławski 1493	który sobie tego kraju cządy był przywłaszczył.	†. R. 1460 Nominatem będąc na
Jakób III. Sieniński 1480	Jan z Koniecpola 1455	Piotr Odrowąż Wojewoda Lwowski	Arceybiskupstwo Lwowskie
Zbigniew Oleśnicki 1493	Jan Gruszczyński 1467	Przedborz z Koniecpola	W rosterku sławnym kanoników Krakowskich
<i>Lwowscy.</i>	Jakób Dębiński 1472	Kasztelan Sandomirski	Biskupa Głuchajacych w R. 1459
Jan II. Odrowąż 1450	Uryel Górka 1474	wojsko prowadzili na drugiej	wiele ucierpiał trzymając się strony
Grzegorz Sanoceus 1479	Kresław z Kurozwek 1503	Multańskiej wyprawie R. 1459	Jakób z Klui Kartuz
Jan III. Długosz 1480	Piotr Woda z Szezekocina 1454	Łukasz z Górki Wojewoda Poznański.	†. 1467. albo 1472. Teolog.
Jan IV. Strzelecki 1493	Tomasz z Strzempina 1455	Stanisław Ostoróg Wojewoda Kaliski,	†. 1490. Jakob Polak Cysters
	Jan Lutko z Brzezia 1464	Mikołaj Scibor Szarley Wda.	Marcin z Otkusza matematyk.
	Wojciech Zychliński 1472	Inowrocławski, Derśław z Rytwian	Bl. Jan Kanty Teolog umarł roku
	Zbigniew Oleśnicki 1475	Kasztelan Rozpierski	1473. Patronem jest Polskiej a mianowicie
	Stanisław z Kurozwek 1479	zwierzchność nad wojskiem na wyprawie przeciw	Akademii Krakowskiej, w której i za życia
	Jędrzej Oporowski 1481	Krzyżakom mieli w roku 1453.	był Profesorem.
	Grzegorz Deitarus 1493		

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

1458 — 1460.

Wojna w Prusiech. Przymierze między Kazimierzem Królem Polskim i Jerzym Podjebradem Królem Czeskim mocą którego ci Królowie żadnej wzajemnym nieprzyjacielom pomocy dawać nie mieli, a wzajemnie wojskowe dawać sobie posilki na wojnę przeciw Turkom obiecali. Rosterki wielkie w Krakowie z przyczyny trzech ubiegających się do Biskupstwa Krakowskiego, z których Jakub Sieniński od Papieża, Jan Gruszczyński od Króla, Jan Lutko z Brzezia od Kapituły przez obranie, Biskupstwo to otrzymali. Jan Lutko ustąpił, Jakub Sieniński na upor i groźby Królewskie z miłości pokoju toż samo uczynił, jak świadczy Kromer, a Jan Gruszczyński na Biskupstwie utrzymał się.

1461 — 1466.

Wojna z Krzyżakami trwa. Wojsko się huntuje o to iż Piotra Szamotulskiego Kasztellana Poznańskiego Generałem Wielkopolskim uczyniono. Co dowodem jest iż w tamtych nawet czasach niektóre godności w jednejsze osobie złączone być nie mogły.

Po śmierci Zemowita Kaiqżęcia Mazowieckiego, Bełzka i Płocka ziemia do korony przyłączona.

1466.

Pokój sławny Toruński którym zupełnie zakończono były rosterki z Krzyżakami. Główniejsze onego te były obowiązki iż Prusy które dziś Królewskimi zowią przy Królu zostaną, część zaś wschodnia Pruskiej krainy do Krzyżaków z obowiązkiem holdowania Polsce należeć będzie. Że sam Mistrz najwyższy hold wykona, że on i niektórzy Komendorowie przedniejsi do rady Rzpltej. przypuszczeni będą, że cały zakon pod protekcją korony zstawać ma. Rudolf Biskup w Karyntyi Poseł Papieski, który się najwięcej był przyłożył do zawarcia tego traktatu, Kardynałem za Królewską rekomendacją został. Od tego czasu Królowie Polscy równie jak inni katolicy Monarchowie do Kardynałstwa Nominacją dawać poczeli.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i sławą zaszczyeni.
	<i>Podskarbiowie Wielcy.</i>	Jan z Rytwian Marszałek W. i	Jan Plastwig Dziejopis 1464
	Jakób z Lubie- nia 1448	Kasztellan Sen- domirski wojsko	Jan Sommerfeld 1484
	Hincza z Rogo- wa 1459	przeciw Wę- grom prowadził	Stanisław Fran- ciszkan 1483
	Jakób z Szcze- kocina 1467	w R. 1474.	Piotr z Zatora Matemayk.
	Rafał z Jarosta- wia 1469		
	Tomasz Trumb- czyński 1471		
	Paweł Jasień- ski 1489		
	Stanisław z Szydtowca		
	1480		
	Piotr z Kuro- zwęk 1485		
	Jakób z Szy- dtowca 1510		
	<i>Marszałkowie Nadworni.</i>		
	Jan Biesiad 1465		
	Piotr Dunin z Prawkowie		
	1460		
	Michał Lasocki 1466		
	Piotr z Kuro- zwęk 1465		
	Stanisław z Brzezia 1485		
	Rafał Leszczyń- ski 1501		

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

1468.

Sejm w Korczynie na którym stan Szlachecki przez swoich Posłów na nowy pobór zezwala. Od tego czasu Szlachta prawo otrzymała posyłania swoich Posłów na wszystkie Sejmy i dawania swego zdania nie tylko w sprawach poborowych ale też i innych wszystkich zezwolenia Senatorów potrzebujących.

1471.

Dwa Królestwa gwałtem się prawie w ręce Kazimierza wściskają. Syn starszy jego Królem Czeskim zostaje po śmierci Jerzego Podjelrada albo Irzyka Króla, mocą traktatu dwiema piérwój laty zawartego. Syn młodszy Kazimierz ogłoszony był Królem Węgierskim od samychże Węgrów, lecz Maciej Korwin Król Węgierski za pomocą tychże Węgrów z któremi się potrafił pojednać Kazimierza do ustąpienia z Węgier przymusił.

1472 — 1479.

Polacy idą na odsiecz Władysławowi Królowi Czeskiemu wojującemu przeciw Maciejowi Królowi Węgierskiemu. Ta wojna traktatem w Ołomuńcu zawartym zakończyła się. Król Województwo Krakowskie oddał Janowi z Rytwian który już Marszałkiem W. i Kasztellanem był Sandomierskim. Stany mocno się temu sprzeciwiły z kąd znać że w tym nawet wieku niektóre godności teżo osobie oddawane być nie mogły.

1480 — 1489.

Wtargnięcie Moskwy do Litwy. Sztefan Wojewoda Wołoński i Multański powtórnie hołd Królowi oddawał, od którego posiłkami przeciw Turkom był wsparty. Jan Olbracht syn Królewski Tatarów Podole i Ruś plundrujących dwa razy poraził. Mikołaj Firlej imieniem Królewskim pokój zawarł z Bajazetem Cesarzem Tureckim.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA KAZIMIERZA IV.

1492.

Po śmierci Macieja Korwina, Władysław Król Czeski i Jan Olbracht Królewscy synowie o koronę Węgierską z sobą walczą. Wojna ta zakończyła się traktatem w którym młodszy brat starszemu korony, starszy młodszemu ziemie niektóre na Ślązku ustąpił do śmierci Kazimierza, która wnet potem nastąpiła. Panowanie tego Króla jednym było z najdłuższych, byłoby jedno z najszcześniejszych gdyby Kazimierzowi na męstwie i naukach nie schodziło.

JAN OLBRACHT SYN KAZ. IV.

Wstępuje na Państwo mając lat 32. roku 1492.

1492 — 1499.

Królewicz Aleksander ogłoszony W. Książęciem Litewskim na Sejmie w Wilnie. A Jan Olbracht Królem Polskim na Sejmie w Piotrkowie. Przymierze między Królami Polskim i Czeskim za cel mające wsparcie wzajemne przeciw huntującym się poddanym.

Jan Olbracht z potrzeby takie zawarł przymierze, dla wyniosłości albowiem umysłu nie sposobnym był do zjednania sobie serc poddanych swoich, a po Ojcu na Państwo nie bez trudności i przeciwienia się niektórych nastąpił. Wenetowie próżno Króla namawiają aby się z przymierza z Bajazetem zawartego zrzucił. Król Księstwo Zatorskie kupuje.

Tatarowie bez przeszkody do Polskiej wpadają. Nie szczęśliwa wyprawa Królewska przeciw Sztэфanowi Wojewodzie Wołoskiemu. Polacy odstąpić od oblężenia Suczawy muszą, powracających w Bukowinach tak nazwanym lesie Sztэфan srogą klęską poraził.

1499.

Przyjaźń między bracią nieco zwątloną utwierdziły traktaty z których jeden potwierdza dawny związek między Polską i Litwą na Sejmie w Horodle uczyniony względem przyłożenia się obudwóch narodów do obrania Królów, drugi przyjaźń utwierdza między Królami Polskim, Czeskim i W. Książęciem Litewskim przyrzekającymi sobie wzajemne posiłki na wojnę przeciw Turkom, której jednak iż ani podnieść, ani raz zaczątej kończyć, bez zezwolenia wszystkich trzech stron nie mieli, obiecują. Król Czeski bratu swemu Zygmuntovi powierza rządy Ślązka i niższej Luzacyi. Moskwa do Litwy wtargnęła a poraziwszy wojsko W. Książęcia Siewierskie Księstwo zawojowała, Smoleńska po trzykroć lecz daremnie dobywała. Nastąpiło wnet przymierze z Moskwą na 6 lat uczynione.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1501.	<i>Jednegoż czasu żyjący Monarchowie</i>
		Jan Olbracht umarł w Toru- niu Apoplexyą ruszony roku 1501. mając lat 41 z których 9 panował pocho- wany w Krako- wie.	<p><i>Papieże.</i> Alexander VI. 1503</p> <p><i>Cesarze.</i> Fryderyk III. 1493 Maxymilian 1519</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Bajazet II. 1512</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Karol VIII. 1498 Ludwik XII. 1515</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> (Ferdynand 1516 (Izabella 1504</p> <p><i>Królowie Portugals.</i> Jan II. 1495 Emanuel 1521</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i> Henryk VII. 1509</p> <p><i>Królowie Duńscy i Szwedzcy.</i> Jan 1513 <i>Carowie Moskiews.</i> Iwan Wasilewicz 1505</p>

PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA JANA OLBRACHTA

Fryderyk syn Alberta Książęcia Saskiego, zostawszy Mistrzem W. Krzyżackim, ociąga się z oddawaniem hołdu, a skrycie pomoc sobie u Cesarza Maxymiliana i innych Książąt Rzeszy Niemieckiej wyrabia, aby się z pod władzy Królów Polskich wybił.

Arcybiskup	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i resta- wieni ludzie.
<p><i>Gnieźnieński.</i> Zbigniew Ole- śnicki 1493 Fryderyk brat Królewski, Kardynał 1 Biskup Kra- kowski 1503 <i>Lwowski.</i> Jan IV. Strze- lecki Wądro- bka 1493 Jędrzej Bory- szewski 1503</p>	<p><i>Marszałkowie</i> <i>Wielcy.</i> Rafał Jarostaw- ski 1493 Piotr Kmita 1505 <i>Kancelerze.</i> Krzysztof z Kn- rozewek 1503 <i>Podkancelerze.</i> Grzegorz Deltarus 1493 Wacław Prze- rębski 1502 <i>Podskarbiowie</i> <i>Wielcy.</i> Jakób z Szy- dlowca 1519 <i>Marszałkowie</i> <i>Nid.</i> Rafał Leszczyń- ski 1501 Okolo roku 1499 pierwsza wzmianka Mi- nistrów W. Księstwa Litew- skiego w osobie Mikołaja Radzi- wiła Wojewody Wileńskiego i Kancelerza W.</p>	<p>Sam Król o- sobą swoją na wojnę prowa- dził wojsko. Piotr Biały Hetman Wielki W. Księstwa Litewskiego u- marł R. 1498 po nim nastąpił Konstantyn Książę Ostrogski. Piotr Biały pierwszy go- duością tą był ozdobiony która przed nim do czasu tylko da- na bywała.</p>	<p>Filip Kullimak Buonacorsi który umarł R. 1496. acz Włoch miejsce tu mieć powinien czę- ścią dla tego iż na- uczyczycielem był Królów Pol- skich, częścią dla ksiąg od niego na- pisanych tyczących się Historji Pol- skiej. Między Mi- nistrami mógłby mieć miejsce gdyby gwałtowne do spraw Rzpltej i nie- prawne mieszanie się, lub affekt Kró- lewski uczynić ko- go Ministrem zwa- szcza Cudzoziemca mogło. Rzecz pe- wna iż nieogranic- zonej był n Króla Jana Olbrachta po- wagi przez co sta- ło się iż go żaden z Polaków po śmierci nie żato- wał. Jan z Stobnicy Filozof 1500 Jan Ursinus Kra- sonowca.</p>

ALEKSANDER

Syn Kazimierza IV. na Państwo nastąpił roku 1501. mając lat 40. Od Fryderyka brata swego na Królestwo był namaszczony.

1501 — 1504.

Aleksander W. Książę Litewski obwołany jest Królem w Piotrkowie koronowany w Krakowie. Tatarowie kryjomo od Sztefana Wojewody Multańskiego wsparci wtargnęli do Polskiej. Polskie wojsko Multańską ziemię zawojowało. Król Mistrza W. do Malborga wzywa aby mu tam hold oddał od którego on się wyłamując do Niemiec wyjeżdża.

1505 — 1506.

Litwę Tatarowie znowu pustoszą których Michał Gliniński na głowę poraża. Król przed samym skonaniem o tym zwycięstwie wiadomość odebrał. Umarł w Wilnie nie tak z choroby jak z Lékarzów niebiegłości. Kanclerz Łaski chciał aby go w Krakowie pochowano, lecz Litwa przyłożyła iż gdyby do Krakowa na pogrzeb Króla jechać miała Michał Gliniński wielką mający powagę zwłaszcza na Rusi ojczyźnie swojej, mógłby z nieprzytomności ich korzystać i to Księstwo opanować, zwłaszcza iż mu odniesione świeżo zwycięstwo wiele władzy przyczyniło. Te dowody sprawiły iż pozwolono aby Aleksander w Wilnie był pochowany.

UWAGI SZCZEGÓLNE.

Obowiązek od Królów Polskich przyjęty otrzymania stanów zezwolenia w stanowieniu nowych podatków, piérszym stał się początkiem tychże stanów powagi. Ustawa Kazimierza IV. którą przyzано tymże stanom moc ustanowienia praw i podnoszenia wojny, wzrósł dał tejsze powadze zaś prawo fundamentalne od Króla Aleksandra R. 1555 uczynione nakazujące aby w sprawach tyczących się stanu nie z goła Król przez się nie czynił bez jednostajnego zezwolenia Senatorów i Posłów, do uczestnictwa najwyszszej władzy téż stany przypuściło. Nie zaniechały one w czasach następujących zwłaszcza pod czas Bezkrólewia swo-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1506.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Helena córka Jona Wasile- wicza Cara Mo- skiewskiego za- ślubiona R. 1493 Nie była na Kró- lestwo Polskie koronowana z przyczyny róż- nicy w wie- rze. Pozwolono jój jednak ka- plicę mieć w Zamku Królew- skim Krakow- skim dla Nabo- żeństwa obrząd- kiem swoim rus- kim.</p>	---	<p>Alexander u- marł w Wilnie R. 1506. i tam- że był pochowa- ny miał lat 45 panował lat 5.</p>	<p><i>Papieże.</i> Alexander VI. 1503 Pius III. 1503 Julius II. 1513 <i>Cesarze.</i> Maksymilian 1519 <i>Cesarze Turcy.</i> Bajazet II. 1512 <i>Królowie Francuzi.</i> Ludwik XII. 1515 <i>Królowie Hiszpań.</i> (Ferdynand 1516 Izabella 1504 Filip I. 1506 <i>Królowie Angielsi.</i> Henryk VII. 1509 <i>Królowie Duńscy i Szwedzcy.</i> Jan 1517 <i>Carowie Moskiewscy.</i> Iwan Wasylewicz 1505 Wasil Iwanowicz 1533</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA ALEXANDRA

bód sobie przyczynić, do których nie znacznie przyszły, te zaś główniejsze onych przy końcu panowania Alexandra były; 1. Pozwolić lub nie na ustanowienie podatków. 2. Pozwolić lub nie na wyprawę jaką powszechną. 3. Pozwolić lub nie na oderwanie dóbr stołowych Królewskich. 4. Ogłaszać nowe prawa. 5. Bić monety. 6. Tryb sprawiedliwości rozporządzać. Potrzeba pieniędzy bez których obejść się nie mogli Królowie, początkiem była władzy stanów, i ustawiczną onej pomnożenia okazyją; która tym częściej zdarzała się i tym skuteczniej użyta być mogła iż Królowie własne dobra swoje rozrzutnie utracili. Wojny kosztowne dla własnego lub Familii swojej interesu podjęte, do których się naród tyle przykładał ile w tym zysk własny widział przez żołąd od Króla otrzymany, te mówie wojny Królów przynaglały do szukania wsparcia od stanów, którego otrzymać nie mogli bez uszczerbku powagi swojej.

Nie trzeba zatem o wzroście powagi stanów trzymać się zdania Księdza *Coyer* w historyi Jana III. Ten autor dowcip swój w gładkości pisania pokazać raczej chciał niż prawdę odkryć. Polacy dawni wyniosłość raczej umysłu obywatelom połnocnych krajów zwyczajną niż chytróść Włoską mieli, nie mogli więc plantę sobie ułożyć na polityce najgłębszej zasadzoną, której się trzymając (jak autor pomieniony mówi) Królestwo w Rzplą przemienili.

Kształt ten rządów który z czasem nastął skutkiem był raczej zawilych i zagmatwanych okoliczności niż Państw chytróści albo raczej całe wynikał z niezmiernej Królów rozrzutności.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawienci ludzie.
<p><i>Gnieźnieńscy.</i> Fryderyk brać Królewski 1503 Jędrzej Boryszewski 1510 <i>Lwowski.</i> Jędrzej Boryszewski 1503 Bernard II. Wilczek 1540</p>	<p><i>Marszałkowie Wielcy.</i> Piotr Kmita 1505 Piotr Myszkowski 1507 <i>Kanclerze.</i> Krzysztof z Kurozwęk 1503 Jan Łaski 1510 <i>Podkanclerze.</i> Wacław Przerębski 1503 Maciej Drzewicki 1510 Roku 1504 została konstytucja przykazująca aby Pieczętarze Duchowni pieczęć złożyli kiedy Arcybiskupstwo Gnieźnieńskie lub Biskupstwa Krakowskie, Kujawskie, Poznańskie, Płockie i Warmińskie obejmują Tąż konstytucją ustanowiony jest urząd Sekretarzy Wielkich. <i>Podskarbiowie Wielcy.</i> Jakób z Szydłowca 1510 <i>Kanclerze Litew.</i> Mikołaj Radziwiłł Wda Wiłeński 1508 <i>Marszałkowie Nadworni.</i> Jan z Raabsztyna Tęczyński 1503 Jan Jarocki 1515</p>	<p>Michał Głiński Tatarów zbit pod Kleckiem roku 1506. <i>Helmant W. Litewscy.</i> Konstantyn Książę Ostrogskie †. 1532 <i>Helmant Polni Litewscy.</i> Stanisław Biały Kiszka 1500</p>	<p>Jan z Głogowa filozof, jednym był z najpiérwszych profesorów Akademii Krakowskiej którzy się u postronnych nauką swojną wstawili. Dla niego wiele Niemców do Akademii Krakowskiej na naukę udalo się. Jan Haller najpiérwszy drukarz w Polsce. Kasper Hochfeder Hallera pomocnik. Michał z Wrocławia Teolog: Nauczyciel w Krakowie. Eckius który potym tak mądrze kacerze gromił jego był uczniem.</p>

ZYGMUNT I.

Syn piąty Kazimierza IV. na Państwo nastąpił mając lat 40.
w roku 1506.

1506.

Zygmunt ogłoszony jest Książęciem W. od Litwy; uznany na Króla od Polaków i koronowanym w Krakowie.

1507 — 1508.

Traktaty z Moskwą rozpoczęte rozerwał Gliński człowiek niespokojny, który zbuntowawszy się uciekł do Moskwy Litwę pustoszącą. Gliński obległ Mińsk a za nadciągnięciem wojska Królewskiego od miasta tego odstąpiwszy ku Dnieprowi uszedł. Moskale którzy w 60 tysiącach na odsiecz mu przybyli uciekli. Uspokojone były te klótnie przez przywrócenie Zamków niektórych Polakom wydartych. Glińskiego od wszystkich dóbr w Litwie razem z współtowarzyszami odsądzonego z kraju wywołano.

1509 — 1512.

Bogdan Wojewoda Multański i Wołoski wtargnął do Polskiej i próżno Kamieniec, Lwów i Halicz miasta obległ. Polacy wzajemnie kraj Wdy pustoszą i wojsko jego porażają. Pokój za pośrednictwem Króla Czeskiego zawarty, w którym obwarowane jest Multan i Wołosza hołdowanie.

Konkordata względem Biskupstwa Warmińskiego samej tylko Apostolskiej Stolicy podlegającego, mocą której po zeszyłym Biskupie, Król 4. kanoników Warmińskich Indygientat w Prusiech mających, z których jednego obiera Kapituła.

1513.

Albrycht z Brandeburskiego domu, ostatni z Mistrzów Wielkich Krzyżackich uwalnia od hołdu Mistrza Infantzkiego Waltera de Plettenberg którego wkrótce potym Książęciem Rzeszy Niemieckiej uczynił Karol V. Cesarz.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1548.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>1) Barbara córka Sztefana Wdy Siedmiogrodzkiego zaślubiona 1512. Umarła 1515.</p> <p>2) Bona Sforzia córka Jana Galeasa Sforzia Księcia Mediolańskiego i Izabelli Arragońskiej, zaślubiona r. 1518. Umarła R 1559. w Barze w Królestwie Neapolitańskim. Zdanie Polaków o tej Królowej w tych dwóch wierszach jest zawarte:</p> <p><i>Ut parce par cunt; ut luci lumine lucent; Ut bellumbellum; sic bona Bona fuit</i></p> <p>W historii Thuana około R. 1555. charakter i obyczaje tej Królowej doskonale są wyrażone.</p> <p><i>Kochanki lub nałożnice Królewskie.</i></p> <p>Katarzyna z Śląska wydana po tym za KościeleckiegoKasztelana Wojnickiego.</p>	<p>1) Jadwiga zaślubiona Joachimowi Elektorowi Brandeburskiemu w roku 1535 †. 1573.</p> <p>Anna urodzona roku 1515. †. 1520.</p> <p>2) Zygmunt August po Ojcu panował.</p> <p>Izabella urodziła się R. 1519 zaślubiona 1538. Janowi Zapol Królowi Węgierskiemu †. 1560.</p> <p>Zofia wydana za Henryka KsięciaBrunswickiego †. 1575.</p> <p>Anna która panowała.</p> <p>Katarzyna zaślubiona Janowi Księciu Finlandskiemu który po tym panował w Szwecyi pod imieniem Jan III. roku 1562. †. 1583. ona była matką Zygmunta III.</p> <p><i>Synowie z nie-nałożnice Królewskie.</i></p> <p>Jan Biskup Poznański.</p> <p>Córka wydana za Ilię Księcia Ostrogskiego.</p>	<p>ZYGMUNT I. umarł roku 1548 mając lat 80. Panował lat 42 Pochowany w Krakowie.</p>	<p><i>Papieżo.</i></p> <p>Juliusz II. 1513 Leo X. 1524 Adrian VI. 1523 Klemens VII. 1534 Paweł III. 1549</p> <p><i>Cesarze.</i></p> <p>Maxymilian I. 1519 Karol V. 1555</p> <p><i>Cesarze Turccy.</i></p> <p>Bajazet II. 1512 Selim I. 1520 Soliman II. 1566</p> <p><i>Królowie Francus.</i></p> <p>Ludwik XII. 1515 Franciszek I. 1547 Henryk II. 1559</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i></p> <p>Ferdynand 1516 Karol V. 1558</p> <p><i>Królowie Portugal.</i></p> <p>Emanuel W. 1521 Jan III. 1557</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i></p> <p>Henryk VII. 1509 Henryk VIII. 1547 Edward VI. 1553</p> <p><i>Królowie Duńscy.</i></p> <p>Jan 1517 Christian II. 1523 Fryderyk I. 1534 Christian III. 1559</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i></p> <p>Jan 1517 Christian II. 1523. Gustaw Waza 1560</p> <p><i>Carowie Moskiew.</i></p> <p>Wasil Iwanowicz 1533 Iwan Wasilewicz 1585.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA I.

1514.

Moskwa znowu podnosiła wojnę i Smoleńsk wzięła. Zwycięstwo sławne nad nią odniesione przez Konstantego Księcia Ostrogskiego, po którym uczynione jest do czasu przymierze podczas którego Smoleńsk przy Moskwie został.

1515.

Zjazd walny w Wiedniu na którym się Cesarz Maximilian, Zygmunt Polski i Władysław Czeski Królowie najują. Przymierze między Cesarzem i Królem Polskim zawarte, mocą którego obowiązwał się Cesarz postarać o przystojny dla Króla pokój z Moskwą, i Mistrza W. Krzyżackiego nakłonić do zachowania dawnych traktatów, a gdy namowy mniej skuteczne być miały wojskiem Króla przeciw Krzyżakom wesprzeć. Król z strony swojej obiecał wojskiem Cesarzowi pomagać gdyby się wojna przeciw Turkom wszczęła. Przymierze to bynajmniej nie nakłoniło Albrychta Margrabię Brandeburskiego do oddawania holdu, owszem po nieprzyjacielsku z Polską zaczął postępować.

Jan Łaski Arcybiskup Gnieźnieński dla siebie i następców swoich otrzymał na drugim Soborze Laterańskim u Papieża Leona X. godność *Legati nati* Stolicy Świętej. Ta godność daje Prymasom władzę nad całym Duchowieństwem Polskich krain, tę zaś władzę i godność nienaruszoną dotąd Prymasowie mocno przy niej obstarując zachowali, tak dalece iż za wyjazdem Nuncyuszów z Polskiej namiestnikom onych żadnego sprawować urzędu nie pozwolili, i patronem w sprawach przed nimi stawać zakazali do czego się też Królowie przyłożyli. Od tąd Nuncyuszowie nie prędzej z Polski wyjeżdżać zwykli aż ich następcą przybędzie.

1518.

Mikołaj Radziwiłł Wda Wileński otrzymawszy od Cesarza tytuł Książęcia Rzeszy Niemieckiej albo S. Państwa Rzymskiego otrzymuje oraz od Rzpltej. pozwolenie wolnego używania tego tytułu.

Arcybiskupi.	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawieni ludzie.
<i>Gnieźnięscy.</i>	<i>Marszałkowie</i>	<i>Hetmani W.</i>	Stanisław Byliński
Jędrzej Boryszewski 1510	W. K.	Koronni.	Teolog 1531
Jan VII. Łaski 1531	Piotr Myszkowski Wda Łen	Mikołaj Kamieniecki Woje	Jan Chojeński Bi
Maciej Drzewicki 1535	czycki 1507	woda Krakow	skup Krakowski
Jędrzej II. Krzycki 1537	Stanisław z	ski 1515	Teolog †. 1538
Jan VIII. Łaski 1540	Chodeza 1529	Mikołaj Firlej	Erazm Ciolek Bi
Piotr IV. Garmrat 1545	Piotr Kmita	Kasztelan Kra	skup Płocki Kraso
Sławny przez błędy życia swego, przez łaskę u Królowej Bony i przez swoje nawrócenie był oraz Biskupem Krakowskim.	Wda Krakow	kowski 1526	mowca żył około roku 1518.
Mikołaj III. Dzierzgowski 1559	Kancelerze K.	Od tego czasu	Jan Flachsbinder
Bernard II. Wilczek 1540	Jan Łaski 1510	komenda	Dantiscanus a <i>Curtis</i>
Piotr II. Starzechowski 1554	Maciej Drzewicki 1543	wojsk jednemu	nazwany Biskup
	Krzysztof Szydowiecki Kasztellan Krakowski 1532	tylko poruczona	Warmiński †. 1548
	Jan Chojeński Biskup Krakowski 1537	bywała, który	Uczonych ludzi
	Paweł Wolski 1544	ją na wszystkich przypadających wojnach trzymał.	wielkim był przyjacielem i dobrodziejem. J. W. Załuski Biskup Ki
	Tomasz Sobocki 1547	Dawniejszych	jowski wiele pisanych od tego Bi
	Samuel Maciejowski Biskup Krakowski 1550	zaś czasów Hetmana na każdą z osobna wojnę naznaczono	skupa Rymów Łacińskich w swojej ma księgarni które roku 1764. Bohmius w Lipsku zebrał i wydrukował.
	Kancelerze	Jan Tarnowski Kasztelan Krakowski 1561	Mikołaj Hussovianus Rymopis 1523.
	W. X. L.	Powagą wszy	Mikołaj Jasker
	Mikołaj Radziwiłł Wda Wileński 1500	ską przed sobą Hetmanów	prawnik 1535.
	Mikołaj Radziwiłł także Wda Wileński 1522	przewyszszął	Klemens Janicius którego Rymy łacińskie zehrane w księgarni wyżej
		tak dalece iż ubliżyć nieco poczynał Królewskię	
		powadze.	

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA I.

1519 — 1521.

Sejm w Toruniu, na którym postanowiona wojna przeciw Krzyżakom, która na wzajemnym krajów pustoszeniu i rabowaniu zakończyła się. Wojsko od Krzyżaków w Niemczech zaciągnięone część większą Pomorskiej ziemi osadziło, lecz Królewskie wojsko wnet potym też Prowincyją odebrało gdy Krzyżacy dla żywności niedostatku z niej ustąpić musieli. Przymierze na lat cztery, pierwsza ustawa *subsidii charitativi* albo pogłównego generalnego na sejmie Bydgoskim.

1525.

Pokój w Krakowie zawarty mocą którego Margrabia Brandeburski Albrycht z Mistrza W. Krzyżackiego staje się Książęciem dziedzicznym Prus wschodnich które jako lenność Rzpltej jemu i Potomkom jego męskiej płci a w ich niedostatku braci Księcia i potomkom ich także męskiej płci dostać się miało, po nich zaś Królowi i Rzpltej wrócić się. W tymże traktacie ustanowiono aby na wszystkich sejmach, zjazdach i publicznych obrządkach Książęta Pruscy miejsce zaraz po Królu mieli a na wojnę pewną wojska kwotę posyłali.

1526.

Zamieszki w Gdańsku z przyczyny różności w wierze. Król do Gdańska jedzie aby je uspokoił, tamże Książętom Pomorskim z siostry swojej zrodzonym oddaje lennym prawem na potomków ich męskiej płci powiaty Lemburski i Bytowski. Przymierze z Moskwą na lat sześć.

MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawieni ludzie.
<p>Wojciech Gastołd Wda Wileński około R. 1522. <i>Podkanclerze koronni.</i> Maciej Drzewicki 1510 Krzysztof Szydłowiecki 1513 Piotr Tomicki Biskup Krakowski 1535. Wielce się kochał w czyściej i wybornej łacinie z kąd też nazwany był; <i>Pater & norma Cancellariorum.</i></p>	<p><i>Hentmant W. W. X. L.</i> Konstanty Książę Ostrogski 1532 Jerzy Radziwiłł 1541 Jan Radziwiłł 1542 Hieronim Chodkiewicz 1562</p>	<p>wyrażonej od tegoż P Bohmusa wydane są. Mikołaj Kietczewski żyjący w roku 1507 <i>Dziejopis.</i></p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA I.

1529 — 1530.

Po wygasłym domie Książąt Mazowieckich, Księstwo to do korony jest przyłączone.

Królewicz Zygmunt August ogłoszony W. Książęciem Litewskim i Następcą na Tron po Ojcu co oczewistym jest dowodom wielkiej Króla tego władzy.

1534 — 1537.

Nowa wojna z Moskwą przymierzem zakończona. — Wtargnięcie do Multańskiej ziemi.

Król Szlachtę do Lwowa wzywa na walną wyprawę. Szlachta zgromadziwszy się nie tak o walec myśli jako raczej domaga się naprawy tego co z kluby prawa wyszło, i co uszczerbek wolnościom Szlacheckim przynosiło, w szczególności nalega aby Król zniszczył instrument naznaczający Mazowsze Królówię na oprawę wdowią. Król jedne Szlachty pragnienia do skutku przywiódł, inne do przyszłego sejmku odłożył, i wszelkich sposobów użył na ułagodzenie umysłów, tak przeciw sobie zawziętych iż na własne tylko pragnienia baczenie mając wszelką do zrabowania granic Multanom pogodę zostawili i do siebie z sercem rozjątrzonem powrócili. Kmitowie Zborowscy i inni niektórzy Panowie urażeni na Króla oto iż pożądanym godności otrzymać nie mogli, rozruchu tego przyczyną byli. Niektórzy autorowie ten w Lwowie zjazd, sejmem konnym nazywają, lecz sprawiedliwiej Rokoszem nazwany być może. To słowo Rokosz początek swój bierze od wsi tegoż imienia w Węgrzech pod miastem *Pest*, gdzie niegdys Królów nie porządnie i na zbrojnym sejmie ohierano. Rokosz Lwowski pierwszy jest który Polskę do wielkiego przywiódł zamieszania, skutkiem jego jest utrata Wołoskiej ziemi którą Turcy zawojowali. Zygmunt August syn Królewski do lat przyszedłszy pod przysięgą w Krakowie wykonaną, obiecuje prawa fundamentalne Królestwa zachować, i za życia Ojca bynajmniej do rządów nie mieszać się.

MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wsta- wieni ludzie	Uczni i wsta- wieni ludzie.
Jan Chojeński 1537	<i>Hetmani Polni</i> W. X. L.	Jędrzej Krzy- cki Arcybiskup	Piotr Tomicki Bi- skup Krakowski,
Paweł Wolski 1538	Jerzy Radziwiłł 1533	Gnieźnieński u- marł w roku	umart roku 1535.
Samuel Macie- jowski 1547	Jan Radziwiłł 1541	1537. wiele pi- sał rymem i pro- za. W Księgarni	w prawie i wszyst- kich naukach wiel- ce biegły. Wiele
Mikołaj Grabia 1548	Piotr Stanisław Kiszka 1544	publicznej Za- łuskich, trzy naj- dują się Egzem- plarze wierszów	aby języki Hebraj- ski i Grecki w Aka- demii Krakowskiej
<i>Podskarbiowie</i> W. K.	Grzegorz Chod- kiewicz 1562	tego Polskiego Owidjusza.	kwitnely. Tenże
Jakób z Szy- dlowca 1510		Jan Łaski Ar- cybiskup Gnie- źnieński † 1531	Biskup osobliwszą dawał protekcją
Jędrzej Koscie- lecki 1515		pierwszy Polskie prawa zebrał.	Jerzemu Libanowi
Mikołaj z Szy- dlowca 1532		W ścisłej z E- razmem Roterod- damem żył przy	rodem z Śląska któ- ry ona wsparty i
Zbigniew Spy- tek Tarnow- ski 1549		jaźni.	Franciszka Bonera
<i>Podskarbiowie</i> W. X. L.		Maciej Łacki Archidiakon	burmistrza Krakow- skiego na pomocy
Jan Hornostaj 1517		Gnieźnieński Kancelarz kilku	mając, wiele ksiąg
Jan Mikołaj Na- ruszewicz 1573		Prymasów <i>wbiegły</i> <i>w prawie</i> 1557	uczonych i poży- tecznych napisał i
		Stanisław z Łowicza w róż- nych umiejęt- nościach biegły	wydał.
		żył okoto roku 1512. Walenty z Lublina <i>Medyk</i> .	Jan Turzo w Kra- kowie urodzony Bi- skupem był Wroc- ławskim, człowiek
		Jerzy z Przeci- szowa Myszko- wski kanonik	wielce uczony i
		Gnieźnieński Kancelarz Pry- masa Łaskiego	mądrych kochający
		<i>Teolog</i> .	†. 1520.
			Mikołaj z Szamo- tul żyjący okoto R. 1522. <i>Matematyk</i> .

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA I.

1544.

Król rządów W. Księstwa Litewskiego synowi ustępuje.

1548.

Śmierć Króla Zygmunta I. Pana najdoskonalszych przymiotów. Żaden prawie z Królów doskonałej za niego powagi Królewskiej utrzymać nie potrafił. Do czego prócz wszystkich do rządzenia potrzebnych przymiotów i miłości ku sobie Litewskiego narodu, wielką miał pomoc w zachowanej ścisłej z Cesarzem Niemieckim przyjaźni. Sprawiedliwie zatym Paulus Jovius sławny pisarz mawiał iż Karol V. Cesarz, Franciszek I. Król Francuzki, i Zygmunt I. Król Polski, każdy z osobna pierwszeby między współzyczącami Monarchami otrzymali miejsce gdyby razem nie żyli.

MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawienni ludźie.	Uczni i wstawienni ludźie.
<p><i>Marszałkowie Nadworni Koronni.</i> Jan Jarocki 1506 podobno i dalej aż do R. 1545 Piotr Kmita 1530 Jan Teczyński Wda Sendomirski 1553 <i>Marszałkowie Nadworni Litewscy.</i> Hornostaj który oraz był Podskarbib 1547 Byli przed nim jeszcze niektórzy Marszałkowie Nadworni Litewscy o których Niesiecki Tom. I. tamże doczytać się możesz o pierwszych Marszałkach Wielkich W. X. L.</p>	<p>---</p>	<p>Maciej z Miechowa Doktor Medycyny i Medyk Królewski † 1523 <i>Historyk.</i> Jakób Przytuński żył około roku 1533. wielce w prawie biegły, zostawił zebranie statutów. Lecz w nim gdzie tylko może katolików a zwłaszcza duchownych szarpie. Był ten Jakób z razu księdzem i plebanem w Mościskach lecz odstąpiwszy od wiary katolickiej i żonę pojąwszy najzwawszym stał się katolików nieprzyjacielem.</p>	<p>Bernhard Wapowski kanonik i kantor Krakowski †. 1535. <i>Dziejopis.</i> Tenże Wapowski tak był w matematyce biegłym że się jego w wielu wątpliwościach astronomicznych radził Kopernik. Stanisław Zabrowski w prawie biegły i polityk żył około roku 1507. Mikołaj Kopernik narodził się w Toruniu roku 1473. Matematyk i astronomi wieku swego najprzedniejszy był kanonikiem Warmińskim †. 1542.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

ZYGMUNT AUGUST

Syn Zygmunta I. Wstąpił na Państwo r. 1548. mając lat 28. Nazwany był Augustem iż się dnia 1. Augusta albo Sierpnia urodził.

1548 — 1549.

Sejm nieskuteczny w Piotrkowie. Szlachta czas traci na sprzeczkach względem małżeństwa tajcinnie od Króla w Litwie przyjętego z Barbarą Radziwiłówną, i domaga się tegoż małżeństwa rozerwania. Zygmunt w przedsięwzięciu niewzruszony stanom odpowiada iż złamanie wiary małżonce, złaby otuche czynić mogło dotrzymania poprzysiężonych obietnic poddanym. Na tymże sejmie wyciągano po Królu aby Litwę, Prusy i Księstwo Zatorskie tak ściśle do korony przyłączył aby te wszystkie kraje jeden kształt rządów i jednę prawa miały. Żądanie to bynajmniej się Prusakom nie podobało, gdyż takie przyłączenie zdało się im być przeciwne ichże swobodom i paktom poddaństwa z Królem Władysławem zawartym.

1549.

Studenci w Akademii Krakowskiej uczący się rozgniewani o to iż niektórych z ich liczby zabójstwo podług sprawiedliwości nie było ukarane, Akademią i Miasto porzuciwszy po różnych stronach rozešli się. Niektórzy z nich do Niemiec, do Czech, do Prus udali się i tam Lutra nauki zachwyciwszy za powrotem swoim do Polskiej téż naukę w ojczyźnie własnej rozszerzyli.

Zamku Krakowskiego część wielka zgorzała. Tatarowie Ruś plondrują. Jan Tarnowski Kasztelan Krakowski na głowę ich poraża.

1550.

Sejm powtórny w Piotrkowie, na którym stany domagają się wypełnienia praw przed tym ustanowionych i określenia władzy rządowej Biskupów, Król do dawnych zwyczajów stosując się swobody i wolności narodu potwierdził.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1572.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie.
<p>1) Elżbieta Austryjczka córka Ferdynanda w ten czas Króla Węgierskiego i Czeskiego a potym Króla Rzymskiego i Cesarza urodzona 1526. zaślubiona 1543 umarła R. 1545.</p>		<p>Zygmunt August umarł w Kniszynie na Podlasiu r. 1572 mając lat 52. z których lat 24. Królem był. Graciani w życiu Komendona Kardynała przyczynę przyspieszenia śmierci Królewskiej na samego Króla w passyjach swoich hamować się nie chcącego wkłada.</p>	<p><i>Papieże.</i> Paweł III. 1549 Juliusz III. 1555 Marcellus II. 1555 Paweł IV. 1559 Pius IV. 1565 Pius V. 1572</p>
<p>2) Barbara córka Jerzego Księcia Radziwiłła Kasztelana Willeńskiego Hetmana W. X. L. z Barbary Wolskiej córki Mikołaja Wolskiego Kasztelana Sendomirskiego, drudzy piszą iż Wolskiego Wojewody Ruskiego acz z tym tytułem żader sie nie znajduje tego imienia. Urodziła się roku 1523. zaślubiona tajemnie 1545 gdy wdową po Gastoldzie Wojewodzie Trockim została koronowaną R. 1550</p>		<p>Wszakże należyciena śmierci przygotowany i od Franciszka Krasieńskiego Biskupa Krakowskiego wszystkimi Sakramentami opatrzony umarł.</p>	<p><i>Cesarze.</i> Karol V. składa Cesarzką godność 1556 Ferdynand 1564 Maxymilian II. 1576</p> <p><i>Cesarze Turcy.</i> Soliman 1566 Selim II. 1574</p>
<p>wsześć potym miesiący umarła</p>	<p>żonki Królewskiej wdowa po Franciszku Gonzaga</p>		<p><i>Królowie Francus.</i> Henryk II. 1559 Franciszek II. 1560 Karol IX. 1574</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Karol V. 1555 Filip II. 1598</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Jan III. 1557 Sebastian 1578</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> Edward VI. 1553 Maryja 1558 Elżbieta 1563</p>
<p>3) Katarzyna Austryjczka siostra Elżbiety pierwszej mał-</p>	<p>żonki Mantuańskim zaślubiona 1553 †. 1572.</p>		<p><i>Królowie Duńscy</i> Christian III. 1559 Fryderyk II. 1588</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i> Gustaw 1560 Eryk złożony 1568 Jan Eryka brat 1592</p> <p><i>Carowie Moskiewsc.</i> Iwan Wasylewicz 1584</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

Koronacya Królowej Barbary w Krakowie której się nikt nie sprzeciwił choć tyle przeciwników Króla z nią małżeństwu było.

1552.

Nowe kłótnie z Biskupami o władzę ich sądenia szlachty w sprawach wiary tyczących się. Biskupi dla uniknienia większych kłótni obiecują przez rok jeden tój władzy nie używać, przez który czasu przeciąg zachodzące z niemi rosterki uspokoić spodziewano się. Wielka zaś w tój mierze zachodziła trudność częścią dla tego iż domy w Polsce najprzedniejsze i najmoźniejsze kacerskim jaדם napojone były, częścią dla tego iż na rozszerzenie kacerstwa wszystkimi się siłami ludzie niektórzy chytrnością i nauką znakomici przykładali. Owszem czasów onych oplakanych w samym nawet duchowieństwie znajdowali się ludzie którzy przez wstręt od karności kościelnej, przez swobody żądzą, przez skłonność nawet do nowości, kaczerzom albo pobłażali, albo tóż onym sprzyjali. Było i na Króla samego podejrzenie iż kacerskim nowościom tajemnie sprzyja, przynajmniej dał do takowego mniemania pochop częścią przez zbytne ociąganie się w sprawach utrzymania dawniej religii tyczących się, częścią przez mowę nie ostrożną. O czym można czytać listy Hozyusza do Karnkowskiego i Karnkowskiego do Króla. *Epist. Virorum illustrium ad calcem Edit. Długoss. Lips. Tom II. Pag. 1666, 1667 & 1793.*

Król do Prus Polskich wyjeżdża i tam igrzyska sprawuje. Z tamąd do Królewca jedzie aby się z Albrychtem Księciem Pruskim widział. Tam w wielkim życia niebezpieczeństwie zostaje z nieostroźności albowiem Puszkarza Książę Wiśniowiecki blisko Króla stojący zabity tak iż mózgiem suknią Króla obryzgał.

Król Zygmunt na Hetmana Wielkiego Sieniawskiego proźbę, Wołoską ziemię Piotrowi niejakiemu obywatelom kraju tego wielce miłemu oddaje w hołd, z czego jednak większy frasunek miał Król niż radość, obawiał się bowiem

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawienni ludzie.
Gnieźnieńscy. Mikołaj III.	<i>Marszałkowie</i> <i>W. Kor.</i>	<i>Hetmani W.</i> <i>Kor.</i>	Łazarz Andry-
Dzierzgowski 1550	Piotr Kmita 1551	Jan Tarnowski 1561	sowicz pierwszy za-
Jan IX. Prze- rębski 1562	Jan Mielecki 1561	Mikołaj Sie- niawski 1569	łożył w rok 1553.
Jakób IV. U- chański 1581	<i>Marszałkowie</i> <i>W. W. K. L.</i>	Jerzy Jazłowiec- ki 1575	piękną tę drukarnią
<i>Lwowscy.</i>	Jan Chodkie- wicz Kasztel- lan Wileński	<i>Hetmani W.</i> <i>W. X. L.</i>	która się potem
Piotr II. Ste- rzechowski 1554	1579	Hieronim Chod- kiewicz 1562	wstawiła pod imie- niem drukarni Ła- zarowskięj.
Felix Ligęza 1560	<i>Kanclerze. K.</i>	Grzegorz Chod- kiewicz 1569	Marcin Białobrze- ski Biskup Kamię- niecki <i>teolog i ka- znodzieja sławny.</i>
Paweł Tarło 1565	Samuel Macie- jowski 1550	Mikołaj Radzi- wiłł 1588	albo Kaszewski
Za tego Ar- cybiskupa od- prawit się Synod na którym Try- denckiego Sobor- u ustawy przy- jęte były.	Jan Ocieski 1563	<i>Hetmani Polni</i> <i>Koronn.</i>	Kancierz Rzeczy- pospolitej Babiń- skiej od Pszonki R.
Stanisław Słomowski 1575	Walentyń Dę- biński 1576	Mikołaj Sieniaw- ski 1581	1546. zmarłego,
	<i>Kanclerze</i> <i>W. X. L.</i>	Jerzy Jazłowiec- cki 1569	założonej ku wza- jemnej rozrywce i
	Jan Chlebowicz 1554	Mikołaj Sieniaw- ski Kasztellan Kamieniecki 1582	naprawie uczciwym żartem ehyczajów.
	Mikołaj Radzi- wiłł 1567	Mikołaj Sieniaw- ski Kasztellan Kamieniecki 1582	O czym Sarneckie- go czytaj Annal.
	Mikołaj Radzi- wiłł 1579	<i>Hetmani Polni</i> <i>W. X. L.</i>	VII. Cap. 11.
	<i>Podkanclerze</i> <i>Kor.</i>	Grzegorz Chod- kiewicz 1562	Stanisław Gro- dziecki zakonu S.
	Jan Ocieski 15550	Roman Książę Sanguszko 1571	J. żył około roku 1570. <i>teolog.</i>
	Jan Przerębski 1559		Stanisław Grzep- ski doktor w Ćaka- demii Krakowskiej
	Filip Padniewski 1560		i Professor †. 1572
	Piotr Myszkow- ski 1566		biegły w rozmaitych naukach.
	Franciszek Kra- iński 1572		
	<i>Podkanclerze</i> <i>W. X. L.</i>		
	Eustachi Woł- łowicz 1579		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

aby tym postępkim Turków na się nie poburzył, których ogromna w tedy była potęga.

1555.

Odnowienie na lat 6 przymierza z Moskwą zawartego.

Sprzeczką o precedencyją na weselu Księcia Meklenburskiego na Szwerynie panującego między Posłem Polskim i Duńskim. Polskiemu prawo przodkowania jest przyśdzone patrzaj Bielskiego na karcie 600.

Zgromadzenie czyli zehadzka Synodu imieniem ochrzczona w Koźminie pod Kaliszem, gdzie wyznanie wiary Hussytów przyjęte i związek między Hussytami i Kalwinami uczyniony. Tychże lat pierwsza schadzka Kalwińska Synodem przezwana w Pińczowie.

1556 — 1557.

Królowa matka Królewska do Włoch wyjeżdża i rychło potym tamże umiera. Pożyczyła ta Królowa Filipowi II. Królowi Hiszpańskiemu i Neapolitańskiemu sumę 430000 czerwonych złotych pod obowiązkiem odbierania z niej prowizyi z komory celnéj w *Foggia*. Ta summa dziedzictwem na Zygmunta Augusta i siostry jego spadająca znajoma jest pod imieniem summ Neapolitańskich.

Zygmunt trzeci Król Polski część tych summ na się spadającą darował Rzpltej, która w następujących czasach nie raz acz daremnie o odebranie onéj starała się. Przez *Posta Conventa* STANISŁAWA AUGUSTA szczęśliwie nam panującego Króla używanie prowizyi z summ tych pochodzącéj Jemu jest od stanów pozwolone.

Wojna między Arcybiskupem Rygskim i Mistrzem W. Infłantskim. Król Arcybiskupowi na odsiecz przyhywa i tegoż Arcybiskupa z więzienia w którym go trzymał Mistrz W. uwolniwszy, kłótnie te uspokaja.

Przymierze wieczne między Litwą i Infłantami za cel wzajemną przeciw Moskwie obronę mające.

MINISTROWIE	Uczni i wsta- wieni ludzie	Uczni i wsta- wieni ludzie.	Uczni i wsta- wieni ludzie.
<i>Podskarbiowie</i> W Korony.	Walenty Kucz- borski Teolog † 1573.	Jeśli to praw- da co nie któ- rzy powiada- ją iż się w Wittemberdze pod Lutrem uc- czył, tej nau- ki dobrze potym przeciw samymże Lu- trom i Kalwi- nistom użył. To tylko mu sprawiedliwie zadać można iż księdzem i kanonikiem Przemyskim będąc żonę pojawszy wielkich roz- ruchów był przyczyną lecz poddaw- szy się kós- ciotowi i te rozruchy u- spokoił i kós- ciota ku sobie doznał łagod- ności.	Wigilantius z Sam- bora <i>Rymopis</i> . Kaspar Sawicki je- zuita żył około roku 1561. Teo- log sławny szczeg- liwie z kace- rzami wojował. Wiele wydał ksiąg w których się pod imieniem Kaspra Cicho- ckiego tai jako to w księdze nu- der teraz rza- dkiej której tytuł <i>Allogia Osiecensia</i> . Paweł Stępowski sekretarz Kró- lewski <i>Polityk</i> † 1584. Józef Struth † 1568 <i>Medyk</i> . Tomasz Szyczo- wski zakonu ka- znodziejskiego. Jan Trzcieski uc- czeń Erazma człowiek zacny i uczony, tym sta- wę swoją za- miał i w Krakowie pięć razy prawie kacerstwa rozsie- wać począł.
Spytek z Za- kliczyna Jor- dan 1556	Jan Lasicki <i>Dziejopis</i> .		
Stanisław Tar- nowski 1563	Jan Łatos <i>Ma- tematyk</i> .		
Walentyn De- biński 1563	Jan Leopolita autor pier- wszego tłuma- czenia kato- lickiego ksiąg pisma S. na polski język które druko- wano w roku 1561. 1574. i 1577.		
Stanisław So- bek 1569			
Hieronim Bu- zeński 1578			
<i>Podskarbiowie</i> W. W. X L.			
Jan Mikołaj Narusiewicz 1573			
<i>Marszałkowie</i> Nadw. Kor	Szym. Marycki biegły w roz- maitych nau- kach 1551.		
Jan Tęczynski 1553			
Stanisław Ma- ciejowski 1563	Jędrzej Mo- drzewski żył około roku 1550. <i>Polityk</i> .		
Stanisław Wol- ski 1566			
Stanisław Bar- zi 1570	Mikołaj Rey z Nagłowic <i>Ry- mopis sławny</i>		
Jędrzej Opa- liński 1575	Albertus Novi- campianus † 1558. <i>Teolog</i> .		
<i>Marszałkowie</i> Nadw. Litew.			
Eustachi Woł- łowicz 1570	Stanisław Orze- chowski herbu Oksza <i>Dziej- opis i Teolog</i> nader sławny żył około R. 1561.	Bartłomiej Pa- procki <i>Dziejo- pis</i> o fami- liach też Pol- skich i krajin okolicznych wiele pisał.	
Mikołaj Radzi- wił 1579			

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

1558.

Moskwa o przymierze to urażona, w pada do Inflant i kraj cały pustoszy.

1559.

Obywatele Inflantscy pakta z Litwą zawierają przez które Litwa obowiązuje się przeciw Moskwie podnieść wojnę gdyby Inflantcykowie przystojnego dla siebie wyjednać nie mogli pokoju. Tejże Litwie zastawione powiaty niektóre w Inflanciech pod obowiązkiem oddania wziętej summy po zakończeniu wojny.

Stan Kawalerów Inflantskich coraz się gorszym staje, i dla niezgody wewnętrznej, i dla szczęśliwego Moskalów w tym kraju wojowania.

1561.

Gdy Jan de Mönnichhausen, Biskup Wyspy Oselyi Biskupstwo swoje sprzedał Magnusowi Książęciu Holsztyńskiemu bratu Fryderyka II. Króla Duńskiego a Król Szwedzki Eryk XIV. dobył Rewla i kilku innych miast Estonii, Moskale téż pozostałą część Inflant zawojowali; Kawalerowie Inflantscy rady sobie dać nie mogący poddali się z całym krajem swoim Królowi, jako W. Książęciu Litewskiemu. Stała się zatem ugoda mocą której część Inflant za Dzwina rzeką wiecznie do Królów Polskich należeć miała przy zupełnym jednak zachowaniu Szlachcie tamecznej i miastom wszelkich praw swobod i wolności. Pozostała zaś część kraju na prawej stronie Dzwiny położona, Gotthardowi Ketlerowi Mistrzowi Kawalerów Inflantskich i potomkom jego, płci męskiej pod tytułem Księstwa Kurlandskiego i Semgalskiego dostać się miała s powinnością hołdowania Polsce. Zniesiony był zatem Kawalerów Inflantskich zakon a nowo uczyniony Książę został Polskim a zrazu bardziej jeszcze Litewskim hołdownikiem.

MINISTROWIE	Uczni i wstawienni ludzie	Uczni i wstawienni ludzie	Uczni i wstawienni ludzie.
<p>Na Sejmie roku 1565. postanowiono na prozbę Posłów aby godność Marszałka Wielkiego, Marszałka Nadwornego i Podskarbiego Senatorom nie była dawana tak iżby z nią razem i Senatorską dostojność zachowali.</p>	<p>Jan Tarnowski Hetman Korony <i>Dziejopis</i>. Jędrzej Trzcieski żył około R. 1555. stał wny <i>Rymopis</i>. Bernard Wojewodka drukarz w Krakowie żył około R. 1564. Biblią tłumaczenia kacerskiego na polskie drukował w Brześciu Litewskim nakładem Książęcia Mikołaja Radziwiłła Marszałka Nadwornego Litew. Tłumaczona zaś była w Pińczowie gdzie pod protekcją Mikołaja Oleśnickiego gładzo Kalwinów było. Gesner Bulinger Kalwin i inni kacermistrzowie do Króla pisali. Kalwin mu przypisał wykłady swoje na list S. Pawła do Żydów a luter Biblią od siebie wydaną, téj Biblii exemplarz jeden nadsyłał się w księgarni Akademickiej Wileńskiej</p>	<p>u jezuitów, lecz podczas inkursji Szwedzkiej za Jana Kazimierza gdy księgi do Królewca były przeniesione Biblia ta z wielą innemi księgami zginęła Panowanie Zygmunta Augusta złotym się dla Żydów w Polsce wiekiem nazwać może, nigdy więcej wolności i przywilejów nie mieli jak za tego Króla. Nie tylko szkoły i miejsca do nabożeństwa pozwolone im były ale też i sądy własne na których się między sobą rozprawowali.</p>	<p>Rabin Szymon z Gintzburga biegłym bym w mierniczej i budowniczej sztuce, wiele ksiąg wydał i razem przeznaczonym był szkoły i sądów. Ten naród spokojny był w Polsce, a szczęśliwy na Ukrainie. Kardynał Komendon przez ten kraj przejeżdżający w R. 1561. wielce się dziwował temu że Żydzi rolę się bawili i gronta arundą trzymali, iż się w gwiazdarskiej sztuce ćwiczyli i lekarzami byli, iż wiele innych urzędów sprawowali. W tym jedynie kącicie świata wolni byli od téj wgardy której po wszystkich świata stronach doznają.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

1562 — 1563.

Pakta te tak Cara obraziły iż pokój Polsce wypo-
wiedziawszy wojska swoje do Litwy posłał. Wojna ta od-
miennym szczęściem toczyła się. Ustanowienie na sejmie
Piotrkowskim wojska kwarcianego na obronę Królestwa
przeciw Tatarskim wycieczkom. Kwarciane zaś nazwane
jest od kwarty albo czwartej części dochodów dóbr Kró-
lewskich na zapłatę onemu naznaczonych. Jeszcze w tedy
dobra Królewskie i dobra Królewskiego stołu nie były na-
leżycie od siebie odłączone, lecz Król Starostom lub dobra
trzymającym pewną pensyą lub roczny dochód naznaczał.

Eryk Książe Brunświckie przyciągnął do Prus z 14
tysącami wojska pod pozorem dania Królowi posiłków prze-
ciw Moskwie. Król który go bynajmniej o pomoc nie pro-
sił, wielce się z przybycia tak nie spodzianego gościa za-
dziwił, zwłaszcza iż podług wszelkiego podobieństwa przy-
czynić raczej chciał kłótni niż je uspokoić. Lecz Eryk
wnet potym do siebie powrócił odebrawszy sumę 12. ty-
sięcy Talarów którą Gdańszczanie temu nie proszonemu
obroncy wypłacili.

Soboru Trydentskiego ustawy przyjęte w Polsce za
usilnym Kardynała Kommendoniego staraniem, przeciw woli
Prymasa Uhańskiego który się temu przyjęciu z razu mocno
sprzeciwiał.

1565 — 1567.

Trzy nad Moskalami odniesione zwycięstwa, bez skut-
ku prawie zostają kiedy oni Siewierską ziemię plondrować
nie przestają. Stan Rzeczypospolitej usilnie Króla proszą o
przywrócenie do Państwa Królowej do niemiec odesłanej,
lecz Król z tym się oświadcza iż umrzeć woli niż z tą żo-
ną żyć.

1569.

Unia albo złączenie wieczyste Litwy z Polską której
te głównejsze były artykuły; Polska i Litwa jedną tylko i
nierozdzieloną składać mają Rzeczypospolitą pod jednymże
Panem, który od obudwóch narodów w Polsce ma być

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNIA AUGUSTA.

obrane. Sejmy spólnie oba narody w Warszawie odprawo-
wać mają, izby Senatorska i Poselska z Polskich i Litew-
skich obywatelów złożone być mają. Mennica, przymierza,
wojny, związki wszelakiego rodzaju, obudwom narodom
być wspólne mają. Wołyn, Podole, Podflasie i Kijow do
korony należeć będą. Infanty które do czasu onego czę-
ścią Litwy były, do Korony oraz przyłączone zostały. Za-
tym Książęta Kurlandzey hołdownikami korony stali się rów-
nie jak i Litwy. Pruskiem ziemiom miejsce w Senacie na-
znaczone. Naostatek ułożony porządek między Senatorami
i Posłami.

Na tymże sejmie Albrycht Fryderyk Książę Pruski
uroczystą na Księstwo swoje inwestyturę odebrał. Chorą-
giew Posłom Elektora Brandeburskiego i Margrabi Anszpach-
skiego podaną była na znak przyszłego ich prawa do tego
Księstwa.

1570.

Przymierze z Moskalami do trzech lat przeciągnione.
Car Iwan Książęcia Holsztyńskiego Magnusa Królem w In-
flanciech ogłosił i jede z krewnych swoich zań wydał.
Temu Magnusowi Fryderyk II. Król Duński brat jego,
ożęć Infant którą posiadał ustąpił.

Zchadzka Dyssydentów w Sandomierzu na której stanęło
złączenie Lutrów, Kalwinistów i Hussytów w Polsce.

1572.

Śmierć Zygmunta Augusta Pana i nauką i łaskawością
wielce znakomitego, lecz w zdaniach swoich nad zwy-
czaj upartego, i zbyt o całość powagi swojej Królew-
skiej troskliwego. Władza Królewska w tejsze za jego pa-
nowania była mocy jak przy końcu panowania Alexandra
od którego czasu stany sobie tylko obwarowały aby bez
ich zezwolenia ludzie do wojska na nowo zaciągnieni nie
byli. Lecz wnet potym daleko znaczniejsze dla siebie przy-
wileje i swobody otrzymały. Śmierć Zygmunta Augusta
ostatniego z Jagiellońskiego domu, który równie jak i przod-
kowie jego używał tytułu Pana i Dziedzica Polskiej i pro-

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

wincyi do niej przyłączonych, ostatnim kręsem było prawa następowania na tron, i przywróciła stanom Rzeczypospolitej prawo obierania sobie Pana i ustanowienia w Rzeczypospolitej rządu który teraz kwitnie.

Zaden z Królów w Polsce panujących bardziej kacerstwom w tym kraju krzewiącym się nie pohtażał jak Zygmunt August. Nie było prawie w Europie sekty któraby się do Polskiej jako do miejsca dla siebie najbezpieczniejszego nie cisnęła. Przez co tak się kraj zaraził iż między możniejszymi mało już katolików było. Strofowano o to nie raz Króla a mianowicie na sejmie 1566. przestrzegano go aby się przynajmniej sprzeciwił rozprzestrzenieniu szkaradnego kacerstwa Bóstwo Chrystusowi Panu odejmującego, lecz mało to pomogło z przyczyny iż na tejsze radzie wiele Socinnianów, a więcej jeszcze onym sprzyjających było. Z tym wszystkim rozsiana pogłoska o skłonności jego do przyjęcia nowej wiary nie ze wszystkim z prawdą zgadza się, do katolickiej wiary zawsze sercem był przywiązany, a skłonność do nowości nie z tychże nowości szacunku jako raczej z wolniejszego życia pochodziła. Przy wstępie swoim na Państwo tak umniejszone zastał Królewskie dochody, iż na utrzymanie Dworu bynajmniej nie wystarczały, tak dalece iż nowe obmyślić musiano podatki na opatrzenie potrzebnych nakładów. Za jego panowania wiele bałasu i zamieszania uczyniło wykonanie statutu Króla Alexandra, mocą którego dobra stołu Królewskiego zastawną lub innym

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA AUGUSTA.

sposobem partykularnym osobom puszczone znowu do korony przyłączone były. Król z Szlachtą mocno się wypełnienia statutu tego domagał, które u Panów przedniejszych w obrzydzeniu było. Te dobra Królewskie znacznie potym powiększone były przez przyłączenie do nich wszystkich dóbr Zygmunta Augusta, kiedy testament jego którym dobra swoje siostram i ich potomkom zapisał był z kasowany.

 PRZYPADKI ZNAZCZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

HENRYK WALEZYUSZ

Syn Henryka II. Króla Francuzkiego i Katarzyny z domu Medicis obrany Królem Polskim roku 1573. mając lat 22 opuścił Królestwo roku 1574. a stany roku 1575. Bezkrólewie ogłosily.

1572.

Puki Dóm Piastów panował, Królowie Polscy dziedzicznym po sobie prawem na Państwo następowali. W Jagiellonczyków Familii była elekcyja z następowaniem złączona to jest iż Królów w tejże Familii obierano. Po śmierci Zygmunta Augusta cale wolne było obieranie. Wtedy Polski naród nie będąc już więcéj do jednego domu przywiązany, między ubiegającemi się do korony jednego podług zdania swego obrać miał. To Bezkrólewie tym dokładniej i zupełniej opisane być powinno iż ustanowiony na nim porządek prawidłem się stał wszystkich elekcyi następujących.

Stany Rzeczypospolitej wszystkie przedsięwzięty środki potrzebne na utrzymanie pokoju awewnątrz i zasłonięcie kraju od wszelkich zamachów okolicznych sąsiadów. Szlachta Wielkopolska, Małopolska, Ruska i Pruska także Litewska osobnie zjazdy swoje i sejmiki miała. Najpiérwéj się szlachta Małopolska zjechała u której Jan Firlej Marszałek Wielki herszt na ówczas Dyssydentów i Piotr Zborowski Wojewoda Sandomierski najwięcéj powagi mieli. Po długich sprzeczkach względem czasu któregooby się sejm konwokacyi miał odprawować i gdy sejm od Prymasa na 9. dzień Października naznaczony dla szczupłej senatorów liczby zacząć się nie mógł, zgodzono się na zaczęcie sejm konwokacyi dnia 6. Stycznia roku następującego w Warszawie. W tym miesiącie wszystkie odtąd sejmy konwokacyjne odprawowały się.

1573.

Na tym sejmie roztrząsano wiele rzeczy tyczących się nowego kształtu rządów który miał być ustanowiony. Ów wiekopomnej sławy mąż Zamojski pytanie ono jeśliby

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1589.	Tegoż czasu żyjący Monarchowie
Ludowika z domu Lotaryńskiego córka Mikołaja Hrabi Valdemontu brata młodszego Książęcia Lotaryńskiego zaślubiona roku 1575. umarła roku 1601.	---	Henryk Walezyusz zabity zdradliwie od niejakiego Jakóba Klemensa w St. Claud. 1589.	<p><i>Papież.</i> Grzegorz XIII 1585</p> <p><i>Cesarze.</i> Maxymilian II. 1576</p> <p><i>Cesarze Turccy.</i> Selim II. 1574</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Karol IX. 1574</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Filip II. 1598</p> <p><i>Królowie Portugals.</i> Sebastian 1578</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i> Elżbieta 1603</p> <p><i>Królowie Duńscy</i> Fryderyk II. 1588</p> <p><i>Królowie Szwedz.</i> Jan 1592</p> <p><i>Carowie Moskiew.</i> Iwan Wasilewicz 1584</p>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

szlachta na Króla osobiście *vota* dawać miała czyli przez Posłów, tak rozwiązał aby wszystka Szlachta przez się głos swój na Króla dawała sądząc za rzecz przyzwoitą aby się wszyscy ci do obrania Króla przykładali, którzy się do bronienia Ojczyzny przykładają. Sprzeczki tyczące się władzy Prymasowskiej tak uspokojone były iż Prymasowi podczas Bezkrólewia prawo naznaczenia sejmów i sejmików i mianowania nowego Króla podług danych od Szlachty głosów przysądzone było. Marszałkom zaś zostawiono prawo ogłoszenia tegoż nowo obranego Króla. Lecz inna daleko ważniejsza zaszła potym sprzeczka która z różności wiary wyniknęła. Katolików stan w tych okolicznościach bardzo był niebezpieczny. Panowie najmoźniejsi w Królestwie, część większa Szlachty i Obywatelów kacerskimi zarazona była błędami. Prymas na którego podejrzenie przedtym było iż do nowości był skłonnym podczas tego Bezkrólewia cale się inszym być pokazał. Gdy bowiem pokoju z Dyssydentami artykuły od niektórych Senatorów napisane na wzór takowegoż pokoju trochę pierwiéj w Niemczech uczynionego, od wszystkich prawie przyjęte były. Arcybiskup mocno się onym sprzeciwił i tyle wymową i staraniem swoim dokazał iż bez skutku zostały zwłaszcza gdy od nich wielu z tych którzy je pierwiéj z nicostrożności podpisali odstąpiło. Panowie do dawnego dworu przywiązani nową facyją uczynili, zamysłali oni Królownę Annę Protektorką Królestwa ogłosiwszy, sami pod tym imieniem Królestwem rządzić. Obawiać się zatem trzeba było wielkiego na sejmie Elekcyinym zamieszania do którego wchodzić chcieli Książęta Pruski i Kurlandzki, acz skutku żądż swoich nie otrzymali. Czas sejmu tego na dzień 5. Kwietnia naznaczony. Zaczął się sejm Elekcyiny od dania audyencyi Posłom postronnym. Kardynał *Commendoní* przełożył stanom usilną Ojca Ś. żądżę widzenia na Tronie Króla Katolika, gorliwego o utrzymanie i pomnożenie téj wiary w Polsce, któryby jéj przeciw kacerskim zamachom, dotąd aż nad to skutecznym, bronił. Wilhelm Rosenberg i Władysław Perstein, Arcy Księżcia Rakuskiego Ernesta syna Maxymillana

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstąpieni ludzie.
Gnieźnieński. Jakób IV. Uchański 1584 Lwowski. Stanisław Stomowski 1575	<p>Marszałkowie W. Kor. Jan Firlej 1574</p> <p>Marszałkowie W. W. X. L. Jan Chodkiewicz 1579</p> <p>Kancelerze. K. Walentyn Dębiński 1576</p> <p>Kancelerze W. X. L. Mikołaj Radziwiłł 1579</p> <p>Podkanclerze Kor. Piotr Wolski 1574</p> <p>Jan Zamojski 1578</p> <p>Podskarbiowie W. Kor. Hieronim Bużeński 1578</p> <p>Podskarbiowie W. W. X. L. Jan Narusiewicz 1573</p> <p>Wawrzyniec Wojna 1580</p> <p>Marszałkowie Nad. Kor. Jędrzej Opaliński 1575</p> <p>Marszałkowie Nad. W. X. L. Mikołaj Radziwiłł 1579</p>	<p>Hetmani W. Koronni. Jerzy Jazłowiecki 1575</p> <p>Heidenstein na karcie 5 pisze iż Jazłowiecki do czasu tylko od Zygmunta Augusta powierzoną miał sobie nad wojskiem komendę nie zaś z tytułem i władzą Hetmana W. Hetmani W. Litewscy. Mikołaj Radziwiłł 1588</p> <p>Hetmani Polni Koronni. Mikołaj Sieniawski acz i ten podług wszelkiego podobieństwa późniejszej tej godności otrzymał.</p> <p>Hetmani Polni W. X. L. Krzysztof Radziwiłł 1588</p>	<p>Leonard Gorecki Dzięjopis.</p> <p>Jan Herburt Kasztellan Sanocki w prawie biegły.</p> <p>Maciej Strykowski Dzięjopis i Rytmopis.</p> <p>Stanisław Warszawicki S. J. Teolog.</p> <p>Krzysztof Warszawicki brat Stanisława Polityk.</p> <p>Piotr Wolski Biskup Płocki Krasomorcea.</p>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

II. interes wspierając obiecywali, iż zaszcze rosterski o Prusy i Inflanty uspokoi, iż żegludze po Narwie rzęce na przeszkodzie będzie, że od Rudolfa brata swego wolne win Węgierskich do Polskiej otrzyma wprowadzenie. Henryk Walezysz którego mocno wspierał Karol IX. Król Francuzki pozbyć się jego mocno żądający, zalecony stanom Rzeczypospolitej był od Jana Montluka Biskupa Walencji. Poseł Francuzki zaraz po Cesarskim otrzymał audyencyją, co przyczyną było iż Poseł Hiszpański jęj nie miał iż precedencyi przed Montlukiem domagał się. Jan *Lorch* za Króla narodowi podawał Jana III. Króla Szwedzkiego, lub syna jego Zygmunta. Car Moskiewski stanom doniósł iż widząc drobnych onych Monarchów jako to Cesarza Niemieckiego i Króla Francuzkiego ubiegających się o Tron Polski, bynajmniej nie wątpi iż Polacy Monarchów i starożytnych i czci najgodniejszych, w których liczbie siebie tylko i Cesarza Tureckiego kładł, nad niemi przełożyć zechcą. A jeśli honoru onego dostąpić pragną aby on lub syn jego nad niemi panował, nie będą się domagać po nim aby z uszczerbkiem godności swojej Polaków o oddanie sobie Berla prosił, ale raczej dobrowolnie mu Koronę ofiarować będą z przyłączeniem do niej Infant i Kijowa któreby kraje na wieczne czasy do Moskiewskiego Państwa przyłączone zostały. Pszyszy też listy do stanów od Tureckiego Cesarza pełne zuchwałości w których prawie roskazywał aby A. X. Austryjackiego za Króla nie obierano, Francuza zaś mocno zalecał, a gdyby ten stanom nie podobał się podawał do Tronu Piasta, mianowicie Arcybiskupa Gnieźnieńskiego i Wojewodów Krakowskiego i Ruskiego.

Po tych audyencyjach i listów czytaniu stany na trzy się partye rozdzieliły: Moskiewską, Austryjacką i Francuzką. Była i czwarta Piasta pragnąca, lecz ta wnet upadła, jako i Moskiewska. Dwie zatem tylko zostały Austryjacka w sparta od Marszałka W. Koronnego i Francuzka której Hersztem był Piotr Zborowski, całą przy sobie Litwę mający, ta albowiem od Radziwiłłów i Chodkiewi-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

czów nakloniona Henryka Walezyusza Książęcia Andegawskiego za Króla pragnęła pod tym obowiązkiem aby Królowną Annę za żonę pojął. Biskup Walencyi partyą Francuzką w broń opatrzoną na polu Elekeyinym u wsi Kamienia (gdzie August III. był potym obrany) stawił, a nie oszczędzając podarunków a bardziej jeszcze obietnic na pozyskanie sobie przeciwnéj partyi, dokazał tego iż dla swego kandydata wszystkich głosy otrzymał. Zaczyn Henryk od Prymasa mianowany był Królem Polskim. Posłowie Francuzcy pokwapili się zaprzysiądz imieniem Henryka obowiązki pod któremi koronę mu oddawano. Książdz *de Noailles* skwapliwie te artykuły Montlukowi czytał, który je nie odwołując podpisywał bez żadnego uważania ich i rozstrząśnienia, lubo wielka tego potrzeba była.

Przez nie albowiem ustanowione było wieczne przy mierze między Francją i Polską z obowiązkiem dodawania sobie wzajemnej pomocy w ludziach i pieniądzach. Francya obiecywała 4000 Waskonów zaciągnąć i podejmować przeciw Moskalom. armatę wodną wystawić dla zachowania Polakom panowania nad morzem Bałtyckim i przyłączenia do Polskiej portu i miasta Narwy, pozwolić kupcom Polskim téż w handlach wolności które kupcy francuzcy mieli. Król z strony swojej obiecywał corocznie do skarbu Rzeczypospolitej płacić 450000 złotych, długi Zygmunta Króla uspekoić, i osobnym instrumentem potwierdzić wolności i swobody narodu Polskiego.

Po tym przyrzeczeniu, mianowany od Prymasa Król, ogłoszony był Królem Polskim i W. Książęciem Litewskim, od Marszałków Jana Firleja, Andrzeja Opalińskiego i Jana Chodkiewicza. Wszakże w sercu Firlej z wielą Senatorami do domu Austryjackiego był przywiązany, zwłaszcza będąc przeciw Henrykowi poduszczony od Książąt Protestanckich Niemieckich, i małą dla Dyssydentów w panowaniu jego widząc nadzieję, iż się nie mało przyłożył do sławnego onego a obrzydliwego Kalwinistów wycięcia w dzień Ś. Bartłomieja popełnionego.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA HENRYKA WALEŻYUSZA.

Po obwołaniu Króla nastąpiło zaraz ułożenie prawa, podług którego Król i następcy jego obowiązani być mieli rządzić Rzeczpospolitą. Te prawa nazywają się *Pacta Conventa*. Treść onych Henrykowi przepisanych ta była, iż Król za życia następcę na Tron mianować nie miał, ani składać żadnej Elcékeyi, ani pomagać nikomu pod jakimkolwiek pozorem do osiągnięcia Tronu, ale że po śmierci Króla zupełną stany Rzeczypospolitej wolność mieć mają przystąpienia do nowój Elekeyi. Że urzędy i godności osierociałe samym tylko zasłużonym Polakom a nie cudzoziemcom oddawane być mają. Że Król ani żony brać, ani z nią się rozwodzić bez zezwolenia Senatu nie będzie. Że Król tytułu Pana i Dziedzica używać nigdy nie będzie. Że na radach Senatu, gdyby zdania nie mogły być do jednomyślności przywiedzione, Król za tym zdaniem pójdzie które i z prawem najbardziej zgadzać się i z większym Rzeczypospolitej pożytkiem złączone będzie. Że sejmy co dwie lecie złożone będą częściej gdyby tego potrzeba wyciągała (*z kąd podział Sejmów ua zwyczajne i nadzwyczajne uróst*) które to sejmy przez 6 tygodni trwać mają. Naostatek iż Król ani wojny nie podniesie, ani Szlachty na generalną jaką wyprawę nie wezwie, ani podatków nowych nie ustanowi bez zezwolenia stanów zgromadzonych. Ostatni paktów tych artykuł to w sobie zawierał, iż gdyby Król one przestąpił, poddani od wszelkiego posłuszeństwa i przysięgi wierności wolniby zostać mieli, co jednak tak wykładano iżby takowe uwolnienie w tedy dopiero nastąpiło, kiedyby Król prawa i wolności narodu gwałtownie przelamując niechciał przestrog i napomnienia Senatu słuchać. Adam Konarski Biskup Poznański na czele innych wielu Posłów zostający do Frańcyi pojechał, Króla do obiecia Tronu zapraszając. Z okazji poselstwa tego godne jest uwagi świadectwo sławnego Thuana (L. 56.) z którego się pokazuje jak onych wieków nanki w Polsce kwitnęły. Posłowie ci (mówi ten Historyk) wszyscy łaciński język umieli, wielu z nich po włosku i po niemiecku mówiło,

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

niektórzy zaś tak doskonałemi w Francuzkim języku byli, że ich za Paryżanów poczytać można było.

Książę Andegaweńskie wszystko co Polacy żądali wykonał, i artykuły od Biskupa Walencyi podpisane przysięgą stwierdził. Konarski przeciw artykułowi pokój Dysydyntom warującemu solennie protestował się. Posłowie w instrukcyi swojej mieli aby na Książęciu wymogli obietnicę zaślubienia sobie Anny córki Króla Zygmunta I. lecz Henryk wymówił się od tego znalazłszy pozorną przyczynę iż Posłowie zaniechali z sobą przywieść zezwolenie téjże Królowej na piśmie wyrażonego, i cały ten interes do przyjazdu swego do Polskiej odłożył. *Pacta Conventa* przyjął i potwierdził. Zaczyn w przytomności Króla Francuzkiego, Parlamentu i Dworu Królewskiego dyploma Elekcyi oddane mu było, dnia 13go Września, i Królem był przywitany. Wkrótce potym z Francyi wyjechał dokąd mu Królowa prędki powrót rokowała.

1574.

Wiadz wspaniały Króla do Krakowa. Sejm korencyi na którym Agryppa Poseł z Litwy obrany Marszałkiem tytuł tylko zachował dla niedostatku wymowy, a urząd sprawował Stanisław Czarnkowski. Jan Tęczyński Kasztellan Wojnicki wyzwany na pojedynek od Samuela Zborowskiego. Kasztellan Przemyski Wapowski chcący ich pogodzić śmiertelnie od Zborowskiego czyli sług jego raniony. Zborowski od Króla z kraju wywołany, lecz ta kara Senatorom zbyt się lekka być zdawała, przeto Henrykowi zbyteczne do Zborowskich z uszczerbkiem praw narodowych przywiązanie zadawano. Rosterski między Królem i Stanami. Stany przyganiają mu o zbyteczną rozrutność, o przywiązanie do zauszników, o zbytki rozmaite w biesiadach, łowach i innych rozrywkach. Król wzajemnie narzeka na niespokojne Polaków umysły i chciwość niezmierną tak dalece iż o jedno starostwo więcej się niż 30 osób ubiegało. W takich okolicznościach wiadomość o śmierci Króla Francuzkiego ani Królowi ani Polakom smutku nie przyniosła. Król cierpliwie wysłuchał zdanie Senatorów

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

sądzących iż starać się powinien był o pozwolenie stanów na Sejmie zgromadzonych aby do Francyi wyjechał. Sam zaś tajemnie tego był mniemania iż rzecz dla niego najhospieczniejsza była nieopowiednie ujechać, co też z kilką podróży swojej towarzyszymi wykonał, zostawiwszy listy do Senatorów w których pozorne ujechania swego tajemnego dawał przyczyny, a oraz radził im aby Posłów do Francyi wysłali, z którymiby naradzał się względem interesów tyczących się Rzeczypospolitej. Jan Tęczyński Kasztellan Wojnicki Króla w Pilźnie na Ślązku dogonił, lecz żadnym go sposobem do powrotu nakłonić nie potrafił. Sejm w Warszawie od Prymasa złożony na którym ustanowiono iż jeśli Król na dzień 12. Maja roku następującego nie powrócił do Polskiej, tedyby do nowój Elekcyi przystąpiono, ogłosiwszy iż Tron wakuje. Ustawa ta Królowi przez dwóch Posłów i na piśmie z podpisem Senatów doniesiona. Henryk uspokoivszy Francuzkie interesa do Polskiej powrócić obiecuje.

1575.

Sejm w Stężycy na dzień 12go Maja na którym iż Tron wakuje ogłoszono. Sejm ten nie tak zezwoleniem stanów zakończony, jako raczėj, nie zgodą i sprzeciwieniem się niektórych temu ogłoszeniu, był zerwany.

Tatarowie wtargnęli w kraj Rzeczypospolitej mianowicie do Podola, Wołynia i Rusi, trwoga z tą wielką w Krakowie owszem i na Śląsku gdzie Wrocław okopano aby w stanie był wytrzymania oblężenia.

Dyssydentów pełna Polska i Litwa tak dalece iż na Zmudzi ledwie 6 księży było, a w Litwie ledwie tysiączną część obywatelów wiary się katolickiej trzymała.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA HENRYKA WALEZYUSZA.

Polska podobno za osobliwą łaską Boga poczytać była powinna ujechanie tego Króla, którego już w pogardzie mieć zaczęto dla jego lekkomyślności i nierządnego życia. Mając wzgląd na życie które potem w Francyi prowadził, wieszować sobie mogli Polacy iż się jego pozbyli.

STEFAN BATORY

Syn Stefana Wojewody Siedmiogrodzkiego wstępuje na Państwo r. 1575. mając lat 44.

1575.

Sami do Francyi ściśle przywiązani Panowie, trwożyć się poczynają, bacząc jak smutno za sobą skutki długie Bezkrólewie pociągnąć może, zaczym potrzebne przystąpienia do nowéj Elekcyi uznawają. Ernest Arcyksiąże Austryjackie syn Maxymiliana II. Cesarza, Ferdynand tegoż Cesarza brat, Jan Król Szwedzki i syn jego Zygmunt, Alfons Książę Ferrary i Modeny, Stefan Batory Wojewoda Siedmiogrodzki, do Tronu się ubiegają. Senatorowie duchowni Cesarzowi Tron ofiarują, choć żadnego do otrzymania jego kroku nie uczynił. Senatorowie świeccy rozdzielają się na dwie partyje z których jedna trzyma stronę Maxymiliana druga stronę syna jego. Mało ich było którzyby Piasta pragnęli, a jeden tylko Marszałek Nadworny Batoremu był przychylnym. Szlachta na dwie także strony rozdzielona była, jedna Króla z Austryjackiego Domu, druga Piasta żądała. Ów nieśmiertelnéj stawy mąż Jan Zamojski na czele był téj ostatniéj partyi i swoją jedynie powagą sprawował iż inne przeważała. Ci co z Cesarzem trzymali straciwszy nadzieję przeciagnienia na stronę swoją Szlachty Piasta pragnącój, od niej się odłączywszy przez Prymasa i Marszałka W. obwołali Królem Polskim Maxymiliana II.

Ta rzecz bynajmniej partyi Zamojskiego nie ztrwożyła, i w zamysłach jego żadnej innéj nie sprawiła odmiany prócz téj iż miasto Piasta, Królowę Annę córkę Zygmunta I. Królową Polską obwołano, i naznaczono jéj za małżonka Stefana Batorego Króla Polskiego. Nominacyja ta uczyniona jest od Jana Sienińskiego który żadnym jeszcze nie był Biskupem z przyczyny iż Biskupi wszyscy przeciwnéj się strony trzymali.

Posłowie Stefana, imieniem Pana swego przyobiecali, iż potwierdzi wszystkie prawa i wolności narodu, mianowicie te które w paktach konwentach z Henrykiem zawartych są przepisane, iż wszystkie narodowe długi uspokoi,

MAŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1586.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie.
<p>Anna córka Zygmunta I. Króla Polskiego zaślubiona roku 1576. mając lat 52. umarła 1596 Stany Rzpłtėj. naznaczyły jej w roku 1581. dochody z Księstwa Mazo- wowieckiego, które jej matce Bonie były przedtym po- zwolone.</p>	<p>—</p>	<p>Stefan Batory umarł w Gro- dnie roku 1586. mając lat 54. z których pano- wał lat 10. Po- chowany w Kra- kowie.</p>	<p><i>Papieże.</i> Grzegorz XIII. 1585 Sixtus V. 1590</p> <p><i>Cesarze.</i> Maxymilian II. 1576 Rudolf 1612</p> <p><i>Cesarze Turccy.</i> Amurat III. 1595</p> <p><i>Królowie Francusc.</i> Henryk III. 1589</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Filip II. 1596</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Sebastyan 1578 Henryk Kardynał 1580 Fillp II. 1598</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> Elżbieta 1603</p> <p><i>Królowie Duńscy</i> Fryderyk II. 1588</p> <p><i>Królowie Szwedzc.</i> Jan 1592</p> <p><i>Carowie Moskiewsc.</i> Iwan Wasilewicz 1584 Fiedor Iwanowicz 1594</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

iż Polaków w niewolę od Tatarów wziętych okupi, iż sumę 200000 złotych do skarbu przed przybyciem swoim do Polskiej odliczyć każe, iż usiłować będzie aby pokój z Turkami i Tatarami był zachowany, iż wszelkiego starania doloży na odebranie krain od Polskiej przez Moskwę oderwanych, iż granice Rzpltej od najazdów wszelkich postronnych zasłoni, iż naostatek przysięgą to wszystko ztwierdzi albo sam przez się albo przez Posłów swoich na przyszłym sejmie który w Andrzejewie był naznaczony.

Strona przy Batorym stojąca zaprosiła go do obięcia Tronu. Partya przeciwna także do Cesarza projekt Pak-tów konwentów posłała. Prymas zjazd w Łowiczu nazna-czył na utrzymanie swojej strony interesów.

1576.

W Andrzejewie taki był tłum zewsząd przybywają-cych iż jak pisarz pewny powiada bardziej się zdawało iż Polacy postronne jakie Królestwo zawojować pragną, niż swoje oddawać. Kilku świeckich Senatorów z Biskupem Kujawskim Stanisławem Karnkowskim do Szlachty, która po większej części przytomną była, przyłączyło się. Po-twierdzono tam obranie Anny i Batorego, (zjazd takowe ziazdy poparciem Elekeji nazwane są) za nieprzyjaciół oj-czynny tych ogłoszono którzyby się temu sprzeciwiali. Czas koronacyi Królewskiej naznaczono, i należyte przedsięwzięto środki przeciw tym którzyby pokój powszechny mieszałi.

Stefan do Polskiej przybywa, zaślubia sobie w Kra-kowie Królownę Annę, i z nią razem koronowany jest w Krakowie dniem przed ślubem, przez Biskupa Kujawskiego.

Król usiłując do siebie pociągnąć tych którzy się Elek-cyi jego sprzeciwili. Stany 16. Senatorów naznaczają, którzyby przy Królewskim boku byli dla rady, co począt-kiem było Senatorów przy Królu rezydujących. Zamojski Podkaclerzym zostaje z wielkim domu Zborowskich nieu-kontentowaniem, tej godności pragnącym w nadgrodeę za podjęte prace w wyniesieniu Króla na Tron. Ta rzecz źró-dłem się stała onej nienawiści Zborowskich przeciw Zamoj-skiemu która potem tak okropne skutki sprawiła.

Arcybiskupi.	MINISTRO- WIE	WOJOWNICY	Uczeni i wsła- wieni ludzie.
<i>Gnieźnieńscy.</i>	<i>Marszałkowie</i>	<i>Hetmani W.</i>	Marcin Broniewski.
Jakób IV. U-	W. K.	Koronni.	<i>Ziemiopts.</i>
chański 1581	Jędrzej Opaliń-	Mikołaj Mielec-	Jakób Brzeźnicki w
Stanisław Karn-	ski 1593	ki 1580	roku 1585 żyjący
kowski 1603	<i>Marszałkowie</i>	Jan Zamojski	<i>Dziejops.</i>
<i>Lwowski.</i>	W. W. X. L.	Hetmanem u-	Adam Bursius ży-
Jan V. Sieniń-	Jan Chodkiewicz	czyniony R.	jący roku 1600.
ski 1582	1579	1501. Złaz	<i>Krasomowca.</i>
Jan VI. Dymitr	Mikołaj Krzy-	władzą którą	Marcin Kromer Bi-
Solikowski	sztof Radzi-	niegdyś miał.	skup Warmiński
1603	wił 1586	Jan Tarnowski	† 1589. <i>Książę</i>
	<i>Kanclerze K.</i>	1605	<i>Dziejopisów Pol-</i>
	Walenty Dę-	<i>Hetmani W.</i>	<i>skich.</i>
	biński 1576	W. X. L.	Jakób Gorski † 1588
	Piotr Wojski	Mikołaj Radzi-	<i>Krasomowca.</i>
	1577	wił 1508	Felix Herbortus
	Jan Zamojski	<i>Hetmani Polni</i>	<i>Krasomowca.</i>
	potem i Het-	Kor.	Stanisław Hołsus
	man 1605	Mikołaj Sieniaw	Kardynał i Bi-
	Król za niego	ski 1582	skup Warmiński
	wydał syno-	Po którym za-	† 1579. Teolog
	wice swoje	dnego polnego	po całym świecie
	Gryzeldę cór-	Hetmana Król	sławny był wiel-
	kę Krzysztofa	nie naznaczył	kim renitency-
	Batorego Książ-	<i>Hetmani Polni</i>	aryuszem i pre-
	ęcia Siedmio-	W. X. L.	zydentem sobo-
	grodzkiego.	Krzysztof Ra-	ru Trydenckiego.
	<i>Kanclerze</i>	dziwił oraz	Księgi jego na
	W. X. L.	Podkanclerzy	Francuzki, An-
	Mikołaj Radzi-	1508	gielski, Niemiec-
	wił 1579		ki i Polski język
	Eustachi Wot-		przetłumaczono.
	łowicz 1504		Jan Kochanowski †
	Krzysztof Ra-		1504. <i>Hymops</i>
	dziwił 1580		<i>najprzedniejszy</i>
			<i>Polski.</i>
			Piotr Kochanowski
			<i>Hymops.</i>
			Jan Leopolda Teol.
			Łukasz Leopolda
			Teolog żył w R.
			1580.

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

Król zaciąga regiment Gwardyi koronnej i Kommandę nad nim daje Janowi Zborowskiemu Kasztellanowi Gnieźnieńskiemu. Krzysztof Radziwiłł miał na ten czas Kommandę nad Gwardyą Litewską. Prymas po nieskutecznym zjeździe Łowickim zjazd inny do Warszawy naznaczył. Król do Warszawy jedzie. Litwa a potem Prymas i wszyscy prawie Senatorowie poddają się.

Za ich przykładem idą Prusacy wyjawszy miasto Gdańsk w którym Konstantyn Ferber wiele u magistratu i pospólstwa mogący obywatelów pociągał do utrzymania Elekcyi Cesarza. Stany Rzeczypospolitej Królowi pozwalają ogłosić generalną wyprawę na uskromienie Gdańszczanów i przywiedzenie ich do posłuszeństwa. Dymitr Solikowski i Jan Krotowski do Ratuszki posłani aby Maksymiliana II. przywiedli do odstąpienia od pretensyi do Korony Polskiej, nie u Cesarza tego zjednać nie mogą. Lecz wnet potem Cesarz umarł i śmiercią swoją spokojność w Polsce ugruntował. Król na kozaków pewne wkłada powinności, i z nich rodzaj niejaki zawsze trwającej milicyi składa. Kozacy początek swój wzięli od pogranicznych mieszkańców Rusi, Wołynia, Podola i innych Polskich prowincyi, często się zgromadzali dla najechania innych krajów spuszczać się tym końcem morzem czarnym i cały kraj aż do bram Carogrodzkich pustosząc. Stefan ich zgromadził, nadał im swobody, i wolność obierania Hetmana któremu rezydencyą w Terechtemirowie naznaczył, wydzielił też im kraj pewny na granicach Królestwa; którego powinni byli bronić przeciw najazdom sąsiadów a zwłaszcza Tatarów, równą jak oni do łupieństwa ochotę mających.

1577.

Gdańszczanie za nieprzyjaciół ojczyzny ogłoszeni do broni się mają i poczty niektóre wojska Królewskiego rozpraszają. Gdańsk od Króla oblężony, zamek przy wyjściu Wisły ściśle opasany lecz bez skutku. Naostatek zamieszki te uspokojone gdy Gdańszczanie nakłady wojenne przywróciwszy Króla przeprosili, którym winę Król darował i wszystkie ich przywileje potwierdził.

MINISTROWIE	Uczni i wsła- wieni ludzie	Uczni i wsła- wieni ludzie.
<i>Podkanclerze Kor.</i>	Jan Monczyński <i> pierwszy Słownik Polskiego i Łacińskiego Pisarz.</i>	od Krakowa u Adama Błoińskiego który mu protekcją dawał. Uczniowie Socynowi Arryanie w Polsce zostali do roku 1660, którego za Jana Kazimierza z Polskiej wygnani byli.
Jan Zamojski 1578	Piotr Myszkowski <i>uczonych i mądrych kochający.</i>	Paweł Sempowski <i>Teolog.</i>
Jan Borukowski 1505	Jędrzej Patrycy Nidecki <i> pierwszy Biskup Inflancki po odebraniu Inflant † 1583.</i>	Stanisław Tarszycki <i> mowca sławny.</i>
Wojciech Baranowski 1590	Wojciech Novicampianus <i> Medyk.</i>	
<i>Podkanclerze W. X. L.</i>	Sebastyan Petrycy <i> żył około roku 1583. Medyk.</i>	
Eustachy Wołłowicz 1579	Mateusz Piskorzewski <i> Krasomowca.</i>	
<i>Podskarbiowie W. K.</i>	Stanisław Sarnicki <i> Dziejopis</i>	
Hieronim Bużeński 1578	Marcin Smiglecki <i> S. J. żył około R. 1581</i>	
Jakób Rokosowski 1580	Stawny <i> kontrolwersista.</i>	
Jan Dulski 1589	Faustus Socinus <i> do Polskiej przyjechał R. 1579.</i>	
<i>Podskarbiowie W. W. X. L.</i>	Po wydaniu księgi do Magistratu ustąpić z Królestwa musiał, lecz powróciwszy umarł R. 1604. we wsi 99 mil	
Wawrzyniec Wojna 1500		
Jan Chlebowicz 1583		
Teodor Tyszkiewicz 1587		
<i>Marszałkowie Nadw. Kor.</i>		
Jędrzej Zborowski 1589		
<i>Marszałkowie Nadw. W. X. L.</i>		
Mikołaj Radziwiłł 1579		
Albrycht Radziwiłł 1586		

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

Wielkieleki szturmem wzięte, Newel, Jezierzyszcz. Zawolocie poddają się. Wielisz od Zamojskiego, Uświata od Radziwiłła Hetmana W. Litewskiego zdobyta.

1581.

Polakom acz szczęśliwie wojującym lecz znużonym naprzykrza się wojna. Proszą zatym Króla na sejmie Warszawskim aby ją tego roku zakończył. Król to wykonać obiecuje byleby mu tylko Moskale całych Infant uścąpili. Zamojski dobywa Ostrowa i Hetmanem W. zostaje złąż władzą którą niegdyś miał Tarnowski. Król sam obległ Plesków albo Psków miasto, Zamojski po odjeździe Króla do Litwy oblężenia tego dogląda. Grzegorz XIII. Papież uproszony od Cara Moskiewskiego, pośrednikiem się między nim i Królem staje, spodziewając się iż tą przysługą Cara do Unii z katolickim kościołem pociągnie. Antoni Possevin kapłan z zakonu jezuitów posłany dla niożenia pokoju między obiema monarchiami.

1582.

Pokój w Zapole i Kiwerowej horce zawarty i podpisany którym się Król obowiązał wszystkie zdobyte w Moskwie zamki przywrócić, zaś Moskwa Królowi Infant Połocka i innych miast w Litwie od Króla odebranych ustępowała. Zamojski Pskow miasto od oblężenia uwalnia.

Król Stefan dopomina się u Szwedów przywrócenia Estonii do Infant przedtym należącej prowincyi. Ustawy względem rządów téj prowincyi. Ustanowiono aby swego Biskupa miała któregooby Stolica w Wenden albo Kiesi była, także trzy nowe Województwa założono: Wendeńskie, Derptskie i Parnawskie; tyleż Kasztellanów, Podkomorznych, Chorążych i innych ziemskich Urzędników. Szlachta Króla prosi o obnyślenie pewnego porządku w obieraniu przyszłych Królów, lecz gdy Król o tym myśleć poczyna, taż Szlachta sprzeciwia się pod tym pozorem iż Elekeya prawami opisana nie może być dostatecznie wolna, do czego téż przystąpiła bojaźń którą Szlachta miała aby Król pod pozorem utwierdzenia wolnego głosu w Elekeyach, jakiego dla wolności nie stał się przyczyną uszczerbku.

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

1583.

Poróżnienie między Batorym i Fryderykiem II. Królem Duńskim, po śmierci Brata Fryderyka, o ziemię Piltyńską w Kurlandyi, która niegdyś Biskupstwem była.

1584.

Uspokojenie tego poróżnienia przez wypłacenie Fryderykowi pewnej summy, której Batory od Książęcia Pruskiego pożyczyl, zastawiwszy mu ziemię Piltyńską. Jędrzej Batory synowiec Królewski Koadiutorem Biskupstwa Warmińskiego otrzymuje na fundamencie zaszczyt z Biskupstwem tym ugody, mocą której bracia i synowie Królewscy pierwsze przed innemi kandydatami do Biskupstwa tego mają prawo.

Ojciec S. Kardynałami na Królewską Nominacyją, mianował Jerzego Radziwiłła Biskupa Wileńskiego i Alberta Bolognetti Nuncyusza w Polsce, zaś ojciec S. z własnej woli swojej na tęż godność wyniósł Jędrzeja Batorego samego i bez przywiązania się do żadnych czasu okoliczności. Samuel Zborowski z kraju wywołany do ziemi Siedmiogrodzkiej udał się był, z kąd z Królem do Polskiej powrócił. Pełen dumy dla wielkiego Familii swojej kredytu, Królewskiej łaskawości i licznej assistencyi bez której nigdzie się nie pokazywał, mniej dbał o dekret przeciw sobie o zabójstwo Wapowskiego uczyniony.

Możby śmiało i bez kary sędziów swoich wyrokami pogardził, gdyby zawziętość jego przeciw Zamojskiemu do tego zaślepienia jego nie przywiodła, iż Turków z którymi Polska w pokoju zostawała zaczepił, i na życie się Króla sprzysiągł z dwiema braćmi swojemi.

Zamojski starostą będąc Krakowskim, widząc iż wszelka przewłoka byłaby szkodliwa zchwycił go nie daleko Krakowa, i osądzonego ściągł kazał. Pytany przed śmiercią o spisek przeciw Królowi uczyniony braćmi dwóich swoich powołał, których na sejm do Lublina pozwano aby się tam sprawili.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

1585.

Na sejmie tego roku odprawionym Krzysztof Zborowski za winowajcę zelżonego majestatu osądzony, i mimo proźby krewnych a wszczęgólności brata swego starszego Jana Zborowskiego Kasztellana Gnieźnicieńskiego w wielkiej z Zamojskim przyjaźni żyjącego skazany na utratę życia i honoru. Jan Zborowski bynajmniej się do brata swego występków nie przymieszał. Zaś sprawa drugiego brata jego Jędrzeja, do następującego sejmu była odłożona.

Zborowscy Szlachtę buntują która mieniła iż te wyroki jej wolnościom są przeciwne, sprzeciwiają się więc onym, a zatym i sejm bez skutku rozszedł się.

Bunt w Inflanciech którego przyczyną było wprowadzenie Kalendarza poprawnego Rzymskiego, w Parnawie, zaraz był uspokojony, lecz w Rydze zle za sobą skutki pociągnął, lud albowiem żadną miarą przystać na to nie chciał iż gwiazdarskie wynalazki bynajmniej się wiary nie tyczą. Ministrowie protestancy święta podług nowego kalendarza obchodzili z rozkazu magistratu, lecz nikogo na kazania do Zborów swoich zwabić nie mogli, lud téż od zwykłej pracy w te dni nie wstrzymywał się, i oneż opuszczał gdy podług dawnego Kalendarza święto jakie przypadło, a zehodząc się do Zborów nabożeństwo bez ministrów odprawiał.

1586.

Król do Grodna jedzie. Chcąc zaś z śmierci Cara Jana Wasilewicza korzystać i Moskwę do Polskiej przyłączyć, sejm naznaczył dla otrzymania na to zezwolenie stanów, lecz niespodziana jego śmierć Moskwę od wielkiej bojaźni uwolniła. Stefan Batory przeciwnościom od siebie doznany powinien był przypisać i cnoty swoje i w wielu rzeczach biegłość. Przywiązany do Ferdynanda na ten czas Króla Węgierskiego, Królownę Katarzynę Książęciu Mantuańskiemu zaślubioną do Włoch odprowadził. Lecz sprzykrzywszy sobie tę służbę dla niewdzięczności Ferdynanda, który bynajmniej nie starał się o przywrócenie mu

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STEFANA BATOREGO.

wolności na służbie jego straconej, przeniósł się do dworu Jana Książęcia Siedmiogrodzkiego. Ten go posłał do Cesarza Maxymiliana, który go kazał aresztować pod tym pozorem że przymierza nie dotrzymał. Trzy lata w areszcie i osobności zostając przepędził na wydokształceniu dowcipu swego przez czytanie ksiąg pożytecznych zwłaszcza dobrych Dziejopisów, i przez rozmowę z ludźmi uczonemi. Po śmierci Jana obrany był jednostajnem głosy na Księstwo Siedmiogrodzkie, i w krótcą potym na Tron Polski nastąpił.

Batory i wzrostu i postawy był poważnej, z wielką łatwością i przystojnością mówił, przeciwności doznane uczyniły go przyjemnym, ludzkim, i do litości nad nieszczęśliwościami poddanych swoich skłonny.

Wszakże te przymioty hynajmniej biegłości w wojennej sztuce i męstwu nie przeszkadzały przez co straszny był nieprzyjacielom. A Polska nigdy bardziej jak za Króla tego postronny nie była straszliwa. Dziejów Juliusza Cesarza z rąk nigdy nie spuszczał w czym podobnym był wielu przed sobą i po sobie bohaterom, i tego czytania dobrze, gdy się trafiła pogoda używał.

Śmierć jego hasłem była wojny między lekarzami, z których każdy tege dowodził iż inni ani rodzaju choroby tego Króla, ani lekarstw do uléczenia jej zgodnych nie znali. Najbiegglejsi z lekarzów sądzili iż otruty umarł. Nieprzyjaciele Zamojskiego wielką mieli nadzieję iż przez śmierć Królewską powaga jego upadnie.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA III.

ZYGMUNT III.

Syn Jana Króla Szwedzkiego i Katarzyny córki Zygmunta I. Króla Polskiego wnuk Gustawa Wazy urodził się 1566. obrany Królem Polskim 1587. nastąpił na Królestwo Szwedzkie roku 1594.

1587.

Zwykle podczas Bezkrólewia zamieszki wzmagają się przez niezgodę Panów. Na sejmie konwokacyi Zborowscy i do nich przywiązani, (z których najpierwsi byli Górka Wojewoda Sandomirski i Czarnowski mąż więziony bardzo u szlachty) próżno usiłują w nienawiść u narodu wyprawić Zamojskiego, i nakłonić szlachtę do zemszczenia się śmierci Samuela Zborowskiego, i skasowania dekretu przeciw bratu jego uczynionego. Na sejmie Elekcyi Zamojski z małym wojskiem a jego przeciwnicy z 10000 ludzi zbrojnych przybyli, chcąc piérwój kłótnie swoje uspokoić, niż do dawaniania głosu na Króla przystąpić. Szlachta gniewem zdzieta widząc iż dobro publiczne, dla prywatnego interessu zarzucone jest, już się do rokoszu miała, dla sprzeciwienia się zamysłom przedniejszych Panów, wstrzymana jednak od niego jest przez Prymasa i niektórych innych Senatorów.

Audyencya dana Posłom. Posłowie Cesarski, Hiszpański, Kurfirsztów, Arcyksiążąt Niemieckich i Książęcia Pruskiego zalecali stanom jednego z braci Rudolfa II. Cesarza. Posłowie zaś Cara Fiedora i Zygmunta Książęcia dziedzicznego Szwedzkiego za pryncypalami swojemi obstawali. Nuncyusz Papieski jedynie polecał obranie Króla katolika.

Litwa odłączywszy się od Polaków oczekiwana na kogo się oni nakłonią. Polacy rozdzieleni między Maxymilianem Arcy-księciem i Zygmuntem Królewiczem Szwedzkim, idą częścią za Zborowskimi piérwszego, częścią za Królową wdową, Zamojskim i innemi drugiego utrzymujących.

Zygmunt wnukiem był Zygmunta I. i z domu Jagielońskiego po matce pochodził. Wychowany w nadziei osiągnięcia Tronu Polskiego, nauczył się języka tegoż narodu, i wiarę katolicką przyjął.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1632.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie.
<p>1) Anna córka Króla Arcyksięcia Austryjac. wnuczka Cesarza Ferdynanda I. zaślubiona R. 1592. naznaczono jej mocą Konstyt. 1593. pewne na wyprawę dobra w Polsce w Lit. i w Prusiech przeciw dawnemu zwyczajowi zapisania Królowom wyprawy na jednym jakim kraju całym lub powiecie. Nadto przydano iż Królowa nie mogłaby tej wyprawy użyć gdyby Król jej mąż berłem Polskim aż do śmierci nie władał. †. 1598.</p>	<p>1) Anna Marya urod. R. 1593. † 1600. Katarzyna urodzona 1594. w dzieciństwie umarła. Władysław Zygmunt urod. się R. 1595. Panował po ojcu Katarzyna urodziła się R. 1596. † 1597. 2) Jan urodził się roku 1607. † 1608. Jan Kazimierz urodził się roku 1609. panował po Bracie. Jan Albert urodził się 1612 był Biskupem Krakowskim i Kardynałem w R. 1633. † 1634. Karol Ferdynand urodził się R. 1613. był Biskupem Wrocławskim i Płockim w R. 1640. † 1655. Alexander Karol urodził się 1614. † 1635. Anna Katarzyna zaślubiona R. 1642. Filipowi Wilhelmowi Falcgraffowi Rbenu z linii Nejburskiej umarła R. 1651.</p>	<p>Zygmunt III. apoplexyą ruszony umarł, mając lat 66. z których panował lat 45. pochowany w Krakowie. Zygmunt Król Polski 1599 Karol 1611 Gustaw Adolf 1632 Carowie Mosk. Fiedor Iwanowicz 1594 Borys Gudonow 1605 Fiedor Boryssowicz 1605 Dymitr zmysłowy 1606 Wasil Szujski 1610 Dymitr II. oszust 1613 Dymitr III. oszust 1613 Władysław Królewicz Polski 1613 Dymitr IV. oszust 1613 Michał Fiedorowicz 1648</p>	<p>Papieże. Sixtus V. 1590 Urban VII. 1590 Grzegorz XIV. 1594 Innocenty IX. 1594 Klemens VIII. 1605 Leon XI. 1605 Paweł V. 1621 Grzegorz XV. 1623 Urban VIII. 1644 Cesarze. Rudolf II. 1612 Maciej 1619 Ferdynand II. 1631 Cesarze Turcy. Mahomet III. 1604 Achmet 1617 Mustapha 1617 Osman 1622 Amurat IV. 1640 Królowie Francus. Henryk III. 1599 Henryk IV. 1610 Ludwik XIII. 1643 Królowie Hiszpań. Filip II. 1598 Filip III. 1624 Filip IV. 1665 Królowie Portugal. Filip II 1598 Filip III. 1621 Jan Książę Braganckie 1656 Królowie Angielsc. Elżbieta 1603 Jakob I. 1625 Karol I. 1649 Królowie Duńscy Fryderyk II. 1588 Chrystyan IV. 1648 Królowie Szwedz. Jan 1592</p>

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA III.

Obie strony osobne rady mają. Prymas Zygmunta Królem mianuje. Zborowscy których słabsza była strona Maksymiliana przez Jakóba Woronieckiego Biskupa Kijowskiego nominują. Obie strony do Elektów *pacta conventa* posyłają i onychże do Królestwa zapraszają. Pełnomocni Posłowie Zygmunta traktat podpisali wieczystego pokoju między Szwecyją i polską przeciw wzajemnym ich nieprzyjacielom, Król obrany obowiązki się Esthonią i część sumy Neapolitańskich na się przypadających, Polszcze ustąpić, utrzymać armatę wodną, rymsztunkiem wojennym Królestwo opatrzyć, uspokoić niektóre długi narodowe, i wszystkie narodu prawa i swobody potwierdzić.

Po starganym przez takowe nierogody sejmie Elekcyi Zamojski Kraków, Zborowscy Wiślicą opanowali. Lecz wnet potym w tymże mieście odprawił się zjazd partyi Zygmuntofskiej, która od wojska Hetmana W. ubezpieczoną potwierdziła uczynioną Elekcyą, i do Maksymiliana posłała odradzając mu przybycia do Polskiej, zlecono też Zamojskiemu obronę Królestwa, i mu dane na pomnożenie wojska podług potrzeby. Maksymilian z 6000. wojska do Polskiej wchodzi, partya z nim trzymająca przyłączeniem się do niego też wojsko pomnaża. Oblężenie Krakowa, którego mocno broni Zamojski i Maksymiliana do odstąpienia przymusza.

Tym czasem Zygmunt z Szwecyi do Polskiej wyjeżdża z niemętym Ojca swojego żalem, który niechętnie syna posyłał do Polskiej, i nie pierwój na to zezwolił, aż Lesniowski pogroził mu Elekcyą Cara Fiedora, przez co największego nieprzyjaciela jego siły znacznie byłyby pomnożone. Z tym wszystkim Król Jan mocno synowi zalecił aby nigdy nie zezwolił na przyłączenie Estoni do Polskiej, mając nadzieję, iż gdy Polacy mocno się o to domagać będą, syn jego pozorną w tym samym tak przykrym obowiązku znajdzie przyczynę uwolnienia się od jarzma, jak on mieniał, nader uciążliwego.

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wsławieni ludzie.
<i>Gnieźnieńscy.</i>	<i>Marszałkowie</i>	<i>Hetmani W.</i>	Sebastian Acernus
Stanisław Karnkowski 1603	W. Kor.	<i>Koronni.</i>	albo Klonowicz †
Jan X. Tarnowski 1606	Jędrzej Opaliński 1593	Jan Zamojski	1508. <i>Sławny</i>
Bernard Maciejowski Kardynał i Biskup	Stanisław Przyjemski 1595	1605. Był o-raz Kancelerzem W. K.	<i>Nymopis Łaciński.</i>
oraz Krakowski, lecz Krakowskie Bi-	Prokop Sieniawski 1596	Stanisław Zółkiewski oraz	Fryderyk Bartsch
skupstwo już	Mikołaj Zebrzydowski 1601	i Kanclerz W.	S. J. Teolog za-
w roku 1607.	Zygmunt Myszowski 1613	1620	wolony † 1609.
zdał.	Mikołaj Wolski 1630	Stanisław Koniczowski 1646	Math. Bembus S. J.
<i>Damalewicz</i>	Łukasz Opaliński 1649	<i>Hetmani W.</i>	Teolog 1645.
† 1608.	<i>Marszałkowie</i>	W. X. L.	Szymon Birkowski
Wojciech III. Baranowski 1618	W. W. X. L.	Mikołaj Radziwiłł 1588	<i>sławny kaznodz.</i>
Wawrzyniec Gębicki 1624	Albrycht Radziwiłł 1593	Krzysztof Radziwiłł 1603	zak. Kaz. 1602
Henryk III. Firlej 1626	Stanisław Radziwiłł 1595	Jan Chodkiewicz 1621	Marcin Bielski <i>Diej-</i>
Jan XI. Wężyk 1638	Jędrzej Zawisza 1603	Leon Sapieha 1623	<i>opts.</i> Joachim
<i>Lwowscy.</i>	Krzysztof Dorożostajski 1609	<i>Hetmani Polni</i>	Bielski syn Mar-
Jan VI. Dymitr Solikowski 1603	Piotr Wiesiołowski —	<i>Koronni.</i>	cina także <i>Dziej-</i>
Jan VII. Zamojski 1614	Jan Sapieha 1635	Stanisław Zółkiewski 1608	<i>opis.</i> Muzyk †
Jan VIII. Jędrzej Pruchnicki 1633	<i>Kanclerze. K.</i>	Stanisław Koniczowski 1624	1601.
	Jan Zamojski	<i>Hetmani Polni</i>	Adam Bursius pro-
	oraz i Hetman W. Kor. 1605	W. X. L.	fessor w Zamo-
	Maciej Pstrokoński 1609	Krzysztof Radziwiłł 1588	ściu.
	Wawrzyniec Gębicki 1613	Jan Chodkiewicz 1603	Dawid Chlichen †
	Felix Kryski 1617	Krzysztof Radziwiłł 1633	1608. <i>Polityk.</i>
	Stanisław Zółkiewski 1620		Stefan Chmielecki
	Jędrzej Lipski 1624		sławny bohater
			Wda Kijowski †
			1630.
			Krzysztof Chramski † 1613. <i>Teolog.</i>
			Jan Kłobudzki Kra-
			somowca † 1609.
			Marcin Czechowski † 1608.
			Tomasz Dresner
			<i>Prawnik.</i>
			Jan Fox <i>w prawie</i>
			<i>biegły.</i> † 1626.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘSZE ZA ZYGMUNTA III.

Zygmunt do Gdańska przybywa i potwierdza wszystkie dane od siebie obietnice, tę wyjąwszy która za cel Estoniją miała, której prowincyi interes do śmierci Ojca swego odłożył. Król w Krakowie koronowany od Prymasa. Na sejmie koronacyi Zamojskiemu zlecono wojska na rugowanie z Polskiej Maxymiliana użyć.

1588.

Hetman W. z wojskiem podczas zimy przeciw Maxymilianowi zmierza, i dogoniwszy go pod Byczyną na Śląsku wojsko jego poraża. Maxymilian do miasta uymka lecz do poddania się z wszystkimi tam się znajdującymi przymuszony był. Stała ugoda aby do dalszego tych kłótni uspokojenia Maxymilian pozor wolności mając w niewoli zostawał.

Inni z nim w niewolą zabrani Niemcy, częścią przez okup, częścią zwłaszcza podlejszego urodzenia bez wszelkiego okupu wolno puszczeni byli. Polaków też przy nim znajdujących się wolno puszczone, za poprzedzającą jednak przysięgą wierności Królowi i Stanom Rzeczypospolitej, wyjęto jednak z tej liczby hersztów, mianowicie Górkę Wojewodę Poznańskiego i Zborowskiego Marszałka Nadwornego, których do dalszego przez stany na sejmie rozsądzenia przytrzymano. Zwycięstwo to przeciwną Królowi partyją zupełnie zwojowało i zniszczyło. Król sam na Tronie ugruntowany wszystkich którzy dotąd w obojętności zostawali pozyskał. Przybywszy do Krakowa przed zakończeniem sejmu przyjęty był z oświadczeniem powszechnej radości. Zamojskiemu dwa Starostwa prawem dziedzicznym dano, a Stefanowi, Jędrzejowi i Baltazarowi Batorym Króla przeszłego synowcom Indygenat nadano. Pićrwszy ten był przykład w Polsce nadanego Indygenatu, dawniejszych bowiem czasów skoro cudzoziemcy Szlachectwem w innych krajach zaszczytzeni w Polsce osiedli, zaraz wszystkich praw i wolności równie jak i inni Polacy używali.

MINISTROWIE	WOJOWNICY
Wacław Leszczyński 1628 Jakób Zadzik 1635	
<i>Kanclerze</i> W. X. L.	
Krzysztof Radziwiłł 1588	
Leo Sapieha 1623	
Stanisław Radziwiłł 1656	
<i>Podkanclerze</i> Kor.	
Wojciech Baranowski 1590	
Jan Tarnowski 1598	
Piotr Tylicki 1603	
Maciej Pstrokoński 1605	
Stanisław Miński 1607	
<i>Wawrzyniec</i> Gębicki 1609	
Felix Kryski 1613	
Henryk Firlej 1618	
Jędrzej Lipski 1620	
Wacław Leszczyński 1624	
Stanisław Łubiński 1627	
Jakób Zadzik 1629	
Tomasz Zamojski 1635	
<i>Podkanclerze</i> W. X. L.	
Leo Sapieha 1589	

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1559.

Posłowie Cesarscy przyrzekli, iż Arcyksiążę wszelkich do Królestwa i tytułu nawet Króla Polskiego odstąpi pretensyi, i że ón sam, także Cesarz i stany Węgierskie i Czeskie tę ugodę potwierdzą; otrzymują Maximilianowi wolność który aż do Śląskich granic był odprowadzony.

Król amnestyą daje wszystkim którzy się strony Maximiliana trzymali. Jeden tylko Zborowski Marszałek Nadworny urzędu swego pozbawiony, który Stanisławowi Przyjemskiemu był oddany.

Potwierdzenie ordynacyi Ołyckiej dla Familii Książąt Radziwiłłów, która ordynacya najpięrsza w Polsce założona, także Zamojskiej dla potomków i Familii Hetmana W. Zamojskiego. Bulla Papieża Syxta V. utrzymująca Arcybiskupów Gnieźnieńskich przy prawie nominowania Króla, a oraz zakazująca wszystkim innym Biskupom tej nominacyi. Taż Bulla przykazuje aby Król Polski zawsze był religii katolickiej, co też potym ustanowiono w paktach konwentach Króla Michała roku 1669. Wszakże i dawniej mianowicie konstytucyjami roku 1369. i 1496. toż samo obwarowano. Tatarowie Ruś i Podole plondrujący porażeni. Kozacy w Państwie Tureckim rabunki czyniący, Turków przeciw Polakom wzruszają. Lecz ugłaskano Turków, obiecując im iż kozacy pobawiani, i Posłowie do Porty Otomańskiej posłani będą. Król tego czasu w Rewlu został gdzie za pozwoleniem stanów z Królem Ojcem swoim interessa Szwecyi tyczące się układał. Polacy domagają się u Króla aby do Polskiej powrócił, a że Ojciec mu tego odradzał, rozeszła się wieść jakoby Król do Szwecyi powrócić i Polskiego Królestwa pod pewnemi obowiązkami Arcyksiążęciu Ernestowi ustąpić miał.

Król powróciwszy z Rewla do Warszawy jak płonna była ta pogłoska pokazał.

MINISTROWIE	MINISTROWIE	Uczni i wstawienni ludzie.	Uczni i wstawienni ludzie.
Gabriel Wojna 1615	Jędrzej Przyjemski 1618	Erazm Gliczner Minister Protestantcki <i>Dziejopis</i> † 1603.	Reinhold Heidenstein żył w roku 1602. <i>Dziejopis.</i> Historię jego syn Jan Kasztellan Gdański z manuskryptów ojcowskich poprawioną i rozszerzoną wydał roku 1672.
Hieronim Wolowicz 1620	Łukasz Opaliński 1630	Łukasz Górnicki <i>Dziejopis, Krasomowca, Polit.</i>	Daniel Herman około roku 1601. <i>Dziejopis.</i>
Albrycht Kozłowski 1623	Stanisław Przyjemski 1642	Goślicki Biskup Poznański † 1697. <i>Polityk. Krasomowca.</i>	Jakob Janidłowski. Professor w Akademii Krakowskiej † 1620.
Paweł Sapiela 1635	<i>Marszałkowie Nad W. X. L.</i>	Wawrzyniec	Jan Januszowski † 1613 <i>Dziejopis i w pranie biegty.</i> Drukarzem był z razu, potem od Zygmunta III. nobilitowany.
<i>Podskarbiowie W. Kor.</i>	Stanisław Radziwiłł 1593	Stanisław Grochowski około R 1611. <i>Wierszopis.</i>	Jan Krasinowski † 1613. <i>Dziejopis wydął opisanie kraju Polskiego.</i>
Jan Dulski 1589	Krzysztof Dorożostajski 1595	Stanisław Grodzicki S. J. <i>Teolog</i> † 1613.	Mikolaj Łeczyccki S. J. <i>Teolog.</i> † 1652.
Jan Firlej 1607	Piotr Wiesiołowski 1609	Alexander Gwagn Włoch Indygenat otrzymał około roku 1614 Komendant Witebski. Kronikę od Strykowskię napisaną sobie przywłaszczyłwszy pod swoim wydał imieniem Strykowski powiada iż czytać nawet nie umiał.	Marcin Łęski drukarz Akademii Zamojskiej w R. 1597. celował w drukowaniu ksiąg Greckich.
Balcer Stanisławski 1610	Jan Sapiela 1619		
Stanisław Warzycki 1616	Krzysztof Wiesiołowski 1635		
Mikolaj Daniłowicz 1624			
Hermolaus Ligza 1632			
<i>Podskarbiowie W. W. X. L.</i>			
Teodor Tyzkiewicz 1597			
Dymitr Chalecki 1599			
Jędrzej Zawisza 1603			
Hieronim Wolowicz 1618			
Krzysztof Naruszewicz 1631			
Stefan Pac 1635			
<i>Marszałkowie Nadworní Koronní.</i>			
Jędrzej Zborowski 1589			
Stanisław Przyjemski 1593			
Prokop Sieniewski 1595			
Mikolaj Wolski 1615			

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

Konstytucyja mocą której po zejściu potomków płci męskiej Gottharda Kettera, Karlandyja tymże sposobem jak Inflanty pod władzę Frólewską dostać się miała. Także ustanowienie dóbr stołu Królewskiego które się oddzieliwszy Starostwa, przy Królu zostać miały, są zaś te; żupy solne Krakowskie, Kruszcze Olkuskie, Cła koronne, Cła na Rusi. — Ekonomie Sandomierska i Samborska z Ozimina i Medenica, Ekonomia Malborska, Rogoźno, Tczów, Wielkorządy Krakowskie, Cła Gdańskie, Elbląskie, Plockie i Rygskie. W Litwie Ekonomie Grodzińska, Szawelska, Brzeska z Kobryniem, Mohylowska i Ołycka, naostatek zysk z Mennicy i podwód wynikający.

1590.

Polska cała ma się do broni dla uskromienia zuchwałości Turczyzna, daninę wymagającego. Lecz burza ta ustała przez staranie Posła Angielskiego który w Carogrodzie pokój Polakom wyjednał.

1591.

Potwierdzone na lat 11 przymierze między Polską i Moskwą. Śmierć Książęcia Sluckiego ostatniego z domu Olelkowiczów pochodzących z Włodzimierza syna najstarszego Olgierda Książęcia Litewskiego. Córka jedynaczka Książęcia tego Księstwo to otrzymała dla tego iż to Księstwo dziedzictwem nie zaś lennością być uznano. Zatargi między katolikami i protestantami zwłaszcza w Krakowie gdzie kacerze tak właśnie postępowali jakby wolne wiary swojej obrzędki mieli. Zbory ich dwa częścią przez studentów częścią przez mieszczanów Krakowskich zburzone. Stany na Króla narzekają z przyczyny szerzącej się pogłoski iż nie dołożywszy się onych żonę brać miał, w podejrzeniu oraz zostawał Król iż Królestwo Austryjackiemu domowi oddać zamysłał.

Uczni i wsławieni ludzie	Uczni i wsławieni ludzie	Uczni i wsławieni ludzi.
Piotr Lilia † 1606. Profesorem był w Poznaniu.	Justus Rabus. <i>Teolog.</i> S. J. † 1612.	Dymitr Sulikowski <i>Dziejop. i Wierszopis.</i>
Jędrzej Lipski Kancelarz W. †. 1624. <i>Dziejopis i w prawie biegły.</i>	Mikołaj Rakowski S. J. † 1618. <i>Teolog.</i>	Tomasz Treter <i>Dziejopis.</i>
Seweryn Lubomilius Zak. Kazn. † 1612.	Krzysztof Książę Radziwiłł <i>w rozmaitych naukach biegły.</i>	Walenty Widawski <i>Teolog</i> † 1691.
Bernard Maciejowski † 1617.	Piotr Skarga Pański S. J. † 1612. <i>Kaz. i Teolog zawołany.</i>	Jan Ursyn Medyk † 1613.
Jan Makowski <i>Teolog.</i>	Krzysztof Przyjemski, <i>Polityk</i>	Stanisław Warszawicki S. J. <i>Teolog i w naukach różnych biegły.</i> † 1591.
Mikołaj Mosciensis Zak. Kazn. <i>Teolog.</i>	Stanisław Jędrzejowski † 1600. <i>Teolog.</i>	Krzysztof, Stanisława Warszawickiego brat. <i>Krasomowca, Hist. Filozof</i>
Hieronim Moskorzewski slawny Socinianin † 1623	Adam Romer † 1616 <i>Kras.</i>	Jakób Wujek S. J. <i>Teolog, tłumaczył Biblię na Polski Język</i> † 1597.
Szymon Nicovius S. J. † 1591. <i>Teolog.</i>	Jędrzej Rudomin S. J. Misionarz w Chinach także umarł. 1633.	Szymon Wysocki S. J. † 1622. <i>Tłumacz ksiąg poboznych</i>
Łukasz Opaliński Marszałek W. Kor. † 1654. <i>Filozof.</i>	Tłumaczył niektóre księgi	Jan Saryusz Zamojski Kancelarz i Hetman W. † 1605. <i>w rozmaitych umiejętnościach nader biegły. Prawdziwy pisarz ksiąg: de Senatu Romanu.</i>
Paweł Palczewski <i>Polityk.</i>	Szymon Simonides. <i>Sekretarz Zamojskiego Wierzopis.</i>	Teodor Zawacki <i>Dziejopis</i> † 1609
Barłomiej Paprocki o familiach pisał przytym <i>Dziejopis</i> † 1614.	Franciszek Siłański żył około roku 1626. <i>Wierzopis.</i>	Stanisław Karnkowski <i>Arcybis. Gnieźn.</i> † 1603. <i>Dziejopis.</i>
Jan Petrycy <i>Dziejopis</i> † 1620.	Jakób Skrohiszewski <i>Dziejopis</i> † 1628.	Stanisław Krzysztanowski † 1617. <i>Dziejopis.</i>
Hieronim Powodowski † 1613. <i>Teolog.</i>	Marcin Smigielski S. J. † 1618. <i>Teolog.</i>	

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1592.

Sejm w Warszawie Inkwizycyją nazwany z przyczyny iż na nim pilnie roztrząsano postęпки Króla i tych których adherentami domu Austryjackiego nazywano. Król na piśmie daje przyrzeczenie iż nigdy ani z Królestwa ustępować ani przywilejom jego ubliżyć nie myśli, także iż lubo interessa Szwedzkie jego tam przytomności wyciągają, jednak przez Plenipotentów one uspokoi, a gdyby śmierć na Króla Ojca jego przypadła do Szwecyi bez zezwolenia stanów nie pojedzie. To Królewskie przyrzeczenie sprawiło iż sejm z wielką wrzawą zaczęty spokojnie się zakończył. Król Szwedzki Jan Ojciec Zygmunta umiera.

1593.

Stary Zygmuntowi pozwalają do Królestwa swego dziedzicznego wyjechać, za daną jednak od niego obietnicą iż za rok powróci. Potwierdzona tegoż czasu wolność Elekcyi. Król do Szwecyi wyjeżdżający, w Gdańsku w życia niebezpieczeństwie z okazji rozruchu między pospólstwem wznieconego zostaje. Przybywa do Stokholmu.

1594.

Koronacyja Króla w Upsalu na Szwedzkie Królestwo po zaszczytnym przywilejów tego narodu potwierdzeniu, którego rządy Karolowi Książęciu Sudermanii zdawszy Król, do Polskiej powraca. Podczas niebytności jego Prymas mocą konstytucyi roku przeszłego uczynionej, audyencyją dał Posłom Cesarzkim, proszącym aby przejście Tatarom przez Polskę nie było pozwolone i do przymierza z Cesarzem przeciwko Turkom pociągającym. Prymas odpowiedział im iż w żadne traktaty bez Króla wkroczyć nie można, z tym wszystkim iż Tatarom przejście przez Polskę do Węgier będzie zabronione. Tatarowie gwałtem przejść usiłują i kraj cały przez który przechodzą pustoszą. Założenie Akademii Zamojskiej od Kanclerza i Hetmana W. Zamojskiego.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1595.

Cesarz znowu usiłuje Króla przywieść do zawarcia traktatu przeciw Turkom. Zamojski Multańską ziemię, którą sobie Zygmunt Batory Książę Siedmiogrodzkie przYWłaszczył zawojowawszy, oddaje ją pod rząd Jeremiego Mohiły pod obowiązkiem holdowania Polsce.

Siedmdziesiąt tysięcy Tatarów do Multan wpada na wsparcie Batorogo, lecz porażeni od Polaków do zawarcia pokoju są przymuszeni, mocą którego Mohiła na Państwie utwierdzony został. Siedmiogrodzkiego Książęcia wojsko w podobnej przeciw Multanom wyprawie nie było szczęśliwsze. Ukraina od najazdów kozaków od Żółkiewskiego Hetmana Polnego Koronnego uwolniona. Sejm w Suderking w Szwecyi, na którym stany tego Królestwa Karolowi Książęciu Sudermanii Regencyą od Króla daną ztwierdzają, przydając iż mu od Króla nie będzie mogła być odjęta. Zygmunt takową ustawą obrażony zniesienia cnej domaga się lecz darmo, gdyż Szwedzi utrzymywali iż koniecznie potrzebną jest na obronę ich swobód i wolności. Karol aby w podejrzenie u Króla nie wpadł regencyją z siebie składa, lecz wnet ją znowu odbiera, za usilną stanów Szwedzkich od siebie namówionych proźbą.

Rozruchy na Rusi między obywatelami obrządków Greckich, z przyczyny przyjęcia unii z kościołem katolickim Rzymskim od Metropolity Kijowskiego, Arcybiskupa Połockiego i Biskupów Włodzimierskiego, Luckiego, Chelmskiego i Pińskiego, którzy dla oddania imieniem innych posiuszeństwa Ojcu Świętemu posłani byli. A że w tej mierze Konstantyna Książęcia Ostrońskiego Wojewody Kijowskiego nie dolożono się, zwawie się on tej unii sprzeciwiał, lubo dawniej wielce się do niej skłonnym być pokazał. Wsparci zatym jego powagą niektórzy, wszystkich sposobów na ohydzenie zjednoczenia tego użyli, czego też nie-szczęśliwie na wielu osobach okazali, i źródło stworzyli do nieustannego narzekania i niepokojów które nie mało potym Rzeczpospolitą Polską zaprzętaely.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1596 — 1598.

Traktaty z Cesarzem nieużyteczne o przymierze przeciw Turkom. Sejm w *Arboju* w Szwecyi na którym sejm dawniejszy w *Syderkoping* potwierdzony. Zygmunta przyjął do ustąpienia z Szwecyi przymuszono. Zygmunt do Królestwa swego dziedzicznego jedzie, Kalmar i Stokholm jemu się poddaje. Utarczka pod Stegeborgiem w której zwycięstwa żadna strona nie odniosła. Rozterki między Królem i Książęciem odłożone do Sejmu w Stokholmie.

1599 — 1600.

Szwedzi nie mogą od Króla otrzymać aby do Szwecyi jechał, lub syna do nich posłał którego by w religii i obyczajach swoich wychowali, jemu i potomkom jego Królestwo odbierają, Książęcia Karola Królem ogłaszają i Senatorów Zygmunтови i wiernych sądzą. Król na sejmie Warszawskim mocno na niesprawiedliwość tę utyskuje, lecz Polaków nakłonić do tego nie może aby się w tę sprawę wzięli, w rewolucyi albowiem Szwedzkiej interes partkularny Króla, całe się Rzeczypospolitej nie tyczący uprawiali. Tym czasem Jerzy Farenbach Wojewoda Wendeński z tajemnego Króla rozkazu wtargnął do Estonii, Karol mszcząc się tego, Parnawę i inne niektóre miasta Inflanckie opanował. Jeremiej Gospodar Mułtański z Państwa swego wypędzony od Michała Gospodara Wołoskiego, przywrócony jest na toż Państwo przez Zamojskiego. Symeon brat Jeremieja uczyniony Gospodarem Wołoskim pod obowiązkiem holdowania Polsce. Usiłowania Michała na odzyskanie Wołoskiej ziemi wniwecz poszły za mocnym sprzeciwieniem się wojska Polskiego Syncona wspierającego.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1601 — 1602.

Pokój Szwedom wypowiedziany gdy już oni całe Infanty opanowali. Litwa Szwedów poraża pod Kokenhauzen, Wenden i inne niektóre miasta odbiera. Zamojski szturmem Wolmaru dobywa, a zamek ugoda jemu się poddaje. Ohlężenie Felina na którym Farenzbach Wojewoda Wendeński zabity, a Zamojski bez względu na podszły wiek swój wojsko prowadzący, ciężko raniony. Wesenberg i Weissenstein Polakom poddają się. Zamojski do Polskiej odjeżdża Komendę Karolowi Chodkiewiczowi staroście Zamudzkiemu zdawszy. *Potwierdzenie Ordynacyi Pińczowskiej dla Margrabiów Myszkowski.*

1603 — 1604.

Wojsko Karola już Królem Szwedzkim ogłoszonego, od Chodkiewicza porażone, Karol Weissenstein obległ a Derpt odebrał.

1605.

Karol Rygę obległ, a Dunamundę wziął, Chodkiewicz na odsiecz oblężonem idzie. Walna pod Kirchholmem bitwa, na której Chodkiewicz w sparty wojskiem Fryderyka Książęcia Kurlandzkiego zupełne i nader chwalebne nad Karolem odnosi zwycięstwo, którego skutkiem było uwolnienie Rygi i całych Infant. Polacy korzystając z zwycięstwa nie starają się mając nowe przyczyny utyskowania na Króla. Za złe mu to mieli iż się znouu przez małżeńskie śluby z Arcyksiężniczką domu Austryjackiego, a to jeszcze siostrą pierwszój żony swojej chciał złączyć. Radzono mu pojąć za żonę córkę Kurfirszta Saskiego. Zamojski rozgniewany oto iż kto inszy goćnością Marszałka W. był o-zdeblony nie zaś ten którego on zalecał, hersztem był sprzeciwiających się małżeństwu Królewskiemu, lecz śmierć jego która wkrótce nastąpiła, wszystkie trudności uprzętnęła i Konstancyja Królową Polską została i koronowa była. Tegoż czasu na Króla padło podejrzenie iż Władysława syna swego po sobie Królem naznaczyć zamysła i powagę Królewską pomnożyć z uszczerbkiem wolności narodowej.

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1606.

Szlachta Województwa Krakowskiego uczyniwszy związek, w Stęszycy zgromadza się za powodem Mikołaja Zebrzydowskiego Wojewody Krakowskiego, i ztamtąd na sejm do Warszawy skargi swoje na piśmie wyrażone posyła. Do Krakowskiej szlachty przyłączyła się szlachta z wielu innych Województw. domagająca się u Króla zadosyć czynienia żądzom swoim. Król jedne zarzuty zbijał, drugich się zaś zapierał a z strony swojej wyciągał aby one na sejmie były roztrząszone. Rokoszanie zjazd w Lublinie mają gdzie się jak najściślej z sobą związkiem złączywszy, Króla do sprawowania się im z rządów swoich i postępów, także do naprawy tego wszystkiego co się prawem podług nich sprzeciwiało chęć przymusić, a wszystkich którzyby z nimi nie trzymali za nieprzyjaciół Ojczyzny ogłaszają. Zygmunt używszy wszelkich sposobów na uspokojenie tych kłótni przez pośrednictwo Senatorów rozmaitych i innych osób znakomitych strony swojej ciągnie przeciw Rokoszantom, któremi władali Zebrzydowski i Radziwiłł Podczaszy Litewski o to urażony iż Dudzińskie Starostwo po śmierci Ojca nie jemu lecz Chodkiewiczowi dostało się. Już obie strony w gotowości do bitwy stały kiedy Senatorowie niektórzy, wkroczywszy w rozmowę z Hiersztami Rokoszanów, onych nakłonili do tego aby zchadzka już żadnych prywatnych nie mieli, lecz spokojuie rozszędzenia téj sprawy na sejmie czekali.

1607.

Rokoszanie zrywają się z téj ugody i do oręża mają się przeciw tym którzy się Rokoszowi sprzeciwiali. Król wzywa ich na sejm do Warszawy gdzie téż aby wszelką obradom wolność zostawił obiecał na nich nie być przytomnym, nad to obwiescił aby śmiało stanom Rzeczypospolitej Senatorskiemu i Hycerskiemu każdy doniósł, jeśliby co przeciw niemu miał, zwłaszcza jeśliby dowieść tego mógł iż Królestwo opuścić, lub ustąpić go komu, lub naostatek wolnościom narodu sprzeciwić się chciał. Żaden się na oskarżenie Króla nie zwałzał, a Król wolność Elckeyi i

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA III.

niektóre punkta paktów konwentów swoich potwierdził. Łaskawość Królewska Rokoszanów w uporze swoim utwierdziła, którzy ważyli się ogłosić iż Tron wakuje, i że przyjaciele Królewscy nieprzyjacielami są ojczyzny. Prócz Wojewody Krakowskiego, ledwie który z senatorów trzymał się Rokoszanów strony. Takowa zuchwałość przywiodła Króla do uskromienia buntowników siłą i orężem. Już uszykowane były do boju obie strony kiedy kwarciarsze wojsko bitwy unikając poddało okazyją Wojewodzie Krakowskiemu i Rokoszanom do ucieczki. Lecz Król doścignął ich pod Guzowem o trzy mile od Radomia i zwycięstwo odniósł. Radziwiłł Podezasy Litewski pozostałych po bitwie Rokoszanów pod Warszawą zgromadza. Wojewoda Krakowski także wojsko swoje ściga.

1608.

Zebrzydowski poddaje się Królowi i amnestyją otrzymuje, za jego przykładem inni Rokoszanie idą. Wojnu z Szwedami w Inflanciech nie ustaje.

1609.

Chodkiewicz Dunamundę i Parnawę odbiera. Wojna z Moskwą poczyna się. Bazyli Szujski wstąpiwszy na to Państwo przez zabójstwo Dymitra, wiele przeszkód doznaje od rozmaitych oszustów za Dymitra prawdziwego udających się, i o pomoc Króla Szwedzkiego prosi. Zygmunt pokój mu wypowiada w nadziei powetowania szkody utratą Szwecyi poniesonej przez zawojowanie Moskwy.

Sejm w Warszawie na którym dana Rokoszanom amnestyja i punkt w paktach konwentach o wypowiedzeniu posłuszeństwa Królowi, należycie wyłożony. Jan Zygmunt Kurfirszt Brandeburski po śmierci Ojca swego otrzymuje kuratelę na Książęciu Pruskim, i Księstwa tego Regencyją.

Założenie ordynacyi Ostrogskiej. Król obległ Smoleńsk, które to oblężenie przez dwie lecie trwało.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1610.

Król Przyzwaniem Polaków fałszywego Dymitra posilkujących, onegoż partyją osłabia, a stronę Szujskiego wzmacnia. Żółkiewski Hetman W. wojsko Cara na odsiecz Smoleńskowi przybywającego zniósłszy ku Moskwie miastu zmierza i toż miasto w oblężeniu trzyma. Dymitr zmysłony toż miasto z drugiej strony opasał. Moskale nie mogąc dwóm tak potężnym nieprzyjacielom dać odpór, onych między sobą poróżnić usiłują. Bazyli z Państwa wyzuty. Nastąpiła Elekcya acz nie szczyra z strony Moskwy Władysława syna Zygmunta. Moskwa miasto poddaje się Żółkiewskiemu. Dymitr uciekać musi. Bazyli i dwaj bracia jego Żółkiewskiemu wydani. Moskale wierność Władysławowi poprzysięgają, i Króla Ojca jego proszą aby jak najprędzej do nich był posłany i koronawany, pod tym jednak obowiązkiem, aby Grecką religią przyjął. Król obowiązku tego przyjąć niechce, w tym śmierć Dymitra od własnych swoich ludzi zabitego Moskalów pobudza do szukania sposobów uwolnienia się od władzy Władysława.

1611.

Król dobywszy Smoleńska na pomoc Polakom w Moskwie oblężonym nie przybywa. Niedostatek pieniędzy na płatę i zazdrość między Hetmanami Potockim i Chodkiewiczem niezgodę w wojsku pomnaża. Żółkiewski Hetman W. korony tryumfalnie do Warszawy wiecześnie prowadząc za sobą Bazylego Szujskiego i dwóch braci jego w niewolę wziętych. Na sejmie następującym Władysław Królewicz po lewej stronie Ojca siedział aby na publicznych obradach przytomnym będąc do spraw Rzeczypospolitej przywyknął.

Porzątek sądów przepisany.

Urzędników ziemskich precedencyja między sobą, prawem utwierdzona. Jan Zygmunt Kurfirszt Brandeburski sam w osobie swojej inwestyturę solenną na Księstwo Pruskie odebrał w Warszawie przed kościołem Bernardynów.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1612.

Polacy w Moskwie nie doczekawszy się pomocy w liczbie 7000 z miasta wychodzą, i związek uczyniwszy Króla do zapłacenie im żołdu przymuszają. Którzy zaś zostali poddać się musieli. Król który tak mało staraniałożył na utrzymanie tego Państwa do Polskiej powrócił i wszelką o nim myśl nawet złożył. Michał Fiedorowicz obrany Carem.

Stefan Tomsza uczyniony od Cesarza Tureckiego Hospodarem Multańskim, przymusza Konstantyna Mohylę syna Jeremieja do opuszczenia Multan. Stefan Potocki szwagier jego usiłujący na Państwie go utrzymać sam wolność stracił i do Carogrodu był zaprowadzony.

Tatarowie bez żadnego odporu ziemię Podolską pustoszą.

1613 -- 1615.

Dawne Traktaty między Polską i domem Austryjackim potwierdzone.

Litwa która do tych czasów nie była jeszcze obowiązana do płacenia kwarty, sama dobrowolnie na dwie lecie ten ciężar przyjęła.

Ustanowienie Trybunału skarbowego Radomskiego w Polsce. W Litwie zaś po zakończonym Trybunale głównym pod obranym własnym skarbowym Marszałkiem ten się Trybunał odprawuje.

Przymierze do czasu w Inflancjach podczas którego spodziewano się pokój wieczysty ustanowić za pośrednictwem Francyi, Brytanii i stanów Hollenderskich. Traktaty z Szwecyją i Moskwą nie doszły.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1616 — 1619.

Wojna znówu przeciw Moskałom podniesona. Król-wicz Władysław kommendę nad wojskiem obiół bez uszczerbku jednak wódzcy Hetmańskiéj. Chodkiewicz Hetman W. Litewski wszystkie potrzebne uczynił przygotowania, lecz niekarność wojska wielką do pomyślnego wojowania tego roku przeszkodą była. Następującego roku obleżone miasto Moskwa, co Moskałów przymusiło do zawarcia przymierza na lat 14 przez które Smoleńsk, Siewierz i Czerlichów przy Polsce zostać się miały. Nieszczęśliwa wyprawa przeciw Turkom w Multanach. Gdy się do granic Polskich zbliżali, Żółkiewski na danie im odporu wysłany, pokój z nimi zawarł bez przyłożenia się Króla i stanów Rzeczypospolitéj, mocą tego traktatu Multany zupełnie pod Turków władzą zostać miały. Żółkiewski wymówił się okolicznościami które go do zawarcia takiego pokoju przymusiły. Tatarowie Ruś i Wołyń plondrują bez najaniejszego odporu z strony Żółkiewskiego który w obozie swoim pod Kamieńcem zostając nic nie uczynił ani na odbicie Tatarom plonu, ani na zabezpieczenie dalszym ich najazdom. Hrabia de *Althan* przyobiecawszy Królowi zaciągnąć w Niemczech 50000 wojska i one z Prus do Szwecyi przesłać, Król w nadzieję wojska tego Szwedów do buntowania się przeciw Gustawowi Adolfowi pobudza obiecując im iż sam osobą swoją dla wsparcia ich przybędzie. Gustaw uprzedza go i wojsko swoje pod Rygą wysadziwszy, całe prawie Infanty podbija za zdradą Wolmara Farenzbacha, lecz za powrotem Farenzbacha od Króla Zygmunta téż Infanty odzyskane były.

Przymierze na dwie lecie z obowiązkiem aby strona któraby pokój wypowiedzieć chciała drugą stronę trzema piérwéj miesiącami o tym przestrzegła.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNT III.

1620.

Betlem Gabor Książę Siedmiogrodzkie urażony na Króla o to iż Cesarzowi Ferdynandowi II. 3000 kozaków Lisowczyków posłał przeciw niemu, Turków i Tatarów na Polskę poduszczał. Gracyan Hozspodar Multański następcą Tomszy i przyjaciel Polaków Króla otych zdradach przestrzegał, lecz Osman Turecki Cesarz domyślając się iż Gracyan ma skryte z Polską porozumienia, wojsko na zehwywanie jego posłał Żółkiewski na proźbę Graciana z 8000 do Multan wszedł przeciw Turkom i Tatarom których na sto tysięcy liczono. Bitwa na której zginął Gracyan. Polacy wstrzymawszy natarczywość nieprzyjaciół; głodem i chorobami przyciśnieni ku Polskim granicom zmierzają, lecz o milę od Dniestru na głowę porażeni byli. Żółkiewski zabity, Konicpolski Hetman polny w niewolę do Stambułu zaprowadzony. Cesarz Turecki wojnę przeciw Polakom podnosi, którzy na sejmie naradzają się względem sposobu obronienia Ojczyzny. Postanowiono zatem 25000 wojska zaciągnąć i do niego 30000 kozaków przydawszy Kommandę Karolowi Chodkiewiczowi i Stanisławowi Lubomirskiemu Podczaszemu Koronnemu oddać. Króliewicz też Władysław na tę wyprawie miał być przytomnym.

Frencyk pewny Michał Piekarski nazwany Króla do kościoła S. Jana w Warszawie wchodzącego dwa razy Czekanem uderzył. Rany zadane lekkie były z przyczyny iż Króliewicz Władysław zamach zabójcy wstrzymał. Osądzony na jutrz zloczyńca przyzwoitą zbrodnią swojój karę odniósł.

1621 — 1622.

Kozacy do Polaków pod Chocimem przyłączyli się. — Osman Cesarz z 300000 wojska a Han Tatarski z 100000 przeciw Polakom idą. Polacy acz chorobami na które i sam Chodkiewicz umarł osłabieni, i nie dosyć należycie w ryszczunk wojenny opatrzeni mężny odpór niewiernym dają, co nakoniec Turków nakloniło do zawarcia w Chocimie Traktatu, którego przedniejsze te były obowiązki, aby Tatarowie i kozacy Lisowczykowie od wszelkich się wz-

 PRZYPADKI ZNAĆZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

jemnych najazdów wstrzymali, aby Traktat dawniej z Żółkiewskim zawarty był potwierdzony, aby u Porty Otomańskiej zawzdy się Minister lub Poseł Polski znajdował. Aby naostatek Hospodarem Mułtańskim był chrześcianin i Polakom sprzyjający.

Wojna znowa się w Inflancjach wszeczyna, Gustaw Adolf ją podnosi nie przestrzegłszy piérwéj podług umowy Polaków. Ryga po sześcioniedzielnym oblężeniu wzięta. Nitawa poddaje się, lecz i to miasto i cały kraj z téj strony Dzwiny zawojowany, mocą zawartego na dwa lata przymierza oddany.

1623.

Król dla rozrywki w pracach swoich do Prus wyjeżdża z Królową, Królewiczem Władysławem i Królewną Anną.

1624.

Stany podczas sejmu na Króla utyskują iż synowi swemu Janowi Albrychtowi 9 tylko lat mającemu oddał Biskupstwo Warmińskie, iż Cesarzowi na odsiecz nie przedstawiał posyłać kozaków, iż Królowa żywiec na Śląskiej i Węgierskiej granicy kupiła co do pomnożenia Królewskiej władzy wielce pomagać mogło, a to przeciw konstytucyi wyraźnie Królom zakazującej zkupowanie dóbr nie ruchomych w Polsce. Zygmunt przyobiecał iż syn jego lat dorostszy przysługę wierności Rzeczypospolitej miał wykonać, także odsądzono od czci wszystkich którzyby w cudzoziemskich wojskach służyli.

Królewicz Władysław pod imieniem Książęcia Radziwiłła cudze kraje zwiedza.

1625.

Gustaw Adolf wiedząc iż Szlachta z wielu miar na Króla skarży się, pokój zrywa i część Infant za Dzwina sobie przywłaszczywszy wojsko Sapiehy Marszałka Litewskiego zniósł i wiele miast w Kurlandyi i Litwie podbił.

Pożar w Jarosławiu przez który więcéj niż na dzieścię milionów złotych Polskich zginęło. To miasto jedno było z najbogatszych w Polsce, i wielce dla jarinarków wsławione.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1626.

Król Szwedzki do Prus wpada dla tego iż ten kraj dla długiego pokoju w żywność obficie był opatrzony, i z wojska żadnej straży nie mając położeniem swoim wielce zamysłem Gustawa sprzyjał. Prussy Książęce przymuszone do zachowania obojętności, Polskie zaś po większej części zawojowane. Król Zygmunt do Torunia na odsiecz miastu temu przybywa.

Utarczka pod Gniewem, po której Traktaty nie dochodzą. Gustaw Adolf do Szwecyi powraca i Prussy pod rząd Kancelerza Oxenstierna oddaje.

Sejm w Toruniu na którym uchwalono przymnożyć wojska i ryncztunku wojennego, także podatki na dalsze wojny prowadzenie obmyślono. Stany wielce się obrażają z uczynionej od Podkanclerza koronnego propozycyi obrania następcy na Tron po Królu panującym, co on z namowy Królowej Beria Janowi Kazimierzowi życzącej uczynił.

Do wyznaczonych Krolewiczowi Władysławowi dochodów z pewnych powiatów Moskwie odebranych, i z dwóch Starostw w Prusiech, stany 15000 złotych rocznego dochodu przydają, na co sejmowej ustawy potrzeba było ponieważ Królowie ani godności, ani dóbr nadawać nikomu nie mogą prócz zostających w równości Szlaeheckiej. Stefan Chmielecki na głowę poraża pod Białą Cerkwią Tatarów Ukrainę plądrujących.

1627.

Elektor Brandeburski Zygmuntowi sprzyjający przymuszony od Gustawa do zachowania obojętności. Gniew przez Polskie wojsko odebrany. Starania stanów Hollenderskich na przywrócenie pokoju skutku nie mają dla tego iż na trzydziestuletnie przymierze inaczej pozwolić Szwedzi nie chcieli jak pod tym obowiązkiem aby im Polacy nakłady wojenne wrócili, na co naród nie pozwalał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

Prawdziwa odrzuconego pokoju przyczyna była, nadzieja którą Król zakładał w obietnicach Gabriela *Roy* i Barona *de Auchi* iż Król Hiszpański za dwa miesiące miał postać znaczną flotę z 23. okrętów złożoną na morze Bałtyckie, która to flota oporzadzona i utrzymana kosztem Hiszpanii, służyć Królowi miała do przeniesienia wojny do Szwecyi i odebrania tego Królestwa. Zygmunt uwodząc się takowemi obietnicami które dla samej swojej wielkości podejrżane być miały, zrzucił się z traktatu sobie pożytecznego i domowi Austryjackiemu zwiścić się dał, który chociaż tego pragnął aby Król Szwedzki przeciągnięciem wojny w Polsce zatrudniony nie mógł się wanieczać w interessa Niemieckie. Gabriel *Roy* począł w prawdzie zakupować okręty w Labee i Rostoku, lecz miasta Hanseatyckie sądząc iż flota Hiszpańska na Bałtyckim morzu ubliżyłaby wolności ich handlów, jednostajnie się temu sprzeciwili.

1628.

Trzeci zjazd dla zawarcia Traktatów na którym Kurfirszt Brandeburski z stanami Hollenderskiemi pośrednikiem był, i pracować nie przestał, chociaż Hollendrzy od tego pośredniatwa odstąpili, urażeni o to iż dokończenie tego dzieła aż do sejmu odłożono. Koniecpolski straż tylną nieprzyjaciela zniósł. Generał *Wrangel* od obłężenia Gniewna dla zagęszczonych w wojsku chorób odstępować musi. Sam Gustaw przytomnym na tej kampanii był.

Duńczykowie 9 okrętów kosztem Zygmunta oporzadzonych i do Cesarza na perswazję Barona *de Auchi* posłanych zatapiają.

Podatek na kupców Polskich i Litewskich pod imieniem donatywy włożony.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1629.

Batalia pod Gorzmem wygrana przez Generała *Wran-
gel*, który darmo się o Toruń pekusił. W Warszawie trwo-
ga wielka gdzie dla dania odporu nieprzyjacielowi nowy
podatek pod imieniem podymnego obmyślono. Sprowadzono
posiłkowe od Cesarza wojska dla wsparcia wojsk narodo-
wych. Na tym sejmie Król który Starostwa Gołubskie i
Brodnicke w Prusiech do wyprawy Królowej przyłączył,
przyrzekł iż więcej nic bez stanów zezwolenia nie przy-
łączy.

Pułkownik *Arnheim* 7000 wojska posiłkowego do
wojska Polskiego pod Grudziądzem przyłącza. Na *Gustawa*
Adolfa lasem nie daleko Stuma do Malborga ciągnącego nie
spodzianie Polacy z Cesarskiemi napadają, i znaczne odno-
szą zwycięstwo, *Gustaw* po dwa razy w niewolę wzięty
po tyleż razy szczęście miał otrzymania wolności.

Gustaw pod Malborgiem okopuje się zkąd go Polacy
próżno w pole wywieść usiłują. *Arnheim* w podejrzeniu
zostający u *Zygmunta* iż wojnę przeciągnąć pragnie, i że
Kurfirsztowi którego Hołdownikiem był sprzyja, od *Wallen-
steina* nazad odwołany, a na jego miejsce przysłany *Hen-
ryk Juliusz* Książę *Saskie Lawenburskie*. *Gustaw* wojsko
swoje do *Elbląga* odprowadziwszy, sam do *Szwecyi* wy-
jeżdża.

Przymierze między Polską i Szwedami na lat 6 za
pośrednictwem Królów *Francuzkiego* i *Angielskiego* i *Kur-
firszta Brandeburskiego*. Mocą tego Traktatu Szwedzi utrzy-
mać się mieli przy *Infantach* aż do *Dzwiny* i niektórych
miastach w *Prusiech*.

Stefan Chmielecki i *Stanisław Lubomirski* *Wojewoda*
Ruski *Tatarów* porażają.

Jerzy Rakoczy po *Betlemie* *Gabor* na Księstwo *Sied-
miogrodzkie* z krzywdą *Isthuana* *Betlem* brata *Gaboro*, na-
stępuje.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA ZYGMUNTA III.

1630.

Konieczpolski kozaków którzy się zbuntowawszy Hetmana swego zabili do posłuszeństwa przywozili.

Związek wojska Pruskiego pod Glinianami o nie zapłacenie żołdu.

1631.

Sejm w Warszawie na którym postanowiono nowy podatek dla wypłacenia Cesarzowi summ obiecanych których się Wallenstein natrętnie dopominał. Król wolność Elekcyi znowu waruje. Uchwalono aby dobra dziedziczne Szlacheckie nie mogły się dostawać tylko Szlachcie w równości zostającej, i aby kupiony od Królowej Żywiec od szlachcica jakiego mógł być odkupiony, aby na ostatek wakujące urzędy samęj tylko Polskiej szlachcie były rozdawane.

Królową przy dzierzawie Starostw Golubskiego i Brodnickiego zachowano. Lecz ona w krótkce potym umarła. Janusz Książę Zbaraskie Kasztellan Krakowski ostatni z domu tego umiera.

1632.

Jakób *Roussel* Minister Szwedzki w Polsce zwiedziony pogłoską o Królewskiej śmierci pisze z Rygi do senatorów niektórych i innych osób z rycerskiego stanu zalecając im Gustawa Adolfa. Ten postępek tak Króla i inne stany obraził, iż te listy publicznie palone były, a Gustaw ich autora więzieniem skarał.

Jan Kazimierz i Alexander synowie Królewscy otrzymują na sejmie każdy po dwa Starostwa z tych które Królowej były naznaczone. Jan Albrycht otrzymuje Biskupstwo Warmińskie, a Królewna Anna Katarzyna Starostwa Golubskie i Brodnickie. Król wdzięczność swoją za to stanom oświadczającą z uszczerbkiem następców swoich, ustępuje Rzeczypospolitej zysku pochodzącego z bicia monety, aby jak Piasecki mówi, lepsza na potym bez szukania zysku była.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA ZYGMUNT III.

Poniesione utraty tak wielkie za panowania Zygmunta III. jako to Szwecyi, Moskwy, Infant, prawa do ziem Multańskiej i Wołoskiej nie samemu tylko nieszczęściu ale téż Króla w postępowaniu błędem przypisane być powinny. Nic dziwniejszego nad sposoby których użył na zachowanie Szwecyi i zawojowanie Moskwy.

Z przygód pomyślnych jemu się zdarzających nigdy nie korzystał, owszem je odrzucać zdawał się, gdy zaś jaka się w zamysłach przeciwność trafiła wtedy go upornie do skutku przywieść usiłował. Liedwieby temu wierzone gdyby się z historyi nie pokazywało iż ten Król przy wielkiej do zdania swego zaciętości, tych najczęściej rady używał, którzy zdobyć się na radę pożyteczną nie mogli. Z tym wszystkim Pan ten był nader pobożny, sprawiedliwy i łaskawy, jednegoż zawsze w szczęściu i nieszczęściu umysłu.

On pierwszy z Królów Polskich w Warszawie mieszkać począł, z przyczyny iż to miasto mniej od Litwy i Prus odległym jest niż Kraków, i że od czasów Zygmunta Augusta w tym się mieście odprawowały sejmy. Władysław IV. postawić przy bramie tego miasta kazał wysoką Kolumnę na której posąg Ojca jego stoi. Warszawa wiecznie temu Królowi za stan swój kwitnący powinna być obowiązana.

WŁADYSŁAW IV.

Syn Zygmunta III. wstępuje na Tron r. 1632. mając lat 36.

1632.

Sejm Konwokacyi na którym Kursirsz Brandeburski jako Ksiązę Pruski przez swego Posła domagał się aby do obierania Króla oraz z innemi Rzeczypospolitęj stanami był przypuszczony. Dana mu odpowiedź, iż prawa do tego gruntownego nie ma zwłaszcza iż żaden z Pruskich Książąt tej prerogatywy nie używał, odesłano więc tę i inne tegoż Elektora pretensyje do decyzji Króla przyszłego. Kwarciarne wojsko i kozacy także się głosu na Elekecyą dopominali lecz piérwszym odmówiono, drugich zaś strofowano iż z tłuma pospólstwa będąc równać się Szlachcie Polskiej chcieli. Krzysztof Radziwiłł Hetman polny Litewski sam Dyssydentem będąc starania wszelkiego dokładał na utrzymanie i wsparcie swobód tymże Dyssydentom pozwolonych. Uczynione zatym konstytucyje względem Zborów, Ministrów, i ukarania tych którzyby Dyssydentom na przeszkodzie być chcieli, lecz się do tych konstytucyi katolicy wszyscy *salvis juribus Sacre Romanae Ecclesiae* podpisali.

Podczas sejmu Elekecyi której miejsce między Wolą i Warszawą naznaczone było, Władysław syn najstarszy Króla zmarłego do Warszawy przyjechał, co się Polakom zwłaszcza o wolność gorliwszym bardzo nie podobało, pragnęli bowiem aby kandydat do Tronu przytomnym nie był na Elekecyi. Ztąd też wyniknęło prawo przykazujące aby kandydaci od miejsca Elekecyi oddaleni byli. Protestacyje wielkie zaszły przeciw temu co o Dysydentach na poprzedzającym sejmie ustanowiono. Które z obu stron taką żwawość wznieciły, iż się wojny domowej obawiano, wszakże to pogodził Władysław otrzymawszy aby pomienione konstytucyje do paktów konwentów włożone były. Jeden tylko Władysław do Tronu kandydatem był, i interes swój przez swoich braci, przez kilka z Senatu i Rycerskiego stanu osób utrzymywał, także od Papieskiego Nun-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1648.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie.
<p>Cecylia Renata córka Cesarza Ferdynanda II. zaślubiona 1637. umarła roku 1644. W księgarni Akademii Wileńskiej jest list oryginalny Królewski na Pargaminie, którym o tym małżeństwie Król stanom donosi.</p> <p>Ludwika Maryja córka Karola Książęcia Mantui, Ferrary i Niwernu urodziła się roku 1611. zaślubiona przez Prokuratora 1615. koronowana roku 1646. do Polskiż zawieziona od Renaty du Bec Marszałkowej <i>de Guébriant</i> która Posełkiż tytuł miała.</p>	<p>Zygmunt Kazimierz urodził się roku 1640. umarł roku 1648.</p> <p>♀ Córka [jedna urodzona roku 1643. w kilka dni potym umarła.</p> <p>Syn z nieprawego łoża. ♂</p> <p>Konstantyn de Waza.</p>	<p>Władysław IV. umarł w Mierzeju w Litwie roku 1648. mając lat 52 z których 10 lat panował, pochowany w Krakowie.</p>	<p><i>Papieże.</i> Urban VIII. 1644 Innocenty X. 1655</p> <p><i>Cesarze.</i> Ferdynand II. 1637 Ferdynand III. 1657</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Amurat IV. 1640 Ibrahim 1655</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Ludwik XIII. 1643 Ludwik XIV. 1715</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Filip IV. 1665</p> <p><i>Królowie Portugals.</i> Jan z Braganeyi 1656</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i> Karol I. 1649</p> <p><i>Królowie Duńscy</i> Chrystian IV. 1640</p> <p><i>Królowa Szwedz.</i> Krzyszczyna 1654</p> <p><i>Carowie Moskiew.</i> Michał Fiedorowicz 1648</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

cyusza i Posłów Cesarskich był zalecony. Posłowie Króla Szwedzkiego domagali się aby żadnego z synów zmarłego Króla nie obierano, chyba pod tym obowiązkiem aby się wszelkiego do Królestwa Szwedzkiego prawa wyrzekli. Ministrom Kurfirsza Brandeburskiego ledwie dano audyencyją, iż Szlachta na niego wielce narzekała, zadając mu iż Szwedów do Polskiej zwabił i onym dopomagał.

Gdańskowi prawo podpisania Elekecy jak je mają miasta Kraków, Wilno i Lwów nadano. Władysław obrany i mianowany Królem po ztwierdzonych przez plenipotentów przysięgi wykonaniem paktach konwentach, w których obcywał prawa narodu zachować, szkołę Rycerską założyć, w rynsztunek wojenny zbrojownie Rzeczypospolitej opatrzyć, przymierza z postronnemi zachować, pokoju ani z Szwedami an z Moskalami nie czynić bez zezwolenia stanów, braci dochody od Rzeczypospolitej mających do wykonania zwykłej senatorskiej przysięgi nakłonić, ustąpić stanom Rzeczypospolitej zysku z bicia monety pochodzącego, i summ na starostwa Krzepickie i Soleckie zaciągnionych, wojska nie przymnażać, i wojny bez wiadomości Rzeczypospolitej nie podnosić, Kamienieckie i Puckie okopy naprawiać, żadnych dóbr, ani urzędów, ani Officerstwa w Gwardyi cudzoziemcom nie dawać, żony bez naradzenia się Senatu nie brać, obmyślić na blisko następującym sejmie sposoby wystawienia floty, i dokończenia naostatek interessu tyczącego się summ Neapolitańskich.

Pełno wtedy narzekania było na złą monetę, o czym Piasecki *p. 536. edit. Crac.* dosyć obszernie pisze téż same prawie téj nieszczęśliwości przytaczając na on czas przyczyny które tego złego i tych wicków naszych namnożyły.

1633.

Na Sejmie koronacyi wypowiedziano pokój Moskalom, którzy pierwsi przymierze złamali. Jan Albrycht Biskup Krakowski brat Królewski Kardynałem uczyniony. Postanowiono aby téj godności dostąpienie, bynajmniej Arcybiskupa Gnieźnieńskiego prerogatywom nie ubliżało.

Arcybiskupi.	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawienci ludzie.
Gnieźnieński. Jan XI. Wężyk 1638	Marszałkowie W. Kor. Łukasz Opaliński 1649	Hetmani W. Koronni. Stanisław Konicpolski 1646	Wawrzyniec Bartylus. Teolog † 1635.
Jan XII. Lipski 1641	Marszałkowie W. W. X. L. Maciej II. Łubieński 1652	Mikołaj Potocki 1651	Fabian Birkowski w rozmaitych naukach biegły † 1645.
Lwowscy. Stanisław Grochowski 1644	Jan Sapieha 1635	Hetmani W. W. X. L. Leo Sapieha 1633	Abraham Bzowius Zak. Kaz. Pisarz niespracowany po Baroniuszu roczne Dzieje pisat † 1637.
Mikołaj II. Krowski 1654	Krzysztof Wiesiołowski 1638	Krzysztof Radziwiłł 1640	Jan Chomentowski † 1641.
	Alexander Radziwiłł 1654	Jan Kiszka 1653	
	Kancelerze. K. Jakob Zadzik 1635	Hetmani Polni Kor.	Camillus Jasiński Zakon. Kaz. w prawie kościelnym biegły 1644.
	Tomasz Zamojski 1638	Marcin Kazanowski 1636	Piotr Kamiński Zak. Kaz. † 1642.
	Piotr Gebicki 1642	Mikołaj Potocki 1646	Grzegorz Knapski S. J. †. 1630.
	Jerzy Ossoliński 1650	Marcin Kalinowski 1652	Słownika najwyższego Polskiego, Łacińskiego i Greckiego autor.
	Kancelerze W. X. L. Stanisław Radziwiłł 1656	Hetmani Polni W. X. L. Jan Kiszka 1640	
	Podkanclerze Kor. Tomasz Zamojski 1635	Janusz Radziwiłł 1654	Samuel Kuszewicz 1645. Dziejopis.
	Piotr Gebicki 1638		Jan Lipski † 1639. Wierszopis i w rozmaitych naukach biegły.
	Jerzy Ossoliński 1643		Rajmund Madrowicz Zak. Kaz. † 1641
	Alexander Trzebiński 1644		Adam Makowski S. J. Kaznodz.
	Jędrzej Leszczyński 1651		Tomasz Makowski Kanonik Kaz. Mikołaj Mościcki w roku 1640.

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

Moskale Turków i Tatarów przeciw Polsce podusz-
czyli. Ci kraje Rzeczypospolitej pustoszą, lecz Koniecpol-
ski wydarłszy im plon i 50000 Turków zbiwszy przymusza
ich do uciekania za Dniestr.

1634.

Jerzy Wilhelm Kurfirszt Brandeburski jako Książę
Pruskie, a Bogusław XIV. Książę Pomorskie jako Dzie-
rzawca Powiatów Lemburskiego i Bütowskiego, Królowi
przez Posłów swoich hold oddają. Władysław Moskalów
w oblężeniu Smoleńsk trzymających odpędza i w obozie
zamkniętych opasawszy do poddania się przymusza, pod
tym obowiązkiem aby przez cztery miesiące przeciw Kró-
lowi nie wojowali. Król wiele innych miast zdobywszy
ku Stolicy ciągnie i wojnę kończy Traktatem Polszcze po-
żytecznym, mocą którego Król wszelkich do Moskwy pre-
tensyi odstąpiwszy uznać miał Carem Michała Fiedorowicza,
ten zaś na zawsze ustąpić miał Polsce Smoleńska, Sie-
wierza, Czernichowa, Drohobuza, Białą, Rosława, Staro-
duba i innych miast, wyrzec się tytułu Książęcia Smoleń-
skiego i Czernichowskiego, i wszelkich pretensyi do Infant,
Esthonii i Kurlandyi, na ostatek Królowi nakłady wojenne
nadgrodzić. Obydwie potencyje obowiązały się brańców
bez litkupu na wolność puścić, i żadnej zgoła wzajemnym
nieprzyjacielom nie dawać pomocy.

Odnowienie dawnych Traktatów z Turkami, co skut-
kiem było zawartego pokoju z Moskalami.

Śmierć Stanisława Tęczyńskiego ostatniego z domu
tego starożytnością w koronie jak Piasecki mówi inne
wszystkie przewyższającego. Chwała tego domu cała teraz
w Ossolińskich Familii najduje się, którzy tychże z Tęczń-
skimi przodków mają. Urban VIII. Papież Książęcy tytuł
Ossolinie dziedziczającym nadał: Ferdynand
II. Cesarz onychże między Książętami S. Państwa Rzym-
skiego policzył. Przymierze z Szwedami na 26. lat po-
twierdzone, za pośrednictwem Królów Francuzkiego, An-
gielskiego, stanów Rzeczypospolitej Hollenderskiej i Kur-
firsza Brandeburskiego, a za staraniem Hrabi d'Avaux.

MINISTROWIE	Uczni i wstawieni ludzie.
<p><i>Podkanclerze</i> W. X. L.</p>	<p>Mikołaj Oborski Suffragan Kra-</p>
<p>Paweł Sapieha 1835</p>	<p>kowski † 1646.</p>
<p>Stefan Pac 1640</p>	<p>Jakób Olszewski S. J. Krasomow-</p>
<p>Mikołaj Tryzna 1643</p>	<p>ca † 1634.</p>
<p>Leo Sapieha 1659</p>	<p>Szymon Okólski Zak. Kaz. sławny</p>
<p><i>Podskarbiowie</i> W. K.</p>	<p>Dziejopis i Genealogista †</p>
<p>Jan Danitowicz 1650</p>	<p>1666. Jan Rywocki S. J.</p>
<p><i>Podskarbiowie</i> W. W. X. J.</p>	<p>Krasomowca † 1666.</p>
<p>Stefan Pac 1635</p>	<p>Maciej Kazimierz Sarbiewski S. J.</p>
<p>Mikołaj Tryzna 1639</p>	<p>† 1640 Wierszopis</p>
<p>Paweł Wolłowicz 1641</p>	<p>taciński po starożytnych naj-</p>
<p>Mikołaj Kiszka 1643</p>	<p>znakomitszy w Lirykach.</p>
<p>Gedon Tryzna 1548</p>	<p>Jakób Sobieski Ojciec</p>
<p><i>Marszałkowie</i> Nad. Kor.</p>	<p>Króla Jana III. † 1646. Dziejopis.</p>
<p>Stanisław Przyjemski 1642</p>	<p>Wawrzyniec Susli- ga S. J. † 1640. Teolog.</p>
<p>Adam Kazanowski 1649</p>	<p>Fryderyk Szembek S. J. † 1647.</p>
<p><i>Marszałkowie</i> Nadworni</p>	<p>W różnych naukach biegły.</p>
<p>W. X. L. Krzysztof Wiesiotowski</p>	<p>Szymon Ugniewski S. J. † 1647. Rymopis i Dziejopis.</p>
<p>1635 Alexander Radziwiłł 1638</p>	
<p>Leo Sapieha 1643</p>	
<p>Mikołaj Sapieha i Jan Tyszkiewicz 1649</p>	

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

Stała zatem ugoda aby Szwedzi cokolwiek tylko w Prusiech zawojowali, nazad oddali, a zdobyte w Infantach Kraje aż do Dzwiny zatrzymali. Nadto obiecano w tym przeciągu trwającego przymierza o wieczystym pokójn pomyśleć. Pokój ten mógłby i w ten czas być zawarty gdyby Władysław chciał odstąpić pretensyi swoich do Szwecyi, acz przy Elekeyi swojej Polakom na piśmie dał tajemnie przyrzeczenie iż onych odstąpić miał. Przymierze to i Szwedom i Polakom potrzebne było, ci więcćj czasu przez nie mieli do przygotowania się do wojny którą potym szczęśliwiej prowadzili, tantym oraz uspokoić się z strony Polskiej potrzeba było, aby interesa swoje w Niemczech przez batalią pod Nortlingą podupadło podźwigneli.

Królowi o zaślubieniu córki Fryderyka V. Falegrassa Rhenu zamyślajacemu, sprzeciwia się Senat, i na ten zamysł szemrzą katolicy. Z tym wszystkim Władysława interes którego Król Angielski pod tym obowiązkiem, pomoc na odzyskanie Szwecyi obiecywał, nadzieja pociągnięcia z czasem tej Księżniczki do przyjęcia wiary katolickiej, sama sprawiedliwość wyciągająca aby Król w tej mierze tyle przynajmniej miał wolności ile każda partykularna osoba, przykład na koniec Króla Alexandra którego żona Greckiej religi była, te wszystkie przyczyny zdawły się baczniejszym daleko być ważniejsze, niż te które sprzeciwiający się Królewskiemu małżeństwu podawali. Cesarz Ferdynand II. tajemnie traktuje interes wydania córki swojej za Króla, ten aby bez Cesarza urazy z tego się wymówił wielkie na Cesarza wkłada obowiązki którą Ferdynand bez najmniejszej trudności przyjmują.

Konstytucyja względem spraw szlachty świeckiej z duchowieństwem.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

1637.

Powiaty Lemburski i Białowski znowu do Polskiej przyłączone po śmierci Bogusława XIV. ostatniego Książęcia Pomorskiego, a w szczególności do Województwa Pomorskiego przydane, którego niegdyś częścią były.

Król na Sejmie otrzymuje nowych ceł nad morzem w Prusiech i w Kurlandyi ustanowienie, lecz postronne potędy widząc w tym handlów uszczerbek starają się aby do skutku nie przyszło. Urząd Generała Artyleryi w Koronie i w Litwie ustanowiony, także nowa kwarta na utrzymanie Artylleryi naznaczona.

Kozacy Kudak Fortece na uskromienie ich wystawieną zburzyli. Mikołaj Potocki Hetman polny koronny do nich w obozie okopanych szturmują i do poddania się i wydania Hetmana Pauluka i 4 innych wodzów przymusza, którym wolność po przeproszeniu Króla obiecano.

1638.

Pauluk i inni zehwytani kozaków Hersztowie śmiercią skarani. Kozaków po odebraniu nadanych im wolności wojować zaczęto, i w obozie ściśnionych po uporczywym bronieniu się przynaglono do przyjęcia nowych ustaw dla nich uczynionych. Zostawiono im jednak niejaką nadzieję iż dawniejsze wolności na sejmie im będą przywrócone. — Lecz tak surowie z nimi postąpiono, tyle im gwałtów wyrządzono że się dziwować nie trzeba jeśli dla tych ucisków od posłuszeństwa Rzeczypospolitej winnego odstąpili i okazyją dali wojnie onej nieszczęśliwej Królestwu, która aby wybuchnęła śmierci tylko Władysława czekała.

Jan Kazimierz brat Królewski do Hiszpanii zmierzający w Prowancyi przytrzymany od Gubernatora wieży jednéj nadmorskiej. Na galerze Gennęskiej żeglując po kilka kroć na brzeg wysiadał dla oglądania Tonionu, Marsylii i innych niektórych portów. Francuzyi postępek swój tym wymawiali, iż do Królestwa bez paszportu wszedł, choć w służbie Hiszpanów, Francyi nieprzyjaciół zostawał, i że ciekawość jego zbyt czułą złączona pilnością w oglądaniu

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

okopów, podejrzenie nie płonne sprawiła, iżby napotym flotą władając Hiszpańską nie omieszkiał z tych korzystać wiadomości.

Król wyjeżdża do Cieplic bez wiadomości stanów, którzy w lat trzy potym ustanowili iż Król za granice Państwa wyjeżdżać nie może, bez otrzymanego na sejmie stanów zezwolenia.

Szlachcie Polskiej ubiegać się o tytuły cudzoziemskie, i tych które otrzymali używać zakazano, z której liczby wyjęto tytuły i godności przy unii w roku 1564 i 1569 uznane, jako to Książąt *Ostrogskich, Czartoryskich, Sanguszków, Wiśniowieckich, Radziwiłłów, Czetwertyńskich, Zbarazkich i Łukomskich*, także Hrabiów na Tęczynie i Oleśnicy.

1639.

Król w Wilnie uroczyscie inwestyturę daje Jakóbowi Książęciu Kurlandzkiemu.

1640.

Królewicz Jan Kazimierz uwolniony pod tym obowiązkiem, aby nigdy więcej przeciw Francyi i jej sprzymierzonym nie wojował, Król także i Rzplta. przyobiecali nigdy się jego więzienia nie mścić. Królewicz ujęciem wolności w smutek wprawiony do Rzymu pojechawszy Jezuita zostaje.

1641.

Fryderyk Wilhelm Kurfirszt Brandeburski, inwestyturę na Księstwo Pruskie w Warszawie odbiera.

1644.

Tatarowie od Koniccpolskiego porażeni.

1645.

Rozmowa w Toruniu pod Tytułem *Colloquii charitativi* między katolikami i dyssydentami od Królaznaczona. Kanclerz Książę Jerzy Ossoliński i Jan Leszczyński Kasztellan Gaicźnieński imieniem Królewskim przydowali. Jerzy Tyszkiewicz Biskup Zmudzki nauki katolickiej bronił. Zy-

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

gmunt Guldenstiern za lutrów, Zbigniew Gorajski za kalwinistów obstawiał. Arryanie przypuszczeni do tej rozmowy nie byli. Rozeszły się wszystkie strony nie całe nie uczyniwszy, i tej rozmowy ten jedynie był skutek, iż przez narzekania i skargi wzajemne, nienawiść i zawziętość między przeciwnymi sobie stronami pomnożona była.

1646.

Król z Wenetami w przymierze w kroczywszy ludzi do wojska zaciągać każe. Hrabia de Magni wyjednał Królowi od Papieża i Książąt Włoskich pieniężne posilki na wojnę przeciw Turkom i Tatarom.

Stany Rzeczypospolitej żadnej o tym wiadomości nie mając wielce się obawiają aby pod pozorem wojowania z Turkami wolność narodowa uszczerbku jakiego nie odniosła. Ztąd żwawe na sejmie skargi. Stany w nieprzytomności Króla naradzają się i stanowią aby nowe zaciągi rozpuszczone były, na co Król sam zezwala a imieniem swoim i następców swoich obiecuje iż bez zezwolenia stanów zaciągów żadnych czynić, ani wojny podnosić, ani w Traktaty wchodzić, ani nowego przymierza zawierać, ani dawnego zrywać, ani Posłów posyłać, ani endzoziemców do rady swojej przypuszczać, ani naostatek Gwardyi własnej nad 4200 ludzi pomnażać nie będzie.

1647.

Ludwik XIV. posyła Królowi Order Ś. Duchu. Władysław już miał Order złotego runa. Na początku panowania swego zamyślał o ustanowieniu Orderu pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Panny, i nato już był otrzymał potwierdzenie od Urbana VIII. Papieża, lecz się temu Polacy sprzeciwili. W samych znakach orderowych Szlachta dystynkcyją ubliżającą równości szlacheckiej upatrywała, tym dotkliwszą narodowi wolnemu iż głęboko w umysł każdego obywatela wrazone jest to zdanie, iż w stanie Szlacheckim urodzony równa się najprzedniejszemu Królestwa Familiom. Z tej przyczyny widziano w czasie późniejszych senatorów składających Ordery którymi przyozdobieni byli, aby się równości szlacheckiej miłośnikami pokazując, łatwiej serca sobie Szlachty braci swojej pozyskali.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

Kozacy od Polaków nieznośne uciemiężenie cierpiąc, jarzmo to z siebie zrzucić stanowią.

Ustanowienie poczt. Zamiast podwód które dotąd dawane bywały, nakazano pewny pieniężny podatek, wyjąwszy jednak Posłów od Moskwy, Turek i Tatarów przyjeżdżających którym podwoły miały być dostarczone.

Zwyczaj ten co do Posłów Rossyjskich już jest zniesiony, ponieważ oni nakłady na poselstwa od dworu swego odbierają, lecz trwa jeszcze względem Posłów Tureckich i Tatarskich.

Ustawa mocą której zwykle Rzeczypospolitej dochody miały być użyte na utrzymanie kwarcianego wojska. Te dochody na ten czas były; kwarta, cła koronne, Fordan albo cło wodne, pogłównne żydowskie, komory, czwarty grosz w wielkiej Polsce i na Rusi, summy Pruskie, składy winne, czopowe i t. d.

Władysław IV. przez wczesne za młodu do życia wojskowego przywiązanie i ćwiczenie w naukach żołnierskich, także przez Hetmanów ćwiczenie, i przytomność w obozach i dziełach wojennych, stał się wojownikiem, lecz długi pokój i wstręt od spraw publicznych dla doznanego nieraz woli swojej odporu, przywiódł go do roszkownego i gnuśnego życia. Z przyrodzenia łaskawym będąc ani szczerobliwym być nie umiał bez rozrzutności, ani z przyjacielami przestając z godności i powagi spuścić bez

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA WŁADYSŁAWA IV.

ubliżenia téjże powadze. Z tym wszystkim porażenie Moskalców i uskromienie Turków tyle Władysławowi chwały przyczyniło, iż się kozacy za życia jego przez bojaźń w posłuszeństwie zachowali. Śmierć zaś jego niespodziana tym większego dla Polskiej nieszczęścia źródłem się stała iż hasłem kozakom była do buntowania się.

JAN KAZIMIERZ.

Syn Zygmunta III. narodzony roku 1609 wstępuje na Państwo roku 1649. Ustąpił z Tronu roku 1668 Ostatnim był z domu Jagiellońskiego po babcę.

1648.

Kiedy cała prawie Europa z niezmierną radością koniec długo pożądany nieszczęśliwości swojej przez zawarcie traktatów Westfalskich widziała, Polska i zwyklemu podczas Bezkrólewia zamieszaniu, i najazdom okrótnych i rozszuszonych nieprzyjaciół podlegająca, z niewypowiedzianą trwogą na zbliżającą się burzę poglądała. Bogdan Chmielnicki którego do szukania zemsty i własne i ojczyzny swojej urazy pociągały, kozaków Zaporozkich do podniesienia buntu nakłonił. Ci kozacy nad Dnieprem mieszkający straszliwemi się byli stali Turkom. Tatarom i Moskalom. Pod Hetmanem od Króla naznaczonym zostając ku obronie Polskiej walczyli, bez żadnej innej nagrody prócz gruntów na Ukrainie sobie pozwolonych, swobód nadanych, i plonu który odnieść nad nieprzyjacielem mogli. Można ich było poczytać za posiłkowe Polaków wojsko i zastonę przeciw Tatarom i inszym od onęj ściany nieprzajaciom. Władysław IV. umysłem wojowania z Turkami bronią ich opatrzył i wodą ku Carogrodowi zmierzać kazał, gdy sam z wojskiem łędem ciągnąć miał. Gdy ję stany tym zamysłem sprzeciwiły, Władysław (podług powieści niektórych autorów) umyślnie ich uzbrojonych zostawił, i do dawania zaczepki Turkom pobudził, aby poniewolnie nawet wszczęła się wojna z Turkami. Potocki Hetman W. przeciw kozakom ciągnący gdy wiadomość odebrał o porażeniu syna swego, wraca się do Korsunia, gdzie w obozie okopanym natarczywość kozaków wstrzymać usiłuje. Lecz dla niedostatku żywności przynaglony do ustąpienia z tegoż obozu wielką odnosi klęskę, wojsko całe zniscone, ci co śmierci uszli a między niemi obaj Hetmani Kor. w niewolę dostali się, ledwie kilku ucieczką, śmierci lub niewoli uszło.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1672.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Ludwika Marya wdowa po Królu Władysławie IV. zaślubiona Królowi Janowi Kazimierzowi w R. 1649. umarła R. 1667 pochowana w kościele W.W. Panien Wizytek w Warszawie od niej założonym, oraz z klasztorem tychże Panien. Taż Królowa do Polskiej wprowadziła W.W. XX.</p> <p><i>Congregationis Missionis</i> którym też w Warszawie kościół i mieszkanie Królewskim nakładem opatrzyla. Nie śmiertelnej pamięci Biskup Meideński Bossuet pogrzebową na Exekwiach tej Królowej w Francji miał mowę. To małżeństwo acz się Senatowi wielce podobano gdyż uwolnione stany były od naznaczenia wyprawy dwóm Królowom, jednak nie miało powszechniej u całego narodu approbacyi.</p>	<p>Maryja Anna Teressa urodziła się roku 1650. † 1654.</p> <p>Karol Ludwik urodził się roku 1652. i w kilka polym miesięcy umarł.</p>	<p>Jan Kazimierz umarł w Opactwie swoim Ś Marcina 16. Gru. 1672. gdy z Burbońskich cieplic powracał dokąd się był udał dla poratowania zdrowia swego. Serce jego złożone jest w kościele Opackim Ś. Germana <i>in pratibus</i> w Mausoleum nader wspaniałym na którym jego posąg z białego marmuru ciosany stoi z nadgrobnikiem łacińskim bardzo pięknie pisanym który w nowym opisanju Paryża przez Germana Brice najduje się. Ciało tego Króla do Polskiej odejstane w krótce po śmierci Króla Michała przywiezione jest. Tych 2. Królów razem R. 1676 pochowano. Je-drzej Trzebicki Biskup Krak. z wdzięczności ku Janowi Kazimierzowi kazał mu postawić grób nader wspaniały w kościele Kat. Krakowskim.</p>	<p><i>Papieże.</i> Innocenty X. 1655 Alexander VII. 1667 Klemens IX. 1669 <i>Cesarze.</i> Ferdynand III. 1657 Leopold I. 1705 <i>Cesarze Turccy.</i> Ibrahim 1655 Mahomet IV. 1687 <i>Królowie Francusc.</i> Ludwik XIV. 1715 <i>Królowie Hiszpań.</i> Filip IV. 1665 Karol II. 1700 <i>Królowie Portugal.</i> Jan Książę Braganckie 1656 Alfons Henryk 1667 Piotr II. 1706 <i>Królowie Angielsc.</i> Karol I. 1649 Karol II. 1684 <i>Królowie Duniscy</i> Fryderyk III. 1670 <i>Królowie Szwedzc.</i> Krystyna 1654 Karol Gustaw 1660 Karol XI. 1697 <i>Carowie.</i> Alexy Michałowicz 1676</p>

PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA JANA KZIMIERZA.

Wielka w Warszawie za odebraniem téj nowiny trwoga, gdzie się już przybycia kozaków Litwe i Podole piodrujących lękano. Na sejmikach uchwalono nowe zgromadzić wojsko, i one powierzyć Dominikowi Książęciu Zaslawskiemu Wojewodzie Sandomirskiemu, Alexandrowi Konięcpolskiemu Chorążemu W. Kor. i Mikołajowi Ostrorogowi Podezaszemu Kor. których władza zupełnie równa być miała.

Kozacy acz się im powodziło, żądali jednak pojednać się z Polską, wyznając iż wyrządzone im krzywdy, mianowicie ujęcie nadanych wolności, przymusiło ich do użycia oręża przeciw gwałtownikom. Polacy uczynili im nadzieję że do dawniejszych wolności powrócić mogą, byleby tylko, buntów zaniechawszy do posłuszeństwa powrócili.

Tym czasem Jeremiej Wiśniowiecki Wojewoda Ruski, gdy do Niemierowa własnego miasta swego przyjechawszy od poddanych nie był przyjęty, gwałtem do niego wpadłszy, wszystkich obywatelów wpien wyciął.

Kozacy na zerwanie ugody narzekać poczezi, Polacy z strony swéj całą winę na szczególnie niektóre osoby składają, których wydania gdy kozacy otrzymać nie mogą, Chmielnicki z 100000 wojska z Białej Cerkwi ciągnie i na posiłki Tatarskie oczekiwą. Wiśniowiecki z trzema Regimentarzami przeciw niemu z wojskiem 30000 ludzi wynoszącym ciągnie, tym umysłem aby na kozaków przed złączeniem ich z Tatarami uderzyli.

Chmielnicki dwa zamki dniem pierwiej od Polaków wzięte odbiera, ta rzecz wojsko Polskie tak zatworzyła iż się ku Konstantynowu cofać zaczęło, nocy następującej nagłą trwogą przerażone toż wojsko bez żadnej zaszczej wálki rozprószyło się, przez co obóz Polski z obłogami i działami Chmielnickiemu dostał się. Plon ten tym był znakomitszy iż Polskie wojsko z osobliwszą wspaniałością i wielkim nakładem, na tę się wyprawę oporządziło. Niektórzy zdania tego byli iż Książę Zaslawskie téj porażki był przyczyną iż rady kanclerza Koronnego Ossolińskiego usłuchawszy pokwapił się do Warszawy dla wsparcia Elek-

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wsławieni ludzie.
Gnieźnienscy. Maciej II. Łubieński 1652	Marszałkowie W. Kor.	Hetmani W. Koronni.	Szczepan Dama- lewicz <i>Dziejopis.</i>
Andrzej III. Leszczyński 1658	Łukasz Opaliński 1649	Mikołaj Potocki 1651	Kasper Druźbicki S. J. Teolog † 1660.
Wacław Leszczyński 1666	Jerzy Lubomirski 1665	Stanisław Potocki 1667	Marcin Hincza S. J. Teolog † 1665.
Mikołaj IV. Prażmowski 1673	Jan Sobieski został potym Królem 1664	Jan Sobieski oraz Marszałek W.K.Kró- lem został 1674	Jan Jaknowicz S.J. Teolog † 1668.
Lwowscy. Mikołaj II. Krosnowski 1654	Marszałkowie W.W.X.L.	Hetmani W. W. X. L.	Stanisław Kosiński S. J. Historyk † 1657.
Jan IX. Tarnowski 1669	Alexander Radziwiłł 1654	Jan Kiszka 1653	Wojeiech Kwiatkowski S. J. Teolog żył jeszcze roku 1676.
	Krzysztof Zawisza 1669	Jan Radziwiłł 1655	Samuel Nakielski kanonik regularny <i>Dziejeopis</i> † 1657.
	Kancelerze K.	Paweł Sapielha 1667	Marcin Olszewski S. J. Teolog † 1667.
	Jerzy Ossoliński 1650	Michał Pac 1682	Bartłomiej Paprocki S. J. † 1650. <i>Krasomowca</i> <i>Wierszopis.</i>
	Jędrzej Leszczyński 1652	Hetmani Polni Koronni.	Łukasz Paprocki S. J. † 1657. <i>Historyk.</i>
	Stefan Koryciński 1659	Marcin Kalinowski 1652	Paweł Piasecki Biskup Przemycki, † 1649. <i>Dziejopis sławny i w prawie zwłazcza kościelnym wielce biegły, jako znać z księgi Praxis Episc. Po- kilka razy w krajach cudzoziemskich przedrukowaną.</i>
	Mikołaj Prażmowski 1666	Stanisław Potocki 1654	
	Jan Leszczyński 1677	Stanisław Lanc- koronski 1657	
		Jerzy Lubomirski 1663	
		Stefan Czarnacki 1665	
		Jan Sobieski 1667	

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

cyi Kazimierza przeciw Wiśniowieckiemu Karola Królewicza utrzymującemu. Kozacy niezmierną moc wozów rozmaitym sprzętem napełnionych, także pacholików i za obozem ciągnących ludzi i rozmaitej chałastry zabrali, dziwować się zatym nie trzeba iż przy takim mottochu często wojsku Polskiemu na żywności zehodziło, tak dalece iż dla szukania pożywienia kraj zawojowany opuszczać do składów się swoich zbliżając musiało.

Nieprzyjaciel Rus czerwoną plondruje i kontrybucyje wybrawszy mianowicie z Lwowa i Zamościa, na Ukrainę powraca, prowadząc za sobą tłum niezmierny brańców których część większa, od głodu, nędzy, zimna i chorób wymarło.

Sejm Elekcyi. Jan Kazimierz po śmierci brata swego tytuł Króla Szwedzkiego odebrawszy stara się o koronę mając w tej mierze wsparcie od Cesarza, Króla Francuzkiego i Królowej Szwedzkiej, a najbardziej od Kurfirszta Brandeburskiego. Brat Kazimierza Karol Ferdynand Biskup Płocki i Wrocławski wsparty od najmożniejszych i najbogatszych Panów także się do Korony ubiegał za namową Stanisława Zaręby Biskupa Kijowskiego, który nadzieję miał otrzymania godności Prymasowskiej od Króla, które-muby do osiągnięcia berła dopomógł. Do czego tym większą miał nadzieję, iż żyjący na ówczas Prymas bardzo podeszłego był wieku. Jan Kazimierz w ugodę z bratem wszedł i ustąpiwszy mu dochodów z Księstw Raciborskiego i Opólskiego na Szląsku Władysławowi IV. od roku 1647. zostawionych, zabiegł dwoistej Elekcyi, której się obawiano, i za jednostajnym wszystkich zezwoleniem Królem był ogłoszony.

Kurfirsz Brandeburski jako Książę Pruski, posłał był głos swój na piśmie Prymasowi, którym Kazimierza do Tronu wzywał, lecz ten głos do aktów Bezkrólewia nie był włożony, na co Kurfirsz wielce utyskował.

MINISTROWIE	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i wstawienni ludzie.
Kanclerze W. X. L.	Podskarbiowie W. W. X. L.	Dymitr Książę Wiśniowiecki 1676	Wawrzyniec Jan Rudawski żył około roku 1660
Stanisław Ra- dziwił 1656	Wincenty Ga- siewski or. rz.	Helman Polni W. X. L.	Autor przedtym nieznajomy, Pol- skiej Historji kło- ra z druku wy- szła za staraniem
Krzysztof Pac 1684	Helman Pol. Liteński 1662	Janusz Raźni- wił 1654	J. W. Załuskiego bisk. kijowskiego oryginał Historji tej mającego.
Podkanclerze Koronni.	Krzysztof Za- wisza 1667	Wincenty Ga- siewski 1662	Szymon Starowol- ski † 1658. Dzie- jopis wiele ksiąg i w innych nau- kach wydał.
Jędrzej Lesz- czyński 1651	Hieronim Kry- szpin 1676	Michał Pac 1667	Stanisław Szczy- gielski Benedyk- tyn. Dziejopis żył około roku 1663.
Hieronim Ra- dziejewski	Marszałkowie Nadw. Kor.	Władysław Wollowicz 1669	Jędrzej Węgierski Dziejopis peten- kacerskich błę- dów latł się pod imieniem Adriani Regemwolski † 1649.
złożony z u- rzedu 1653	Jędrzej Lubo- mirski 1649		Seweryn Karwat Wokiciewicz S. J. Krasnowicza Wierszopis † 1658.
Szczepan Ko- ryciński 1652	Łukasz Opaliń- ski 1662		Mikołaj Zarowski sławny Metema- tyk † 1665.
Jędrzej Trze- bicki 1658	Marszałkowie Nadw. W. X. L.		
Bogusław Le- szczyński 1660	Jan Tyszkie wicz 1649		
Jan Leszczyń- ski 1666	Krzysztof Za- wisza 1654		
Jędrzej Olszo- wski 1676	Teodor La-ki 1676		
Podkanclerze W. X. L.			
Leo Sapieha 1659			
Alexander Na- ruszewicz 1669			
Podskarbiowie W. Kor.			
Jan Danitowicz 1650			
Bogusław Le- szczyński 1658			
Jan Kazimierz Krański 1668			

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Pacta Conventa nowemu Królowi téż same co Władysławowi przepisane były. Na sejmie uchwalono nowe podatki i zaciągi, wydano oraz wici na pospolite ruszenie, a Chmielnickiego, który w onym czasie przeciagu Kudak Fortecę zburzył, namawiano aby koniec rozruchów uczynił.

1649.

Nowe uczyniono rozporządzenia na dalsze wojny prowadzenie. Jędrzej Firlej Kasztellan Bełski, Stanisław Lancokoroński Kasztellan Kamieniecki i Mikołaj Ostrorog Podczaszy Koronny najwyższą nad wojskiem władzę na sejmie koronacyi otrzymali. Kurfirszt Brandeburski otrzymał od Króla pozwolenie oddania mu hołdu przez Posła pod obowiązkiem jednak wypłacenia Królowi 90000 złotych. Chmielnicki Królewskim imieniem Hetmanem kozaków ogłoszony odebrał buławę, buńczuk i chorągiew na znak téj godności, a on swoją za to wdzięczność oświadczając na kilka miesięcy zawarł przymierze i Królewskich posłańców odesłał z projektem pokoju, którego główne obowiązki były aby Wojewoda, Kasztellan i Starosta Kijowski, Greckich obrządków byli, aby Metropolita Rijowski w Senacie między Senatorami duchownemi zasiadał, aby wojsko kozackie z 40000 złożone nie Rzeczypospolitej lecz Królowi podlegało. Ten punkt tak się Polakom zdał być niebezpieczny, iż traktatu przyjąć niechcieli. Przymierze oraz wnet zerwane było od Polaków nad kozakami mszczących się o niedoskonałe tegoż przymierza zachowanie, a wojna z większą niż przedtem zawziętością zaczęła się.

Chmielnicki po złączeniu się z Tatarami mając na 200000 wojska 9 tysięcy Polaków pod Zbarażem okopanych opasał. Polacy mężny nieprzyjacielowi nacierającemu dają odpór i statecznie głód wytrzymują, cierpliwie oczekiwając na odsiecz którą im Król obiecywał. Chmielnicki przeciw Królowi ciągnie zostawiwszy pod Zbarażem dostateczną kwotę wojska na przeciągnięcie oblężenia.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Bitwa walna pod Zborowem na Rusi przez dwa dni trwająca, na której kozacy i Tatarowie porażeni pierzchać musieli. Zwycięstwa tego skutkiem był zawarty pokój mocą którego Tatarowie corocznie 90000 złotych podarunku biorąc nie tylko zaczepiać Polskiej nie mieli, ale owszem pomocą ją swoją w potrzebie wspierać, nadto oblężenie Polaków pod Zbarażem miało być zniesione.

Chmielnicki przysięgę wierność wykonawszy przeprosił Króla, który zupełną kozakom nadał amnestyją, i wszystkim ich swobody i wolności potwierdził. Hetmani zaś i następcom jego na tę godność nadane Starostwa Czechrzyńskie pod obowiązkiem jednak podlegania we wszystkich Rzeczypospolitej. Na drugim sejmie tego roku odprawionym, Traktat ten z kozakami był potwierdzony. Należało zatym Metropolicie Kijowskiemu obciążyć miejsce w Senacie między Biskupami Chełmskim i Kijowskim, lecz Senatorowie duchowni wszyscy temu się sprzeciwili, grożąc iż za wejściem jego do Senatu miejsca swoje opuszczą.

Podatek na Królewskie dobra włożony każdy Possessor enych miasto żołnierza 60 złotych dawać obowiązany został, nakazana oraz inna kontrybucyja na strawę dla koni, z kąd Hiberna początek swój wzięła, przedtym wojsk na zimę zwyczajne stanowiska były w dobrach Królewskich i duchownych których mieszkańcy żywności im dostarczać obowiązani byli.

Karol Ferdynand brat Królewski Mogiłskie Opactwo otrzymuje.

1650.

Król mając wiadomość iż Chmielnicki na Ukrainie nowe burdy wzniecając Moskalów i Turków przeciw Polsce podusza, Hetmanowi W. Potockiemu który świeżo z niewoli był wyszedł z Kalinowskim, przykazuje obozem stanąć pod Kamieńcem. Ta ostrożność obraziła kozaków którzy ją i ukaranie niektórych opryszków narodu swego za zgwałcenie przymierza poczytali. W tych okolicznościach mało trwałości Traktatom zawartym obiecujących, uchwalono na sejmie aby pospolite ruszenie znowu było nakazane,

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

obmyślono oraz sposoby na zebranie pieniędzy z którychby nowe zaciągi mogły być zebrane, na koniec usiłowano kozaków namówić do zachowania Traktatów Zborowskich.

Jan Hrabia *de Kraft* Poseł Karola II. Króla Angielskiego z Państwa wygnanego, stanów na sejmie zgromadzonych o pomoc dla Pana swego prosi. Ustanowiony z tym podatek na kupców Anglików i Szkotów w Polsce osiadłych mocą którego dziesiątą część majątności swojej na w sparcie tego Króla oddawać winni byli.

1651.

Gdy Chmielnicki posłanych Komissarzów na uspokojenie zaszyłych na nowo kłótni nie przyjął, do oręża jako ostatniego w tej mierze sposobu mieć się poczęto. Kozacy pierwsi wojować zaczynają, Kalinowski po odniesionych kilku nad nimi pomniejszych zwycięztwach, nieprzyjaciół przewyższającymi siłami przyciśniony do obozu Potockiego cofać się musi. Oblężenie lecz próżne Kamieńca przez kozaków. Tym czasem nowe zaciągi Szlachta przez pospolite ruszenie wezwana, i sam Król do obozu Hetmana W. przybył. Zatem wojsko Polskie na 100000 ludzi wynoszące przeciw Chmielnickiemu i Tatarom w trójnasób licniejszym ciągnęło. Po wielu pomniejszych utarczках, nastąpiła walna pod Beresteczkiem bitwa, na której Król huf średni, Hetman W. prawe skrzydło, Kalinowski lewe prowadził. Jeremiej Wiśniowiecki Wojewoda Ruski pierwszy bitwę zaczął, i prawe nieprzyjaciół skrzydło po uporczywej bitwie zniósł. Tatarowie ku przyległym góróm, Kozacy do Taboru cofnęli się. Tych na 200000 liczono, którzy przez czas niejaki bronili przystępu do Taboru, lecz na ostatek przelamani oboz cały z znacznym plonem i 18. działami, na łup Polakom zostawili, Król do Warszawy Szlachtę rozpuściwszy pojechał, przez co skutek zwycięstwa tego zniszczony. Pozostała część wojska pod władzą Hetmanów została. Radziwiłł Hetman W. Litewski dobywszy Kijowa, z wojskiem się koronnym łączy pod Białą-cerkwią. Pokój z kozakami zawarty mocą którego postanowiono aby wojsko kozackie z 20000 złożone Królewskim

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

roskazom podlegające, w Województwie Kijowskim zostawało, aby obrządki Greekie nienaruszenia zachowane, były z zupełną odszczepieniem wolnością, aby kozacy wyrzekłszy się przymierza z Tatarami, żadnej na potom z nimi przyjaźni nie mieli, ale raczej do wojska Królewskiego przyłączyli się gdyby wojna przeciw Tatarom podniesiona być miała.

Karol Samuel ostatni z domu Książąt Koreckich umiera.

Traktat Lubecki z Królową Szwedzką do skutku nie przyszedł dla pretensyi Polaków chcących, aby i Inflanty Polsce ustąpione były, i Król zamiast jaką za Szwedzką Koronę otrzymał. Gdyby Jan Kazimierz łatwiejszym w tej mierze pokazał się uniknąłby okropnej onej wojny która w krótcie potom wyniknęła.

1652.

Do tychże Traktatów i powtórnie przystąpiono za pośrednictwem Francyi, Holandyi, Rzeczypospolitej Weneckiej, i Kurfirsztu Brandeburskiego, lecz i za tą razą skutku nie miały dla zaszyłych protestacyi Ministrów Szwedzkich przeciw pieczęci przyłożonej do instrumentu moc zupełną plenipotentom Polskim dającego, na którym i herby i tytuły Króla Szwedzkiego wryte były.

Kozacy idąc za Turków namową trzymają się przymierza z Tatarami uczynionego, przeciw obowiązkom przy zawarciu z Polską Traktatów przyjętym.

Sejm naznaczony na obmyślenie sposobów uskromienia kozaków zerwany piérwszy raz od jednego tylko Posła (jak godni wiary autorowie twierdzą) Sicińskiego Posła Upitskiego. Ta nowość onych czasów tak obrzydliwą zdała się być starom, jak w pośledniejszych czasach chwalebna, jeśli tylko być chwala może w tym iż szlachcie ma moc tamowania obrad i zniszczenia ustaw najzbawicniejszych, któreby Rzeczpospolita uczynić mogła. Nie rozumieć jednak trzeba iż wszyscy jednego w tej mierze są zdania, owszem kochający Ojczyznę synowie nie bez żalu na złę tej prerogatywy używanie patrzą, która w niektórych oko-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

licznościach prawem jest narodu najgruntowniejszym jak ją nazywa Konfederacyja 1696. *Unicum & specialissimum jus Cardinale*. W innych zaś prawdziwą Państwa i stanu ruiną, pewna dla przywiotów umysłu i serca wielce znakomita osoba i wiele Ojczyźnie swojej przydająca ozdoby, wydała w tych czasach wyborną księgę o skutecznym utrzymaniu rad publicznych sposobie, z której ten wyniknął skutek iż przynajmniej ślepe do tej prerogatywy przywiązanie wielce w sercach umniejszone, i w używaniu nawet nieco jest określone. Tymoteusz Chmielnicki syn Hetmana kozaków, złączywszy się z Tatarami nagle na Hetmana polnego pod Batowem w Województwie Braclawskim obobuzającego uderzywszy, wojsko jego zniósł i samego Kalinowskiego zabił.

Sejm powtórny na którym o niebezpieczeństwie Królestwa pomyślono. Na tym sejmie Hieronim Radziejowski Podkanclerzy koronny przekonany z listów przejętych iż Kozaków w huntach utrzymał i onymże protekcyją u Królowej szwedzkiej jednal na Marszałkowskich sądach od czci odsądzony i na śmierć acz nieprzytomny skazany iest. Radziejowski za wezasu wyniósł się był z Królestwa, przeto bannizowany jest. Staral się on wprawdzie dawniej Króla przebłagać czego nie dokazawszy do Wiednia a ztamtąd do Szwecyi umknął, gdzie w ostatnie nieszczęścia wprawują Ojczyznę, mścić się krzywdy sobie wyrządzonej usiłował, Królową Krystynę i jej następcę do wojny przeciw Polakom pobudzając. Niektórzy rozumieją iż zaszyłych między Podkanclerzem i Królem kłótni przyczyną była tegoż Podkanclerza żona, lecz autorów domysły dowodów pozbawione w Historji miejsca znajdować nie powinny.

Królowa na się staranie wzięła wychowania potomstwa Radziejowskiego, co téż uczyniła trzymając je nakładem swoim w Francyi. Jeden z synów jego był ów sławny Kardynał Prymas Radziejowski, który na początkach panowania Augusta II. nie mniej kłótni wzniecił, jak Ojciec jego za panowania Jana Kazimierza.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Franciszek *Erdmann* Książę Saskie na Lawemburgu, brat ostatniego tój linii Książęcia, Indygenat w Polsce otrzymał, do tejsze prerogatywy byli przypuszczeni Hrabio-
wie *de Schaffgotsch*.

Taksa hyberty do 20. złotych od włók podniesiona. Duchowieństwo z swojój strony do epatrzenia publicznych potrzeb przyłożyło się dobrowolnym złożeniem sumy 120000 złotych pod imieniem *subsidii charitativi*.

Chmielnicki wymówki szukając z przyczyny zniesio-
nego przez syna swego wojska Polskiego stanom Rzeczy-
pospolitėj po sejmie doniół, iż się to z winy Kalinowskiego
stało, który spokojnie się nie zachowując i zasadzki syno-
wi jego uczyniwszy, pochób dał do tój kłeski. Te przy-
jazne oświadczenia wnet ustaly gdy Chmielnicki obległ Ka-
mieniec, którego jednak dohyc nie mógł, częścią iż się
oblężeni mocno bronili, częścią iż w wojsku kozaków
wszczęło się morowe powietrze. Król Chmielnickiego jeszcze
przestrzega aby się w pokoju zachował, przyjaźń z Tata-
rami rozerwał i młodszego syna jako wierności swojój za-
kładnika Królowi oddał. Chmielnicki żadnej z tych rzeczy
nie wykonał.

1653.

Król z wojskiem pod Żwaniec ciągnie między Kamien-
cem i Dnieprem. Tatarowie po kilku utarezkach mniejszych
obietują się spokojnie zachować byleby ich zwykła donaty-
wa wiernie dochodziła, i kozaków przy paktach Zborow-
skich zachowano; Oleśnicki Kasztelanice Wiślicki i Lan-
koroński Wojewodzie Ruski Tatarom jako zakładnicy wier-
nego dochowania pokoju dani. Kozacy acz przyrzeczone so-
bie mieli zachowanie pokoju Zborowskiego, gdyby do po-
słuszeństwa powrócili, jednak ufając w protekcyją Cara
wojnę nad pokój przekładają. Jędrzej Trzebiecki Podkancel-
rzy Kor. próżno na sejmie Ratysbońskim Panów Rzeszy
Niemieckiej namawia do dania posiłków Polakom przeciw
Tatarom i kozakom.

PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1654.

Dwa Moskiewskie wojska wkraczają do Państw Polskich, jedno do Litwy drugie na Ukrainę. Chmielnicki z tym się drugim wojskiem złączywszy Ukrainę hołdownym od Moskwy prawem otrzymał, i w godności Hetmańskiej był potwierdzony. Od czasu poddania tego w Perejasławie do skutku przywiezionego kozacy zawsze pod protekcją Rosyji zostawali, i w wojsku Rosyjskim służyli, między pocztami nie regularnemi.

Wojsko Moskiewskie które do Litwy wtargnęło, miasta Drohobuz, Nowel, Mchilow, Polock i inne niektóre w czasie dosyć krótkim opanowało. Radziwiłł Hetman W. Lit. nieprzyjaciela pod Skłowem hamować usiłuje i ocnuż nie czekając na Gąsiewskiego Hetmana polnego, pole wy daje aby sam całą z zwycięstwa sławę osiągnął. Lecz wiele swoich utraciwszy pierzehać musi, a Car Moskiewski z większą wojska swego częścią obległszy Smoleńsk, to miasto do poddania się przymusza. Padło na Obuchowicza Wojewodę Smoleńskiego podejrzenie iż powierzony sobie Smoleńska Kommandy z osad 6000 ludzi wiernie nie dochował, jakoż i prędkie podbicie miasta tego które za jedną z najgłówniejszych twierdzy wicku onego pocyłane było, i słowa Cara przy odejściu Obuchowicza z miasta nie płoonym tego zdają się być dowodem.

Moskwa Witebsk odbiera lecz od Skłowa odstępuje niezgo nie dokazawszy. Na Ukrainie Hetmani Koronni Buszę, Braclaw i inne niektóre miasta kozakom wydarli. 18000 Tatarów do Polaków przyłączyło się przeciw kozakom którym przedtem obronę dawali.

Jakob Ketler Książę Kurlandzki obojętność zachować stanowi.

1655.

Walka pod Humaniem między Moskalami do których się przyłączyli kozacy, i wojskiem Królewskim które zwycięstwo odniosło, lecz gdy z niego korzystać nie starano się, Chmielnicki w dobrym porządku uszedł, i w nocy umknął kilka tylko armat i chorągwi zostawiwszy. Radzi-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

wił obległ Mohilow lecz daremnie. Polskie wojsko po do-
 byciu kilku miast i porażeniu niektórych kozackich hufców
 idzie nagle zimowe. Tedy lecz całe późno 60000 Tatarów na
 odsiecz Polakom przybyło.

Sejm podczas którego zapozwany Obuchowicz Woje-
 woda Smoleński o poddanie tej Fortecy, prawnymi wybie-
 gami kary uszedł.

Nowa z Szwedami wojna. Przy złożeniu berła od
 Krystyny Królowej i ustąpieniu Tronu Karolowi Gustawowi
 Falegrasfowi Rhenu Książęciu Bipontu wnukowi po matce
 Króla IX. Henryk *Canasil* Posel Jana Kazimierza usiłował
 Pana swego utrzymywać prawa do tej Korony, przez so-
 lenną przeciw temu ustąpieniu protestacją.

Ta protestacja, stan oplakany Polskiej zewsząd od
 nieprzyjaciół uciśnionej, Radziejowskiego namowy, żądza
 nakoniec popisała się na początku panowania swego, i o-
 cucenia narodu pod panowaniem Krystyny uspiońco, Ka-
 rolowi Gustawowi pobudką były do podniesienia wojny
 przeciw Polakom

Kazimierz Jędrzeja Morsztyna do Szwecyi posłał dla
 odwrócenia jeśliby można tej burzy, lecz Morsztyn i au-
 dyjencyi nawet nie otrzymał dla tego iż pieczęć do listów
 jego kredencjalnych przyłożona, herb Szwedzki zawierała.
 Dwaj inni Posłowie z zupełniejszą mocą posłani wtedy do
 Stokholmu przybyli, gdy wojsko Szwedzkie już do Polskiej
 wchodziło, a Karol w drogę się gotował.

Feldmarszałek Szwedzki Wittemberg do Wielkiéjpol-
 skiej wchodzi z 17000 wojska, Szlachta Poznańska i Ka-
 liska w liczbie 15000 pod Uściem zgromadzona Szwedom
 się za namową Radziejowskiego poddaje warując jednak
 sobie zachowanie swobód, wolności i majątności. Król
 Szwedzki z drugiejj strony z wojskiem ciągnący z Witem-
 bergiem pod Kołem łączy się. Kazimierz Krzysztofa Przy-
 jemskiego do Karola Gustawa posyła z namową aby tam
 Posłów pełnomocnych Polskich o pokój traktować mających
 czekał, Szwed na to odpowiedział iż w Warszawie do
 obmyślenia pokoju przystąpi. Wkrótce potem poddała się

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Szwedom Warszawa, Kazimierz do Opoczna z wojskiem udał się, gdzie się Witemberg był okopał, Karol Feldmarszałkowi swemu na pomoc przybiega, oba wejska pod Czarnkową w szyku do bitwy stawają, deszcz nawalny na przeszkodzie jest obudwom stronom. Zaczym Kazimierz tłumoki na łup nieprzyjacielowi zostawiwszy latem przyległym do Krakowa ztamtąd do Głogowka na Śląsk uszedł. W Litwie rozterki między Radziwillem i Gąsiewskim nie mało w tych okolicznościach uszczerbku przynosiły. Pierwszy z nich wiele się do tego przyłożył aby kraje od Moskwy nie zawojowane Szwedom się poddały.

Karol przez ugodę Kraków odbiera którego przez trzy tygodnie Czarniecki Kasztellan Kijowski bronił. Wojsko kwarciane pod komendą Lanckorońskiego Hetmana Polnego koronego zbite, poddając się Szwedom przykład całemu Polskiemu wojsku daje, które z Wodzami swemi przysięgę wierności Karolowi wykonywa Karol protekcją swoją stanom obiecujący sejm w Warszawie naznacza na który nicht się nie stawil, lubo liczne ze Szwedami trzymały Województwa. Książęciu Kurlandzkieniu obojętność zachować pozwolou.

Szwedom się niemniej szczęśliwie w Prusach powodziło, które, Gdańsk jeden wyjąwszy, opanowali, mimo przymierze z Kurfirsztmem Brandeburskim zawarte. Moskale całą Litwę pustoszą, Wilno, Mińsk i inne miasta niektóre sobie podbiwszy. Kozacy do Moskalów przyłączeni Ruś wojują i po zniesieniu szczupłego Polaków wojska Lwów oblegli, od którego za sprawą Grodzickiego mężnie się w nim broniącego odstąpić musieli. Zatem kraj cały aż do Wisły pustoszą, i Lublin spaliwszy nazad powracają. Chmielnicki w tej drodze napadł na Tatarów, od których inaczej uwolnić się nie mógł jak tylko wyrzekając się przymierza z Moskalami i uznając za Króla Jana Kazimierza, nad to przyobiecwał podług woli i rozkazów tegoż Króla, łączyć się z Tatarami przeciw Szwedom. Wszakże z przymuszenia to tylko czynił Chmielnicki, i długo się chwiał między Królem Janem Kazimierzem któremu posłuszeństwo przyobiegał, i Królem Szwedzkim któremu się poddać zamyslał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Odpor Szwedom dany pod Częstochową której dobyć nie mogli, wzbudził w Polakach odwagę wielą nieszczeniwościami przytłumioną. Ztąd początek wzięła konfederacyja Tyszowiecka na której kilka Województw i część wojska złączyła się na obronę Króla i wolności przeciw Szwedom.

1656.

Król z Ślązka do Polskiej powróciwszy w Lwowie uniwersał wydał dla zachęcenia Polaków do zastawienia się cudzoziemcom Ojczyznę gnębiącym. Przy téjże okazji Królestwo swoje pod protekcyją N. Pany oddaje.

Toż samo niegdyś w Francyi uczynił Ludwik XI. Król Francuzki z polityki, a Ludwik XIII. w roku 1638 z nabożeństwa.

Kurfirszt Brandeburski zawarł tegoż czasu przymierze z Królem Szwedzkim w Królewcu, mocą którego uznawał się hołdownikiem Króla Szwedzkiego i od niego jako lenność odbierał Warmia Prusami Biskupiami w instrumencie przymierza nazwaną, jeden tylko powiat Frawenburski wyjąwszy który przy Karolu X. zostać miał. Malborg od Szwedów wzięty. Karol widząc iż wojna którą miał za zakończoną bardziej się wzmagała, z przyczyny iż się cała Szlachta z wojskiem Polskim do Kazimierza przywiązała, z Prus do Małej-Polskiej ciągnie i Czarneckiego wojsko zniósłszy za nim do Zamościa upędza się. Rozumując iż się Zamość dobrowolnie podda, do Jarosławia na Ruś mając wojsku dać odpoczynek zmierza. Czarnecki w wojsku Szwedzkim długim ciągnieniem zmordowanym z zasadzek często wypadając wielką szkodę czyni. Szwedzi nie bez straty i trudności na to miejsce przychodzą gdzie San rzeka do Wisły wpada i tam się zastanawiają z przyczyny iż brzegi przeciwne wojskiem Polskim i Litewskim osadzono były.

Gdy Karol przeprawić się przez San zamyśla, Szwedzi na okopy Litewskiego wojska pod komendą Pawła Sapiehy Wojewody Wileńskiego zostającego uderzyli. Litewskie wojsko na 8000 wynoszące w rozsypkę poszło, obóz i w nim wiele plonu Szwedom zostawiwszy, przez co wolną do Warszawy drogę Szwedzi otrzymali.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Fryderyk Margrabia Badeński na głowę od Czarneckiego porażony, Czarneckiego też wojsko zbite od Adolfa Jana brata Króla Szwedzkiego, Karol próżno się o Gdańsk pokusiwszy nowym się przymierzem łączy z Kurfirszttem Brandeburskim, mocą tego przymierza Król i Kurfirsztz wzajemną sobie obronę dawać powinni byli, Król zaś Kurfirsztzowi obiecywał Wojewodztwa Poznańskie, Kaliskie, Łęczyckie, Sieradzkie, i ziemię Wieluńską bez żadnego obowiązku holdowniczego lecz udzielnym prawem oddać.

Jan Kazimierz z 60000 wojska Warszawę oblegił. -- Osada Szwedzka szczupła w niej była, lecz plon niezmierny z całej Polskiej zgromadzony znajdował się, który wodą do Szwecyi miał być odesłany. Feldmarszałek Witemberg i Ministrowie Gabinetowi Szwedzcy także się znajdowali w Warszawie, która się poddać musiała, pod tym obowiązkiem aby Szwedzi wszelką zdobycz zostawiwszy do Turunia wyciągnęli. Szlachta prawie gwałtem Króla przywiodła do zatrzymania Witemberga i innych dziesięciu przedniejszych Panów Szwedzkich, z przyczyny iż Szwedzi pierwsi kapitulacją albo obowiązki pod któremi poddał się im Kraków przelamali. Król tych jeńców od zapaleczywości ich Polaków ochraniając, do Zamościa odesłał. Karol obleżonym na odsiecz przybyć nie mógł lecz po odebraniu Warszawy z Wojskiem swoim do którego Pruskie wojsko przyłączone było, nadszedł. Polskie wojsko znacznie umniejszone było z przyczyny iż wiele Szlachty do domów swoich powróciło. Kazimierz z pozostałym wojskiem przeparuje się przez Wisłę i nie daleko Pragi z Szwedami potyka się Batalia znaczną obudwóch stron klęską przez trzy dni trwała, z wygraną Szwedów którzy innej z zwycięstwa korzyści nie odnieśli, prócz odyskania Warszawy. Piotrkow wojsku Polskiemu poddaje się.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Kurfięrszt Brandeburski do Prus powraca. Kazimierz wojsko pod Lublinem zgromadza. Karol do Prus Polskich zmierza. Gąsiewski Tatarami wzmocniony wpada do Prus Brandeburskich, a Szwedów z Brandeburczykami pod komendą Hrabi *de Waldek* złączonych zniósłszy, Książęcia Radziwiłła i wielu Szwedzkich Generałów w niewolę zabiera. Które to dzieła wojenne zakończył przymierzem bez dołożenia się Króla i Senatu na trzy miesiące zawartym z Kurfięrsztem któremu przez to dał czas do zebrania nowego wojska. Moskale do Instant wchodzą i próżno się o Rygę kuszą.

Kazimierz Zmudzka ziemię odbiera. Nowe przymierze między Królem Szwedzkim i Kurfięrsztem Brandeburskim w Lubawie zawarte przez które Prusy i Warmia bez hołdu Kurfięrsztowi dostać się miały, wyjąwszy jednak powiat Frauenburski. Za ustaniem zaś potomstwa męskiej płci z Familii Kurfięrszta Warmia wrócić się Szwedom miała. Zaś Prusy hołdownym prawem otrzymać mieli Margrabio- wie Brandebursey w Frankonii osiedli, do tych Traktatów przydane były niektóre tajemne artykuły tyczące się wojny z Polakami.

Tym czasem Kazimierz wszelkiego starania dokładał na zakończenie wojny z Moskalami i poduszczenie onych przeciw Szwedom, do czego pośrednictwa Cesarza użył, którego Posłowie przymierze nawet otrzymali byli, przymierze to na zieżdzie w Wilnie do dalszego czasu potwierdzone było i stanęła ugoda na podniesienie wojny przeciw Królowi Szwedzkemu i Kurfięrsztowi. Stany Holenderskiej Rzeczypospolitej pewną żołnierzy kwotę do Gdańska na zmocnienie tamiecznego garnizonu posyłają, i wodną armatę swoją na Bałtyckie morze dla ubezpieczenia portu Gdańskiego. Poseł Francuzki i Hollenderski pośrednictwo Pryncypałów swoich na przywrócenie pokoju ostarują, lecz daremnie ponieważ Szwedzi znacznej się summy w nadgrode nakładów wojennych domagali, a Polacy nic cale dać nie chcieli.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1657.

Jerzy Rakoczy Książę Siedmiogrodzki objętym wielkimi Króla Szwedzkiego zwabiony wchodzi do Polskiej z wojskiem 50000 ludzi wynoszącym. Szwedzi udawali przed nim iż nie łatwiejszego być nie może jak Małą - Polskę, Ruś czerwoną, Mazowsze, i część Litwy za wojowawszy nowe założyć Królestwo. Polacy Rakoczego odwieść od tego wszelkimi sposobami usiłowali, nawet czyniąc mu nadzieję przyszłego Tronu Polskiego osiągnięcia. Rakoczy bez żadnego na proźby i obietnice względu kraj Polski pustoszy, kontrybucyje wybiera, a udając iż na obronę Polskiej i przywrócenie jej do dawnego stanu przyszedł, Lubomirskiego przez 5 miesięcy Kraków w oblężeniu trzymającego do ustąpienia przymusza, sam do Krakowa wieżdża, Brześcia w Litwie dobywa, i do Karola do Warszawy jedzie. Karol którego przytomności Szwecyja potrzebowała, dla wszczętej tam przez Duńczyków wojny, Polskie interesa Rakoczemu, Pruskie Adolfowi Janowi bratu swemu zleciwszy do Państw swoich wyjeżdża. Polacy tym czasem wzajemnie do Siedmiogrodzkiej ziemi wtargnęli, Rakoczy o odwrócenie myśli począł, w tym go Wołochy i kozacy opuścili, a sam nie opatrzywszy sobie bezpieczną do powrotu drogę, pokój sobie zeżywy, z W. Hetmanem Potockim uczynić musiał. Którym za gotowe pieniądze otrzymał pozwolenie powrócenia do siebie, obowiązał się do ofiarowania Hanowi Tatarskiemu znacznej donatywy, i przeproszenia Króla i Rzeczypospolitej za swoje do Polskiej wtargnięcie. Tylko co od Polaków uwolniwszy się Rakoczy, na Tatarów wpadł, którzy nań uderzyli pod pozorem iż tę wojnę bez zezwolenia Cesarza Tureckiego podniósł.

Jeszcze nie wyszedł był z Polskiej Rakoczy kiedy posiłki od Cesarza posłane pod władzą Hrabi Hatzfelda do Polskiej weszły. — Posiłki te przyobiecane były przez Traktat zawarty z Ferdynandem III. a od Leopolda syna jego ztwierdzony, którym po śmierci Jana Kazimierza obiecano Króla obrać z domu Austryjackiego. Hatzfeld Krakowa dobył, Paweł Wirtz Pułkownik Szwedzki Kra-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

kowa Gubernator otrzymał wolność powrócenia z Szwedami do Pomorza. Wzięcie Krakowa pochóp dało do niejakiego między Niemcami i Polakami poróżnienia. Poznań w którym osada Brandeburska była, za staraniem Kurfirsztza Brandeburskiego Polaków pojednać sobie chcącego, poddaje się.

Przymierze ku wzajemnej obronie zawarte w Kopenhadze między Polską i Danią przeciw Szwedom, trwać do skończenia wojny mające na tym Traktacie zasadzał się potym Król August II. gdy wojnę przeciw Szwedom z Danią walczącym podniósł.

Pokój stawny Wolawski z niejaką Polskiej szkodą, lecz w tych okolicznościach koniecznie potrzebny z Kurfirsztzem Brandeburskim zawarty za pośrednictwem Barona de L'Isola Posła Cesarskiego, tym Traktatem uwolniony został Kurfirszt od holdu na zawsze tak jednak aby wiecznie Polsce był zprzymierzonym, takowym zaś prawem on i Potomkowie jego płci męskiej na zawsze wschodnie Prusy trzymać udzielnie mieli, po ustaniu zaś potomków płci męskiej w jego Familii, tenże kraj dostać się miał lennością Margrabiom Brandeburskim na *Kulmbachu* i *Ansypachu*. — Kurfirszt też obowiązał się z następcami swemi do przystawienia podczas wojny Polakom 1500 piechoty a 300 jazdy. Tegoż czasu ściślejsze przeciw Szwedom na 10 lat zawarto przymierze, mocą którego Kurfirszt 6000 wojska a Kazimierz posiłki bez wyrażenia liczby pewnej przybiecali.

Traktat powtórny w Bydgoszczy, którym Król w nagrodę nakładów wojennych ustępuje Kurfirsztowi i potomkom jego płci męskiej powiatów Lemburskiego i Bütowskiego lennem prawem, i pod temiż warunkami, jak trzymane były od Książąt Pomorskich. Przytym Elbląg Miasto z powiatem puścić mu obiecuje skoro od nieprzyjaciół odebrane będzie, aż do zupełnego wypłacenia summy 400000 talarów Niemieckich.

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Król zastawą Starostwo Drahimskie puszcza temuż Kurfirsztowi w summie 120000 talarów.

Kurfirszt do Berlina wyjeżdżając, rządy Pruskiej ziemi Książęciu Bogusławowi Radziwiłłowi powierza.

Bogdan Chmielnicki i Feldmarszałek Witemberg w Zamościu umiera.

1658.

Królowa Kazimiera do przyjęcia pośrednictwa Francyi namawia. Tak ona Francuzkiej Koronie sprzyjała iż kiedy Ministrowie jej, Elektora odwiedzić od przymierza z Austryją nie potrafili, sama do Berlina tym umysłem wyjechała. Lecz żadną miarą dokazać tego nie mogła. Nadzieja nawet wywyższenia syna Kurfirszta na Tron Polski nieskuteczna była. Odpowiedział jej Kurfirszt (jak twierdzi Rudawski) iż Królestwo w którym Król uszczęśliwić drugich może a sobie dobrze uczynić nie potrafi, nie zdaje mu się być godne żądy.

Przymierze między Cesarzem Leopoldem i Kurfirsztem Brandeburskim ku wzajemnej obronie i pomocy na wojowanie wspólnych nieprzyjaciół zawarte dla wsparcia Polskiej przeciw Szwedom na fundamencie dawniejszych Traktatów.

Sejm w Warszawie na którym przymierza z Królem Węgierskim, Duńskim i Kurfirsztem Brandeburskim są potwierdzone, na tymże sejmie nowe podatki obmyślono na dalsze wojny prowadzenie, gdyby pokój nie mógł być otrzymany.

Socinianie i Arrianie na fundamencie dawnego statutu Władysława Jagiełły przeciw kacerzom uczynionego skazani na utratę majątności, czci i życia gdyby w przeciągu lat trzech albo błędów się swoich nie wyrzekli, albo z Królestwa nie ustąpili.

Ustanowienie akcyzy w Koronie i w Litwie.

Konstytucyja nakazująca aby Fortece w należytem stanie utrzymywano i przyzwoitą osadą opatrzone. Za Fortece w tedy poczytano miasta Kraków, Warszawę, Poznań, Lwów, Kamieniec i Lubowlę.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Indygenat Tytusowi Boratyniemu dany. Toruń po sześciu miesiącach oblężenia od Cesarskiego i Polskiego wojska wzięty. *Douglas* General Szwedzki, nagle do Nitawy wpadłszy, Książęcia Kurlandzkiego z Familją jego całą w niewolę do Rygi, a z tamąd do Iwanogrodu zabiera. — Książę ten zbyt ufał przyjętej obojętności i Traktatom świeżo z Szwedami zawartym któremi się do przystawienia Im żywności i pieniędzy ohowiżywał.

1659.

Król za przykładem idąc innych monarchów Europy uniża się przed mniemanemi Rzeczypospolitęj Angielskiej Protektorami. Przez Hieronima Pinocego u Rycharda Kromwela wymawia się z danych pieniężnych posiłków Karolowi II. Tym czasem następuje rewolucya, Karol II. Tron Angielski osiada, *Pinoci* z Anglii niezego nie dokazawszy powraca.

Szwedzi z całej Kurlandyi Bowsk jeden wyjąwszy wypędzeni.

Po śmierci Chmielnickiego kozacy na dwie partyje byli podzieleni, z których jedna z Moskalami, druga z Wychowskim trzymała. Wychowski zprzykrzywszy sobie rządów Moskiewskich srogość, zgromadza kozaków, a złączywszy się z Budziackimi Tatarami wojsko Moskiewskie znosi, samego Wadza, Wdowiczeńko nazwanego, trupem położywszy. Wychowski pod posłuszeństwo Króla z kozakami Ukraińskimi z téj strony Dniepru mieszkającymi powraca. Traktat Hadziacki, którym prócz innych pożytecznych sobie warunków, kozacy otrzymują nadzieję naznaczenia Metropolicie Kijowskiemu i 5 innym Greekiej religii Biskupom miejsca w Senacie.

Traktat ten jednak nie tak kozakom jak samemu Wychowskiemu był pożyteczny, który prócz Województwa Kijowskiego, dwa Starostwa dziedzicznym a wiele dóbr innych dożywotnym prawem otrzymał.

Szwedzi utrzymać się i zmoćnić w Prusiech lecz bez skutku usiłują. *Adolf Jan* z Prus do Pomorza wyjeżdża.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Sejm na którym ustanowiono aby płaca porządniej wojskowych dochodziła. Fryszt Socinianom naznaczony do lat dwóch skrócony.

Lubomirski Marszałek W. i Hetman Polny Koronny całe Prusy Szwedom odbiera, Malborg, Elbląg i Sztum wyjąwszy.

Car rozgniewany o bunt Kozacki i o nie zachowanie muiemaněj obietnicy przyrzeczenia mu następstwa na Tron po śmierci Jana Kazimierza, znowu wojnę podnosi, trzy wojska do Litwy i na Ukrainie wysławszy. W Litwie kilka miast odebrali Moskalce i Gąsiewskiego Hetmana wojsko znieśli. Przeciwnym sposobem na Ukrainie Wychowski złączywszy się z Polakami i z Tatarami, kozaków Ządnieprskich na głowę poraża. Trubecki ich Hetman w kilka dni po bitwie z odniesionych ran umarł.

1660.

Pokój Oliwski za pośrednictwem Francyi którego Cesarz jeden przyjąć niechciał, obierając raczej swoje z Szwedami interessa przy pośrednictwie Króla Polskiego zakończyć. Przez te Traktaty Jan Kazimierz wyrzekł się pretensyi wszelkich swoich do Szwecyi i przyłączonych do niej krain, zachowując tylko tytuł i herb Króla Szwedzkiego, z tym jednak dokładem aby ani tytułu ani herbu tego nie używał z Szwecyją lub téż z jej poddanemi traktując, i żeby oboje to zupełnie po jego śmierci ustało.

Polska całych Infant Szwedom ustąpiła szczupłą one cząstkę wyjąwszy która teraz ma tytuł Województwa Infantskiego, odstąpiła oraz wszelkich do Esthonyi i Wyspy Owelli pretensyi. Szwedzi uwolnili Książęcia Kurlandzkiego, Elbląg, Malborg i Sztum w Prusiech oddali. Dawną z Cesarzem i Kurfirszttem Brandeburskim przyjaźń odnowili, a Traktaty z Kurfirszttem podczas wojny zawarte zkasowali. Elbląg obiecany był w prawdzie Kurfirsztowi, lecz po ustąpieniu Szwedów wojskiem Polakim był osadzony, z przyczyny iż Kurfirszt Traktatów nie zachował, i żadnych nie dodał posiłków przeciw Szwedom i Moskalom.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Polacy od jednej wojny uwolnieni z całą potęgą na drugą przeciw Moskalom idą. Kozacy z nimi trzymający Moskalów pod władzą Chowańskiego w Litwie zostających porażeni, onych do odstąpienia od oblężenia Lachowie przymuszają. Na Ukrainie acz kozacy Moskiewscy coraz więcej sił nabierali jednak od Polaków zniesieni byli.

1661.

Jan Kazimierz potomstwa nie mając i ostatnim z domu swego będąc na żądanie Królowej małżonki swojej postanowił siostrzeniec swoje wydawszy za Księżęcia *d'Enghien* syna Księżęcia Kondousza, dla dzieł wojennych wielkim nazwanego, postarać się aby tenże Książę mianowany był następcą jego na Tron jeszcze za życia swego. Sam Król interes ten senatorem zalecił, a Wydzga Biskup Warmiński Posłom. Lecz projekt ten od wszystkich jednostajnie był odrzucony, i z jego przyczyny żwawie Lader Króla strofowano. Fredro Kasztellan Lwowski w senacie, a Franciszek Powalski w izbie Poselskiej najgorliwsiemi być się pokazali. Księżęciu Radziwiłłowi iż Dyssydentem był, głos w izbie Poselskiej tamowano, który jednak za staraniem Króla i wielu Panów był mu potym pozwolony. Użył zaś pozwolonego sobie głosu na zatamowanie obrad publicznych, pomyślnie żądzaom jego zadosyć nie uczyniono.

Ustawy względem pogłównego żydowskiego które do 105000 złotych polskich podniesione było; także względem komor i akcyzy od wprowadzonych towarów.

W Litwie podatek na tabakę włożony. Wojsko z posłuszeństwa wylamuje się z przyczyny zatrzymanego żołdu. Zatem nowe obmyślają podatki dla zadosyć czynienia żądzaom wojska. Wojsko odwołki nie cierpiące związek czyni, na którego rozerwanie Król wyprawę przeciw Moskwie ogłasza i sam wojsko prowadzi, które nie tak o wojowaniu jako raczej o odebraniu winnej zapłaty jest troskliwie.

Socinianie z Polskiej wychodzą. Alexander VII. Papeż Królowi Janowi Kazimierzowi tytuł prawowiernego *Regis Orthodoxi* nadaje.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1662.

Król i sposób i wolność Elekeyi potwierdza i wszystkie uczynione kroki względem następcy na Tron kassuje.— Hieronim Radziejowski od wyroku na się przedtym uczynionego na sejmie uwolniony do Polskiej powraca, i w wielkiej u Króla łasce zostaje.

Stany wielkie podejmują starania na obmyślenie zapłaty wojsku, tym końcem ustanowione pogłównie nadzwyczajne pod tytułem *subsidiū charitativi*. Związkwowi Posłów do stanów wysyłają upominając się zapłaty, i ukarania tych którzy projekt uknówali obierania następcy na Tron za żywota Króla. Roztrząsają pretensyje wojskowe, z kąd wynika iż prócz Litewskich pretensyi zaległa wojsku Koronnemu płaca więcej niż 26 millionów złotych polskich wynosi.

1668.

Staneła z wojskiem Polskim ugoda przez którą 8 millionów onemu wypłacić obiecano. W Litwie nie tak prędko do zgody przyszło z przyczyny zamieszek wynikających z śmierci Gąsiewskiego Hetmana, i Żyromskiego Marszałka związkowych. Gdy bowiem obudwóch miano w podejrzeniu iż między wojskowemi kłótnie i niezgody wznicieli aby tym łatwiej związek był rozerwany, wojskowi niektórzy wściekłością dzieci Żyromskiego rozsiekali a Gąsiewskiego rozstrzelali. Chcąc ułatwić sposoby na obmyślenie zapłaty wojsku wynalazek ten podano aby moneta podlejszój niż przedtym ligi i mniejszój wagi bita była. Rzeczpospolita arendą mennicę Boratyniemu puściła i Tynfowi od którego dotąd trwająca moneta imię wzięła. Tynfa srebrną a Boratyni miedzianą monetę sporządzili, na obudwóch téż padło podejrzenie iż téj okazji wzbogacenia się nie opuścili, a Polskę zlempi pieniądzami piérwsi zarazili.

Król wojsko na Ukrainę prowadzi dla uskromienia kozaków którzy się znowu Moskwie poddali, lecz oni po twierdzach tułając się bitwy unikali.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Henryk Juliusz Książę *d'Enghien* zaślubił sobie Księżniczkę Annę córkę Falegraffa siostrzenicę Królewską. Królowa odtąd wszystkich sposobów użyła na to aby się korona Polska temuż Książęciu, lub Ojcu jego Książęciu Konduszowi dostała. Jan Kazimierz Księstwa Opolskie i Racyborskie Królowej ustąpił, ta zaś one przedała Cesarzowi, i wzięte za nie pieniądze na posąg Księżniczce Falegraffa córce oddała.

1664.

Polacy wiele miast Moskwie w samym kraju Moskiewskim odbierają. Moskale pod Brańskiem w Księstwie Siewierskim porażeni. Czyrkassy ich Wódz z wojskiem pierzchać musi, następuje przymierze na trzy miesiące podczas którego o pokój nie skutecznie traktowano.

Na Ukrainie część kozaków do nowych się zamieszek miała z namowy jak mniemano Wychowskiego Wojewody Kijowskiego, który mimo godność swoje senatorską za wyrokiem sądu wojskowego w Korsuniu rozstrzelany.

Kozacy od Polaków przepłoszeni, jednak bez znacznego pożytku. Jerzy Lubomirski (którego Ojciec od Ferdynanda III. roku 1647 uczyniony Książęciem Ś. Państwa Rzymskiego) Marszałek W. i Hetman Polny Koronny zaciągnął na się nienawiść dworu dla nieustannych protestacyi przeciw obraniu następcy na Tron za życia Króla, i dla pociągania usilnego innych senatorów do zdania swego. Dwór za Herszta go przeciwników swoich mając, a oraz sądząc iż z nim oraz cała partyja jego upadnie, kazał go na sejm zapożywać obwinionego o to iż wojnę domową w Ojczyźnie wzniecić zamysłał, skazany zatem był na utratę majątności, urzędów i życia. Hieronim Dunin od którego był oskarżony, z szczęściem świadkami zaprzysiągł punkta jemu zadane, między którymi i ten był iż stan Rzeczypospolitej Polskiej przemienić chciał na wzór tego co Kromwell do Anglii wprowadził, a oraz siebie tej nowój Rzeczypospolitej Protektorem uczyniwszy, godność tę dziedzictwem potomstwu swemu zostawić.

Lubomirski do Wrocławia wyjechał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1665.

Król łaskę Marszałkowską Janowi Sobieskiemu a buławę polną Czarnieckiemu Wojewodzie Kijowskiemu oddał. Zabójców Hetmana Gąsiewskiego skarano

Na sejmie extraordinarynym Postowie do obrad przystąpić niechęcią ażby Lubomirski od kary uwolniony został, o co Krakowscy Postowie tak usilnie u Króla nalegają, iż on przyrzec im musiał iż o tym skutecznie pomyśli. Lecz gdy od dnia do dnia odwlekał, przyjaciele Lubomirskiego niecierpliwością zdzięci sejm zerwali przez Łosia Pośta Dobrzyńskiego. Ztąd skargi i utyskiwania wzajemne. Lubomirskiego partyi zadawano iż interes partykularnej osoby nad pożytek całej Ojczyzny przekłada. Ona wzajemnie narzekala na ucieszenie Szlachty i Rzeczypospolitej przez Senatorów, i na to iż Lubomirski nie winnym będąc jako ostatni winowajca był osądzony.

Król z Ukrainy i z Litwy wojsko przeciw Lubomirskiemu posyła, który z 8000 wojska do Polski był powrócił. Polubiński Litwę prowadzący zbity od Otrzyckiego Marszałka konfederacyi i zehwytany sam z kilką oficerami, których jako też i żołnierzy na tysiąc, Lubomirski wolno bez okupu kazał puścić. Lubomirski do W. Polski z wojskiem swoim ciągnie, Król z wojskiem go ściga, część większa Szlachty do Lubomirskiego przystaje.

Jędrzej Trzebiecki Biskup Krakowski i Tomasz Leżeński Biskup Chełmski, gdy wojska w szyku do hoju pod Paleczynem stanęły, pokój pod pewnemi warunkami przywracają, między któremi były te aby Lubomirski przywrócony był do godności, amnestyja zkonfederowanym dana, i nadgroda tym którzy dla przechodów żołnierskich szkodę ponieśli. Lubomirski do zakończenia sejmu za granicą miał zostać a wojskowi związku nie targając rozłożeni na wyznaczone leże zimowe. Lubomirski Królowi się upokorzywszy do Wrocławia powrócił.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1666.

Sejm którego chciwie żądano iż się na nim wszelkie wewnętrzne zamieszania zakończyć miały. Zaciętość Króla w nienawiści przeciw Lubomirskiemu, oddanie Buławy Polnej Janowi Sobieskiemu po śmierci Czarneckiego, ostyglność Marszałka Izby Poselskiej w utrzymaniu interessu Lubomirskiego, i ten sejm skutku pozbawiły, który zatym był zerwany. Wojna domowa na nowo zaczyna się, Lubomirski znakomite pod Montwami nad Notecią zwycięstwo odniósł, po którym w Ładenicach wnet pokój zawarty, pod temi przedniejszemi warunkami, aby Lubomirski i z nim trzymający Królowi się upokorzyli, aby Lubomirski zkonfედrowane wojsko rozpuściwszy do zakończenia tych Kłótni mieszkał na miejscu które mu od Króla naznaczone będzie, aby wojsku po rozwiązanym związku żołd za trzy miesiące był zapłacony, aby na ostatek ta amnestyja na przyszłym sejmie była potwierdzona.

Król z strony swojej publicznie na piśmie dał przyrzeczenie, iż za życia nikomu do osiągnięcia Tronu dopomagać nie będzie. Lubomirski i przedniejsi jego przyjaciele Królowi się submitują. Lubomirski nie sądząc się być bezpiecznym w Polsce do Wrocławia wyjeżdża, gdzie na początku następującego roku umarł.

Sejm na którym ostatnia ugoda potwierdzona być miała, zerwany jest przez Łukomskiego Posła Witebskiego. Część wielka kozaków poddaje się Turkom, którzy dla obronienia onych przeciw Polaków Tatarów nasyłają, ci się z kozakami złączywszy, znoszą wojsko szczupłe Polskie pod władzą regimentarza Machowskiego zostające i jegoż samego nicostroźnie narażającego się na nieprzyjaciela daleko niż mnicmał liczniejszego, w niewolą zabierają.

1667.

Traktat Andruszowski przymierze z Moskalami do 13. lat przeciągający, mocą którego, Siewierz, Czernichow i Ukraina za Dnieprem na zawsze, część zaś Wojewodztwa Kijowskiego z samymże Kijowem na dwa lata Moskwie się dostały. Moskwa zaś przywróciła Połock, Witebsk i całe

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Polskie Inflanty. Obie strony także się obowiązały do dania sobie posiłków przeciw Turkom i Tatarom i do ułożenia przez ten czasu przeciąg wieczystego pokoju.

Sejm na którym ugoda Łagonicka i wolność Elekeyi od Króla potwierdzona. Postrzeżono iż dwór nie całę opuścił staranie otrzymania Tronu dla Hsiążęcia *d'Enghien*, owszem był wtedy odgłos iż Morsztyn referendarz Koronny i Poseł w Francyi w instrukcyi swojej miał, aby rzeczonęgo Książęcia do Polskiej sprowadził, któryby sobie partyją w woj-ku obecnym będąc, łatwo zebrał. Szlachta te postęпки jawnie Królowi wymiałała tych nawet Senatorów wymieniając którzy na to zezwolili. Intrygę tę całą najbardziej śmierć Królowej pomieszała gdyż ona jej duszą była. Wiele ona dowcipu i innych przymiotów miała, których też użyć umiała. Rudawski powiada iż rządziła mężem swoim jak Murzynek Stoniem.

Hetman W. Sobieski po kilka razy Tatarów Podole, Ruś i Wołyń plondrujących poraża. Kozaków częśc wraca się do posłuszeństwa Królowi i Rzeczypospolitej. Tatarowie od tego czasu nigdy na pomoc wojsku Polskiemu nie byli przyzwani. Jednakże i tych czasów naszych posłańcy od nich przychodzą z oświadczeniem Królowi i Rzeczypospolitej przyzwolitej przyjaźni, i szczerpłeni podarunkami za które inne daleko znaczniéjsze odbierają. Ta szczerodroblwość Polaków ku nim z ludzkości bardziej niż z jakiej powinności pochodząca, wiele do tego pomaga aby się spokojnie w granicach swoich zachowali.

Hieronim Radziejowski do Cesarza Tureckiego Posłem naznaczony, aby go odwiódł od wojny. Mahomet IV. pokój przyobiecał hyleby tylko Król przeciw Moskwie wojnę podniósł i żadnę sobie władzy nad kozakami pod protekcyją Partii Otomańskiej zostającami nie przywłaszczal.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

1669.

Polacy względem tych podanych warunków naradzić się nie mogli, z przyczyny zerwanego Sejmu następującego i zaszłej potym Abdykacyi Królewskiej. Francyja wykreptami swojemi do celu sobie zamierzonego przyszła wmo wiwszy w Króla aby w zamianę Tronu Opactwo przyjął, aby tym sposobem wstęp do tegoż Tronu Księżęciu Konduszowi był otworzony. Usiłowano wprowadzić te zamysły przed Szlachtą zataić, głosząc wszędzie iż największą osiągnięcia berła nadzieję miał Księżę Nejburskie. Tak tedy Król na sobie przewieść nie mógł aby po śmierci nawet żony swojej jej zamysłów odstąpił. Zebrawszy zatem senat oznajmił mu iż dla słabości zdrowia z wielkiego do spraw publicznych przytożenia się poohodzącj, dla żądy spokojnego życia w wieku podeszłym przyzwolitj, dla rozmaitych przykrości poniesionych z przyczyny sprzeciwiających się jego zamysłom rozmaitych osób, dla niewdzięczności której mimo wszystkie ojcowskie starania swoje doznawał, na koniec dla zaciętości niektórych poddanych swoich, postanowił wyznąć się z Królewskiej dostojności. Gdy wszystkie Senatorów proźby i przekładania skutku pozbawione zostały, wyznaczono sejm na którymby Król berło złożył. Odprawiła się ta ceremonia z powszechną a do tego szczerą żalostí. Całe zgromadzenie wszystkie stany łzami swemi żal swój okazywały z utraty tego Króla na którego jednak słuszne narzekania przyczynia miały. Co dowodem jest znakomitym miłostí i przywiązania narodu Polskiego do swoich Królów nigdy nieustającego.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

Jan Kazimierz roku następującego po sejmie Elekcyi wyjechał, i dosyć miał potym czasu do narzekania na takowy postępek z którego pożądaný skutek nie wyniknął. Do Francyi przyjechawszy wielce sobie przychylnie narodu dąmy miał, dla tego iż w klejnoty dobrze był opatrzony, jak pisze Bussi de Rabutin w listach swoich. Rozumiano nawet iż drugą pojmie żonę albo Annę wdowę Edwarda Falcgraffa Rhenu siostrę piérszjej żony swojej jak tenże autor świadczy, albo Marszałkową *de L'Hopital* z praczki do tego szczęścia stopnia wyniesioną. (*Curiosites historiques Paris 1759*) Starał się potym tajemnie przez Kanclerza Olszowskiego o Biskupstwo Wrocławski (Zaluski Tom I. p. 280) A od Króla Francuzkiego otrzymał Opactwa Ś. Germana *in pratis*, i Ś. Marcina w Niweru, z kilką innemi beneficjami kościelnemi.

Królewiczem, Jezuitą, Kardynałem, Królem, Opatem bywszy dał dowód iż odmiany stanu w nim nie zawsze z pilnéj uwagi pochodziły. Wojowania umięjętność w nim dosyć wielka była, wielą językami mówił, ku powierchownemu nabożeństwu zbyt sklonnym był. Surowym się Radziejowskiemu i Lubomirskiemu, posłusznym żonie swojej pokazał.

Jan Kazimierz Królestwo w podlejszym daleko stanie zostawił niż je wziął, a Polska jeśli co starodawnéj chwały swojej straciła, téj utraty czasy od panowanie tego Króla liczyć powinna. Za niego, kozacy posłuszeństwo Polsce wypowiedzieli, Pruskie Księstwo lenności pozbywszy udziałnym się stało, powiaty Lemburski i Bütowski acz lennym prawem Kurfirsztowi dane od Korony odpadły, część najznaczniejsza Inflant kraju tak obfitego, Esthonia, Oselia, Smoleńsk, Siewierz, Czernichow od Polskiej oderwane zostały, Moneta podła owa to ciężka narodu plaga wojnie się

PRZYPADKI MNACZNIEJSZE ZA JANA KAZIMIERZA.

najokróttniejszėj równajęca zagęścila. Ale co wszystkie te nieszczęścia przewyższa i kształt rządów z kretešem prawie wywróciło, była ona okropna potrzeba którą Polasy, prawa obierania Królów tak gorliwie strzegęcy, tak oraz zabiegęjący wszelkim Królów przeciw niemu zamachom, przyciśnieni, następstwo na Tron Carowi, Rakoczemu, Królowi Szwedzkiemu i donowi Austryjackiemu obiecęwali. — Wielce to ubliżyło chwale narodu Polskiego, najwyborniejszych przywilejów swoich dla zachowania wątych ostatnich wolności wyrzekęjącego się, której zaiste podpory po tak erogim skolataniu znacznie zwałone być musiały.

PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIEWIECKIEGO.

MICHAŁ TOMASZ WIŚNIEWIECKI.

Syn Jeremieja Wiśniowieckiego Wojewody Ruskiego i Gryzeldy Zamojskiej córki Kanclerza Tomasza Zamojskiego, wnuczki W. Jana Zamojskiego.

1668.

Gdy powszechne zadumienie z złożenia herla przez Jana Kazimierza pochodzące ustało, stany Rzeczypospolitej Polskiej u Kurfiürsza Brandeburskiego o przywrócenie Starostwa Drahimskiego upominały się, gdyż je opowiadał przeciw warunkom zawartych Traktatów, to jest nie uczyniwszy żadnej odezwy względem wypłacenia winnego mu długu. Tę stany pragnęły aby Kurfiürsz z pretensjami swemi do obrania Króla przyszłego zatrzymał się, a tytułu Pana ziem Lemburskiej i Bütowskiej nie używał, ponieważ tych powiatów dzierzawę, lennością tylko, sobie miał pozwoloną. Kurfiürsz na to odpowiedział, iż względem tych wszystkich interessów, wysłę pełnomocnych Ministrów, dla ułożenia onych na sejmie Elekcyi.

Królowa Krystyna żałująca tego iż się sama Szwedzkiego Tronu pozbawiła, z ustąpienia Jana Kazimierza chcąc korzystać kroki niektóre dla osiągnięcia Polskiej Korony czyni *Archenholtz* Tom. III.

1669.

Na tymże sejmie poprawiać to wszystko usiłowano co za panowania przeszłego Króla z granic praw wykroczyło. Konstytucyja przykazująca aby ani dwa ministeria, ani ministerium z buławą, ani dwa ziemskie urzędy jednéże osobie nie były dawane. Tę stany Króla przyszłego obowiązać oraz chciały do ułożenia precedencyi między Dygnitarzami i officyalistami Koronnemi, co się jednak dotąd nie stało, z niemną osób szczególnych krzywdą, którym przez to do częstych względem precedencyi sprzeczek podana jest okazyja.

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1673.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie.
<p>Eleonora córka Cesarza Ferdynanda III. narodziła się roku 1653 zaślubiona Królowi Michałowi 1670 a potem Karolowi V. Księciu Lotaryńskiemu w R. 1670. umarła R. 1697.</p>		<p>Michał Król umarł w Lwowie 10. Listopada 1673. mając lat 33 z których panował lat 5. pochowany w kościele Katedralnym Krakowskim serce jego złożone u Kamendulów pod Warszawą.</p>	<p><i>Papieże.</i> Klemens IX. 1669 Klemens X. 1676</p> <p><i>Cesarze.</i> Leopold I. 1705</p> <p><i>Cesarze Turcy.</i> Mahomet IV. 1607</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Ludwik XIV. 1715</p> <p><i>Królowie Hiszpańs.</i> Karol II. 1700</p> <p><i>Królowie Portugal.</i> Piotr II. 1706</p> <p><i>Królowie Angielscy.</i> Karol II. 1684</p> <p><i>Królowie Duńscy</i> Fryderyk III. 1670 Chrystian V. 1699</p> <p><i>Królowa Szwedz.</i> Karol XI. 1697</p> <p><i>Carowie Moskiew.</i> Alexander Michałowicz 1676</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
 WIŚNIOWIECKIEGO.

Prawo nakazujące aby Król Polski zawsze katolickiej rzymskiej był religii a oraz zabraniające mu abdykacyi Królewskiej godności, także zakazujące aby za życia swego o Elekeyją żadnego na Tron następcy nie starał się. — Wyrok téż za Jana Kazimierza przeciw Jerzemu Lubomirskiemu uczyniony, jako przeciw winowajcy zelżonego majestatu, zniesiony.

Filip Wilhelm Falcgraff Rhenu z Nejburskiej linii, i Karol Książę Lotaryński ubiegają się do Tronu, na którego osiągnięcie Książę Kondeusz próżno podejmuje starania. Wsparty on był od Prymasa i wielu senatorów, ale odrzucony całe od szlachty, która żwawie ekluzyi się jego domagała. Królowie Angielski i Szwedzki, także Kurfirszt Brandeburski i sam Cesarz acz tylko na pozór, Falcgraffa Rhenu zalecali, który po sobie cały prawie miał senat, jako przeciwnie Książę Lotaryński od Leopolda skutecznie acz tajemnie wspary, całą miał szlachtę. Ta rozgniewana o to iż czas Elekeyi zamierzony daremnie upływał, a podejrzeń na senatorów mając iż umyślnie różne zarzucali trudności dla przewleczenia onęj, burmer, ku szopie zmierzac i do nięj strzelać poczęła. Senatrom wnijsć chcącym drogę tamowano, a ten rozruch z wielką trudnością był uspokojony. Od tego czasu kształt szopy odmieniono i do nięj ściany przydano między słupami, dach utrzymującami.

Prymas do zbierania głosów przystępuje, wszystkie Województwa na dwie podzielone były partyje jedną Falcgraffa, drugą Książęcia Lotaryńskiego. Zdało się wtedy iż jedyny sposób zagodzenia tych dwóch partyi był, trzeciego podać kandydata. Przed Elekeyją Jędrzej Olszowski Biskup Chełmiński Podkanclerzy Koronny wydał był księggę w której po roztrząśnieniu przymiotów ogłoszonych kandydatów, dowodził tego iż najprzyzwoitsza rzecz byłaby Polaka Króla obrać w szczególności zaś wielce Książęcia Korybuta Wiśniowieckiego wychwalał. Autor tę pociechę miał iż księggę jego skutek pożądany miała, a oraz smutek gdy sam widział jak się mało tenże skutek z nadzieją powziętą zgadzał. Gdy szlachta Województwa Kaliskiego w wiel-

Arcybiskupi	MINISTROWIE	WOJOWNICY	Uczni i twórcy wzrostu ludzkiego.
<i>Gnieźnieński.</i> Mikołaj IV. Prądzimowski † 1673	<i>Marszałkowie W. Kor.</i> Jan Sobieski o-raz i Hetman W. Królem obrany 1674	<i>Hetmani W. Koronni.</i> Jan Sobieski o-raz Marszałek W. Kor. Królem został roku 1674	Mikołaj Cichowski S. J. † 1669. Teolog zawołany przecho Socinianom wiele pisał.
<i>Lwowski.</i> Wojciech Koryciński † 1675	<i>Marszałkowie W. IV. X. L.</i> Alexander Potubiński 1679	<i>Hetmani W. W. X. L.</i> Michał Pac 1682	Daniel Pawłowski S. J. Teolog † 1673
	<i>Kancelerze. K.</i> Jan Leszczyński 1677	<i>Hetman Polni Kor.</i> Dimitr Książę Wiśniowiecki 1676	Paweł Potocki żył jeszcze w roku 1670. był Kasztellanem Kamienieckim i Ojcem stawicznego Prymasa Teologa Potockiego. Jego pozostałe pisma zebrał, J. W. Załuski Biskup Kijowski i wydrukować dat.
	<i>Kancelerze W. X. L.</i> Krzysztof Pac 1684	<i>Hetman Polni W. X. L.</i> Michał Radziwiłł oraz i Podkanclerzy 1680	Samuel Przytkowski † 1670 <i>Polityk.</i>
	<i>Podkanclerze Kor.</i> Jędrzej Olszowski 1676		Krzysztof Zawisza † 1669 <i>Wierszopis.</i>
	<i>Podkanclerze W. X. L.</i> Michał Radziwiłł oraz Hetman Polny 1680		Łukasz Załuski S. J. Teolog † 1673.
	<i>Podskarbiowie W. K.</i> Jan Jędrzej Morstyn 1684		
	<i>Podskarbiowie W. W. X. L.</i> Hieronim Kryszpin 1676		
	<i>Marszałkowie Nad. Kor.</i> Jan Klemens Branicki 1673		
	<i>Marszałkowie Nadworni W. X. L.</i> Teodor Lacki 1676		

PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIOWIECKIEGO.

kim zamieszaniu i sprzeczkach zostawała z przyczyny rozdwojonych umysłów upornie się przy swoim kandydacie trzymających Stanisław Krycki dla pojednania ich Książęcia Wiśniowieckiego podał. Całe się nań Województwo zgodziło, do którego zaraz siedem innych Województw z wielkiej i małej Polski przystąpiło. Litwa także do nich przystąpiła za namową Biskupów Chełmińskiego i Płockiego i Wojewody Sandomirskiego, mimo usiłowania wszystkie Radezyllów i Paców. Marszałek koła rycerskiego Felix Potocki to widząc protestował się przeciw Elekeyi Piasta i z Elekcyjnego pola do Warszawy ustąpił, za nim w téż ślady poszli Marszałek W. Sobieski i inni Panowie. Stanisław Lubomirski Starosta spiski Potockiego zastąpił, w tym téż i inni na Michała Elekcyją zezwolili, która się z prędkością nie wypowiedzianą i czasu do rozważenia niedająca odprawiła.

Michał z dawnych Książąt Litewskich po kontrybucie rodzonym Jagiełły bracie pochodzący, majątności swojej przez kozaków pozbawiony, od Królowej Ludowiki i Królewicza Płockiego Biskupa wychowany, do nauk i języków z młodości przykladał się. Żadnego nie mając urzędu przyłączył się do Województwa Sandomirskiego dla dania głosu na Króla, kiedy eadem prawie bez dóbr, bez pomocy, bez przyjaciół, bez zalecenia od postronnych, poniewolnie na Tron był wyniesiony. Wypraszał się od téj dostojności ze Izami, lecz daremnie, w czym podług autora pewnego Francuza wielki dał przykład albo pomiarkowania albo podłości umysłu. Z dalszego powodzenia sądzić należy iż w téj mierze znakomite szczerości swojej dał dowody.

Sejm koronacyi wielce zakłócony dla pretenssyi które rościli ci co dobra w krajach Moskwie ustąpionych mieli, domagając się aby inne w nagrodę dane były majątności. Olizar podsędek Kijowski sejm zrywa, żąda źle o dalszym Króla panowaniu rokują. Na tymże sejmie Podkaszlerzy Koronny przekładał iż zabiegając zbytecznej wolności zrywania sejmów należało ustanowić, aby Poseł sejm bez sprawiedliwej przyczyny zrywający sprawował się albo w Try-

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIEWIECKIEGO.

bunale, albo w Izbie Poselskiej. Ale projektu tege nie przyjęto, który równie jako i praca Podkanclerzego na podzwignienie upadłego sejmu wielu przeciwników żadnego nie miał pomocnika. Jakoż wyznać trzeba iż prawo tak ustanowione jak je chciał mieć Olszewski większegoby zamieszania przyczyniło, dla zachodzących nowych sprzeczek względem przyczyn sprawiedliwych lub nie zrywania sejmów, zwłaszcza iż podług odmiennych ehęci taż sama przyczyna sprawiedliwa jednemu, drugiemu niesprawiedliwa zdawać się mogła. Zaś (mówi Montesquieu *Esprit des loix* XXIX. Chap. XVI.) prawa dwoistemu rozumieniu lub tłumaczeniu podlegać nie mają.

Królowi niektórzy za złe mają iż za przykładem idąc innych kilku przed sobą Królów order złotego runa przyjmuje i zbytecznie z zawarciem ślubnych kontraktów z Arcyksiężniczką Austryjacką pokwapił się. Biskup Chełmiński w tej sprawie do Wiednia posłany, miał także w zleceniu aby Cesarza do tego nakłonił, aby tytuł *Majestatis* na potym dawał, gdyż on i Król Francuzki tytuł tylko *Serenitatis* dawali.

1670.

Sejm powtórny od Zabokrzyckiego Cześnika Braclawskiego zerwany. Szlachta domaga się aby ministrowie potencyi cudzoziemskich z Królestwa po wykonanych dworu swego rozkazach ustępowali. Traktat z Carem którym wzajemna przeciw wszelkim nieprzyjaciolom przyobiecana pomoc, przymierze roku 1667, ztwierdzone.

Kurfięrszt Brandeburski przez Hoverbeka Posła swego wyznaje iż powiaty Lemburski i Bütowski lennością trzyma. Król Traktatów Woławskich i Bydgoskich ztwierdzić niechce gdyż zaszele o nie sprzeciżki jeszcze nie były uspokojone.

Tegoż roku w Wrześniu sejm drugi złożony, na którym Prymas Prażmowski, na oczy Królowi różne w rządach niedoskonałości wymiatał, które pisanemi do Województwa a od siebie uznanemi na sejmie listami rozsiął. — Na te wszystkie skargi Olszowski Króla broniąc grantownie

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
 WŚNIEWIECKIEGO.

odpowiedział. Król za pośrednictwem senatu dał się Prymasowi przeprosić, na co rycerski stan utyskiwał, pragnąc aby za niesprawiedliwe oskarżenia był skarany. Stany o wierności swojej Króla upewniają, i na potym stanowią aby surowie karani byli ci którzyby co przeciw Elekcyi uczynionej i Królowi knowali. Król z strony swojej przyrzeka jak najdoskonalej *pacta conventa* zachować. Królowa w Warszawie koronowana. Stany Rzeczypospolitej warowały iż ten akt w Warszawie odprawiony w niczym nie miał ubliżyć prawom i prerogatywom miasta Krakowa.

Krystyan Ludwik de Kalkstein Stoliński, szlachcic Polski i Brandeburski, zkazany od Kurfirsza za niektóre występki na śmierć, a za odmianą wyroku śmierci na wieczne więzienie, uwolniony potym lecz pod obowiązkiem aby w dobrach swoich zawsze mieszkał, z nich do Warszawy wyjechawszy, chcąc się na Kurfirsztzie zemścić różne tam pisma rozsiewał, w których wyrażał Prusaków o pomoc Polaków proszących, przeciw Kurfirsztowi i rządowi jego. *Brand* Kurfirsza rezydent o wydanie Kalksztejna starał się usilnie, lecz gdy wszystkie kroki jego skutku pozbawione zostały, tajemnie Kalksztejna z Warszawy uwieść postarał się i sam do Prus wyjechał.

Ten postępek pod bokiem Królewskim i w Królewskiej rezydencyi uczyniony wielce Króla obrazil, który mocno się na takie zgwałcenie prawa narodów skarzył, doznagając się u Kurfirsza przywrócenia Kalksztejna i przykładnego ukarania tych którzy go uwieść kazali.

Fryderyk Wilhelm tym się złożył iż żadne jego w tej mierze nie zaszły roskazy. *Brand* na pozór aresztowany w trzy lata potym do wszystkich honorów swoich przywrócony a Kalkstein w Memlu ścięty był, roku 1672. Rzeczpospolita pomocy Kurfirsza wielce potrzebująca, łatwo tę sobie wyrządzoną zelżywość mileżniem pokryła.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
 WIŚNIOWIECKIEGO.

1671.

Traktaty Welawski i Bydgoski potwierdzone. Kurfirszt 1500. ludzi na pomoc przeciw Turkom Królowi przysłał, podług obowiązku w tychże Traktatach przyjętego.

Turey z niezgody zaszłych między Królem i stanami korzystając, domagają się ustąpienia wszelkich praw do Ukrainy i najwyższej władzy nad kozakami w niej mieszkającymi, lecz Sobieskiego Hetmana Wielkiego męstwo kozaków w poddaństwie utrzymuje.

Nerli Nuncyusz Papieski wyjeżdżając z Polskiej *Inter-nuntium*, albo Namiestnika do czasu na sądenie spraw duchownych naznaczył, Król wszystkim Patronom w sądach tych stawać zakazał, co już był uczynił po wyjeździe Nuncyusza *Marescotti* który do Hiszpani mimo żądze Królewskie był posłany.

Pracowano tajemnie na to aby Króla przywieść do złożenia Korony przeciw nowo ustanowionym prawom tego zakazującym. Już nawet obmyślane były sposoby na złożenie jego i rozerwanie małżeństwa z Eleonorą która od tego podług niektórych zdania nie była daleką. Hrabia *de S. Pauli* Książę *de Longueville* wielkie natym zasadał nadzieje, które z życiem razem jego przy przeprawie przez Rhen zniknęły.

1672.

Mahomet IV. wpadłszy do Ukrainy Kamieńca zdradą (jak wtedy głoszono) dostaje z tamąd do Lwowa zmierza, lecz obywatele od oblężenia 100000 talarów wykupili się. Pokój zelżywy Polsce z Turkami zawarty, pod temi warunkami aby Kamieniec i Ukraina przy Turkach została, aby kozacy tymże Turkom podlegali, a Rzeczpospolita corocznie 20 tysięcy czerwonych złotych Porcie Ottemańskiej płaciła. Lecz ten ostatni punkt nigdy do skutku nie przyszedł, częścią iż Turey sami trudność wykonania onego znający odstąpić tej pretensyi obiecali, częścią dla zwycięstwa rychło potym od Sobieskiego pod Chocimem odniesionego nad Turkami.

PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIEWIECKIEGO.

Wojna z Turkami na czas ustała, lecz wewnętrzne kłótnie coraz się bardziej wzmagały z przyczyny Prymasa i Hetmana W. Sobieskiego na Króla narzekających. Szlachta w Gołębiewie konfederacją przy Królu dla wsparcia powagi Królewskiej, i przywrócenia pokoju w Ojczyźnie zakłada, której Marszałkiem obrany Czarnecki. Prymas i dwaj Bracia jego Wojewoda Płocki i Chorąży nadworny z urzędów złożeni, i dobra ich konfiskowane. Pałac Prymasowski w Ujazdowie Królowi oddany. Posłów którzy sejmy za panowania tego Króla zerwali, za zdrajców Ojczyzny osądzono. Zamysłano oraz ustanowić aby łaski Marszałkowskie i pieczęcie tylko na dwie lecie dawane były.

Sobieski widząc co się z Prymasem dzieje, a zatym bojąc się aby Królewska zemsta jego też samego nie ogarnęła, wojsko nakłania do związku, nie tylko przy Wierze, przy Królu i wolnościach, ale też dla otrzymania winnej zapłaty i zachowania w całości władzy Hetmańskiej.

Uważyć tu należy iż od tego czasu pospolite ruszenie nigdy użyte nie było. Snadź poznano jak mało ten tryb wojowania pożytku przynosił, kiedy w tłumie ludzi ani karność wojskowa, ani ćwiczenie żołnierskie zachowane być nie mogło. Cóż dopiero kiedy niedostatkiem żywności przyciśniona szlachta własnej Ojczyźnie bardziej jeszcze szkodziła niż ją nie porządnym orężem utrzymywała.

1673.

Uгода z Prymasem w Ujazdowie zawarta, mocą której konfederacyje rozwiązać, powagę Królewską ugruntować, prawo i swobody narodowe utrzymać, i to wszystko znieść obiecano co się kolwiek przeciw Prymasowi postanowiło; który rychło potem umarł. Sobieski i inni Prymasa przyjaciele razem z innymi Rzeczypospolitej stany naradzają się względem prowadzenia wojny z Turkami i znieśienia zelżywego pokoju z nimi z gwałtownej potrzeby zawartego.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIOWIECKIEGO.

Konstytucya mocą której każdy sejm trzeci w Grodnie odprawować się ma, tak jednak aby sejmy konwokacyjne zawsze w Warszawie, Elekcyjne zawsze między Warszawą i Wolą, a koronacyjne w Krakowie odprawowały się. Załuski w listach swoich (Tom. I. p. 703) ciekawą prawą tego przyczynę daje. Krzysztof Pac arzędą trzymał Ekonomią Grodzieńską, z której chcąc więcej niż dotąd korzystać ten sposób wymyślił aby się w Grodnie odprawowały sejmy. — Ten projekt aczkolwiek mniej potrzebny, jednak przyjęty być musiał dla pozyskania Pacow którzy w wielkiej u Króla łasce zostając zerwaniem sejmów grozili jeśliby ich żądzy zadosyć nie uczyniono. Konstytucya zatem ta stanęła mimo protestacje Jędrzeja Trzebickiego Biskupa Krakowskiego, w senacie uczynione i do Grodu Radomskiego zanesione. — Ten Biskup przymuszony do przyjęcia tej konstytucyi, nigdy się do tego nakłonić nie dał aby do Grodna jechał na sejmy przeciw jego zdaniu tam się odprawujące.

Alexander Książę Zasławski, Dzierżawca ordynacyi Ostrogińskiej bezdzietny umiera. Według uczynionej dyspozycyi od pierwszego ordynacyi Fundatora w roku 1609. ordynacja ta w kommanderyę Maltańską przemieniona dostać się miała Kawalerowi większością głosów na sejmie obranemu. Województwo Krakowskie kreskę swoją dało na Hieronima Książęcia Lubomirskiego, inne zaś Województwa zatrzymały się z ogłoszeniem Kawalera, a Rzeczpospolita nie w tej mierze nie ustanowiła. Tym czasem dziedzice Książęcia Alexandra utrzymywali iż ta ordynacja żadnym sejmem ztwardzona nie była, a zatem przyrodzonym prawem do nich należy. Zatem Książę Józef Lubomirski Teofilę Księżniczkę Zasławską wdowę pozostałą po Dymitrze Książęciu Wiśniowieckim, siostrę Alexandra żonę mający, objął professyją téjże ordynacyi którą synowi swemu Alexandrowi zostawił. Ten gdy bez potomnie umarł ordynacja dziedzicznym prawem spadła na siostrę jego wydaną za ksiązęcia Sanguszkę którego syn teraz ordynacją trzymający, do wskrzeszenia dawnych kłótni dał okazyją, kiedy w roku 1754. niektóre tej ordynacyi dobra alienować

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIOWIECKIEGO.

zaczął. August III. na ten czas panujący, kommissją był wyznaczył na Administracyją tychże dóbr które jednak w roku 1758. Książęciu oddane były pod obowiązkiem wykonania włożonych zdawna powinności. Wojsko Polskie i Litewskie stawa obozem pod Lwowem Król tamże dla zachęcenia ich przytomnością swoją udaje się, lecz zachorowszy w Lwowie zostaje i tamże umiera. W chorobie jego przyjechał Haga Turecki którego jednak do Króla nie przypuszczono, bojąc się aby zlecenia jakiego od Cesarza nie miał Polsce zelżywego. Nazajutrz po śmierci Królewskiej zaszła pod Chocimiem bitwa, a Haga zniknął.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA MICHAŁA TOMASZA
WIŚNIOWIECKIEGO.

Król Michał i zdrowia i umysłu był słabego. Nie zchodziło mu na naukę lecz zchodziło na onęj umysłu wspaniałości której krytyczne czasy panowania jego wyciągały, i ten niedostatek sprawił iż ani w poważaniu należytem nie zostawał, ani przyzwoitego posłuszeństwa nie doznawał. Chwiał się zatem na Tronie nie tak dla niedostatku bogactw jako raczej dla tego iż powagi swojej utrzymywać nie umiał. Nieprzyjaciele jego nadzieję mieli iż z równą łatwością Tronu pozbawiony być mógł, jak i na Tron był wyniesiony. Słowem, o nim mówić się może co Tacyt o Cesarzu Galbie napisał, że póki nie panował, póty się godnym panowania być zdawał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

JAN SOBIESKI,

narodził się w Olesku roku 1629. Synem był młodszym Jakóba Sobieskiego Kasztellana Krakowskiego i Teofili Danilowiczównęj Wojewodzianki Ruskiej, wnuczki sławnego Hetmana Żółkiewskiego. Był zrazu Chorążym W. Koron. Potym Marszałkiem W. i Hetmanem polnym. Dalej Hetmanem W. Koron. Na ostatek Królem obrany jest roku 1674. mając lat 45. wąpił na Państwo roku 1674.

1673.

Wolność Polska do upadku mająca się tylko co nadgrohku nie czekała, w listach Załuskiego Tom I. p. 415. zawartego, kiedy ją Hetman W. Koronny Jan SOBIESKI podzwignął i na nogach postawił. Wpadłszy do Multan a Wojewodów Multańskiego i Wołoskiego pozyskawszy postanowił na 60, drudzy a to prawdziwiej piszą na 80 tysięcy Turków pod Chocimem okopanych uderzyć, nad któremi kommendę miał Seraskier Huseim, człowiek zuchwały, gniewliwy, w sztuce wojennęj mało biegły choć uczeń sławnego Kupruglego. Bitwa nazajutrz po śmierci Michała Króla ztoczona na której Turcy na głowę porażeni, obóz armaty i sprzęt cały wojskowy utracili. Wiadomość o śmierci Królewskiej, i powrót do Litwy Pacy Hetmana W. z wojskiem, dalsze zwycięstwa tego skutki zatamowały, którego wzięcie Chocima jednym pożytkiem było.

1674.

Nigdy więcj do Korony Polskiej Kandydatów nie było jak po śmierci Michała. Książęta Lotaryński, Mantuański, Swessionieński, syn starszy Książęcia Nejburskiego, syn Cera Moskiewskiego, także Książęta Bawarski, Yorski, Wendomeński, Siedmiogrodzki i Don Juan de Austria syn Filipa III. Króla Hiszpańskiego z nieprawego łoża, o Koronę starali się na wyścigi w obietnicach idąc. Karol Emilius syn Kurfirsztła Brandeburskiego chociaż przyjaciół miał, i Jerzy brat Króla Duńskiego, z liczby Kandydatów iż protestantami byli są wylączeni. Sobieski który duszą obrad i wojska był, pod pozorem pomagania Książęciu Kondeu-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1696.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Maria Kazimira de la Grange d'Arquen córka Henryka de la Grange, Kapitana Gwardyi Szwajcarskiej Książęcia Aurelianeńskiego, i Franciszki de la Chatre która Ochmistrzynią była Królowej Ludwiki.</p>	<p>Jakób Ludwik urodził się roku 1667. trzymany do chrztu od Ludwika XIV. Umarł R. 1737. żonę pojął 1691 Jadwigę córkę Filipa Wilhelma Falcrafta Renu która 1722. Teresa Kunegunda urodziła się roku 1676. wydana za Maxymiliana Emmanuela Kurfirszta i Książęcia Bawarskiego R. 1695. Umarła w Wenecyi 1730 Król jej naznaczył 500000 Talarów posagu. Jędrzej Zatuski Biskup Płocki zawiózł ją do Bruxelli.</p>	<p>Jan III. Apoplexią ruszony umarł 17. Czerwca 1696. w Wilanowie mając lat 67 z których 22 panował. Pochowany w Krakowie gdzie Jemu i Królowej Maryi razem sprawiono pogrzeb R. 1734.</p>	<p><i>Papieże.</i> Klemes X. 1676 Innocenty XI. 1689 Alexander VIII. 1694 Innocent XII. 1700</p>
<p>Maryja Kazimira zaślubiona naprzód była Janowi Zamojskiemu Wdziej Send. a po jego śmierci w roku 1667. Janowi Sobieskiemu za staraniem Królowej, partyi tej Janowi z przywiązania osobliwszego życząc. Benedykt Odscatchi na ten czas Nuncyusz Papieski w Polsce a potym Papież pod imieniem Innocentego XI. ślub dawał.</p>	<p>Alexander urodził się R. 1677. w Gdańsku 1714. w Rzymie gdzie mu ten nagrobek napisano <i>Vermis in vita, pulvis in morte.</i> Konstantyn urodził się R. 1680 w niewoli w Saxonii był od R. 1704 do R. 1706. umarł R. 1726. Żona jego Irbianka de Ves-</p>	<p><i>Cesarze.</i> Leopold I. 1705</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Mahomet IV. 1687 Soliman II. 1691 Achmet II. 1695 Mustapha II. 1703</p> <p><i>Królowie Francus.</i> Ludwik XIV. 1715</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Karol II. 1700 <i>Królowie Portugal.</i> Piotr II. 1706</p> <p><i>Królowie Angielsc.</i> Karol II. 1684 Jakób II. z Tronu ztrącony 1688 Wilhelm III. 1703</p> <p><i>Królowie Duńscy</i> Christian V. 1699</p>	<p><i>Królowie Szwedz.</i> Karol XI. 1697</p>
<p>Maryja d'Arquien koronowana była w roku 1676. po śmierci Króla pojechała do Rzymu w R. 1698. i w Błędach w Francyi</p>	<p>Alexander urodził się R. 1677. w Gdańsku 1714. w Rzymie gdzie mu ten nagrobek napisano <i>Vermis in vita, pulvis in morte.</i> Konstantyn urodził się R. 1680 w niewoli w Saxonii był od R. 1704 do R. 1706. umarł R. 1726. Żona jego Irbianka de Ves-</p>	<p><i>POTOMSTWO.</i> * les 1761. Syn jeden i 9 córek które młodo pomarły.</p>	<p><i>Carowie.</i> Alexy Michałowicz 1676 Fiedor Alexiewicz 1682 (Iwan Alexandrowicz 1688 (Piotr Alexiewicz 1726</p>
<p>1676. po śmierci Króla pojechała do Rzymu w R. 1698. i w Błędach w Francyi</p>	<p>Alexander urodził się R. 1677. w Gdańsku 1714. w Rzymie gdzie mu ten nagrobek napisano <i>Vermis in vita, pulvis in morte.</i> Konstantyn urodził się R. 1680 w niewoli w Saxonii był od R. 1704 do R. 1706. umarł R. 1726. Żona jego Irbianka de Ves-</p>	<p><i>MAŁŻĄKA.</i> umarła 1716. Ona klasztor założyła P. P. Sakramentkom w Warszawie.</p>	

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

szowi, sam sobie drogę do Tronu otworzył. Z dwiema możnemi Kandydatami najwięcej miał sprzeczki, to jest z Książęciem Nejburskim i z Książęciem Karolem Lotaryńskim który po sobie miał Królową i wszystkich Królowej przyjaciół, mianowicie Książęcia Prymasa i Pacy z wojskiem Litewskim. Książę Nejburski wielką osiągnięcia Tronu miał nadzieję, lecz do tego potrzeba było aby Królowa Kandydata swego odstąpiła o co przez sześciu z senatu Deputatów daremnie proszona była. Nadzieję zaś wszelką dokazania tego co pragnęła Królowa utraciła gdy przez śmierć Prymasa strona jej osłabiona, całe Elekcyą odmieniła.

W tedy bowiem Sobieskiego partyja wielce się zmoeniła i sił nabrała przez same usiłowania Posła Francuzkiego Elekcyi Książęcia Lotaryńskiego sprzeciwiającego się. Jędrzej Trzebicki Biskup Krakowski (iż ani Prymasa ani Biskupa Kujawskiego nie było) do zebrania głosów przystąpił. Stanisław Jabłonowski Wojewoda Ruski pierwszy na Jana Sobieskiego wotował i za którego przykładem poszedł Maxymilian Fredro, a za nimi i całe Województwo jednego wyjąwszy Sobieskiego który się do tego Województwa przyłączywszy Kondusza mianował. Toż uczyniły wszystkie Polskie Województwa, a Litewskie nieco się namyśliwszy także na jego osobę zgodziły się. Jednostajnie więc głosy obrany Jan III. Sobieski, Królem od tegoż Biskupa Krakowskiego ogłoszony *pacta conventa* zaprzysiągł, i przyrzekł naznaczoną Królowej wyprawę z dochodów swoich wypłacić, wyrzec się pretenssji którą miał do Rzeczypospolitej względem 150000 na Starostwie Gniewskim, wykupić sam pieniędzmi swemi klejnoty Rzeczypospolitej w 338000 złotych zastawione, założyć w Warszawie szkołę Rycerską, dwa miasta nakładem swoim zmocnić i okopać, to jest Lwów, i drugie podług upodobania Rzeczypospolitej w Litwie.

<i>Arcybiskupi</i>	MINISTROWIE	WOJOWNICY	<i>Uczni i wsta- wient ludzie.</i>
<i>Gnieźnieńscy.</i> Kazimierz Flo- rian Książę Czartoryski 1674	<i>Marszałkowie</i> W. Kor. Stanisław Lu- bomirski 1702 <i>Marszałkowie</i> W. W. X. L. Alexander Po- łubiński 1679	<i>Hetmani W.</i> Kor. Dymity Książę Wiśniowiecki 1682	Walentyn Brato- wicz <i>Teolog</i> † 1678
Jędrzej Olszo- wski 1677	Alexander Po- łubiński 1679	Stanisław Ja- błonowski 1702	Mikołaj Chwałko- wski Rezydent Książęcia Kur- landzkiego w Pol- szce pisał o pra- wach <i>Polских.</i>
Jan XIII. Wy- dźga 1686	Stanisław Radzi- wiłł 1690	<i>Hetmani W.</i> W. X. L.	Hieronim Clodinius czyli Kłodziński <i>Teolog</i> † 1670.
Szczepan Wie- rzbowski u- marł przed odebraniem bully z Rzy- mu.	Jan Karol Kni- ż Dulski 1695	Michał Pac 1682	Krzysztof Hartknoch † 1637. <i>Historyk</i> Jan Hevellus Rajca Gdański † 1607.
Michał Radzie- jowski Kar- dynał 1705	Jan Leszczyński 1677	Dymitr Książę Wiśniowiecki 1676	<i>Astronom na całą</i> <i>Europę sławny.</i>
<i>Lwowski.</i>	Biskup War- miński 1678	Stanisław Jabło- nowski 1682	Joachim Pastorius de Hirtenberg † 1691. <i>Doktor me- dycyny i sławny</i> <i>Historyk.</i>
Wojciech Kory- ciński 1675	Jan Wielopolski 1688	Mikołaj Sienia- wski 1684	J. W. Załuski Bi- skup Kijowski
Konstantyn Lip- ski 1698	Jerzy Denhoff 1702	Jędrzej Potocki 1692	Diaryusz przez tego autora pisa- ny traktatu O- liwskiego do Li- pska posłał gdzie z pod drukarskiej prasy wyszedł.
	<i>Kanclerze</i> W. X. L.	Felix Potocki 1702	Wespazjan a Ko- chow Kochowski wojski Krakow- ski <i>sławny Dzie- jopis</i> którego ma- my Dzieje za- wierające pano- wanie Jana Ka- zimierza które on klimakterami nazywał.
	Krzysztof Pac 1684	<i>Hetmani Polni</i> <i>Litewscy.</i>	
	Marcyan Ogiń- ski 1690	Michał Radzi- wiłł 1680	
	Dominik Radzi- wiłł 1699	Kazimierz Sa- pieha 1682	
	<i>Podkanclerze</i> <i>Koronni.</i>	Jan Ogiński 1684	
	Andrzej Olszo- wski 1676	Bogusław Słu- szka 1701	
	Stefan Wydźga 1677		
	Jan Wielopolski 1678		
	Jan Małacho- wski 1680		
	Jan Gniński 1687		
	Michał Radzie- jewski		

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Król nowy chcąc dziełem jakim znakomitem początku panowania swego wsławić, koronacją swoją odłożył, aby się całe do wojny Tureckiej mógł przyłożyć. Wzajemnie pozwoliła mu Rzeczpospolita rachować lata panowania swego od Elekeyi, i pieczęci pokojowej użyć gdyby na wezwanie szlachty na pospolite ruszenie, tego potrzeba była, lub też na złożenie sejmów, naznaczenie zjazdów publicznych, pisanie do monarchów postronnych (wyjawszy Cara Moskiewskiewskiego do którego pisząc miał pieczęci Litewskiej używać) mianowanie nakoniec do urzędów wakujących.

Chocim poddaje się Cesarzowi Tureckiemu, który miasto ciągnienia na Ruś czerwoną jako z razu zamyślał, za namową Hana Tatarskiego na Ukrainę idzie, aby kozaków do zupełnego sobie posłuszeństwa przywiódł. Cały ten kraj Białą Cerkiew wyjawszy podbijają Turcy i do Multan powracają. Jan III. a pod władzą jego, Jabłonowski Wojewoda Ruski z Litwą się złączywszy, Ukrainę całą odbierają, Doroszenkę Hetmana Kozackiego z wszystkich onych Krain prócz Czechryna i Pawołocza wyzuwszy. Król zimę w Braclawiu przepędza gdzie nań Tatarski Han daremnie naciera. Pac z wojskiem Litewskim, nabytęj chwały Królowi nie przestając zazdrościć do Litwy udaje się.

1675.

Radziwiłł Hetman Polny Litewski Pawołocz odbiera. Osada tego miasta z 800 kozaków złożona poddawszy się dobrowolnie Polakom, wielu innych kozaków do tegoż nakłania. Król z tych kozaków poczet złożył, suknie im i żółd nadał, i Hetmanem albo Wodzem Sirkę naznaczył, co uczyniwszy, nazad na Ruś czerwoną powrócił.

Arcybiskupł.	MINISTROWIE	Uczni i wsławieni ludzie	Uczni i wsławieni ludzie.
—	Jerzy Denhoff	Albert Wijuk	Jędrzej Olszowski
	1688	Kojałowicz S.	Prymas † 1672
	Karol Tarło	J. <i>Dziejopis</i> †	<i>Polityk i pisarz</i>
	1703	1677.	<i>sławny.</i>
	<i>Podkanclerze</i>	Kazimierz Wi-	Paweł Szczerbic
	W. X. L.	luk Kojałow-	żył w roku 1694.
	Michał Radzi-	wicz <i>Kraso-</i>	<i>Prawnik.</i>
	witł 1680	momca S. J. †	Andrzej Ustrzycki
	Dominik Radzi-	1674.	w roku 1676.
	witł 1689	Jan Kwiatkie-	<i>Wierszopis.</i>
	<i>Podskarbiowie</i>	wicz S. J.	Mikołaj Zataszow-
	W. Kor.	<i>Dziejekościel-</i>	ski <i>sławny Pra-</i>
	Jan Morsztyn	ne od W. X.	wnik.
	1684	Skargł <i>pisane</i>	Benedykt Zawadzki
	Marcin Zamojski	do czasów	S. J. <i>Poeta Li-</i>
	1689	swoich <i>prze-</i>	ryczny.
	Marek Matczyń-	ciągnął.	Kazimierz Zawadz-
	ski 1692	Alexander Lo-	ki † 1692. <i>Dzie-</i>
	Hieronim Lubo-	rencowicz S. J.	<i>Jopis.</i>
	mirski 1702	Wierszopis	Anerzej Zleniewicz
	<i>Podskarbiowie</i>	<i>Krasomowca</i>	S. J. żył w roku
	W. X. L.	† 1675.	1677.
	Benedykt Sa-	Stanisław Lu-	Rebekka córka Ra-
	piecha 1702	bieniecki Mi-	bin Mejera Ti-
	<i>Marszałkowie</i>	nister Socini-	ktiner, autorka
	Nadw. Kor.	ański <i>sławna</i>	pierwsza z naro-
	Mikołaj Sienia-	Jest jego księ-	du żydowskiego.
	wski 1680	ga pod tytu-	
	Hieronim Lubo-	łem <i>Theatrum</i>	
	mirski 1692	<i>Cometicum</i> u-	
	Józef Lubomir-	marł w Ham-	
	ski 1702	burgu 1676.	
	<i>Marszałkowie</i>	Michał Mazo-	
	Nadw. W. X. L.	wiecki S. J.	
	Józef Słuszka	<i>Teolog</i> żył w	
	1684	roku 1664.	
	Jan Książ Dul-	Jędrzej Młodzia-	
	ski 1691	nowski S. J.	
	Alexander Sa-	<i>Teolog</i> † 1686	
	piecha 1707	Tomasz Mło-	
		dzlanowski S.	
		J. <i>sławny ka-</i>	
		znodzleja.	

 PRZYPADKI ZNACZNIĘSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Ibrahim Basza komendę nad Tureckim wojskiem odbiwszy na Ukrainę wpała, gdzie się obleżeniem Human Fortecy zabawia. Tatarzy po dwa kroć porażeni raz pod Złoczowem od Wojewody Ruskiego, drugi raz pod Lwowem od samego Króla. Ibrahim *) obległ, dobył, i zburzył Podhajec, lecz od Trembowli odstąpić i przez Dniestr z Hanem Tatarskim przeprawwszy się nazad do Multan powrócić był przymuszony.

Poselstwo od Persów do Króla z powinszowaniem odniesionych zwycięstw, i przyjaźni oświadczeniem.

1676.

Koronacyja Króla i Królowej. Projekt od niektórych podany aby Buławy na trzy lata tylko dawane były, i żeby Hetmani Królowi równie jak Rzeczypospolitej wierność poprzysięgali. Król skrycie ten projekt utrzymywał, lecz Królowa onego wykonaniu przeszkodziła, a to z przychylności ku Jabłonowskiemu, żądając aby urzędem nowo otrzymanym podług wszelkich onego prerogatyw dawniejszych władał. Zaczém Buławy na całe życie dawane jak przedtém być nie przestały. Najusilniejsze zgomadzonych stanów starania, wojnę Turecką za cel miały. Uchwalono zatem nowo podatki z piwa, wina i gorzałki, pogłównie w trójnasób pomnożone było, i 100000 wojska wystawić miano. W tém szczyć się poczęła pogłoska, iż Król skrycie z Mahometem w ugodę wkroczył, a te tak wielkie siły na Kurfirsztu Brandeburskiego gotuje. Ustawy zatem sejmu skutku pozbawione zostały, ani pieniędzy ani ludzi tyle, ile sejm nakazał nie zebrano, i w tém jeszcze opieszale nader postąpiono. Nic to Królowi nie przeszkodziło, który z 10000 wojska przepawił się przez Dniestr i Stryj Jerzy Lubomirski od Wojniłowa, nieprzyjaciela odegnawszy tak żwawie za nim upędzał się iż w sam obóz Tatarski wpadł, z którego się z wielką trudnością wywiktał. Król Tata-

*) Piszą drudzy (a te prawdziwie) iż na tej kampanii sam Węzır W. Kara Mustafa Wodzem był Tureckim.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

rów poraziwszy w obozie okopuje się. Ibrahim Basza Szatan przezwany Wódz Turków z Hanem Tatarskim złączywszy się, Króla w obozie obległ, i z dział 48 funtowe kule noszących, do obozu od rana do wieczora codziennie szturmując. Radził Hetman Polny Litewski, przecięty od obozu Królewskiego z posiłkami pod Lwowem zatrzymuje się. Za odebraniem wiadomości o tak ścisłym Króla w obozie opasaniu zatrwożyła się Polska, a Prymas za naleganiem Królowej i senatorów, nakazał pospolite ruszenie. Stan rzeczy tak był oplakany iż wymówić łatwo można było tego który sobie władzę podzwignienia onych przywłaszczał, z tém wszystkim Król mocno potem na tę senatu radę jako powadze swojej uwłaczającą utyskiwał. Jakoż więcej daleko ufności miał w mężstwie wojska przytomnego, niż w opieszalych posiłkach któreby przybyć mogły. A lubo na żywności, strawie dla koni, i prochach w obozie zchodziło, tak dalece iż ledwie dni 4 wytrzymać jeszcze że można było, jednak Król wszelką wzmiankę pokoju pod obowiązkiem ztwierdzenia Traktatów Budziadzkich, odrzucił.

Szemranie Janczarów na to narzekających iż nie Cesarz, nie Wezyr, lecz prosty Seraskier wojskiem władał, ostygłość Hana Tatarskiego częścią przekupionego, częścią nie żądającego aby Polska pod moc Turków dostała się, nalegania groźliwe innych chrześciańskich potencji, wojska Moskiewskie na odsiecz Polsce idące, zpóźniona pora, wszystkie te przyczyny razem przywiodły Ibrahima do zezwolenia na pokój znośniejszy, i Króla z tych ciasnot wyprowadziły.

Pokój ten w Żurawnie zawarty, przywracał Polsce dwie trzecie części Ukrainy której część pozostała przy koczakach zostać się miała, spor o Podole za przybyciem Pola Wielkiego miał być uspokojony, tym czasem zaś Kamieniec i inne niektóre miasta na Podolu przy Turkach zostały, jeńców też z obu stron na wolność bez okupu wypuszczono. Inne drobniejsze Traktatu artykuły te były, aby Tufcy i Tatarowie Polsce w potrzebie dawali posiłki, aby Tatarom w Litwie osiadłym Lipskiemi nazwanym w

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

przeciągu jednego roku pod panowanie Tureckie wrócić się pozwolono. Turcy od granic oddalając się 15000 w niewolę zabranych Polsce przywrócili. Margrabia de Bethune szwagier Królowej Poseł Francuzki i Milord Hydo Poseł Króla Angielskiego, Króla witają, który do Żółkwi przyjechawszy. Order Ś. Ducha odbiera.

1677.

Sejm na którym pokój w Żurawnie zawarty potwierdzono. Jan Gniński Wojewoda Chelmińskiznaczony Posłem do Carogrodu. Poseł Tatarski przybywa dla ugruntowania przyjazni z Rzeczpospolitą. Podatek na tabakę i na papier włożono. Książę Kurlandzkie hold przez Posła oddaje. Takoweż holdownictwo powiatów Lemburskiego i Bütowskiego potwierdzone. Król z Królową do Gdańska wyjeżdża dla uspokojenia zaszytych tam kłótai, między wspólstwem i Zwiérzchnością miejską.

1678.

Przymierze z Moskwą przeciągnięone do roku 1693. Moskwa oddała Nowel, Siebiez i Wieliz które miasta sobie podczas wojny przywłaszczyła pod pozorem nagrody za nakłady.

Wtargnienie Szwedów z Infant do Prus Książęcych. Król nie tak Kurfirsztą proszącego aby przejście Szwedom przez Kurlandz i Zmudz nie było pozwolone jako raczej Posłów Francuzkiego i Szwedzkiego usłuchał, obiecujących iż część zawojowanych krajów, jego potomstwu dziedziczném prawem dostać się miała.

Henryk Horn General Szwedzki do Prus wtargnął z 16000. wojska i dwa powiaty Tybżeński i Ragnicki zawojowawszy aż do Welawy pomknął się.

Sejm piérwszy w Grodnie mocą konstytucyi 1673. odprawiony.

1679.

Kurfirszt Brandeburski Fryderyk Wilhelm W. nazwany, do Prus przybywa z wojskiem w prowincyjach swoich Niemieckich zaciągnionem, Szwedów z Księżtwa swego

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

wypędza, onychże aż do Kurlandyi ściga, wszędzie gdzie tylko z niemi się potyka onych znosi, tak dalece iż z liczb tych wojowników ledwie 2500 do Inflant powróciło.

1680. 1681. 1682.

Margrabia de Bethune bynajmniej się złym tój wyprawy skutkiem nie odraził, a niemogąc dworowi swemu przeciw Kurfirsztowi przysłużyć się, starał się przynajmniej klótnie przeciw domowi Austryjackiemu wzniecać. Węgrowie bowiem gdy się zbuntowali, Bethune w huncie ich utrzymywał, Tekelego i innych Rokoszanów ludźmi i pieniędźmi wspomagając. Tenże Posel Króla nawet przywiódł był do sprzyjania tymże buntownikom, lecz zasze między Królową i tym Posłem rozterki, koniec tym intrygom uczyniły jako też posilkom dla buntowników, przyjaźni ścisłej z Francją, i poselstwu Margrabiego. Jan III. całe się do domu Austryjackiego przywiązał.

Kurfirszt Brandeburski syna swego Ludwika zaślubia z jedynaczką córką Bogusława Książęcia Radziwilla bogatą nader dziedziczką. Król z tego tym bardziej był obrażony iż nie tylko opiekunem był Księżniczki, ale też wydać ją chciał za syna swego Królewicza Jakóba. Kurfirszt dla uspokojenia klótni dalszych przyobiecał iż to zaślubienie bynajmniej prawom i pożytkom Familli Królewskiej nie ubliży. Rzeczpospolita też tę obelgę milczeniem pokryła dla uniknięcia większych przykrości, a Król z strony swojej dla spokojności powszechniej krzywdę tę darował.

1683.

Książę Kurlandzkie przez Posła hold oddaje, lecz postanowiono aby na potém sam w osobie swojej inwastyturę odbierał.

Sejm na którym zawarte przymierze przeciw Turkom z Cesarzem Leopoldem jako Królem Węgierskim i Czeskim i Arcyksiążęciem Austryjackim, za pośrednictwem Papieża Innocentego XI. Tém przymierzem Król do utrzymania 40000 wojska a Cesarz do 60000 obowiązali się, nad to Cesarz wszelkich odstąpił pretensyi za posilki niegdys podczas woj-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

ny Szwedzkiej dane, odesłał obietnicę na piśmie daną obrania Króla z Austryjackiego domu. Co się tyczy pieniężnych posilków Leopold obiecał 1200000 złotych Polskich dać i wstawić się do Króla Hiszpańskiego na otrzymanie dziesięcin w Królestwie Neapolitańskim i w Księstwie Mediolańskim na pomoc Rzeczypospoliej. Zgodzili się też oba monarchowie na to aby złączonemi wojskami na odsiecz jeden drugiemu przybywali gdyby nieprzyjaciel albo Wiedeń albo Kraków miał obleźć.

Przymierze to wnet potym do skutku przyszło. Wezyr W. Kara Mustafa trzykroć sto tysięcy wojska prowadzący do Węgier wtargnął, a udając jakoby na Raab albo Jaurin chciał uderzyć nagle się na Wiedeń obrócił. Leopold z Familią swoją z miasta swego stołecznego oddalił się, które Turcy oblegli. Jan III. bez odwłoki na odsiecz miastu temu wyciągnął. Przodem wysłał Hetmana polnego Sieniawskiego, za którym udał się sam, mając przy sobie syna swego Królewicza Jakóba, a tak przez Śląsk i Morawę do Austrii wszedł, gdzie Karol V. Książę Lotaryński, mający komendę nad Cesarzkim wojskiem nań czekał. Elektorowie Bawarski i Saski Jan Jerzy z wojskiem swoim do innych przyłączyli się co wszystko na 68000 ludzi wynosiło. Król zaś nad tym wojskiem najwyższą obiał komendę.

Po przebytych górach i drogach nader trudnych, sprzymierzone wojsko stanęło na przeciw Turkom. Wszystkoby wniwecz poszło gdyby Wezyr albo ciasne drogi osadził, albo za czasu do Wiednia ledwie się utrzymującego szturm przypuścił. Lecz nieuwaga, gnuśność i chciwość Wezyra chrześcian poratowała, liczne jego wojska słabo się onym opierały. Jazda Polska pierwsza na nieprzyjaciela natarła i średni hufiec nieprzyjacielski przelamała, w którym sam Wezyr był pod zastawą chorągwi Mahometa. Widok tej chorągwi w niezem cale nie pomógł Turkom, przez wzgardę swego Hetmana i mężstwo przeciwników źle się broniącym. Wezyr ucieczką ratował się, a trwoga z średniego hufca do pobocznych skrzydeł przeniosłszy się, zupełne chrześcianom odnieść dała zwycięztwo. Nazajutrz oboz nieprzyjaciel-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

ski wojsku otworzony był w którym żołnierze niezmiernie tupy znaleźli, których się część znaczna Królowi dała.

Jan III. do Wiednia wieżdża, dokąd téż i Cesarz powróciwszy, zbyt się zwłaszcza w takiej okazy dumnym być pokazuje, a obrońcy swemu ceremoniał, który ani na Króla, ani na zwycięzcę, ani na obrońcę Wiednia i chrześcijaństwa całego nie przystawał przepisuje. Po długich sprzeczkach stanęła ugoda aby się obadwaj monarchowie w szczerém polu widzieli. Król za Turkami wpogon udawszy się znaczną pod Parkanem miastem kłeskę odniósł, gdzie i życie jego wniebezpieczeństwie zostawało. Lecz za nadsięgnięciem wojska Książęcia Lotaryńskiego z wojskiem Cesarzkim, znowu na głowę Turków poraził. Po kilku zaś odebranych miastach nazad do Polskiej powrócił. Jędrzej Potocki Kasztellan Krakowski kilka miast na Podolu odebrawszy znosi Turków z Kamieńca wycieczki czyniących, i Tatarów poraziwszy Hospodara Multańskiego przymusza do poddania się Polsce, i osadę w Jassach zostawuje.

1684.

Wenetów przyjęto do społeczności przymierza między Cesarzem i Królem zawartego.

Wojsko Polskie pod komendą Hetmana W. Jabłonowskiego, łączy się z wojskiem Litewskim od Kazimierza Sapiehy prowadzonym. Król do wojska przybywszy obległ i odebrał Jazłowiec. — Część Polskiego wojska napadłszy na Tatarów onych zniosła pod Chocimem i przymusiła do odwrotu.

Francya Króla wszystkimi sposobami od ligi z Cesarzem odwieść usiłuje. Cesarz téż wielką dla siebie utrzymania przymierza tego potrzebę widząc Króla oderwać od niego nie dopuszcza. Margrabia *de Bethune* pod pozorem odwiedzenia Królówj interessa Francuzkie utrzymuje, Książdz *Wota* Jezuita rodem z Sabaudyi z Moskwy powracający a od Króla któremu się dla biegłości w językach, historyi i filozofii wielce podobał zatrzymany, od Cesarza

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

tajemne na to mając zlecenie, Króla w zawartém raz przy-
mierzu gruntuje.

1685.

Ostatni zjazd generalny Litwy w Słonimie. Te zjazdy prowincjonalne bardzo przedtém w używaniu były. Szlachta Wielkopolska do Koła, Małopolska do Korczyna inaczej Nowe Miasto nazwanego zjeżdżała, na tych zjazdach starano się żądze partykularne i pragnienia Województw lub powiatów z sejmików wynikające pogodzić dla ułatwienia potem sejmowych obrad.

Sejm który się w Grodnie miał odprawować w Warszawie odprawiony.

Kancelarz Wielopolski do Ludwika XIV. posłany dla uczynienia satysfakcyi za obelgę Margrabi *de Vitry* ministrowi Francuzkiemu wyrządzoną przez pewnych służących, którzy sobie podpiwszy do okien Posła w Warszawie mieszkającego z pistoletów strzelili. Winowajców którzy po tym excessie uciekli na śmierć skazano. Pan ich za niekarność ludzi swoich więzieniem był karany.

Wojsko do nieprzyjacielskiego kraju wszedłszy przez Bukowinę Puszcę obszerną ciągnie gdzie na 140000 Turków i Tatarów napadłszy mężnie natarczywość tak licznego wojska wytrzymuje, ale nie mogąc dalej postąpić częścią iż drogi zarzucone drzewem były, częścią że ciasne wszystkie przejścia wojsko nieprzyjacielskie osadziło, nazad się wrócić musiało, w odwrocie nieprzyjaciel nie przestawał ze wszystkich stron na Polaków nacierać, lecz oni w dobrym porządku i szyku odchodząc klęski żadnej nie odnieśli. Stanisław Jabłonowski Wojewoda Rawski, potomnych pamięci podał ten sławny odwrót od Jabłonowskiego wymyślony od Kąckiego wykonany opisaniem onego rysem ojczystym.

Mennica tego roku zawarta, już więcej aż do naszych czasów nie była otworzona.

Arcyksiężniczka od Leopolda Królewiczowi Jakubowi za małżonkę obiecana, wydana za Elektora Bawarskiego.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

1686.

Przymierze z Moskwą do roku 1693. trwać mające na wieczysty pokój przemienione, w którym stosując się do Traktatów Andruszowskich Król Moskwie ustąpił Smoleńska, Czernichowa i większej części Województwa Kijowskiego jako téż i ziemię Siewierską przytém obiecał pisząc do Carów Moskiewskich, tytułów tych ziem nie używać. Carowie także z strony swojej przyrzekli 200000 rubliów zapłacić i przystąpić do przymierza z Cesarzem, Królem Janem i Rzeczpospolitą Wenecką przeciw Turkom i Tatarom. Te pakta głośne są w Polsce pod imieniem paktów Grzymułtowskich. Stefan Wierzbowski Biskup Poznański nominowany od Króla na Arcybiskupstwo Gnieźnieńskie, potwierdzenia z Rzymu otrzymać nie mógł, z przyczyny (jak powiadają) iż professyją zakonną Kawalera Maltańskiego Lubomirskiego, przymuszonym do tego stanu od Ojca być się mieniącego za nieważną osądził.

Jan III. o zawojowaniu Maltańskiej i Wołoskiej ziemi zamyśla, któreby (jak *Dalerac* mówi) łatwo podbił, gdyby pieniędzy nie żałował, i usłuchać chciał Margrabię *de Fleury* sławnego armatora radzącego aby flotę na Dunaju wystawił. Król wszedł do Jassów, i uwiedziony chytremi Hospodara obietnicami, daleko się ku Tatarom Budziackim zapuścił, którzy gdy Król głęboko w kraj zaszedł, pałac i pastosząc wszystko Króla do odwrotu ku Polsce przymusili, w czém wiele od nieprzyjaciela nieustannie wojsko nagabającego przeszkód doznał. Łużeccki Wojewoda Podolski zbyt się od wojska Królewskiego oddaliwszy, otoczony od nieprzyjaciół z poczem swoim zginął.

Król wielką utyskiwania na Papieża miał przyczynę, iż bez względu na gorliwość którą w bronieniu chrześcian przeciw Turkom pokazywał i mimo nominacją jego Biskup Bellowakański *Jansson de Fourbin* między Kardynałami nie był policzony. Innocenty XI dwóch w prawdzie Polaków tą godnością obdarzył, Radziejowskiego Biskupa Warmińskiego i Denhoffa Posła extraordinaryjnego Polskiego w Rzymie, lecz ta godność z samego upodobania Papieżkiego

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

bez żadnej od Króla rekwiżycyi tych dwóch potkała. Denhoffa na Kardynalską godność wyniesienie ztąd pochodzące iż podczas mieszkania swego w Rzymie wielce się Ojcu Ś. podobał, pochopem było do ustanowienia napotém prawa, duchownych od poselstwa do Rzymu oddalającego.

Zaczęto budować i ozdabiać Willanów pałac Królewski w roku 1677. kupiony. Po śmierci Króla Jana, Królewicz Jakób sprzedał ten Pałac Kasztellanowej Krakowskiej Sieniawskiej, po której dostał się jej córce J. O. Księżnie Czartoryskiej Wojewodzynie terażniejszej Ruskiej. Król Jan w ustawicznych zostawał podróżach, lecz najmilsze mu było mieszkanie w Willanowie, jako Królowi Janowi Kazimierzowi w Ujazdowie i Nieporęcie.

1687.

Król w przytomności Moskiewskich Posłów, pokój z Carami zawarty potwierdził, podczas audyjeneyi tym Posłom danęj i na radzie senatu w której tegoż Traktatu zawartego stało się doniesienie, Królewicz Jakób po lewej ręce przy Królu zasiadał. Siedem tysięcy Tatarów wpada do dóbr dziedzicznych Królewskich Żółkiewskich. Inni zaś Tatarowie w żywność Kamieniecką Fortecę opatrują. Król wojska kommandę Królewiczowi Jakóbowi powierza, który Kamieniec bombarduje, lubo ztąd nic dla Polskiej pomyslnego nie wyniknęło. Hetmani wielce urażeni byli z danęj Królewiczowi kommandy którą prawa Królestwa, w nieprzytomności Królów przy nich samych mieć chcą.

1688.

Sejm w Grodnie piérwszy raz przed obraniem Marszałka zerwany przez Dąbrowskiego Chorążego i Posła Wileńskiego. Podejrzenie padło na Królową iż ona mszcząc się nie pozwolonego krzesła Królewiczowi Jakóbowi przy Królewskim boku, o zerwanie sejmu starała się.¹

Tatarowie Wołyń plondrują, szczipłe wojsko przeciw im posłano nic wydołało do dania odporu.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Fryderyk Wilhelm Kurfirszt Brandeburski umiera, syn jego Fryderyk III. posyła do Króla Hrabie *de Dobna* który razem z Wichertem Rezydentem Kurfirsztu, potwierdza Traktaty Welawski i Bydgoski, na co z strony Królewskiej wysadzeni byli Felkersamb Wojewoda Czerniechowski i Krasiniski referendarz Koronny.

Księżniczka Radziwiłówna wdowa Ludwika Margrabi Brandeburskiego, tajemnie ślub bierze z Karolem Filipem Książęciem Nejburskim, mimo obietnicy pod zakładem dóbr daną Królewiczowi Jakóbowi przytomnemu w Berlinie, którą téż on ztamtąd powróciwszy rozgłosił. Trzeci to raz Cesarz zprzymierzony Króla Jana synowi jego szyki do przyjęcia małżeńskiego stanu mieszał, co potem niejako nadgrodzie usiłował zaręczając go z córką Elektora Falcgraffa którą sobie zaślubił Królewicz w roku 1691.

Dom Sapieżyński od Króla wyniesiony przeciw Pacom, mniej Królowi sprzyjającym, wziętych dobrodziejstw zapomina. Skoro bowiem ten dom możliwym i potężnym w Litwie być się postrzegł, zaraz się dworowi przeciwnym być pokazał, wielkie sobie układając nadzieje do osiągnięcia Tronu po śmierci Królewskiej. Gdyby Królewicz Jakób pozostał po Ludwiku Margrabiu Brandeburskim wdowę był pojął, jego potęga przeważałaby zaiste Sapichow w Litwie powagę, ta więc była przyczyna, dla której Król tak usilnie małżeństwa tego pragnął, a oraz dla której Królowi mniej sprzyjający przeszkadzać onemu usiłowali.

1689.

Sejm na którym umysły tak nie zgodne a serca tak zajątrzone były iż się onego zerwania dziwować nie należy. Interes Falcgraffa tyżący się dóbr Radziwiłowskich te zwady wzniecał. Przejęto listy w których od Sapieżyńskiego domu wsparcia szukał, obiecując Sapichom 60000 złotych Niemieckich. Już go od dóbr rzeczonych miano odsądzić kiedy sejm zerwano. Wkrótce potem list od Ministra Brandeburskiego zgubiony Królowi oddano w którym uznawano iż Sapichowie należycie podług daniej obietnicy postąpili. Nic zelżywszego dla Króla być nie mogło nad

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

mowę do niego w przytomności wszystkich stanów mianą, w której mu wymiatać na oczy ważono się iż odzyskanie Kamieńca godniejsze było jego uwagi niż konfiskacyja dóbr Księżnej Nejburskiej. Wojewoda Poznański oświadczył pragnienie swoje, aby Królowa w sprawowaniu publicznych interesów nieco sobie popołgowała. Biskup Chelmiński w Senacie do Króla rzekł: *albo przestań panować albo panuj sprawiedliwie*. Te wszystkie mowy niepomiarkowane zważając, wyznać trzeba że nader dobrze pisze Montesquieu iż wolność polityczna w samych się tylko Państwach znajduje gdzie rząd jest pomiarkowany, ale się nie zawsze w stanach takowych znajduje, gdyż człowiek władzę mający bardzo skłonny jest do złego jęj użycia. Król na ten czas wiele od senatorów zawziętości ucierpiał, ale téż i senator jeden obelgę od Posła odniósł, to jest Biskup Wileński na którego Posel zamierzył się. Kardynał Prymas interdykt z téj przyczyny włożył na kościoły Warszawskie, który za przeproszeniem Biskupa przez tegoż Posła był znieśiony.

Na tym sejmie pewny szlachcic Łyszczyński nazwany, oskarżony i przekonany o to iż Atuszem był albo przynajmniej iż wykrętnemi dowodami burzyć wiarę o Bogu usiłował, skazany jest na stos, wyrok ten od Króla przemieniony był na ścięcie.

Han Tatarski próżno Króla do tego przywieść usiłuje, aby pokój osobny z Portą Ottomańską zawarł. Król posyła Wojewodę Pomorskiego Władysława Łosia jako Posła do Wiednia dla ułożenia z pełnomocnemi Porty Ottomańskiej Ministrami wieczystego pokoju. Lecz gdy się na warunki tegoż pokoju nie zgodzono wojna znouwu powstała. Jabłonowski z szczipłem wojskiem, Kamieńca nagle dobyć usiłuje, lecz czujność Turków tym zamysłem przeszkodziła.

1690.

Tatarzy Polskę najeżdżający, czterdzieści chorągwi w niewolę zabierają, za powtórny najazdem, Królowi samego w Złoczowie zchwytali, gdyby Król wcześniej od szpiega przestrzeżony ich rąk nie uszedł.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Na sejmie porządek sejmowania na przyszłe czasy zachowany być mający, ułożony. Ludwik *de la Grange* Margrabia *d'Arquien* Ojciec Królowej Indigenat otrzymał.

Lubomirski Marszałek nadworny i Szczuka referendarz Koronny wysłani jako Kommissarze od Rzeczypospolitej do Królewca, na słuchanie przysięgi obywatelów ziem Pruskich, jako za ustaniem potomstwa męzkiej płci Fryderyka Wilhelma, pod hold i panowanie Polskiej podług Traktatów Welawskich powrócić mieli.

1691.

Hrabia *de Thun* Posel CesarSKI obiecuje imieniem CesarSKIEM 6000 wojska posiłkowego a oraz do zawojowania Multańskiej i Wołoskiej ziemi zachęca pokazując iż te Prowincyje łatwo podbite być mogą i dostać się dziedziczném prawem Królewskiej Familii. Zdrużej strony Margrabia *de Bethune* przekładał iż obietnice Austryjackiego domu rzadko do skutku przychodzą. Złąd wielka między Hrabią i Margrabią kłótnia, wyzywają się na pojedynek. Cesarz Leopold koniecznie się domaga aby Margrabia z Polskiej ustąpił. Ludwik XIV. zabiegając dalszym zwadom Margrabię na poselstwo do Szwecyi naznacza. Król do wojska wyjeżdża.

Roterki w samej Królewskiej Familii pochodząco częścią z zazdrości Królewicza Jakóba znieść nie mogącego większe rodziców do brata swego niż do siebie przywiązanie, częścią z tego iż Królewicza Jakóba żona nie we wszystkim Królowej podług jej upodobania podlegać chciała.

Tatarowie Rus pustoszą w szczególności dobra Królewskie, a to jak powiadają z naprawy Francyi która tym sposobem nakłonić go chciała do czynienia osobnego pokoju. Król do Multańskiej ziemi wchodzi, gdzie więcej daleko od zepsowanych dróg niż od nieprzyjaciół trudności doznaje. Niedostatek oraz wielki był żywności. Cesarz z swojej strony obietnicy nie dotrzymał, posiłki od niego żadne nie przybyły. Gdy głód coraz bardziej dokuczał, a wojsko

 PRZYPADKI ZNAZNIEJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

pracami niezmiernemi ztrudzone umniejszało się, Król na-
zad do Polskiej powrócił.

1692.

Tatarowie rabować znowu w Polskim kraju poczynają. Han nowe dla przywrócenia pokoju podejmuje starania a Polakom Mułtańską i Wołoską ziemię obiecuje. Polacy nie mogąc Kamieńca mocą dobyć gdyż w nim 10000 ludzi na osadę a w bliskości wojsko daleko liczniejsze niż Polskie było okopy Ś. Trójcy sypią częścią dla uskromienia Turków wycieczki z Kamieńca czyniących, częścią dla przeszkodzenia dowozu téjże fortecy.

1693.

Tatarowie na Rusi wielkie czynią szkody.

Sejm w Grodnie na którym obmyślać miano sposoby zagrodzenia Tatatarskim najazdom. Posłowie z Łęczyckiego Województwa ten sejm zerwali. Tegoż roku drugi sejm w Warszawie odprawić się miał, lecz do tego nie przyszło dla choroby Królewskiej, o której gdy Król Prymasowi doniósł, pragnąc aby zaczęcie sejmu na dalszy czas odłożone było; Posłowie zwłaszcza Litewscy urażeni o to iż obwieszczenie téj choroby nie stało się przez list Królewski do stanów, sejmu zgola mieć nie chcieli.

1694.

Tatarowie wiele żywności do Kamieńca wprowadzili, lecz wtargnienie im na Ruś całe się nie udało.

Kłótnie wielkie między Kazimierzem Sapichą Wojewodą Wileńskim Hetmanem W. Litewskim i Konstantynem Brzostowskim Biskupem Wileńskim, który przez długi czas upomniawszy Hetmana o ciężkie uciemnienie dóbr duchownych przez stanowiska, przechody żołnierskie i kontrybucyi wybieranie, gdy żadnego skutku próżb, skarg, strofowania nie widział, Hetmana i współ pomocników jego wyklął. Ztąd dwie partie wyniknęły, Król dla wielu przyczyn z których żądza osłabienia potęgi Sapieżyńskiego domu nie poślednia była na stronę Biskupa nakłonił się.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Prymas Sapielę od klątwy uwolnił. Nuncyusz *Santa Cruce* wyrok Prymasa zkassował. Prymas do Papieża pisał skarżąc się na Nuncyusza powadze Prymasowskiej takowym postępkim uwłaczającego. Papież na ostatek rok frysztu naznaczył przez który klątwa skutku mieć nie miała. Biskup z strony swojej Hetmana na sejm do sądu Rzeczypospolitej zapozwał.

1695.

Sejm ten ani się zaczął, bo Litwa żadnym sposobem pozwolić nie chciała aby Kryszpin przeszły na Grodzieńskim sejmie Marszałek, starą łaskę podnosił z przyczyny iż Posłem na ten sejm nie był obrany, co oni do sprawowania tego urzędu koniecznie potrzebném być sądzili. Na jego tedy miejsce forytowali Dąbrowskiego Podkomorzego Wileńskiego, lecz Polacy upornie się Kryszpina trzymali. W tych sprzeczkach czas na obrady naznaczony upłynął, i nie nie wykonano. Sapielowie olawiali się aby na sejmio czego nie ustanowiono przeciw Wojewodzie Wileńskiemu, a zatém sami tę klótnią (jak powiadają) wzniecili.

Gdy się w Warszawie sprzeczą, 60000 Tatarów na Ruś wpadło i pod Lwów przyciągnawszy przedmieścia zapaliło. Hetman W. Jabłonowski i Miączyński podskarbi nadworny z wojskiem przyciągnawszy Tatarów odpędzili i za Dniestr zagnali.

Margrabia *d'Arquien* Ojciec Królowej uczyniony Kardynałem.

1696.

Senat Królowi pozwolił za granicę wyjechać dla używania kruszcowych wód na poratowanie zdrowia swego, lecz Królewski lekarz żyd zbyt wiele merkuryuszu w lekarstwie mu dawszy, śmierć przyspieszył. Jan III. umarł 17. Czerwca, tego właśnie dnia którego przed 22. laty obrany był Królem.

Ten Król bardzo był nadobny i postaci wspaniałej aż do kilku lat przed śmiercią, kiedy stał się zbyt otyłym. — Co się tyczy obyczajów z Wespazyanem go pospolicie tak co do enót jak co do niedoskonałości równają. Do tronu równie jak on przez usługi wojenne przyszedł, wiele języków umiał, kochał się w naukach i rozrywkach, i wieku

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIEEKIEGO,

swego był Bohatérem. Jak Wespazyan tak on nieco większe niż należało do skarbów swoich miał przywiązanie.

Dwaj żydzi za Jana III. do wielkich bogactw przyszli, jeden z nich lékarzem był Królewskim zwał się Jonas rodem był z Kazalu w Montferacie, i dosyć dobre miał w nauce lécarskiej cwiczenie. Drugi *Bethsal* arendarz chytry dobra Królewskie arędą nad ich cenę trzymał, a w nadgrodę poddanych i tych którzy przez niego co sobie wyrobić chcieli zdzierał. Jonas życie Króla zkrócił, *Bethsal* zoankretował.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA JANA SOBIESKIEGO.

Przyznać téż trzeba iż za panowania tego Króla zbyt sobie wiele w rządach Państwa pozwalała Królowa, która interessa wszystkie w Gabinetcie swoim pierwej z Margrabią *de Bethune* roztrząsała niż je do publicznych obrad podawano. Gabinet Królowej (mówił to Sapicha) stał się grobem praw i wolności, ona łaski Królewskie rozdawała, duszą negocyacyi była, i sejmów obrady kierowała, a zwycięzca Turków żony swojej był niewolnikiem.

FRYDERYK AUGUST II.

narodził się 12. Maja 1670 synem był młodszym Jana Jerzego III. Elektora Saskiego i Anny Zofii Królowej Duńskiej. Został Elektorem Saskim po śmierci Jana Jerzego IV. brata swego starszego w roku 1694. Obiął potem komendę cesarskiego wojska przeciw Turkom i zupełnie nad niemi odniósł zwycięstwo w roku 1696. pod Temeswarem. Obrany Królem Polskim roku 1697. mając lat 27.

1696.

Polska dawniej chwały swojej pozbawiona za Jana Kazimierza, za Michała zelżona za Jana Sobieskiego znówu podwyższona i po całym świecie wstawiona, wielkim znówu nieszczęśliwościom za panowania Augusta II. z wspaniałości ale niepomiarkowanej umysłu jego wynikającym podlegała.

Królowa wdowa z trzema Królewicami do Żółkwi wyjeżdża dla uczynienia podziału sukcesyi po Janie III. Przy tej okazji wielkie chęciwości swojej Królowa dała dowody, zkład do wielkich z Królewiczem Jakóhem sprzeczek przyszło które się na tym zakończyły iż Królowa publicznie Polaków zaklinała aby żadnego z Królewiczów za Króla nie obierali, a w szczególności Jakuba się wystzegali. — Usłuchali tej rady ci którzy nienawiścią przeciw Familii Królewskiej zdęci byli.

W Litwie nieprzyjaciele Sapieżyńskiego domu usiłują tenże dom uniżyć. Wojska Polskie i Litewskie związek czynią dla otrzymania żołdu. Turcy i Tatarzy grożą wtargnięciem w kraj Rzeczypospolitej. Słowem wszystko w ostatnich kłótniach, zamieszaniu i nierządzie zostawało.

Sejm konwokacyi zaczyna się. Na nim Baldachin nad krzesłem Prymasowskim zawieszony zrzuceno, iż się zdał właściwą być Królów prerogatywą. Humiecki Stolnik Podolski obrany koła Rycerskiego Marszałkiem. Ten gdy w mowie swojej coś acz nieznacznie przeciw Królowej mówić począł, użył słów z których się uraził Prymas, i mówiącemu przerwał dyskurs domagając się tychże słów wykładu. Humiecki na taką osoby swojej zniewagę prawem sprzeci-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1733.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>Krystyna Eberhardyna córka Krystyjana Ernesta Margrahi Brandeburskiego na Bareycie i Zofii Ludowiki Księżniczki Wirtemberskiej urodziła się 19. Grudnia 1671. zaślubiła 20. Stycznia 1693. umarła 5. Września 1727. Korony otrzymać nie mogła z przyczyny iż Protestanckiej religii odstąpić nie chciała.</p>	<p>Frideryk August który po Ojcu panował.</p> <p>Wiele miał innych dzieci obojęd pici lecz z nieprawego łoża.</p>	<p>Fryderyk August II. umarł w Warszawie 1. dnia Lutego 1733 z gangreny która mu się w nodze zajęła, mając lat 63. Pochowany był w Krakowie 1ego Stycznia 1733. Serce jego do Saxonii zawieziono a wnętrzności u Kapucynów w Warszawie złożone.</p>	<p><i>Papieże.</i> Innocenty XII. 1700 Klemens XI. 1721 Innocenty XIII. 1724 Benedykt XIII. 1730 Klemens XII. 1740</p> <p><i>Cesarze.</i> Leopold I. 1705 Józef I. 1711 Karol VI. 1740</p> <p><i>Cesarze Tureccy.</i> Mustafa II. 1703 Achmet III, złożony 1730 Mahomet V. 1754</p> <p><i>Królowie Francusc.</i> Ludwik XIV. 1715 Ludwik XV.</p> <p><i>Królowie Hiszpań.</i> Karol II. 1700 Filip V. 1746 <i>Królowie Portugal.</i> Piotr II. 1706 Jan V. 1750 <i>Królowie Angielscy.</i> Wilhelm III. 1702 Anna Stuart 1714 Jerzy I. 1727 Jerzy II. 1760 <i>Królowie Duńscy.</i> Chrystian VI. 1699 Fryderyk IV. 1730 Chrystian IV. 1746 <i>Królowie Szwedz.</i> Karol XII. 1718 Ulryka Eleonora 1720</p> <p><i>Królowie Pruscy.</i> Fryderyk I. 1713 Fryderyk II. 1740</p> <p><i>Królowie Sardynscy.</i> Wiktor Amadeusz 1730 Karol Emmanuel</p> <p><i>Imperatorowie Rosyjscy.</i> Piotr W. 1725 Katarzyna 1727 Piotr II. 1730 Anna Iwanowna 1739</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

wiającą się gdy mocno narzekał, obruszyli się Posłowie, i wszyscy prawie z miejsca zgromadzenia wyszli. Te rozterki za pośrednictwem Biskupów uspokojone były. Królowa do Prus wyjechała, a Prymas Humieckiego przeblagał. Zaczyn obrady znowu były przedsięwzięte. Lecz tegoż samego dnia którego stany się zgromadziły, Horodyński Posci Czernichowski 600 Talarów Niemieckich przekupił sejm zerwał. Szczupła ta summa sprawiła iż Królowa wszystkie swoje po Króla pozostałe skarby zachowała, gdyż się około nich mocno krzątano zamysłając je obrócić na zapłatę wojsku z wielką się żwawością przez Posłów swoich, zółdu dopominającego. Ten pierwszy był przykład zerwanego konwokacyjnego sejmu. Ztym wszystkim konfederacja stanów stanęła na utrzymanie wolnej Elekeyi. Taż konfederacja czas Elekeyi naznaczyła i nieprzyjacielem Ojczyzny osadziła każdego z obywatelów któryby się piął do korony, lub innemu rodakowi do niej pomagał. Związek wojsk nie ustawał. Marszałkiem związkowym w wojsku koronnym został Bogusław Baranowski człowiek hardy i zuchwały, który w tym rokosz sposobów wzbogacenia się szukał. — Ogiński Chorąży W. Lit. na czele konfederacji Litewskiej stanął do którego wszyscy się nieprzyjaciele Sapichy Wojewody Wileńskiego przywiązali. Ale za wypłaceniem przez Sapichę połowy zółdu wojsku Litewskiemu związek wnet był rozerwany.

1697.

Starają się o ugodę z koronnym wojskiem które Ruś całą rabowało i kontrybucyje około Lwowa i w dobrach Żółkiewskich wybierało, gdy tym czasem Turcy i Tatarzy Wolicyń pustoszyli. Upomnienia senatu związkowym czynione skutku nie miały, lecz ogłoszenie iż za huntowników i Ojczyzny nieprzyjaciół poczytani będą, onych uspokoiło. Chorągwi 40 od związku oderwało się, a Baranowski onych odstąpieniem przestraszony poddać się musiał Hetmanowi Wielkiemu.

Między ubiegającymi się do korony najpierwszy był Królewicz Jakób, miał on po siebie naprzód zwyozajny w

Arcybiskupi.	MINISTROWIE	HETMANI.	Uczni i wstawi- wieni ludzie.
<i>Gnieźnieńscy.</i>	<i>Marszałkowie</i>	<i>Hetmani W. K.</i>	Jerzy Kazimierz
Michał Radzie-	W. Kor.	Stanisław Ja-	Anouta † 1730
jowski Kar-	Stanisław Lu-	blonowski	<i>biegły w Prawie.</i>
dynat 1705	bomirski 1702	1702	Maciej Arcemberski
Stanisław II.	Józef Lubomir-	Felix Potocki	† 1717. <i>Mowca.</i>
Szemбек 1721	ski 1703	1702	Tobiasz Arent S. J.
Teodor Potocki	Kazimierz Bie-	Hieronim Lubo-	1724. <i>Teolog.</i>
1738	liński 1713	mirski 1706	Jan Alanus Bar-
<i>Lwowski.</i>	Józef Mniszech	Adam Sienia-	dziński † 1730.
Konstantyn Lip-	1742	wski 1726	<i>Rymopis sławny</i>
ski 1690	<i>Marszałkowie</i>	Stanisław Rze-	<i>Zak. Kaznod.</i>
Konstantyn II.	W. W. X. L.	wuski 1728	Kazimierz Biernac-
Zieliński	Alexander Sa-	<i>Hetmani W.</i>	ki Franciszkan
1709	pieha 1703	W. X. L.	† 1725. <i>Dziejo-</i>
Mikołaj III Po-	Marcyan Wol-	Kazimierz Sa-	<i>pis. Wstąpił do</i>
pławski 1711	łowicz 1704	pieha 1703	<i>Zakonu R. 1645.</i>
Jan X. Skarbek	Józef Mniszech	Michał Książę	Bernard Bogdano-
1733	Marszałkiem	Wiśniowiecki	wicz † 1708.
	W. Kor. zo-	1707	<i>Teolog.</i>
	stał 1713	Hrehory Ogiński	Konstanty Kazi-
	Alexander Sa-	1709	mierz Brzoso-
	pieha znowu	Ludwik Połdej	wski Biskup Wi-
	laskę obiał	1730	leński † 1722.
	1734	<i>Hetmani Polni</i>	<i>Krasomowca i</i>
	<i>Kanclerze K.</i>	<i>Kor.</i>	<i>Teolog.</i>
	Jerzy Wojciech	Felix Potocki	Jędrzej Buchowski
	Denhoff 1702	1702	Prof. Akad. Kra-
	Jędrzej Zaluski	Adam Sienia-	kowski † 1709.
	Biskup War-	wski 1706	<i>Matematik.</i>
	miński 1711	Stanisław Rze-	Benedikt Bucho-
	Jan Szembek	wuski 1726	wski Benedyktu
	1734	Stanisław Cho-	† 1720. <i>Wiersz-</i>
	<i>Kanclerze</i>	mentowski	<i>opis łaciński.</i>
	W. X. L.	1728	Dionizy Chelstow-
	Dominik Radzi-		ski Paulin † 1719
	witt 1699		<i>Dziełopis.</i>
	Karol Radziwili		Stanisław Chuściń-
	1720		ski żył w roku
	Michał Książę		1717. <i>Rymopis i</i>
	Wiśniowiecki		<i>Dziełopis.</i>
	1736		Wawrzyniec Cze-
			pański Augusty-
			niani † 1704.
			<i>Teolog.</i>
			Jan Drews S. J. †
			1710. <i>Kras. Dato</i>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Polszcze względ na Familią Królewską, potem zpowinowacenie z najpotężniejszymi Europy Monarchami po żonie swojej, na ostatek własne męstwo swoje którego na Wiedeńskiej dał dowody, i to wszystko nadziei jego otrzymania korony podporą było. Ale z innej strony niezgody z Królową matką swoją zaszły, mnóstwo tych którzy na przeszłe rządy sarkali, a nadewszystko zabiegi Polignaka Posła Francuzkiego, Familią Sobieskich od tronu oddaliły.

Ten Posel jawnie w Warszawie partyją zbierał na stronę Książęcia Kontego, na której zmocnienie sposobów wszelkich użył. Książęta Karol Nejburski brat Elektora Falegrassa, Leopold Lotharyński, Ludwik Badeński także się do korony ubiegali. Liwiusz Odeschalchi synowiec Innocentego XI. Papieża to miał umartwienie iż go nie tylko odrzucono ale też wysmiano. Partyja Książęcia de Conti albo Kontego nad innemi górowała kiedy Jan Prebendowski Kasztelan Chelmiński wspomniał Elektora Książęcia Saskiego Fryderyka Augusta, męstwem, bogactwem i wielą innymi przymiotami zaszczyconego. Sama tylko religija której się trzymał była na przeszkodzie. Lecz i ta wnet uprząt-niona była, kiedy Elektor błędów się wyrzekłszy i katolicką wiarę przyjąwszy sposobnym się stał aby od Polskiego narodu mógł być obrany.

Sejm Elekeyiny zaczyna się. Wielkie zachodzą sprzeczki względem obrania Marszałka, na czym miesiąc cały upłynął, na ostatek obrany większością głosów Kazimierz Bieliński Podkomorzy W. Koronny Pan Francuzkiej stronie wielce sprzyjający. Lecz ta partyja wielce osłabiona była z przyczyny zawodnych Polignaka objętnie, nieprzytomności Książęcia Kontego, i niedostatku pieniędzy. Po straconych na sprzeczkach trzech tygodniach przystąpiono do obrania Króla. Nuncyusz Papięski *Davia* Króla katolika zalecał. Hrabia *de Lamberg* Biskup Passawski Posel Cesarski królewicza Jakóba na Królestwo forytował, lecz Ministra tego audyjenyja pełna zamieszania i przykrości dla niego była. List od niego Prymasowi podany nie był przyjęty iż miasto *Serenissimae* zapisało na nim *Inclitae Reipublicae*. Mowę jemu po kilka

MINISTROWIE	MINISTROWIE	HETMANI	Uczni i wstąpieni ludzie.
<i>Podkanclerze Koronni.</i>	Ludwik Pocię 1709	<i>Hetmani Polni Lilewscy.</i>	Jan Ekart Professor prawa w Akademii Krakowskiej † 1702.
Karol Tarto 1702	Michał Kazimierz Kocię 1722	Bogustaw Stuszcza 1701	Ludwik Elbing frauciszkan † 1727. <i>Dziejopis.</i>
Jan Szembek 1711	Stanisław Poniatoński Ojciec STANISŁAWA AUGUSTA szczęśliwie nam panującego 1731	Michał Księżę Wiśniowiecki 1708	Marcin Frankowicz w Akademii Krakowskiej † 1720. <i>Dziejopis.</i>
Jan Bokum 1721		Grzegorz Ogiński 1708	Jędrzej Maximilian Fredro Kasztellan Lwowski potem Wda Podolski † 1699. <i>Statysta Dziejopis.</i>
Jan Lipski od roku 1724 do roku 1736.		Stanisław Denhof 1728	Dominik Frydrychowicz Zak. Kazd. † 1716. <i>Teolog. Dziejopis.</i>
<i>Podkanclerze W. X. L.</i>	<i>Marszałkowie Nad. Kor.</i>		Jerzy Gengell S. J. † 1728. <i>Teolog.</i>
Karol Radziwiłł 1699	Hieronim Lubomirski 1702		Ignacy Głowacki S. J. † 1728. <i>Teolog. kanonista</i>
Stanisław Szczuka 1710	Kazimierz Biełliński 1703		Akwlin Michał Gorczyński † 1710. <i>Dziejopis.</i>
Kazimierz Księżę Czartoryski 1732	Wojciech Dąbski 1725		Franciszek Gościecki S. J. † 1727. <i>Wierszopis.</i>
Michał Księżę Czartoryski.	Stanisław Chomentowski 1726		Jan Gryphius rodem z Leszna † 1706. <i>Wierszopis.</i>
<i>Podskarbiowie W. K.</i>	Stefan Potocki 1728		Godefryd Hannenberg S. J. † 1728. <i>Teolog.</i>
Hieronim Lubomirski 1702	Franciszek Biełliński 1742		Stefan Jaworski Metropolita Kijowski † 1722.
Rafał Leszczyński Ojciec Króla Stanisława 1703	<i>Marszałkowie Nadworni W. X. L.</i>		
Jan Prebendowski 1729	Alexander Sapieha 1697		
Franciszek Maximilian Ossoliński 1736	Janusz Księżę Wiśniowiecki 1701		
<i>Podskarbiowie W. W. X. L.</i>	Kazimierz Księżę Sanguszkę 1706		
Benedykt Sapieha 1702	Józef Mniszech 1713		
	Paweł Księżę Sanguszkę 1734		

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

razy przerwano iż w niej słowa *Vos* nie zaś tytułów przyzwoitych Rzeczypospolitej udzielnój używał.

Inni Posłowie audyjeneyci nie mieli częścią dla krótkości czasu, częścią iż ksiądz Polignak Posel Francuzki nie sądził za rzecz przyzwoitą prosić o audyjeneyją, a to dla tego iż jego przeciwnicy przerwać mu mowę przedsięwzięli, mszcząc się tego co Posła Cesarskiego podkato. Zaczem obietnice pryncypałów swoich wydrukować i po Województwach rozdać kazali. Najwięcej zaś obiecywał Elektor. Ponieważ przyrzekł 10 milionów do skarbu Rzeczypospolitej zapłacić, Kamieniec kosztem swoim Polsce przywrócić, odzyskać Podole, Ukrainą, Multany i Wołoską ziemię, i wszystkie inne kraje od Polskiej oderwane, na koniec 6000 wojska kosztem swoim na usłudze Rzeczypospolitej utrzymywać.

Zatym się Elekeyja od mowy mianć przez Kardynała Prymasa w której kandydatów wszystkich wyliczając przyzwoite im dawał pochwały, Saskiego zaś Elektora po wszystkich innych wspomniał przydając iż dla religii obrany być nie może. Po tej mowie przyobiecał w nominowaniu Króla od praw przepisu nie odstępować wnet potem objeżdżać począł Województwa które po większej części głos swój na Książęcia Kontego dawały. W tym też Prebendowski Kasztelan Chełmiński przyniósł dane na piśmie świadectwo od Biskupa Jaurinu a od Nuncyusza podpisane jako Elektor Saski wyrzekłszy się kacerstwa katolikiem został przez co niektórzy do Saskiej partyi pociągnięni byli. Rozłączyły się potem zdaniem od siebie odmienne partyje, z jednej strony stanęli którzy Książęciu Kontemu sprzyjali, z drugiej którzy z innemi kandydatami trzymali. Pierwsi liczbą daleko innych wszystkich przewyższający u Prymasa o nominacyją Króla nalegali, lecz on do dnia następującego to dzieło odłożył. W nocy partyja Saska, która partyje pomniejsze innych kandydatów tak przewyższała jak sama od partyi Kontego przewyższona była, naprzód przywiodła do tego inne partyje wszystkie aby kandydatów swoich opuściwszy do niej przystały. Potem pieniędzami niektórych z partyi Kontego do swojej przeciągnęła, do czego Fleming

Uczni i wstawienni ludzie	Uczni i wstawienni ludzie.	Uczni i wstawienni ludzie	Uczni i wstawienni ludzie.
Wojciech Józef Jodtowski † 1722. <i>biegły w prawie.</i>	Maciej Miluński S. J. † 1720. <i>biegły w prawie duchownym.</i>	Ignacy Szyszko-wski † 1720. <i>Wierszopis Pol.</i>	i Historii zwa- szcza Polskiej doskonałą wia- domość wstawił się. Do których zalet wiekopomną sławę z założenia publicznej księgarni potem przydał, i po- wszechnym w Polszcze uczo- nych stał się Mecenasem.
Jan Damascen Kaliński zszakót pobożnych † 1730. <i>Rymopis łaciński.</i>	Swentostaw Zygmunt Niwicki z Pralata S. J. † 1700 <i>Teolog.</i>	Józef Trzebień- ski † 1732. <i>Wierszopis Pol.</i>	Benedykt Zawadzki z Zak. szkół po- bożnych † 1706. <i>Krasomowca i Wierszopis łaciń.</i>
August. Kołudzki † 1720. <i>Dzie opis Prawnik.</i>	Sebastian Pis- gorski † 1702. <i>Dziejopis i w prawie biegły.</i>	Władysław Tur- lay † 1712. <i>Dziejopis.</i>	Stefan Zuchowski proboszcz Sando- mirski † 1726. <i>Teolog.</i>
Malachias Karm- ski Cysters † 1730. <i>Teolog.</i>	Antoni Poniński <i>stałny wierzopis łaciński na Au- gust II. został</i>	Jędrzej Wincen- ty Ustrzycki wyborny Rymo- tworca <i>łaciń. i pol. † 1720.</i>	
Antoni Jędrzej Kresimowski † 1706. <i>Teolog.</i>	Wda. Poznań.	Stanisław Wit- wicki Biskup Poznański † 1697. <i>Dziejop</i>	
Jan Kazimierz Kuszewicz S. J. † 1719. <i>Teolog.</i>	Stefan Poniński S. J. †. 1733. <i>Teolog.</i>	Jędrzej Chryzo- stom Załuski Biskup War- miński Kanclerz Kor. †. 1711. <i>Polityk.</i>	
Felix Simplicius Lacki Cysters † 1700. <i>Teolog.</i>	Franciszek Po- niński S. J. <i>Te- olog † 1714.</i>	Polityk. Listy od niego zosta- wione zawie- rają najwybor- niczszy wykład Historii Pol- skiej za życia jego. Tenże Biskup najprze- dniejszym wie- ku swego Teo- logiem i Mo- wca był.	
Samuel Fryderyk Lauterbach ro- dem z Leszna <i>Minister prote- stancki Dziejop.</i>	Wacław Potocki † 1716. <i>stałny wierszopis Pol.</i>	Historii Pol- skiej za życia jego. Tenże Biskup najprze- dniejszym wie- ku swego Teo- logiem i Mo- wca był.	
Krzysztof Łosie- wski S. J. † 1711 <i>Krasomowca.</i>	Marcin Rzecho- wski † 1701 <i>Matematyk.</i>	Józef Jędrzej Za- luski Referen- darz Koronny, Biskup Kijow- ski za pano- wania Augusta II przez hie- głość w Teo- logii, wymowe	
Jan Damascen Lubieniecki † 1716. <i>Teolog.</i>	Łukasz Stani- sław Stowicki S. J. †. 1722. <i>Krasomowca i Wierszopis łaciński.</i>		
Stanisław Lubo- mirski Marszałek W. Kor. † 1702. <i>Filozof.</i>	Marcin Kazi- mierz Stowi- kowski † 1705. <i>w prawie biegły.</i>		
Bartłomiej Mali- cki † 1706 <i>sta- wny Gramatyk w Akad. Krak.</i>	Tomasz Szulc Zakon. Kaz. † 1714. <i>Teolog.</i>		
	Antoni Szymia S. J. <i>stałny Kuznodzieja.</i>		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

nie tylko Saskich pieniędzy ale i summy nawet na wsparcie innych kandydatów przystanych użył. Nazajutrz po wielu daremnych pracach podjętych na przywrócenie zgody, Kardynał Prymas przystąpił do nominacyi Króla w osobie Książęcia *de Conti* i do kościoła Ś. Jana na śpiewanie *TEDEUM Laudamus* udał się. Partyaaska w polu zostawszy przeciw téj Elekeyi protestowała się, a Bisknp Kujawski we dwie godziny popiérwszój nominacyi ogłosił Królem Fryderyka Augusta Elektora Saskiego, i z pola także do tegoż kościoła Ś. Jana udawszy się Bogu za Elekeyją dokończoną podziękował.

Dnia 28. Czerwca, partyjaaska znowu się do okopów na miejsce Elekeyi udała gdzie nominacyja Króla powtórzona była z przyczyny iż piérwszój nominacyi jako nie na zwykłym miejscu w okopach, uczynionój niektórzy przyganiiali. Zaproszono do tychże okopów Kardynała Prymasa lecz on na żadne się prózby nie dał naklonić. Hrabia *Fleming* Posel Elektorski *Pacta Conventa* imieniem Pana swego zaprzysiął. W tych paktach prócz dawnych przywilejów od przeszłych Królów nadanych, i Elektorskich obietnic potwierdzenia, znajdowały się te warunki, iż dwa Ministeria jedneje Familii nie będą mogły być nadane, iż prawa Litewskie z Polskimi zupełnie porównane będą, iż wojsku z przyczyny związku uczynionego zupełną będzie dana amnestya, że Król będzie miał wolność wykupienia dóbr zastawionych stołu Królewskiego, których jednak jako téż i komor arędą żydom puszczać nie będzie mógł.

Elektor w Tarnowicy zastał Posłów od Rzeczypospolitej zapraszających go na obięcie Tronu. Ciągnął zaś z wojskiem 8000 ludzi wynoszącym z rady tych od których obrany był sprowadzonym na poparcie Elekeyi swojój i przełamaniem przeciwnój partyi. W Pikarach August sam *Pacta conventu* zaprzysiął, i komunią z rąk Krysztina Biskupa Zmudźkiego przyjął. Tamże diploma Elekeyi oddane mu było od Biskupa Kujawskiego i Kasztelana Krakowskiego. W krótcie potym wiazd do Krakowa odprawił się. Tym czasem przeciwna Augustowi partyja za powodem Prymasa,

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

statecznie się kandydata swego trzymała, i wszystkie Królewskie propozycyje odrzucała, podane przez Prebendowskiego Kasztellana Chełmińskiego i Marszałka W. Lubomirskiego za pośrednictwem Owerbeka Posła Elektora Brandeburskiego.

Partycja ta zgromadziwszy się w Warszawie postanowiła utrzymać Elekeyją Książęcia Kontego, ztąd wynika rokosz albo związek którego Marszałkiem obrany Stefan Humiecki. Rokoszanie aby czas pozyskać mogli na sprowadzenie kandydata swego, czynią Augustowi nadzieję iż do niego przystąpią jeśli się z koronacyją zatrzyma. August II. koronowany w Krakowie 15. Lipca przez Biskupa Kurjawskiego. Sejm koronacyi nieco był zamieszany z przyezyny paktów konwentów których się przeczytania domagano. Przyczyną tego rozruchu był (jak ogłoszono) artykuł jeden tychże paktów konwentów mocą którego obiecywał Elektor odstąpić prawa wszelkiego do korony przez Elekeyją nabytego gdyby żona jego przed koronacyją jeszcze katolickiej religii nie przyjęła. Udano więc przed Posłami iż oryginał tych paktów w Warszawie od przeciwniej partyi zachwycony zginął. Prebendowski téż tak dobrze rzecz tę udać potrafił iż kłótnie wszystkie uspokojone były, i sejm szczęśliwie doszedł. Na nim pozwolono Królowi pospolite ruszenie nakazać, Litwę w prawach i przywilejach zupełnie z koroną zrównano, a inne sprawy do przyszłego sejmku odłożono, w nadziei iż tym czasem Rokoszanie do zgody przystąpią. Lecz oni tym ochotniej i mężniej do broni się mieli iż flota Kawalera *de Bart* Książęcia Kontego prowadząca, pod Oliwą stała. Magistrat Gdański nikogo nie wysłał na przywitanie tego Książęcia, z przyczyny iż to miasto ustawą obowiązało się w ściszy tego Króla uznawać który pierwszy ukoronowany będzie. Konti o osiągnięciu berła rozpaczając począł, gdy wojska od Sapiehów jemu obiecane nie przybywały, a to dla zatamowanych sobie dróg od wojska Saskiego z Krakowa posłanego. Kawaler *Bart 4*. Gdańskie okręty w gotowości do żeglugi stojące i towarem rozmaitym naładowane przytrzymuje. Magistrat Gdański

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

wzajemnie wszystkie do Francuzów należące sprzęty i część ruchomości do Posła Francuzkiego należących aresztować kazał.

Król Duński mocą Traktatów obowiązany do utrzymania wolnego przejścia przez Zund, nie pozwala aby Gdańskie okręty do Francyi zaprowadzone były. Magistrat też przywróciwszy Francuzom co do nich należało, i Ludwika XIV. przeprosiwszy we trzy lata potym okręty do siebie należące odebrał. Tym czasem Generał *Brandt* z Polskim i Saskim wojskiem nadciągnawszy, mało co samego Posła Francuzkiego *Polignaka* nie zchwycił. Książę *de Conti* wielce z odniesionój obelgi zasmucony dnia 9. Listopada nazad do Francyi powraca.

1698.

Król z Krakowa do Warszawy jedzie, aby się zbliżył do Łowicza gdzie Rokoszanie rady swoje mieli, i wspaniały do tegoż miasta wiazd odprawuje. Król nie będąc jeszcze należycie na Tronie ugruntowany, odrzucił gwałtowną niektórych radę sobie poddaną aby przeciwników orężem do posłuszeństwa przywiódł, ale raczej użyć postanowił łagodniejszych sposobów. Wysłani zatem komisarze od niego do Łowicza którzyby za pośrednictwem Posła *Brandeburskiego*, w Traktaty z przeciwną partyją wkroczyli. Szczerliwie się to udało, Małopolanie wszyscy i część Województw Wielkopolskich związku odstąpiwszy do Błonia wyjechała gdzie Augusta II. za Króla uznano, pod temi obowiązkami aby wszystkie prawa a mianowicie wolność Elekcyi potwierdził, aby przyrzekł wojska zagraniczne po uspokojeniu wewnętrznych kłótni wyprowadzić, aby na estatek w paktach konwentach poprawiono cobykolwiek prawom lub zwyczajom dawnym sprzeciwiało się. W Łowiczu Prymas, związkowy Marszałek, i Województwa *Poznańskiego* i *Kaliskiego* Szlachta została, z przyczyny zapozwanego z pomiędzy siebie *Gruszczyńskiego* do sejmu przyszłego.

Król do Prus wyjechawszy do Gdańska wieźdza, gdzie też odbiera powinszowania od Ministra stanów *Hollenderskich*. Za powrotem Królewskim zaczął się sejm *Pacifi-*

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

calionis, wnet potém od szczęściu Posłów Litewskich zerwany. Nagrodziła się ta przeciwność zaszłą zupełną z Prymasem zgodą, której przyczyną były napomnienia Ojca Ś. który nadzwyczajnego tym końcem do Polskiej posłał Nuncyusza, także odebrane nie wątpliwie z Francyi wiadomości iż tam o poparciu Elekeyi Książęcia Kontego bynajmniej nie myślą, na koniec podane od Króla propozycyje, w których się obietnica pewnej sumy Kardynałowi Prymasowi najdować miała. Ugoda ta pod temiż prawie obowiązkami co i przeszła w Błoniu stanęła. W téj ugodzie warunki ciekawości najgodniejsze te były; iż Król wszelkiego starania miał dołożyć na nawrócenie swojej małżonki, iż sam jak najwyraźniejsze da dowody przystąpienia swego do Katolickiej religii, iż Trybunały nie prędzej reasumowane będą aż Elekeyja Króla od Prymasa potwierdzona zostanie, iż Król nigdy się u Rzeczypospolitej summ łożonych na dostąpienie Tronu upomnieć nie miał; etc.

Król z Elektorem Brandeburskim w Johannisburgu zieżdża się. Wnet potym w Warszawie potwierdzone były Traktaty Welawski i Bydgoski, także possessyja powiatów Lemburskiego i Bytowskiego lennym prawem przyznana Elektorowi.

Kiedy tym sposobem Koronie spokojność gruntowała się, Litwa w największych zawieruchach zostawała. Rosterki za panowania Króla Jana wszczęte barziej się coraz pomnażały. Król wszelkiego starania dołożył na uspokojenie onych. Podpisana zatym ugoda od Króla, od Plenipotentów Familii Sapieżyńskiej i Szlachty Litewskiej. — Mocą téj ugody Szlachta Litewska w wszelkich prerogatywach porównana z Koroną. Tatarowie w służbie Sapieżyńskiej zostający rozpuszczeni, krzywdy wzajemne nagrodzone i inne skargi uspokojone. Postanowiono téż aby Marszałek W. Podskarbi W. i Hetman W. Litewski tych tylko przywilejów używali których używają Ministrowie Koronni. Tegoż dnia którego tę ugodę podpisano, była potyczka między synem Hetmana W. Lit. Sapiehą Stolnikiem Lit. i Ogińskim Szlachtę prowadzącym, lecz ona bynajmniej wykonaniu téj ugody nie ubliżyła.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

August II. zupełnie na Tronie ugruntowany o wykonywaniu włożonych na się od Polaków a od siebie przyjętych obowiązków myśleć począł. Zaczął zaś od odebrania Kamieńca. Wyjazd Króla z Warszawy. W Rawie z Carem zjeżdża się który z Wiednia do swego Państwa powracał dla uspokojenia buntui. Wtedy one przyjaźni związki między temi Monarchami, do potomków nawet rozciągające się były ściśnione.

Król do Lwowa do wojska wyjeżdża. Felix Potocki Wojewoda Krakowski Hetman Polny Koronny w obozie swoim pod Podhajcem z 6000. wojska stojący 60000 Tatarów odpędził i przymusił do powrotu ku Kamieńcowi. W tym też zpoźniona pora, niedostatek żywności, niezgody między wojskami Polskimi i Saskimi wszczęte, odnowienie rosterków w Litwie przytomności Królewskiej wyciągających nie pozwoliły o dobywaniu Kamieńca skutecznie pomyśleć, zaczęm wojskom zimowém leże wyznaczone były.

Kurfirszt Brandeburski Elbląg miasto opasał, zasadzając się na traktacie Bydgoskim mocą którego rzeczone miasto Ojcu jego w zastaw za sumnę 400000 Talarów puszczone być miało. Miasto nie zaraz się poddało spodziewając się od Polskiej pomocy, i nie pierwój do kapitulacyi przystąpiło aż gdy postrzegło że General Brand wszelkie do oblężenia czyni przygotowania. Król wielce się z postępku takowego nie odpowiedniego urażonym być pokazał. Zdanie jego było aby orężem tej się krzywdy zemszczono, ale Senat do łagodniejszych sposobów skłonny, za rzecz potrzebną sądził, użyć w tej rzeczy gwarantów Oliwskiego pokoju. Byli niektórzy na ten czas rozumiejący iż nie bez tajemnej z Królem umowy Elektor tak sobie postąpił, wierzyć jednak nie można aby sam August Polakom przypomnieć chciał iż się przez *Pacta conventa* obowiązał wszystkie długie Rzeczypospolitej zapłacić.

Nowa ugoda między Sapieżyńskiem domem i Szlachtą Litewską, za staraniem Biskupa Wileńskiego i Generała Fleminga, zawarła. Król sobie przez nią serca Szlachty pozyskał, gdy się jej przywilejów obrońcą pokazał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1699.

Pokój Karłowicki zawarty między Portą Ottomańską i Królestwem Polskim, za pośrednictwem Króla W. Brytanii i stanów Hollenderskich. Przez ten Traktat Turcy Polsce przywrócili Kamienice i to wszystko co tylko na Podolu i Ukrainie posiadali. Obiecali oraz żadnej sobie władzy nad kozakami nieprzywłaszczać, i poddanym swoim mianowicie Tatarom surowie wszelkiego nieprzyjaźnego przeciw Polsce zakazać postępku. Ledwie co tylko warunki te przyjęte były kiedy Tatarzy Ruś znowu plądrować zaczęli, co Turcy na Polskiego Ministra z podpisaniem Traktatów zbyt opieszalego złożyli. Wszakże i zabranych branców wolnością darowano, i tych którzy wtargnienia tego przyczyną byli skarano. Tym sposobem August II. bez krwi Polaków rozlania przywrócił Polsce co Michał Król dosyć zelżywie stracił, i co Jan III. mimo wszystkie odniesione zwycięstwa dla nierzetelności Austryjaków w wypełnieniu obowiązków przez Traktaty przyjętych odzyskać nie mógł.

Sejm pacyfikacyi, na którym i Królewska Elekcya w tym co z prawem mniej się zgadzało potwierdzona, i inne na utrzymanie religii i praw narodowych ustawy uczynione. Król przyrzekł wojska zagraniczne odesłać których niepotrzebna w Polsce przytomność pochopem do szemrania była. Dzień téż naznaczony którego Król miał kazać wypłacić wojsku żołd zaległy. Wszelkie oraz wojskowe związki zakazane.

Przyznane Królowi prawo nominowania do Opactw równie jak do Biskupstw. Zdawna Królowie prawa tego używali a mnihom nie wolno było Opata wybierać bez pozwolenia przynajmniej Króla. Nominacyje Opatów zakonnych od Biskupów, Komendatariuszów zaś od Papieża potwierdzone bywały.

Za Panowania Króla Michała którego prerogatywie nie raz a to bez kary uwłaczano, zaszyły o nominacyją Królewską na Opactwa sprzeczki. August II. mocno przy prawie swoim obstawał. A syn jego August III. przyszły

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Król zabiegając dalszym kłótniom przystąpił do ugody w R. 1736. zawartéj, mocą którój Królowi zostawiona jest nominacyja do Opactw: Tynieckiego, Lubieńskiego, Płockiego, Wąchockiego, Mogielskiego, Sulejowskiego, Wągrowieckiego, Jędrzejowskiego, Paradyżkiego, Czerwińskiego, Trzemeszyńskiego, Hebdowskiego i Probostwa Miechowskiego, do innych zaś Opactw wolna przy mnichach została Elekcya.

Po rozdaniu niektórych znaczniejszych wakansów August II. do Saxonii wyjechał. Pod czas jego niebytności uczyniona jest ugoda z Kurfirsztém Brandeburskim przez Traktat 12. Grudnia w Warszawie zawarty, którym Elektor obowiązał się wojska swoje z Elbląga dnia 1. Lutego wyprowadzić, i wszelkich do tegoż miasta odstąpić pretensyi. Zaś Król z Rzeczpospolitą wypłacić mieli Kurfirsztowi we trzy miesiące po zakończonym sejmie następującym sumę 300000 talarów a dniem przed przywróceniem Elbląga, Kurfirsztowi lub wyznaczonym od niego komisarzom klejnoty niektóre Koronne zastawą oddał. Gdyby zaś w czasie wyznaczonym nie nastąpiło summy rzeczonéj wypłacenie, tedy Kurfirsztowi wolno być miało obiać possessyją powiatu Elbląskiego i zastawą go trzymać razem z klejnotami do zupełnego długu tego uspokojenia.

1700.

Prusacy z Elbląga w czasie wyznaczonym ustępują. Klejnoty Rzeczypospolitéj tegoż czasu Pruskim kommissarzom oddane.

Wojny północnéj krwawéj nader a w szczególności Polszcze okropnéj początki. August pod pozorem odzyskania krajów od Rzeczypospolitéj oderwanych do którego przez *Pacta conventa* był obowiązany, w prawdzie zaś od Patkuła Infantczyka namowiony, nadzieją łatwego przywiedzenia do skutku swych zamysłów uwiedziony, nie pomniąc na to, iż przez téż same *Pacta conventa* ani wojny podnosić ani w Traktaty wchodzić, owszem ani oderwanych od Rzeczypospolitéj, krain odbierać bez dolożenia się téjże Rzeczypospolitéj, był obowiązany, przeciw zdaniu nawet całego

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

prawie Senatu, a mianowicie Biskupa Kujawskiego od którego na Królestwo był nominowany, wojsko swoje do Inflant posłał. Wszystkie okoliczności zdawały mu się być pomyslnie. Karol XII. Król Szwedzki 18 tylko lat mający, był bez onego potrzebnego do rządzenia i bronięcia Państwa swego doświadczenia, nad to uwikłany był w wojnie z Duńczykami, z drugiey strony, Moskwa wszelkie do wojowania przeciw niemu czyniła przygotowania. Przeto rozumiano iż na zupełne jego zwojowanie dosyć jest z wojskiem pokazać się. Nie zchodziło zaś na pozorych przyczynach usprawiedliwienia tego pokoju zerwania. Traktaty Oliwskie w wielu punktach naruszone były. Uczynione od Szwedów były niektóre kroki sprzeciwiające się woli Królów Polskich Elekeyi. Książę Kurlandzkie Hołdownik Polski nie jedną miał urazę, zwłaszcza iż handlom i granicom Państw jego ubliżyć usiłowano. Z Inflancykami surowie postąpiono wyzuwszy ich z wszelkich starodawnych przywilejów, żeglugę do Portu *Polangen* zatamowano. Horn Generał Szwedzki bez dolożenia się Rzeczypospolitey przez Zmudź wojsko do Prus niegdys zaprowadził, nowe cła i podatki ustanowiono, na ostatek na Króla Duńskiego z Polską przymierze mającego uderzono. August przed Polakami chcąc się wymówić z tej przedsięwziętej wojny bez stanów zezwolenia, rozsiewał iż cały tej wojny skutek na predkości wykonania i na zachowaniu w sekrecie przedsięwzięcia jest zasadzony, a przeto rzecz była niepodobna sejm zgromadzić, któryby i przyśpieszeniu i tajemności tej wyprawy był wielce przeciwny. Fleming Felt-Marszałek Saski wszedł zatem do Inflant, i dobywszy zamku Kober, do oblężenia Rygi przystąpić mając, do Warszawy udał się aby więcej i pieniędzy i ludzi otrzymać mógł. Król sam z 12000 wojska do Inflant przyciągnął, i Generała Szwedzkiego *Welling* dwa razy porażonego do cofnienia się przymusił. Rygę z wszystkich stron opasano, i na postrach kilka bomb i kul rozpalonych do niej wrzucono, lecz Król nie chcąc to miasto zburzyć, a oraz Hollendrów urazy unikając, którzy w nim na dwa miliony w towarach mieli, od

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

oblężenia odstąpił. Steinau General Saski zamek Kokenhausen odebrał. Król wojska swego komendę oddawszy Książęciu Kurlandzkiemu Ferdynandowi sam do Warszawy odjechał.

W Litwie znowu się wewnętrzne rozruchy wszczęły. — Sapićhowie o umniejszenie powagi swojej przez przyjęte ugody warunki troskliwi, znowu się do broni rzucili. Król daremnie przez Kommissarzów swoich na to umyślnie posłanych zgodę przywrócić usiłował. Sapićhowie z wojskiem na Szlachtę pod Olkinikami zgromadzoną uderzyli, lecz zupełnie sami od niej porażeni byli. Sapićha koniuszy Litewski z 1500 swoich długo się jeszcze opierał, ale poddać się musiał, rozsiekany nazajutrz po bitwie od zawziętej szlachty.

Po tym zwycięstwie stanęła konfederacja Olkinicka pod Marszałkiem Książęciem Michałem Wisniowieckim, któremu na dwie lecie władza nad wojskiem przysądzona, wojska żołąd i porządek opatrzony. Sapićhowie mianowicie Wda Wileński i synowie jego Stolnik i Marszałek Litewski, Wojewody brat Podskarbi i tegoż syn pisarz Polny, także przyjaciele ich za nieprzyjaciół Ojczyzny ogłoszeni. W tym nieszcześciu Sapićhowie wszelkiej innej pomocy pozabawieni do Króla protekcyi udali się. August II. nie odmówił im tej łaski i przez następujące dwie lecie nie przestał starania wszelkiego przykładać na pogodzenie ich z Szlachtą.

Car Moskiewski pokój Szwedom wypowiedziawszy, przymierzem z Augustem II. łączy się, potężną mu na tę wojnę pomoc obiecując. Bitwa waina pod Narwą od Szwedów wygrana. Szwedów nad 9 tysięcy nie było przeciw 60 lub 80000. Moskwy. Niekarność i trwoga jedyną tak wielką klęską z strony Moskwy przyczyną była oficerowie Moskale, oficerom Niemcom podlegać nie chcieli, a ten któryby ich pogodził, to jest Car do Nowogrodu wyjechał. Ta przegrana poprzedziła innych wiele przegranych któremi wojska Moskiewskie do odnoszenia najchwalebniejszych zwycięstw, nawet nad Mistrzami swojemi przypuszczone były.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1701.

Kurfirszt Brandeburski tytuł Królewski bierze. Ceremonia koronacyi w Królewcu odprawiona to miała osobliwszego iż Król Pruski, sam sobie na głowę koronę włożył. Już roku przeszłego przez publiczne pisanie ogłosił, iż nowa ta godność w niezym possessyi Prus Polskich do Rzeczypospolitej należących, także Traktatom Welawskim i Bydgoskim nie ubliży. Nowy Król Pruski, o tej koronacyi Króla przez Posła swego Grabię *de Wollenrod* uwiadomił, który w Warszawie andyjęcią u Króla miał w przytemności samych Saskich Ministrów, gdyż Polacy za rzecz przyzwoitą nie sądzili, być na niej przytomnemi. Augsut II. Towiańskiego Podczaszego koronnego do Berlina posłał z powinszowaniem imieniem swoim nie zaś Rzeczypospolitej dostąpionej korony. Król Pruski nowe Towiańskiemu dał przyrzeczenia iż wszystkie dawne Traktaty w całości miały być dochowane. Nie to na ten czas na uspokojenie trwogi Polskiego narodu nie pomogło, w tytule Króla Pruskiego, przez długi czas praw Rzeczypospolitej ubliżenie upatrywano, aż dopiero po długim statecznej Królów Pruskich przyjaźni ku Polsce doświadczeniu w roku 1764. po nowych rewersalnych listach od Króla Pruskiego danych, na sejmie Kenwokacyi uroczyście ten tytuł przyznała Rzeczpospolita.

Zjazd Króla z Carem w Birze w Litwie gdzie się przez dwa tygodnie na rozmaitych rozrywkach bawiąc zawarli przymierze ku wzajemnej obronie, i wojowaniu spólnego nieprzyjaciela zmierzające.

Karol XII. przeprawiwszy się przez Dzwinę Sasów na przeciwniej stronie stojących odpędza, wszystkie od nich miejsca zawojowane odbiera, pułkownikowi Kaunitz mężnie się broniącemu uceziwą kapitulacyją pozwala i tak Dunamundę odebrawszy, Kurlandją całą pod moć swoją podbija. Proźby Prymasa i Rzeczypospolitej od tego go odwodzące nie cale nie ziednały, już wtedy po jednym tylko zwycięstwie odbiesionym o ztrąceniu z Tronu Króla i innego podług upodobania swego postawieniu zamysłał. Nicht na ten czas wierzyć temu nie chciał i sam Szwedzki Kanclerz Be-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

nedykt Oxenstierna Królowii te z myśli wyhijał przedsięwzięcia, lecz szczęście, stan Polskiej zamieszany, a nade wszystko Szwedów męstwo rzecz tę do skutku przywiodły.

August II. nakłaniając się na usilne Polaków żądania wojska Saskie do Saxonii odesłał, powierzając osoby i godności swojej całość Polakom. Zaczyn Prymas proźby swoje u Króla Szwedzkiego ponowił, przydając iż Sasi których ścigał już z granic Polskich ustąpili. Tym czasem Sapiehowie przeciw swoim przeciwnikom żadnej od Króla pomocy mieć nie mogący do Szwedów się przywiązali. Przeciwnym sposobem Ogiński z przyjacielałami swemi całe się na Augusta stronę nakłonił. Szwedzi do Zmudzi weszli, Król Szwedzki w przedsięwzięciu swoim nie wzruszony pod obowiązkiem tylko złożenia Augusta, z granic Rzeczypospolitej ustąpić obiecuje.

1702.

Sejm w Warszawie na którym zkonfederowaną szlachtę Litewską z domem Sapiehów pogodzić starano się, a oraz postanowiono Posłów do Króla Szwedzkiego wysłać, upominając się o ustąpienie z granic Rzeczypospolitej, i o nadgródenie krzywd uczynionych, a oraz oświadczając iż Rzeczpospolita i prawa swoje i Króla utrzymać postanowiła, i przytém przedsięwzięciu stoją trwałego i przystojnego pokoju żąda. Sejm ten zerwany był od Kazimierza Paca na to utyskującego iż łaska mniejsza Litewska nie jemu lecz Książęciu Sanguszkowi dostała się.

Szwedzi do Litwy wtargnąwszy wielkie tam szkody czynią zwłaszcza tym do których się zemsta Sapiehów rozciągała. Posłowie od Rzeczypospolitej do Króla Szwedzkiego posłani Króla tego o kilka mil z tej strony Grodna zpotykają. Na otrzymanej audyencji Hrabia Piper im odpowiedział imieniem Królewskim, iż Rzeczpospolita o przyjaźni Królewskiej upewniona być może byleby tylko Króla z tronu złożyła, o czym obiecywał iż konferencyje w Warszawie trzymane będą któremi ta sprawa zupełnie uspokojona być miała. Takowe oświadczenie ostatnią która była nadzieję pokoju odebrało. August II. za radą Senatu woj-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

ska Koronne i Litewskie zgromadza, i wojsku Saskiemu do nich się przyłączyć rozkazuje, sam zaś do Krakowa wyjeżdża. Tym czasem Szwedzi pod Warszawę przyciągnawszy, łatwo to miasto, obrony i osady pozbawione opanowali. Prymas za Królewskim zezwoleniem do Warszawy zicchał, aby tam traktował o pokój z Szwedami. Zakończyły się konferencyje tak publicznie jako i prywatnie na Pradze miane, tym, iż Król Szwedzki oświadczył iż od przedsięwzięcia swego złozenia z tronu Augusta nie ustąpi. Do którego upornego zamysłu iż Prymas dopomógł niektórych było zadanie. Zdało się więc nieuchronną być potrzebą do bitwy przystąpić. August usłyszawszy iż Szwedzi przeciw niemu ciągną, sam przeciwko im wyszedł. Potkały się wojska pod Klisowem między Warszawą i Krakowem. Augusta wojsko na 24 tysięcy, Szwedzkie na 12 wynosiło. Na tej bitwie obaj Królowie mężni i waleczni długo sobie wzajemnie zwycięstwo wydzierali, lecz Szwedom szczęście stateczniej posłużyło. Polacy na prawym skrzydle stojący tak właśnie postawieni byli jak potrzeba było aby niczego nie dokazywali, przed sobą albowiem jezioro mając na nieprzyjaciela uderzyć nie mogli, Szwedzi zaś z boku na nich uderzywszy do ucieczki ich przymusili. Do kłamstw drukowanych należy co pewny autor pisze iż Polacy z trwogi albo też z złości ku Królowi woli pierzchać poczełi. Raczéj wzajemne z Sasami difidencyje do przegrania bitwy okazyją dały, gdy się Polacy obawiali aby Sasi z Szwedami na nich nie uderzyli, a Sasi także bali się aby Polacy z Szwedami złączywszy się onych nie znieśli. Mało Polaków na tej bitwie zginęło. Sasow 2000 trupem legło 1500 w niewolą z całą artyleryją sprzętem obozowym i amonicyją zabrano. Książę Holstyński na Gotorpie kulą armatną zabity, żył Królowi Szwedzkiemu wycisnął jedyne, które w życiu swoim wylał.

Kraków od Szwedów odebrany. August pod tym miastem wojska swego ostatki zgromadziwszy do Sandomirza ciągnął, gdzie Województwa Małopolskie, także Sieradzkie i Łęczyckie konfederacyją na utrzymanie wiary, Króla

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

i wolności złożywszy postanowiły inne nie przytomne Wojewodztwa do tejże konfederacyi zaprosić, Posłów do Króla Szwedzkiego wysłać dla nakłonienia jego do pokoju, wojska przyczynić, i wszystkich z Szwedami trzymających za nieprzyjaciół Ojczyzny obwołać. Szlachta na tym zieździe tak gorliwie przy Augustcie obstawała iż gdy na Felixa Lipskiego Wojewodę Kaliskiego podejrzenie padło iż Szwedom sprzyjał, od zawziętój Szlachty był rozsiekany. Stosując się zatem do nowo uchwalonych ustaw, w poselstwie do Króla Szwedzkiego Stanisław Morsztyn Wda Mazowiecki z kilką innemi osobami był posłany. Król Szwedzki domagał się tego aby najpierwiéj Rzeczpospolita wydała tych za których sprawą wojska Polskie pod Kliszowem z Szwedami walczyły. Rzeczpospolita unikając oświadczenia tego iż przeciw Karolowi wojuje do różnych się pozornych wymówek udawała, zatem negocyaeye żadnego skutku nie miały.

August do Torunia z tamą na czas krótki do Saxonii wyjeżdża, z kąd powróciwszy obecnym był na radzie Senatu która wszystko to potwierdziła eokolwiek w Sandomierzu postanowiono. P. Du Heron Posel Francuzski, który Karolowi XII. wojnę do Saxonii przenieść radził, po dwóch Królewskich rozkazach aby z Polskiej ustępował, gdy tego uczynić nie chciał, aresztowany w Warszawie i za granice był wywieziony. Postępek ten gwałtowny od wielu był zganiiony, ponieważ rzezony Posel nie do Króla samego ale i do Rzeczypospolitéj będąc posłany mógł sprawiedliwie czekać aż rozkazy Rzeczypospolitéj z Królewskimi zgadzać się będą.

Adam Sieniawski Hetman Poiny Koronny kozaków na Ukrainie rozruchy wszczynających do posłuszeństwa i spokojności przywozdi.

1703.

Na chytre Króla Szwedzkiego oświadczenia iż skłonnym jest do pokoju, Prymas Senatorów mianowice tych którym poruczono traktować z Szwedami o pokój do Warszawy wzywa. Wielce się na ten postępek Prymasa obru-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDENYKA AUGUSTA II.

szyl Król i radę Senatu złożył w Toruniu, która potem do Malbórga przeniesiona była, na której wszystko co dawniej w Sandomierzu uchwalono, potwierdzone zostało. Prymas tym czasem w Warszawie zostając publicznie z szczerą Senatorów liczbą tajemnie z Szwedami miewał rady.

Karol XII. Generała Saskiego *Steinau* pod Pultuskim poraziwszy, Toruń opasał.

Sejm nadzwyczajny w Lublinie, na którym żołd wojsku naznaczono, także uchwalono do Króla Szwedzkiego postać aby bez dalszego zawodu oświadczył jeśli pokoju lub wojny pragnie, Sapiehom i innym z Szwedami trzymającym czas wymierzony, w którymby do Rzeczypospolitej przystępując amnestyi użyć mogli, do tego postanowiono żadnej nie słuchać propozycyi któraby za cel miała złożenie Króla z tronu, i Królowi Pruskiemu względem jego do Elbląga pretensyi zadosyć uczynić, co aby prędzej do skutku przyszło podatek na młyny włożno.

Na tym sejmie przytomnym był Kardynał Prymas, i zwawemi wielu oskarżających jego mowami bynajmniej nie wzruszony, przysięgę na ów czas nakazaną wykonał jako nie na potem przeciw Królowi czynić nie miał.

Król Familii *Salaroli* we Włoszech tytuł margrabiów nadaje. Toruń Szwedom poddaje się którzy na to miasto, i na Elbląg nie zmierze wkładają kontrybucye. Gdańsk z strony swojej 100000 wypłacić musiał.

Takowe pomysłałości wiele Szwedom serca śmiałości przydawały, a Królowi Polskiemu sposobów podzwignienia swojej strony ujmowały. Jedna tylko zostawała na Cara pomocy wsparta nadzieja. Tomasz Działyński Wojewoda Chełmiński postany był do Piotra W. dla zawarcia nowego przymierza, którymby wszystkie dawniejsze potwierdzone były.

1704.

Wojewodztwa Wielkopolskie oto iż Postowie onych na Sejmie Lubelskim nie byli przyjęci, konfederacyą zakładają dla obrony kraju i utrzymania wolności.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Król Szwedzki na wszystko coby z pożytkiem jego być mogło, baczność mający, wszystkich Polaków zachęcał do przywiązania się do téj konfederacyi, zwłaszcza iż za cel utrzymanie wolności miała. W krótcie potem, manifesta, groźby, kontrybucye Króla Szwedzkiego, liczbę związkowych pomnożyły, których Piotr Bronisz został Marszałkiem. Prymas zjazd w Warszawie naznacza, na którym wiele Województw do konfederacyi przywiązanych umysłem ziednania pokoju Ojczyźnie i utrzymania Króla, na inne się zdania nakłonić dało. Kommissarze Szwedcy przybywszy, list od Króla swojego oddali w którym całemu zgromadzeniu obranie Królewicza Jakóba na tron Polski zalecał obiecując go wszystkiemi swemi utrzymać siłami. — Ten list, Prymasa ku Szwedom nakłonionego powaga, bojąc się urażenia Króla Szwedzkiego, tyle mocy miały iż na tym zgromadzeniu dnia 16. Lutego ogłoszono iż August od korony odpadł, a wszyscy przyjaciele jego nieprzyjacielami są Ojczyzny.

August radę wielką w Krakowie zgromadził na której ci co się byli do Warszawy ziechali krzywoprzysięcami i buntownikami są osądzeni. Królewiczowie Jakób i Konstanty pod Wrocławiem od Sasow zachwyceni do Kenigsteinu byli zaprowadzeni. August sam wielkiego niebezpieczeństwa stracenia wolności uszedł pod Krakowem, gdy Szwedzi nagle bardzo nań napadli.

Prymas już się więcej z przywiązaniem swoim do Szwedów nie tający, Bezkrólewie głosiwszy, czas obrania czyli raczej mianowania nowego Króla od Karola poddane go naznaczył. Stany od Augusta do Sandomierza wezwane nowym się związkiem do obronienia Króla obowiązawszy, wszystkie z zjazdu Warszawskiego wynikające ustawy potępili, Królowi do nakazania pospolitego ruszenia moc dali, i wszystkich jego przeciwników za zdrajców Ojczyzny osądzili. August z strony swej powtórna *Pacta conventa* ztwierdzi przysięga.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Karol XII. z Torunia do Warszawy dla przyśpieszenia Elekeyi Króla, z wojskiem swoim przybył. Podał zaś za Kandydata do korony samego tylko Stanisława Leszczyńskiego Wojewodę Poznańskiego, którego przymioty osobliwsze korony, ale sprawiedliwszym sposobem nabytęj, godne były. Prymas usilnie żądał aby się berło Hetmanowi W. Kor. Lubomirskiemu dostało, ale za zdaniem i wolą Króla Szwedzkiego iść musiał. Nastąpiło zatem obranie skwapliwe, prawom przeciwne, i że wszech miar nie ważne, na miejscu Elekeyi najdował się poczet wojska Szwedzkiego. Tam mimo nieprzytomność Prymasa i wielu teje partyi Senatorów, mimo zakaz Papieża klątwą grożącego, mimo protestacye Marszałka konfederacyi, i wszystkich prawie Konfederatów, zwłaszcza Posłów Podlaskich usilnie żądających, aby się z tą Elekeją tak nie kwapiono, za zbrojną Generała Horn perswazią idąc Bronikowski Poseł z Poznańskiego, głos na Stanisława dawszy wielu do tego pociągnął. Naostatek Święcicki Biskup Poznański Stanisława Leszczyńskiego Królem Polskim ogłosił. Nic Prymasowi i innym niekórym Panom nie pomogło iż na miejscu Elekeyi przytomnemi nie byli. Karol XII. wnet ich do uznania Stanisława przymusił, i sam pierwszy dał im przykład, oddając Stanisławowi, winne Królem honory i wszelką mu pomoc w utrzymaniu jego na tronie obiecując.

Sendomirska konfederacya w tych okolicznościach Augusta nie odstąpiła ale raczej Stanisława Leszczyńskiego i wszystkich przyjaciół jego za buntowników osądziła. Papież Prymasa i Biskupa Poznańskiego do sądu swego pozwał, a naród cały do należytej ku prawemu Królowi swemu wierności upominał.

Karol XII. do Lwowa wyjechał. Tym czasem August z wielkim pospiechem pod Warszawę przyciągnął, z kąd Stanisław Leszczyński i inni jego partyi trzymający się Panowie weześnie umknęli. Biskup tylko Poznański chorobą złożony został. August do miasta wszedłszy Biskupa pod areszt Nuncyuszowi oddał, który go do Rzymu posłał, dwóch synów Hetmana W. i ministrów Szwedzkich Wach-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

schlagera i Palmberga zabrał i znaczną na miasto nałożył kontrybucyą. Za odebraną wiadomością iż się Szwedzi zbliżają August z Warszawy ustępując wojsko na wiele części podzieliwszy różne im trakty przepisuje, sam zaś do Krakowa jedzie, gdzie Hetman W. Koronny Lubomirski i dwaj bracia jego znowu do Królewskiej strony przystąpili. Jedna część wojska Saskiego ku W. Polsce zmierzająca od Króla Szwedzkiego dopędzona była w Województwie Poznańskim. Schulemburg komendę nad Sasami mając przez długi czas mężnie się bronił całą jazdy Szwedzkiej natarczywość samą tylko piechotą wytrzymując. Noc zaszła, Schulemburg przemagające nieprzyjaciela siły zważając, nazad cofnął się i w dobrym porządku przez Odrę przeprawiwszy się powierzone sobie wojsko w całości zachował. Odwrot ten Schulemburgowi u samego nawet Karóla XII. chwałę ziednal który z tój okazji rzekł: *Schulemburg nas dzisiaj zwyciężył*. Król Szwedzki leże zimowe obrał w Rawiczu przy Śląskiej granicy. Król August do Państw swoich dziedzicznych a ztamtąd do Karlsbadu do ciepłic wyjechał.

1705.

Różne potencye starają się o przywrócenie pokoju w Polsce, mianowicie Cesarz, Anglia i Rzeczpospolita Holenderska.

Trzecia partya pod Lwowem powstaje pod imieniem obojętnych, których Wodzem był Potocki Wła Kijowski, lecz w krótko się pokazało iż ci obojętni w rzeczy samej Szwedom sprzyjali. Karol XII. gwałtem przywiódłszy Polaków do obierania Stanisława Leszczyńskiego, gwałtu także użył na to aby był koronowany.

Prymas uniwersały na sejm koronacyi w Warszawie odprawić się mającej wydał, lecz od samej koronacyi wymówił się. Podjazd Szwedzki przybył do Warszawy dla wsparcia i ozdobienia tój koronacyi.

Król Szwedzki do Błonia przybył. Stanisław Leszczyński i żona jego Katarzyna Opalińska od Konstantyna Zielińskiego Arcybiskupa Iwowskiego koronowani, lubo Pa-

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

pień klątwą pogroził Pralatom którzyby się do tego aktu przyłożyli. Zaraz po koronacyi Karol XII. z Stanisławem zawarł przymierze przeciw Augustowi i Carowi.

Prymas dnia 13go Października umiera. Który jak zważa P. Voltaire wykretami swemi tego tylko dokazał iż Ojczyznę swoją do ostatniego przywiódł zamieszania, i sam się z Królami Karolem, Augustem i Stanisławem, z Rzecząpospolitą i Rzymem pokłucił. August tajemnie z Saxonii wyjechawszy do Tykocyna przyjeżdża, gdzie order Orła białego zakłada, którego napis jest; *Za wiarę, prawo i Króla*. Z razu Kawalerowie medal tylko na piersiach na wstędze wąskiej błękitnej nosili, dopiero w roku 1713. na szerokiej wstędze teraźniejszym trybem nosić ten order zaczęto.

Król August z Carem w Tykocynie zjechał się, ztamtąd oboje monarchowie do Grodna wyjechali, gdzie dalsze wojenne obroty układali.

Patkul Posel Cara w Dreźnie z rozkazu Króla Augusta aresztowany i do zamku Sonnenstein zaprowadzony. — Prawdziwa postępek tego niesłychanego ta była przyczyna iż Patkul dociekłszy że dwór Saski usilnie żądał pokoju, i pod jakimikolwiek warunkami otrzymać go pragnął, umyślił uprzedziwszy dwór Saski między Carem i Królem Szwedzkim pokój skleić. Te zamysły odkryte przywiodły Augusta do wzięcia jego pod areszt, z czego się przed Carem i światem wymawiał jak mógł, dowodząc iż Patkul i Sasow i Moskalów zdradzał.

1706.

August wojska swego komendę oddaje Generalowi Schulemburg. Karol XII. przeciw niemu Marszałku Renschild wysłał. Ci dwaj Wodzowie pod Wschową nie daleko Polskich granic zpotkali się. Bitwa cała nad kwadrans nie trwała. Wojsko Saskie dwa razy liczniejsze niż Szwedzkie za przykładem Moskalów, których siedm tysięcy było, idąc w rozsypek poszło. Regiment jeden Francuzów któremu artyleryi dozór był polecony, widząc zbliżających się Szwedów broń złożył, i do téj przegranej wielce dopomógł. Cały ten regiment służbę potym u Króla Szwedzkiego przyjął.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Tylą nieszczęśliwościami skolatany August samą się umysłu statecznością i przyjaźnią Cara utrzymywał. Lecz do ostatniego kresu nieszczęścia przyszedł, kiedy Karol XII. spustoszywszy Litwę i Wołyń wtargnął do Saxonii 1-go Września i obozem pod Alt-Ranstadem stanął. August z tego co się w Polsce stało miarę na to biorący co w Saxonii nastąpić mogło, uchyliwszy onę chwały która szczęśliwości poddanych ustępować powinna, o pokój przystójny i godności swojej nie zelżywy prosił. Król Szwedzki zaślepiony szczęściem te pokoju podał kondycye, aby August, korony Polskiej odstąpił, Stanisława Królem uznał, wyrzek się przymierza z Piotrem Wielkim, i Posła jego Patkula wydał. Kiedy w Saxonii na przywrócenie pokoju pracowano, Król August i Księżę Menżyków Najwyższy Hetman wojsk Rossyiskich, zupełne nad Szwedami pod komendą *Mardefelda* (inni piszą *Meyérfelda*) zostającami odniósł zwycięstwo, które nie tylko nie do ulżenia ciężkich warunków pokoju nie pomogło, ale owszem Karola do większej nieczytliwości przywiodło. August wtory obawiając się aby za pośrednictwem Króla Pruskiego pokój między Moskwą i Szwedami nie stanął, a nadewszystko troskliwy o Państwo swoje dziedziczne, przystał na kondycye od Króla Szwedzkiego przepisane i pokój Alt-Ranstaacki przyjął. Rozumiejąc zaś iż przytomnością swoją Karola do większej ludzkości nakłoni, do Saxonii wyjechał. Ale nie całe sobie wyjednać nie mógł i wszystkie warunki tak jak były od Karola przepisane wypełnić musiał. Zaczyn i Królewiczów Jana III. Synów z aresztu uwolnił, i list otrzymanej Korony winszujący do Stanisława Leszczyńskiego napisał, i Patkula wydał Karolowi, który roku następującego żywo go w Kazimierzowie ćwiertować kazał. Ten postępek świadectwem będzie aż do ostatniej potomości srogości Karola, który tym chwale swojej Bohaterskiej nie małą zadał plamę.

Gdy Patkula w Polsce tak okrutnie exekwowano, rada Królewska w Stokholmie pewnego szlachcica Infantzkiego *Peykul* nazwanego na gardło osądziła o to iż Infantczykiem będąc w wojsku Augusta Króla służył. Królo-

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

wa matka Karola XII. próżno się o zachowanie jego przy życiu starała.

1707.

Polacy Augusta strony trzymający się, nie sądzili się być obowiązanemi do zachowania pokoju, tak im samym zelżywego, i onychże całe pod moc Karola poddającego. — Przeto na zieżdzie w Lwowie pod dyrekcją Stanisława szembeka Prymasa i Denhoffa Marszałka, potwierdzono Sandomirską konfederacją, i uchwalono Króla innego nie uznawać prócz tego któryby wolnemi stanów głosami był obrany. Potwierdzono zatem przymierze z Carem przeciw wzajemnym nieprzyjacielom zawarte, Moskiewskie wojska po całej Polsce, Litwie i Rusi rozłożone, jak z nieprzyjacielami, z wszystkimi Szwedom sprzyjającemi postępowały. Doznał tego między innemi Zieliński Arcybiskup Lwowski w niewolę od Moskalów zabrany. Zjazd powtórny tegoż roku odprawił się w Lublinie na którym Bezkrólewie ogłoszone, i czas wyznaczony którego stany do Lublina zjechawszy obrady przyszłej Elekcji tyczące się przedsięwziąć miały. Wszakże na tymże zieżdzie przyznano iż August wyzucić się z korony bez stanów zezwolenia nie mógł, a przeto iż na prawa Polskie względ mając Królem być nie przestał.

Podczas tych zjazdów Polska i domowemi nie zgodami i nieprzyjaciół orężem srodze uciemiężona była. Car do Litwy dla zebrania żywności wyjechawszy, Stanisławowi Leszczyńskiemu wszelką ugruntowania się w Polsce łatwość zostawił.

Karol XII. z niemalym uszczerbkiem Saxonii wojsko swoje zmocniwszy i zbugaciwszy z Alt-Ranstadu ruszył się, i Drezno mijając, dziwną onę wizytę Augustowi oddał która potomości pobudką będzie do chwaleńa rzetelności i wspólniałości umysłu Augusta, a oraz do zdumiewania się nad zuchwałością Karola, który tak srodze Augusta uraziwszy, sam mu okazywał do zemsty podawał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1708.

Król Szwedzki ku Mazowszu ciągnie gdzie wielkie popeinione były okrucieństwa z przyczyny Kurpików zasadzki po drogach czyniących których Szwedzi przymusili do tego aby jeden drugiego wieszat. Ztamtąd ku Grodnowi udał się z 35000 wojska zostawiwszy w Polsce przy Królu Stanisławie siedm tysięcy Szwedów. Po odebraniu Grodna Karól za Carem upędza się i wielo niebezpieczeństw i przeszkód szczęśliwie uniknąwszy Moskalów pod Holloshynem zniósł i przez Dniepr przeprawił się nadzieję mając iż berło Rossyiskie tak jak Polskie, Cara złożywszy komu zechce odda. W czym źle całe sobie poradził. Miasto tego albowiem co miał prosto ku stolicy ciągnąc udał się na Ukrainę dla opatrzenia wojska swego w żywność i wojenną amunicyą, i złączenia się z Mazepą Hetmanem kozackim, który zbuntował się był na Cara. Tamże oczekiwał na 12000 wojska które General Lewenhaupt jemu prowadził z wielkim żywności i oręża wojennego dostatkim. Lewenhaupt z Iollant i Kurlandyi idący, na Moskwe w województwie Mścisławskim napadł, i tam po bitwie przez trzy dni odnowionej z wielką trudnością z pozostałemi tylko 5000 wojska do Królewskiego obozu przyszedł. Wozy których na 8000 z sobą prowadził częścią spalone były, częścią Moskwie dostały się. Menżykow z drugiej strony od samychże kozaków o zdradzie Mazepy uwiadomiony Ukrainę i Balthurn stołeczne kozaków miasto opanował. Co sprawiło, iż Mazepa ledwie się z dwiema-pułkami kozaków do Szwedów przyłączył. Karól serca przez to nie tracił, spodziewając się iż Ukraina cała do niego przystanie. Zima nad zwyczaj roku tego przykra która na 2000 ludzi mu umorzyła, i rady przezorne Kanclerza Piper bynajmniej go w zamysłach nie hamowały, w których za cel sobie zakładał niezmiernęj swojej przeciw Carowi zawziętości zadosyć uczynić.

Król August z Saxonii do Flandryi do wojska z przymierzonych jedzie, gdzie na oblężeniu i zawojowaniu miasta Lille przytomnym był.

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1709.

Na początku roku tego wojsko Szwedzkie i Moskiewskie, dla ciężkich mrozów w spokojności się zachowały.

Ale skoro żołnierz oręża użyć mógł, zaraz wojować zaczęto. Karol przeszedłszy Ukrainę i Zaporowskich kozaków na swoją stronę przeciagnawszy Puławę obległ. — W podbiciu miasta tego największą miał ten Król nadzieję dla podzwignienia wojska swego głodem i zimnem znużonego. Wiele też na onego obronieniu Carowi zależało. Przyciągnął więc pod nie w 70000 wojska.

Król Szwedzki ledwie trzecią część tój liczby mający bitwę ztoczył, na której Szwedzi zuchwałości Króla swego dobrze przypłacili, a Karol XII. w jednym dniu wszelki z prac swoich i zwycięstw zysk utracił. Wojsko jego do szczętu zniesione było, a on sam z 300 Szwedami do Benderu do Turków uciekł.

August II. o tym wiadomość odebrawszy postanowił Królestwo odzyskać. Zatem protestował się solennie przeciw Alt-Ranstadskiemu Traktatom, zadając Kommissarzom swoim iż w ich zawarciu z granic sobie założonych wykróczyli, a Królowi Szwedzkiemu że i tych nawet tak przykrych i nieznośnych warunków nie dochował.

General Krassau od Karola w Polszcę zostawiony dla utrzymania Stanisława z nim razem do Szczecina udaje się. Król August do Polskiej powraca przyjęty wszędzie z oświadczeniem niezmiernej radości. W Toruniu dokąd też i Car przyjechał zawarł Traktat z Królami Duńskim i Pruskim przeciw Szwecyi. W tych okolicznościach Stanisław Leszczyński Uniwersały wydał w których się gotowym być świadczył do złożenia berła, którego już w mocy swojej nie miał.

1710.

Elbląg w którym się osada Szwedzka i skład jeden z najznacześniejszych Karola XII. znajdował od Moskalów odebrany.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Wielka rada w Warszawie w której wszystkie ustawy zjazdu dawnego Warszawskiego za Szwedów powodóm uczynione, także Alt-Ranstadzkie Traktaty skassowano. — Konfederacya Sandomirska, *Pacta conventa* Królewskie, i przymierze z Carem potwierdzone, ogłoszona na koniec amnestya Generalna. Król do Malbórga, ztamtąd do Gdańska wyjeżdża. Gdańszczanie Królowi poddając się za nicjakie Szwedom acz poniewolne sprzyjanie 600000 złotych Pruskich wypłacić musieli.

1711.

Król z Królewiczem synem swoim z Saxonii do Jarosławia jedzie i tam z Carem względem wojny przeciw Turkom naradza się. Rzeczpospolita granice swoje przeciw Tatarów wyczieczkom zasłonić zamysła. Król 26. Czerwca nazad do Saxonii powraca. Turcy przeciw Moskwie wojnę podnoszą. Piotr w zbyt łatwo dawszy wiarę Kantimirowi Książęciu Multańskiemu w tymże stanie nad Prutem zostawał, w którym Karol pod Pultawą z podobnegoż na Mazepę spuszczenia się. Wszakże przeczorność Katarzyny Piotra W. małżonki a potym Imperatorowój, i chciwość W. Wezyra Moskwę z téj toni wybawiają.

August II. zabiegając temu aby Szwedzi powtórnie do Polskiej nie wtargneli wojnę do Pomorza przენosi, gdzie Stralsund Forteca oblężona była. Lecz oblężenie to przezwane, a potóm zaniechane było, dla niedostatku artyleryi.

1712.

Traktat nad Prutem zawarty w Carogrodzie był potwierdzony, w Traktacie co do Polskiej, warowano, aby z niej wojska Rosyjskie wyciągnęły.

Sejm w Warszawie na którym stany Augusta II. znowu za jednego i prawego Króla uznają, tamże uchwalono aby Saskim wojskom dla bezpieczeństwa kraju sprowadzonym kwatery i żywność dostarczona była, aby poselstwo do Cara naznaczone dla otrzymania ustąpienia z granic Rzeczypospolitej wojska Moskiewskiego, aby także do Turck dla odnowienia Karlowickich Traktatów posłano. Sejm ten

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

nowym cale przykładem zalimitowany był tak żeby co dotąd uchwalono moc prawa miało, zaś w roku następującym tenże sejm pod tymże Marszałkiem i temiz Posłami znowu się odprawował. Część ta druga sejmu nie udała się i zerwana była, pierwsza w całości została.

Grudziński Starosta Rawski jeszcze z Królem Szwedzkim trzymający, po kilka razy na wojska Saskie i Moskiewskie natarł, lecz wkrótce potym porażony, sam do Szląska pierzchać musiał.

1713.

Król Stanisław wszystkich używszy sposobów na poratowanie Szwedów, tajemnie od nich wyjechawszy z Pomorza do Turek udaje się aby się tam z Karolem XII. widział. Przez Jassy przejeżdżającego aresztowano i do Benderu odesłano tego właśnie czasu gdy Karola z Benderu do Demotyki prowadzono. W kilka miesięcy potém Stanisław wolność otrzymał.

1714.

Moskiewskie wojsko z Polskiej do Pomorza przynosi się.

Pokój Karłowicki za staraniem Stanisława Chomentowskiego Wojewody Mazowieckiego, Posła do Porty Otomańskiej ztwierdzony. Turcy wolny przez Polskę przejazd Karolowi XII. i ustąpienie z granic Polskich Rossyjskiego wojska sobie warowali.

1715.

Karol z Demotyki do Stralsundu powróciwszy o nowój przeciw Polsce wojnie zamyśla. Tym czasem w Polsce nowe się kłótnie wszczęły. Saskie wojsko w Polsce stojące wiele się obywatelom przez wybieranie kontrybucyi naprzykrzało. Przyczyna utrzymywania wojska Saskiego w granicach Rzeczypospolitej ta była, iż Król obawiał się nowój od Szwecyi wojny, a oraz Turkom i Tatarom nie zupełnie ufał. Lecz Sasi złemi swemi postępkami obruszywszy na się Polaków, sprawili iż wojsko obrawszy Marszałka Władysława Gurzyńskiego związek uczyniło a w

 PRZYPADKI WZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

Małej Polsce konfederacya pod Stanisławem Leduchowskim stanęła na wypędzenie Sasów z Polski. Ztąd wielkie w Polsce zamieszanie i częste z rozmaitem szczęściem bitwy.

Sań Zamość opanowali. Pokój do czasu uczyniony.

1716.

Zjazd w Gdańsku gdzie Król August i Car Moskiewski przytomni byli na weselu Książęcia Meklemburskiego na Szwerynie panującego, za którego Księżniczka Katarzyna synowica Cara była wydana.

W Rawie z związkowemi zgodę ugruntować zamysłano, lecz ona do skutku nie przyszła z przyczyny iż ani czasu pewnego wyjściu Saskich wojsk nieznaczono, i koniecznie na zapłatę wojsku temuż kontrybucyi się domagano, kiedy Województwa dosyć podatkami obciążone ledwie na obmyślenie zapłaty własnemu wojsku swemu wystarczyły, i pomocy od Sasów w powszechnem Państwie uspokojeniu nie potrzebowały. Zatem znowu się do oręża rzucono a Województwa Wielkopolskie i Litwa do konfederacyi Tarnobrodzkiej przystąpiła. Król te kłótnie wazelkami sposobami uspokoić usiłował, obiecując iż wojska Saskie w czasie który przez ugodęznaczony będzie ustąpią. Piotr W. odebrawszy od konfederatów upewnienie iż w tych swoich zamyskach bynajmniej Szwedom sprzyjać nie myślą pośrednictwo swoje obiecuje.

Zjazd w Lublinie na dzień 3. Czerwca dla uspokojenia tych kłótni, dokąd się udali Książę Dolgoruki Posel Rosyjski, Biskup Kujawski, Generał Fleming i Posłowie od konfederatów. Już zezwolono na przestanie postępów nieprzyjaźnych pod warunkiem aby Sasi kontrybucyje wybierać zaniechali i nieodwłocznie z Lwowa i Zamościa ustąpili, kiedy przez haniebną oficerą jednego Saskiego postępek ugoda ta zerwana była.

Pełnomocni Ministrowie Królewscy do których przydany był Chomentowski Wojewoda Mazowiecki znowu z Posłami od konfederacyi w Warszawie konferencyje do pokoju zmierzające mieć poczęli.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1717.

Pokój wewnętrzny przywrócony. Ugoda podpisana, potwierdzona i wymieniona 20. Stycznia. Zaraz potém odprawil się sejm, który sejmem pacyfikacyi nazwano, który nie więcéj jak siedem godzin trwał, ponieważ na nim uczyniony Traktat przeczytany tylko był bez dopuszczenia żadnych nad nim uwag lub sprzeciwienia się. Na tym sejmie wojsko Polskie nowym cale kształtem ułożone. Od dawnego czasu nic zwyczajniejszego nie było jak związki wojskowe z niedostatku żoldu wynikające. Wojska albowiem dla otrzymania płacy czekać na sejm musiały, któryby pewne ktemu służące podatki naznaczył. A że sejmy częstó zrywane bywały, podatki téż ustawały a żołnierz pozbawiony płacy z zdzierstwa i rabunku żył. Zaczém stan wojska odmienić i stałe podatki dla opatrzenia jemu żoldu opatrzyć trzeba było.

Król w tym traktacie przyrzekł iż tegoż dnia którego ztwierdzona ugoda będzie, wojsko Saskie do kraju swego powracać zacznie, z drugieój strony obiecano konfederacye wszystkie i związki zkasować nawet i Sandomirską lubo ta do zawarcia z Szwedami pokoju miała trwać, nad to zakazane na potomne czasy były wszystkie wojskowe związki, i za niegodziwe na wszystkie czasy ogłoszone.

Cena Tynffow która do tąd była 30 groszy podniesiona do 38 groszy, a czerwonego - złotego do 18 złotych Polskich.

1718.

Sejm Grodziński na którym obmyślano sposoby, na oddalenie Rossyiskiego wojska od Granic Rzeczypospolitej.

Karol XII. w Norwegij dnia 11. Grudnia na oblężeniu Fortesy *Friederichshall* zbytecznie się na niebezpieczeństwa narażając zginął.

Negocyacye sekretne między Szwedami i Moskwą na wyspie *Aland*, mocą których Piotr W. opuściwszy Augusta, 80000 wojska użyć miał na wskreszenie Traktatu Alt-Randstadskiego. Ale śmierć Karola i przymierze między Cesarzem, Królem W. Brytanii i Augustem zawarte konicę

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

uczyniły tym zamysłem których pierwszym wynalazcą był Baron *de Gortz*, wnet po śmierci Karola w Stokholmie od sonatu osądzony i pod szubienicą ścięty.

1719.

Jan Baptysta Salerno jezuita Kardynałem za Królewską nominacją uczyniony, roku następującego kapelusze Kardynalski od Króla odebrał w Warszawie.

1720.

Rzeczpospolita Królowi powinszowanie złożyła i radość swoją oświadczyła z przyczyny zaślubienia Królewicza z Arcyksiężniczką Austryjacką, Maryą Józefą córką najstarszą Cesarza Józefa.

Rosyjskie wojsko całe z granic i krajów do Rzeczypospolitej należących ustępuje. Traktat przedugodny, między Polską i Szwecyją, przemieniony w roku 1732. na Traktat wieczystego pokoju.

Tym Traktatem Ulryka Eleonora siostra Karola XII. obowiązała się uznać Augusta II. za prawego Króla Polskiego, a po jego śmierci tego któryby prawnie od stanów Rzeczypospolitej był obrany. A Królowi Stanisławowi żadnej więcej nie dawać pomocy.

Unja kościoła Greckiego z łacińskim w Polsce, w Zamościu potwierdzona.

1721.

Moskwa z Szwecyją zawierając pokój, Artykułem XV. Traktatów Neustadtskich obiecuje postarać się o zupełne ugruntowanie pokoju między Polską i Szwecyją. Car Piotr W. tytuł Imperatora wszystkich Rusi bierze. Ten tytuł od Rzeczypospolitej Polskiej dopiero w roku 1764. na sejmie konwokacyinym był przyznany za daniem rewersu iż w niczem ubliżyć nie miał spokojnej possessyi Rusi do Polskiej korony należącej.

1724.

Rozruch w Toruniu z którego wyniknęły skutki okropne. Student jeden z szkół Jezuiickich zbyteczną gorli-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

wością zwłaszcza w mieście jak Toruń całe prawie luterskiem zdięty, podczas processyi na Boże Ciało kapelusze niektórym synom mieszczanów lutrów zdarł, a jak inni mówią do ukłęknięcia przymusił ich chciał, ztąd do bitwy przyszło między studentami i pospólstwem, które rozjuszone wpadło do Jezuickiego klasztoru i cały ten klasztor zrabowało. Sprawa ta na sejm wytoczyła się i od sądów sądownych assessorskich przez wyznaczonych komisarzów sądzona była. Wypadł z sądu dekret nader surowy przeciw miastu. Prezydent i Wice-Prezydent z 9 innymi obwinionemi na gardło skazani. Miasto Jezuitom 22000 złotych wypłaciło, kościół N. Panny i klasztor przyległy na szkołę od lutrów przemieniony, katolikom przywrócony. Dekret ten zupełnie był do skutku przywieziony. *Zerniche* jednak Wice-Prezydent na prośbę samychże katolików życiem darowany. Wszystko to potem konstytucyja sejmowa potwierdziła.

1725.

Hrabia Fleming Koniuszy W. X. L. i Feldmarszałek wojsk Saskich, na usilne żądania Postów, Komendę Gwardyi Koronnój złożył, która oddana była Hrabii Stanisławowi Poniatowskiemu Podskarbiemu W. W. X. L. Ojcu szczęśliwie nam teraz panującego Króla. Uczynił to Fleming aby sejmy które się z tej przyczyny często zrywały łatwiej do skutku przyjść mogły. Gwardyja jednak Saska pod jego władzą zostawać nie przestała.

W Polsce nowój się wojny obawiać zaczęto z przyczyny Toruńskiej sprawy w której protestanckie potencyje niejaki Traktatów Oliwskich ubliżenie upatrowały. Od Moskwy, Brytannij, Prus, Danij, Szwecyi, Hollandyi mocne z tej przyczyny zaszły reprezentacyje, lecz kłótnia ta przyjacieliskim trybem częścią na konferencyjach, częścią dla waszłych innych większej wagi spraw uspokojona była.

Królewicz do Warszawy dnia 21. Grudnia przyjechał. Król Ojciec jego naznaczył mu dwór w którym Wda Płocki Franciszek Zaluski Marszałkiem, a Józef Zaluski terażniejszy Biskup Kijowski synowiec Wdy był Kanclerzem.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1726.

Królewicz odebrawszy miecz i czapkę od Ojca Ś. święconą, do Saxonij dnia 24. Sierpnia wyjeżdża.

Ferdynand Książę Kurlandzkie ostatni z domu Kettlerów męskiej płci, mając lat 71. w Gdańsku mieszkał. — Stany Kurlandzkie w Nitawie zgromadzone, bez dołożenia się Rzeczypospolitej i w niezgodzie obraty Książęciem Maurycyego Hrabie Saxonij syna Królewskiego naturalnego. — Rzeczypospolita która na fundamencie konstytucyi 1589. za Zygmunta III. uczynionej po ustaniu Familij Ketlerowskiej płci męskiej possessją Kurlandyi obiąć miała, tak żeby ten kraj tymże jak i inne Polskie Prowincyje trybem był rządzony, mocno na takowy postępek utyskiwać poczęła, i Króla na sejmie Grodzieńskim roku tego obowiązała do ogłoszenia iż Elekeya Maurycyego nieprawna jest i nie ważna, i do rozkazania temuż Maurycemu aby zrzekłszy się wszelkich do Kurlandyi pretensyi, dyploma Elekeyi swojej oddał. Gdy Maurycy ani Króla ani Rzeczypospolitej rozkazów nie słuchał, na tymże sejmie za nieprzyjaciela Ojczyzny ogłoszony, i bannizowany był. Wyznaczono też Kommissyą na uspokojenie sprawy Kurlandzkiej Główniejsze inne na tymże sejmie ustawy były; aby sejmów na potym limitować nie godziło się, aby Dyssydentom w Religij, pokój był zachowany, aby Król i Potomkowie jego przy wolnej possessyi gruntów w Warszawie na zbudowanie pałacu zakupionych zostawali. Pałac ten pospolicie Moraztynowskim był nazwany w tejże konstytucyi oraz i Marymont, był zawarty.

Naostatek Kommissarzów do konferencyi z zagranicznymi naznaczono dla ułożenia interessów tyczących się Rzeczypospolitej. Mianowicie zaś z Cesarzem Rzymskim, Imperatorową Rossyiską, Szwecyją i dworem Berlińskim.

Korrektura Trybunałów.

Król z Grodna do Warszawy powracając, ciężko w Białymstoku zachorował. Defekt w lewój nodze o niebezpieczeństwo go życia przyprawił, zaczym też i testament uczynił. Dopiero przez ucięcie wielkiego palca u téjże nogi do zupełnego zdrowia był przywrócony.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1727.

Moskwa z strony swojej na Elekeyją od Kurlandczyków uczynioną narzekając, pretensyje swoje do tegoż Księstwa odnowiła. Pretensyje te ugruntowane były na wyprawie Księżnie Kurlandzkiej Annie Iwanownie naznaczonej, która potem na Tron Rossyiski wstąpiła. Maurycey Hrabia Saski z Kurlandyi ustąpić musil.

Książę Menżykow o godność Książęcia Kurlandyi dla siebie stara się. Kommissyja od Rzeczypospolitej naznaczona ziechawszy się do Grodna stanowi, aby Kurlandyja po ustaniu Familii Kettlerowskiej do Polskiej Korony przyłączona i nigdy więcej od niej oderwana nie była, przy zachowaniu jednak wszelkich swobód i przywilejów narodu.

1728.

Król dla choroby w Saxonij zostać musiał, zaczęm sejm w Grodnie naznaczony do innego czasu był odłożony.

Gdy obudwóch Hetmanów Koronnych śmierć sprzątnęła, Król Hrabie Poniatowskiego Podskarbiego Litewskiego Reimientarzem wojsk Polskich uczynił. Toż samo gdy w dwie lecie potem w Litwie się przytrafiło, Książę Michał Wisniowiecki Kanclerz Lit. Regimentarzem został.

Takowe Regimentarzów na miejsce zmarłych Hetmanów naznaczenie, początek swój brało w onych na Królów włożonym obowiązku aby Buław inaczéj jak na sejmie nie rozdawali. Zaś od roku 1726. do 1736. żaden sejm nie stanął. W roku 1736. gdy stany Rzeczypospolitej takowego obowiązku zle skutki postrzegły, przywrócili Królom moc rozdawania buław podług upodobania swego, zaraz po ich wakowaniu.

1729.

Król do Polskiej powraca.

Sejm w Grodnie zerwany przed obraniem Marszałka przez niektórych z Litwy Postów. Sprawila to diffidenyja niejaka wynikająca z ścisłej Króla z dworem Berlińskim przyjaźni, i niejakiéj jak w tedy gloszono z tymże dworem umowy.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

1730.

Sejm powtórny w Grodnie zerwany.

1731.

Ferdynand Książę Kurlandzki dla podszłego wieku swego inwestyturę przez Posła odbiera, lubo konstytucyja 1683. nakazała aby Książęta Kurlandscy osobiście ją odbierali.

Rozterki zasze między Radziwiłłów i Sapiehowi Domami o Księstwo Sluckie które w Dom Newburski weszło było, zupełnie uspokojone przez ugode mocą której pomienne dobra Radziwiłłom dostać się miały.

1732.

Król wojenne dla Polaków widowiska sprawuje w Wilanowie pod Warszawą, na nich mniej wprawdzie wojska było niż na kampanencie pod Muhlbergiem w Saxonij odprawionym ale nie mniej wspaniałości.

Sejm w Warszawie zerwany.

Traktaty między Polską i Austryją od wieku 15go zawarte, mianowicie Traktat 1677. odnowione. Jeden tylko artykuł mocą którego Polacy w Austryjackich, Austryjacy w Polskich Państwach ludzi do służby wojskowej zaciągać mogli, zniesiony.

Fryderyk Król Szwedzki na fundamencie przymierza doczesnego w roku 1720. zawartego wieczny z Augustem II. jako Królem Polskim zawiera pokój. Roku 1729. Już takowy pokój jako z Elektorem Saskim był zawarty.

1733.

Król 16. Stycznia z Drezna do Warszawy wyjeżdża, a to bez względu na słabe swoje zdrowie, któremu ani pora czasu ani dróg przykrość bynajmniej nie sprzyjała.

Sejm nadzwyczajny szczęśliwie nader i z wielką o-
trzymania skutku pomyślnego nadzieją zaczęty, gdy śmierć
niezpodziana Królewska smutny nader koniec obrad uczy-
niła.

Fryderyk August II. godnym był Tronu tak dla przy-
miotów serca jako też i umysłu. Wielką powierzbowną

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA II.

wspaniałość z równą ludzkością i łaskawością złączoną okazywał, tak dalece że z uszanowaniem kochanie łączyć musieli którzy nań patrzali. Siłą nadzwyczajną między osobami wysokiej rodowitości nie mniej się dystygnował, jak biegłością w wszystkich rycerskich umiejętnościach, i znajomością najwyborniejszych kunsztów jako to malarstwa, i cudzoziemskich języków. Za młodo do wojennych dzieł przyuczony nad Rhenem znakomite rycerskiej odwagi dał dowody, które jemu nie tylko Cesarza Leopolda pochwały, ale téż wojska Cesarzkiego rządu ziednały.

Podczas wojny północnej za świadectwem samychże nieprzyjaciół godnym się pokazał aby z Karolem XII. walczył. Przez czas długi szczęścia onego pozbawiony był bez którego bohater mniej się zwykł wydawać, lecz i w ten czas przez stateczność i umysłu wspaniałość zrównał się w chwale z przeciwnikiem swoim Karolem XII.

Powróciwszy na Tron zemsty nad nieprzyjacielami swemi nie szukał, ale raczej pozyskać ich sobie łaskawością i szczerobliwością starał się, niezgody uprzątnać, zamieszania uspokoić, klótnie oddalić usiłował. On na zawaze przytłumił one pożary po całej Polsce szerszące się z częstych wojskowych związków wynikające, on usilnie zawsze zalecał na sejmach przyspieszenie sprawiedliwości, zaludnienie kraju, pomnożenie handlów, wprowadzenie manufaktur, ugruntowanie porządku wewnętrznego, otworzenie mennic, naprawę Fortec, opatrzenie zbrojowni i wiele innych potrzeb publicznych.

Chwały téj ujmować nieco zdaje się wojna Szwedzka bez przyłożenia się Rzeczypospolitej podjęta, utrzymywanie uporeczywe wojska Saskiego w Polsce, wprowadzenie do Polskiej onego zbytków rodzaju, który samym cudzoziemcom pożytek przynosząc wielki uszczerbek czyni krajowi, ani manufaktur ani handlu znacznego nie mającemu. Ztém wszystkim zniknęły te niedoskonałości, trwają dobrodziejstwa, i póki Kamieniec z Podolem do Polskiej należeć będzie póty Króla tego naród Polski wychwalać nie przestanie.

FRYDERYK AUGUST,

Król Polski Elektor Saski urodził się 7. Października 1696.
Wiarę katolicką przyjął roku 1717.

1733.

Wkrótce po śmierci Augusta wtórego, Prymas Teodor Potocki stanom na sejm przez zmarłego Króla złożony zgromadzonym, ustnie żalowaną Króla śmierć opowiedział. Na radzie senatu, która wkrótce potem nastąpiła, sejm konwokacyjny na dzień 27. Kwietnia naznaczono, bezpieczeństwo tak wewnętrzne, jako i od granic opatrzone, i inne wszystkie w takowych okolicznościach zwyczajne kroki uczyniono.

Dnia 18. Lutego Dwór Królewski Saski z Warszawy do Saskiej ziemi powracać zaczął, dwa tysiące wojska Koronnego na przeprowadzenie tegoż dworu przez kraje Rzeczypospolitej naznaczono. Wiele Sasów i Niemców w Warszawie nawet osiadłych do tego dworu przyłączywszy się, do Saxonij wyjechało.

Początki sejmu konwokacyjnego burzliwe nader były z przyczyny Dyssydentów Posłami obranych, których od tej funkcyi oddalić chciano, także dla liczby nadzwyczajnej Posłów w niektórych Województwach i powiatach obranych, na ostatek z przyczyny wielu kandydatów do łaski Marszałkowskiej ubiegających się.

Na tych sprzeczkach wiele czasu upłynęło aż do dnia 7. Maja, którego Michał Massalski na ten czas piearz Wielki W. X. L. Starosta i Poseł Grodzieński Marszałkiem koła rycerskiego był obrany. Dnia 11. tegoż miesiąca Izba Poselska złączyła się z Senatorską i punkta do dalszych obrad przeczytane były. Sejm ten po rozmaitych obradach tak publicznych jako i na sessyach prowincyalnych, zakończył się dnia 23. Maja. Na nim Dyssydenci od funkcyi i urzędów oddaleni, z przydanym zakazem szukania protekcyi u postronnych. Wolna Elekcyja Króla, prawdziwego rodem Polaka, i Rzymskiego katolika, z ojca i matki prawowiernych urodzonego żadnych Państw, Prowincyi dzie-

MAŁŻONKA	POTOMSTWO	ŚMIERĆ 1763.	Jednegoż czasu żyjący Monarchowie
<p>MARYA JOZEFA córka Cesarza Józefa urodzona 8. Grudnia 1699. umarła w Dreźnie roku 1757. dnia 17go Listopada. Pani wielkiej pobożności i miłosierdzia ku ubogim.</p>	<p>Karol Fryderyk urodz. 18. Grud. 1720. † 21. Stycz. 1721. Józef Karol urodz. się 24. Paźd. 1721. † 14. Marca 1728. Fryderyk Christian Leopold urodz. się 5go Września 1722. nastąpił po Ojcu na Elektorstwo i wkrótce po nim umarł roku 1763. Maria Amalia urodz. się 1724. zaślub. Królowi</p>	<p>FRYDERYK AUGUST umarł w Dreźnie 1763. dnia 5. Paźdz. Panował własnie lat 30. Ciało jego dotąd w kościele katolickim w Dreźnie złożone.</p>	<p><i>Papieże.</i> Klemens XII. 1740 Benedyk XIV. 1758 Klemens XIII. <i>Cesarze.</i> Karol VI. 1740 Karol VII. 1745 Franciszek I. 1765 <i>Cesarze Turccy.</i> Mahomet V. 1757 Mustafa III. <i>Królowie Francuz.</i> Ludwik XV. <i>Królowie Hiszpań.</i> Filip V. 1746 Ferdynand VI. 1759 Karol III. <i>Królowie Portugal.</i> Jan V. 1750 Józef I. <i>Królowie Angielsc.</i> Jerzy II. 1760 Jerzy III. <i>Królowie Duńscy</i> Chrystian V. 1746 Fryderyk V. <i>Królowie Szwedz.</i> Fryderyk 1751 Adolf Fryderyk <i>Imperatorowie</i> <i>Rossyjscy.</i> Anna 1739 Iwan 1741 Elżbieta I. 1762 Piotr III. 1762 Katarzyna II. <i>Królowie Pruscy.</i> Fryderyk 1740 Fryderyk II. <i>Kólowie Sardynscy.</i> Karol Emanuel. <i>Królowie obojga Sycylij.</i> Karol 1759 Ferdynand.</p>
<p>Karol Christian urodz. 13. Lipca 1733.</p>	<p>ochojga Sycylii 1738. † Królową Hiszpańską. 1760.</p>		
<p>Marja Krystyna urodz. 12go Lutego 1735.</p>	<p>Maria Małgorzata Franciszka urodz. 1727 † 1734.</p>		
<p>Marja Elżbieta urodz. się 9go Lutego 1736.</p>	<p>Marya Anna urod. 1728 zaślub. Książęciu Elektorowi Bawarskiemu Maximilianowi Józefowi R. 1747.</p>		
<p>Albrycht August urodz. 11. Lipca 1736.</p>	<p>Franciszek Xawery urodz. 25. Sierp. 1730.</p>		
<p>Klemens Wacław urodz. 28go Września 1739 został Biskupem Frynfungeńskim Ratisbońskim i Koadiutorem Biskupstwa Auszpurskiego.</p>	<p>Marja Józefa urod. 4. Listopada 1731. zaślubiona Delfinowi 1747.</p>		
<p>Maria Kunegunda urodz. 10. Listop. 1740.</p>			

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA.

dzicznych, i wojsk swoich za granicami krajów Polskich nie mającego, obwarowana. Elekcyja zaś sama na dzień 26. Sierpnia trybem pospolitego ruszczenia naznaczona.

Zaś aby ustawa o obraniu Króla Polaka ściślej zachowana była, przysięgą się do niej obowiązali wszyscy przytomni duchowni i świeccy Senatorowie, Ministrowie, Urzędnicy i Officyalistowie tak Koronni jako i Litewscy, także Posłowie wszyscy. Teżże przysięgi wykonania obowiązków włożony na wszystkich wszelkiego stanu i godności obywateli Koronnych i Litewskich, którzyby do obrad i obrania Króla przypuszczeni być chcieli.

Fryderyk August syn zmarłego Króla i Elektor Saski z razu obojętność wszelką względem otrzymania Korony Polskiej pokazując, potem tak wyraźną swą osobę ekskluzują na sejmie konwokacyi uczynioną, i namowami Maryi Józefy małżonki swojej wzruszony, skutecznie o osiągnięciu Tronu Polskiego myśleć poczyną. Zaczyn dnia 15. Lipca zawarty był Traktat z Cesarzem, który przyobiecał starania wszelkiego dolożyć dla wyniesienia Elektora na Tron Polski; ileby to bez naruszenia wolności Polskiej być mogło. W tym przeciągu czasu kilka się w Polsce zebrało partyi sprzeciwiających się ustawom sejmu konwokacyjnego, które acz liczbą nieznaczne były, wiele jednak Elektorowi dopomagały, częścią przez związek z potencyjami jemu sprzyjającymi, częścią przez wewnętrzne w kraju rozzerwanie. Ten duch poróżnienia najbardziej się na sejmikach relacyjnych pokazał, z kórych jedne, całe nakazaną przysięgę odrzucili, drugie przeciwnie chcieli, aby samychże kandydatów od dworów Wiedeńskiego i Petersburskiego zaleconych za nieprzyjaciół Ojczyzny osądzono.

Wojsko Rossyjskie mocą zawartych z Cesarzem i Saxonią Traktatów ku granicom Rzeczypospolitej zbliża się. Generał Lasey z częścią onego wszedłszy manifest wydaje oświadczając iż wejścia tego nie inny koniec jest tylko utrzymanie wolności Polskiej. Trochę przed Elekcyą, Prymas list odebrał od Imperatorowej Rossyjskiej, w którym go przestrzegają, iż na Elekcyą Stanisława Leszczyńskiego

<i>Arceybiskupi.</i>	<i>MINISTROWIE</i>	<i>HETMANI.</i>	<i>Uczni i wsta- rzeni ludzie.</i>
<i>Gnieźniński.</i> Teodor Potocki 1738	<i>Marszałkowie</i> W. Kor. Józef Muiszech 1742	<i>Hetmani W. K.</i> Józef Potocki 1752	Alexander Baka- nowski S. J. Te- log. †
Antoni Krzy- sztof Szembek 1748	Franciszek Bie- liński. <i>Marszałkowie</i> W. Lit. Alexander Sa- pieha 1733	Jan Branicki. <i>Hetmani W.</i> W. X. L. Michał Książę Wiśniowiecki 1744	Franciszek Bernicz Zak. Kazn. <i>Dziej- opis.</i> † 1756. Józef Borejko S. J. <i>Krassomowca</i> † 1765.
Adam Komorow- ski 1759	Paweł Książę Sanguszko 1750	Michał Książę Radziwiłł 1762 Michał Masalski <i>Hetmani Polni</i> Kor. Jan Branicki 1752	Marcin Bystrzycki S. J. <i>Matematyk</i> † 1754. Tomasz Celejewski Zak. Kazn. <i>Te- olog</i> † 1760. Benedykt Chmie- lowski Kanonik Kijowski † 1763 <i>Dziejopis Polityk</i> <i>Filolog.</i>
<i>Lwowski.</i> Jan Skarbek 1733	Ignacy Ogiński <i>Kanclerze K.</i> Andrzej Zatuski 1746	Wacław Rze- wuski. <i>Hetmani Polni</i> W. X. L. Michał Książę Radziwiłł 1744	Ludwik Chybiński Franciszkan <i>Te- olog</i> † 1746. Jan Ciecierski S. J. <i>Krassomowca</i> † 1760.
Mikołaj Wyży- cki 1757	Jan Małachow- ski 1762	Michał Książę Massal- ski 1762 Alexander Sa- pieha.	Stanisław Czaplń- cki S. J. <i>Dziej- opis</i> †.
Mikołaj Dębow- ski Nominat 1757	<i>Kanclerze</i> W. X. L. Michał Książę Wiśniowiecki 1735	Michał Książę Radziwiłł 1744 Michał Massal- ski 1762 Alexander Sa- pieha.	Antoni Dembowski Biskup Kujawski <i>Polityk</i> † 1762. Fabian Dochtoro- wicz S. J. Kan. †. 1766.
Władysław Łu- biński 1759	Fryderyk Sapie- ha 1752	Michał Książę Czartoryski. <i>Podkanclerze</i> Kor. Jan Lipiski 1736	Maciej Dogiel S. P. <i>Filolog</i> † 1760. Piotr Drews S. J. <i>Krassomowca</i> 1740 Serafin Gamalski O. Min. de Observ. <i>w sprawie kościel- nym biegiu</i> † 1733.
Wacław Siera- kowski.	Michał Książę Czartoryski 1752 Michał Sapieha 1760 <i>Podskarbiowie</i> W. Kor. Franciszek Os- soliński 1736		

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA.

żadnym sposobem nie pozwoli, i wszystkich do jego osoby przywiązanych za nieprzyjaciół swoich poczyta. Wieloraką zaś przyczynę jak Austria tak też Moskwa miała do przeszkadzania Stanisławowi. Pierwsza iż interes tych potencyi wyciągał aby Francya ścisłym przyjaźni węzłem z sobą złączonego Króla Polskiego nie miała. Druga iż trochę przed śmiercią Augusta II. gdy pogłoska szerzyć się poczęła iż Król mimo prawo urzędy niektóre rozdawać miał, Prymas i niektórzy inni Panowie do Cesarza Rzymskiego i Imperatorowej Rossyjskiej pisali prosząc o wsparcie wolności Polskiej, listy te pozorną tym potencyom po śmierci Królewskiej dały przyczynę mieszania się w Polskie interesa, aby snadź Obywatelów Polskich żądzy w utrzymaniu wolności zadosyć uczynili, a oraz nie pozwalali aby tej wolności przez obranie Stanisława ublizono. Na koniec Moskwa i tę przyczynę przytaczała iż Piotr w ugodę roku 1716. i 1717. zawartą gwarantując. zagroził na zawsze drogę do powrotu na Tron Polski Stanisławowi, ponieważ amnestya Stanisławowi tąz ugodą ofiarowana skutku mieć nie miała gdyby Stanisław w przeciagu trzech miesięcy do Ojczyzny nie powrócił: które to prawo na sejmie konwokacyjnym nie było zniesone.

Sejm Elekeyiny zaczął się dnia 25. Sierpnia. Elekeya Marszałka wiele czasu zabrała, dla wielu sprzeczek zaszyłych, częścią o wykonanie przysięgi przez sejm konwokacyjny nakazanej, częścią o wkroczenie wojsk Rossyjskich do krajów Rzeczypospolitej. Dnia dopiero 2. Września obrany Marszałkiem koła Rycerskiego Franciszek Radzewski Podkomorzy Poznański. Książę Michał Wiśniowiecki Kancelerz i Regimentarz W. X. Lit. gdy mu wojska Rossyjskiego do Polskiej wprowadzenie zadawano z pola Elekeyjnego dnia 20. Sierpnia ustąpił i na Pragę z drugiej strony Wisły przeniósł się, co też następujących dni uczynili Biskup Poznański, Kasztellan Krakowski, Wojewodowie Krakowski, Trocki, Inowrocławski, Nowogrodzki, Podlaski, Chełmiński, Miński i Czerniechowski. Kasztelanowie Łęczycki, Brzeski Litewski, Mściślawski, Radomski i Santocki. Mar-

MINISTROWIE	Uczeni i wstawieni ludzie	Uczeni i wstawieni ludzie	Uczeni i wstawieni ludzie.
Jan Kanty Moszyński 1737	Stefan Garczyński Wda Poznński Polityk †.	Akademii Krak. Jurysta † 1762	Stanisław Leszczyński obrany po dwakroć \ Król Polski Książę Lotaryngij i Bar. Polityk Dziejopis Filozof Dobroczyzny † 1766
Jan Czapski 1742	Mansvelus Grabowski O. Min. de Observ. Kazndz. Dziejopis †	Michał Juniewicz S. J. Teolog Tłumacz Ksiąg † 1760.	Bartłomiej Luder S. J. Wierszopis Krasomowca † 1747.
Maciej Grabowski 1744	Jan Grobell S. J. Matematyk † 1762	Michał Kleitpsz S. J. Kaznodz. † 1765,	Idzi Madejski S. P. Krasomowca Teolog † 1748.
Karol Hrabia Siedlnicki 1761	Faustyna Grodzicki S. J. Krasomowca Matematyk.	Jacek Kliszewski Zak. Kaznodz. Dziejopis † 1762.	Adam Malczewski S. J. Krasomowca †
Teodor Wessel Podskarbiowie W. W. X. L.	Hieronim Gruszecki Franciszkan Teolog † 1774.	Franciszek Kobielski Biskup Łucki Kaznodzieja Teolog † 1755.	Stanisław Maczynski Kanonik Krakowski Professor w Akademii Krak Jurista † 1761.
--- Soltohub 1746	Antoni Grzybowski Franciszkan Dziejopis † 1749.	Franciszek Koczorowski S. J. Teolog † 1743.	Franciszek Maniecki S. J. Wierszopis † 1749.
Jerzy Hrabia Fleming. Marszatkowie Nad. Kor.	Rafał Hempell S. J. Krasomowca Wierszopis † 1758.	Dymitr Kola S. P. Teolog Filolog † 1766.	Antoni Mckoni S. J. Teolog † 1745.
Franciszek Biełliński 1742	Klemens Herka Professor w Akad. Krakows. Krasomowca Dziejopis † 1759.	Stanisław Kożuchowski Jurysta † 1744.	Adryan Miaskowski S. J. Teolog † 1737.
Jerzy Mniszech. Marszatkowie Nadworni W. X. L.	Józefat Hoffman Zak. Kaznodz. Dziejopis † 1756.	Judas Krusiński S. J. Dziejop. †	Wojciech Miciński Kanonik Krakowski Professor prawa w Akademij Krak. † 1754.
Michał Książę Radziwiłł 1736	Stanisław Książę Jabłonowski Wda Rawski Polityk †	Ignacy Kulczyński Opat Grodzieński Zak. S. Bazylego Dziejopis Teolog † 1747.	Antoni Misztolt S. J. Dziejopis † 1740.
Ignacy Zawisza 1738	Kazimierz Jarmundowicz Professor prawa w	Piotr Kwiatkowski S. J. Teolog † 1747.	Adam Naramowski S. J. Dziejopis † 1736.
N. Plater 1739		Ignacy Łażniewski S. J. Teolog Kaznodz. † 1760.	
Józef Scipio de Campo 1743		Jan Legucki S. J. Krasomowca †	
Ignacy Ogiński 1750			
Janusz Książę Sanguszeko 1763			
Józef Książę Sanguszeko.			

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA.

szalek Nadworny Litewski i wiele innych z stanu Rycerskiego znakomitych osób.

Dnia 4. Września Król Stanisław publicznie, na osiągnięcie Tronu Polskiego listem Króla Francuzkiego był zalecony. Król rzeczony obiecywał dostatkami go swemi wesprzeć i gdyby wojna z tej przyczyny powstać miała pieniądze na wojsko dać, gdyby się zaś spokojnie obeszło, Szlachtę zastąpić w oddawaniu kontrybucyi zwykłych na zapłatę wojska naznaczonych.

Król Stanisław dnia 9. Września do Warszawy przyjechał, całe Niemieckie Państwo przejechawszy z Kawalierem *Dandelot* za kupca się udającym, którego się Stanisław towarzyszem być mienił. Przyjęty w Warszawie z niewypowiedzianą radością wszystkich partyi jego trzymających się.

Dnia 11. i 12. Września Prymas objeżdżał Województwa które dosyć z godnie głos swój na Stanisława dawały. Wszakże byli niektórzy żądający aby dla uniknienia Scyssyi, Piast ale inny nie zaś Stanisław Leszczyński był obrany. Przy której okazji byli którzy życzyli sobie mieć za Króla Stanisława Poniatowskiego Regimentarza Koronnego. Tych żądze acz się na ten czas i na osobie Regimentarza Koronnego nie ziściły częścią dla różnych okoliczności, częścią dla samegoż Poniatowskiego do Stanisława Leszczyńskiego przywiązania i gorliwości o utrzymanie jego, ziściły się jednak z powszechną Polskiej radością i uszczęśliwieniem całego narodu na synie tegoż Regimentarza Koronnego Stanisławie, szczęśliwie nam tych czasów panującym.

Gdy już sama tylko Króla nominacyja zostawała, Wojewoda Sendmirski do niej przystąpić nie pozwolił, póki by na Pradze zostający Panowie przystąpienia swoim do tej Elekeyi zgody nie ugruntowali. Posłani zatem do nich z perswazyją Biskup Chełmski, Kasztellan Płocki, i trzej inni z Rycerskiego stanu. Tym czasem usilnili niektórych naleganiem, prawie zniewolonym Prymas, Stanisława Leszczyńskiego Królem Polskim, Wielkim Książęciem Litewskim, etc. około godziny czwartej z południa dnia 12go

Uczni i wstawienni ludzie	Uczni i wstawienni ludzie.	Uczni i wstawienni ludzie	Uczni i wstawienni ludzie.
Kasper Niesiecki S. J. Genealogista stawny, i Krytyk doskonały jako się z pierwszej części ksiąg jego pokazuje † 1743.	ją też Księgę Francuzką o myłki Woltera w Historji Karola XII. Króla Szwedzkiego poprawującą † 1762.	Franciszka Ursula z Książąt Wiśniowieckich Radziwiłłowa Wojewodzina Wileńska Wierszopiska † 1753.	tym kraju nauk przytożył † 1753. Stefan Szczaniecki S. J. Filozof Teolog † 1737.
Felicjan Nowowiejski Zakonu Kaz. Dziejopis † 1761.	Antoni Łodzia Poniński Wda Poznański Wierszopis łaciński † 1742.	Maciej Roznerski Zak. Min. de Observator. Dziejopis † 1758.	Biskup Warmiński Teolog Krasomowca † 1740. Jan Szysiecki Zak. Min. de Observ. Teolog † 1753.
Wojciech Ochabowicz Zak. Kazn. Teolog † 1746.	Jan Poszakowski S. J. Teolog Dziejopis Filolog † 1757.	Dominik Rudnicki S. J. Krasomowca Wierszopis † 1739.	Felix Szyszczyński Franciszkan Teolog † 1758. Gordjan Wasowski Franciszkan Teolog † 1751.
Karol Orłowski Archidiakon Kijowski Dziejopis † 1769.	Stefan Puzyra S. J. Teolog Ziemtopis † 1738.	Jędrzej Rudzki S. J. Filozof Teolog Kaznod. † 1766.	Augustyn Wessel Biskup Kamieniecki Teolog † 1735.
Jan Pałaszowski Professor w Akad. Krakowskiej Jurysta † 1763.	Jakób Radliński Proboszcz Miechowski Dziejopis Hymopis † 1766.	Wawrzyniec Rydzewski S. J. Kaznodzieja stawny † 1766.	Kazimierz Wierszowski S. J. Kaznodzieja Dziejopis † 1745.
Andrzej Peżarski S. J. Dziejopis † 1744.	Franciszek Radziewski Podkomorzy Poznański pod imieniem Pokluteckiego wydał Księgę do stanu Nuczypopolitej należącą † 1747.	Jan Sapieha Kan. W. X. L. Dziejopis Polityk Krasomowca † 1752.	Ignacy Wilkinowicz S. J. Teolog † 1757.
Gaudenty Pikułski Zakon. Min. de Observ. Teolog † 1763.	Michał Książę Radziwiłł Wojewoda Wileński H. W. W. K. L. Fautor uczonych † 1762.	Józef Sapieha Koadiutor Wileński wielki nauk i uczonych Fautor † 1754.	Janusz Książę Wiśniowiecki Kasztelan Krakowski wydał wiersze pod imieniem Olshzевского † 1741.
Innocenty Pokorski Paulin Dziejopis † 1740.	Stanisław Hrabia Poniatowski Kasztellan Krak. Ojciec szczęśliwie nrm panującego Króla. Polityk. Jemu przypisu-	Michał Sejkowski Zakonu Kaznodziejskiego Dziejopis † 1752.	Michał Książę Wiśniowiecki Wda Wileński H. W. W. X. L. wiele Ksiąg od siebie przetłumaczonych wydał. †.
Stanisław Hrabia Poniatowski Kasztellan Krak. Ojciec szczęśliwie nrm panującego Króla. Polityk. Jemu przypisu-		Paweł Strzyński S. J. Teolog Wiele się do podzwignienia w	Mikołaj Wodziński Augustynianin Teolog Dziejopis † 1756.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Września ogłosił. Biskup Krakowski i Wojewoda Sendomirski tegoż dnia na Pragę przenieśli się, gdzie manifest przeciw zaszłej Elekcyi z innymi tamże zostającymi podpisali pod datą 14go Września. A gdy przeciwko nim, zaszły niektóre od przeciwnéj partyi gwałty, cofnęli się ku Węgrowi aby tam na przybycie wojska Rossyjskiego czekali.

Król Stanisław dnia 21go Września *Pacla conventa* zaprzysięższy, gdy się bezpiecznym w Warszawie być nie widział, dla zbliżającego się wojska Rossyjskiego, z Prymasem, wielą Panami i Posiami Francuzkim i Szwedzkim do Gdańska wyjechał, zostawiwszy w Warszawie Potockiego Wojewodę Kijowskiego (któremu Regimentarstwa ustąpił był Hrabia Poniatowski, dla podeszłego wieku swego) i Tarcę Wojewodę Lubelskiego. Z których rozkazu patac Saski na przedmieściu ściśle opasany, pod pewnemi obowiązkami wzięty w possessioną i ludzmi był osadzony.

Pierwsza straż wojska Rossyjskiego dnia 29. Września na drugiéj stronie Wisły pod Pragą stanęła. Polskie wojsko na 8000 ludzi wynoszące, długo się Moskałom przez rzekę przeprawy szukającym opierało, ale na ostatek przewyszającym onych siłom ustępując do Piaseczna cofnęło się.

Tym czasem Panowie i Szlachta sprzeciwinająca się Elekcyi Stanisława, zgromadziła się pod Kamieniem, wsią obraniem niegdyś Króla Henryka wstawioną. Antoni Poniatowski Instygator Koronny obrany Marszałkiem koła Rycerskiego. Dnia zaś 5. Października który był ostatni sejm Elekcyi od Prymasa złożonego; August III Elektor Książę Saski obrany i nominowany Królem Polskim od Stanisława Hozyusza Biskupa Poznańskiego. Stańca oraz na poparcie tejże Elekcyi Konfederacyja którój Marszałkiem został tenże Poniatowski Instygator Koronny.

Dnia 12. Października Kommissarzo wyznaczeni na układanie Paktów konwentów, pracę tę razem z Kommissarzami od Króla obranego mianowanemi w zamku Warszawskim przedsięwzięli. Zakończona zaś była dnia 1. Listo-

Uczeni i wstawienni ludzie			
Jan Żaba Wda Minski Wierszopis † 1754.			
Wojciech Zabielski S. J. Kaznodzieja †			
Jędrzej Zatuski Biskup Krak. Wielki uczonych Protektor † 1758.			
Krzysztof Zawisza Wda Miński Tłumacz Ksiąg rozmaitych † 1734.			
Tomasz Zebrowski S. J. najcelniejszy tego wieku Matematyk w Polsce † 1758.			
Jan Zrzelski S. J. Teolog Kaznod. † 1746.			

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

pada, którego dnia w kościele Warszawskim Ś. Jana od tychże Saskich Postów w przytomności Książęcia Biskupa Krakowskiego i Marszałka Konfederacyi, z zwykłą uroczystością zaprzysiężone były. Prócz artykułów dawniejszym Królom przepisanych, te w tych Paktach konwentach osobliwsze były; utrzymać prawo nominacyi na Kardynałstwo. Postarać się o zakończenie interessu tycejącego się nominacyi do Opactw. Cudzoziemców na nobilitacyje i Indygenaty bez należytej od Hetmanów lub Ministrów rekomendacyi nie promować, i onych do zadnych rządów i spraw Rzeczypospolitej nie przypuszczać. Reskryptów żadnych sądom a zwłaszcza Królewskim ubliżających nie dawać. Sądów relacyinych nie opuszczać. etc.

W szczególności obiecywał August III. Kamieniec i okopy Ś. Trójcy wyreparować, Zbrojownie Rzeczypospolitej należycie opatrzyć. Szkołę wojenną i szpital żołnierski założyć. Trzy miliony zł. Polskich na wsparcie publicznych potrzeb, a co rok 100000 zł. do Skarbu Rzeczypospolitej na zagraniczne legacyje wyliczyć. Mennicę wystawić i góry Olkuskie ku pożytkowi Rzeczypospolitej otworzyć. etc.

1734.

August III. tym sposobem obrany Król Polski dnia 9. Grudnia roku 1733. z Saxonij do Polskiej wyjechał. Dnia 6. Stycznia stanął w Tarnowicy i tamże był witany od Biskupa Krakowskiego i innych 7 Senatorów także 17 z Stanu Rycerskiego wyznaczonych osób, dla zaproszenia Augusta III. na objęcie rządów Królestwa Polskiego. Tamże Król sam osobą swoją *Pacta Conventa* zaprzysięgił i diploma Elekeyi swojej od Biskupa Poznańskiego, i Marszałka Konfederacyi odebrał.

Wjazd Króla Augusta do Krakowa. Pogrzeb Królów Augusta II. Jana III. i Maryi Kazimiry Królowej. Dnia 17. Stycznia Król i Królowa od Biskupa Krakowskiego koronowani byli. Użyto do tej ceremonii koron nader bogatych na ten akt w Wiedniu sporządzonych, i od Cesarza Karola VI. darowanych w nagrodę danego od Królowej zrzeczenia do sukcesyi Austryjackiej. Zaś właśnie Rze-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

czypospolitéj klejnoty na ten czas u W. W. Księży Missyonarów w Warszawie złożone były. Sejm zwyczajny koronacyjny odprawić się nie mógł dla szczupłej liczby Posłów, ponieważ w jednych województwach całe sejmików nie było, do drugich Uniwersały nie doszły, w innych nakoniec obrani Posłowie dla dróg niebezpiecznych zjechać do Krakowa nie mogli. Zaczém manifest podpisany był od przytomnych w którym odłożonego na inny czas sejmu przyczyny dawano, i Konfederacyja mocniej jeszcze przy wierze, Królu i wolności ugruntowana. Sessyje jednak do dnia 22. Lutego na rozmaitych sprzeczkach przeciągnione trwały, Król zaś różne wakanse rozdawał.

Król Stanisław dnia 2. Października roku przeszłego przybywszy do Gdańska, obywatelów tego miasta ku sobie przywiązania i wierności doznawał, miasto albowiem gruntując się na obietnicach Francuzów i nadziei znacznych przyobiecanych posiłków, wszelkie do wytrzymania oblężenia z wielką ochotą i gorliwością czyniło przygotowania. Dnia 13. Stycznia Moskwa przyciągnęła pod Turau, który poddał się dnia 17. tegoż miesiąca a Stanisława odstąpić nie chcąc, 40000 talarów kontrybucyi wypłacić musiało. Wkrótce potem Malborg, Grudziądz, i inne niektóre miasta Pruskie osadzone były wojskiem Rossyjskiem które na początku miesiąca Lutego już się pod Gdańsk ścigać poczęło. Za przybyciem Feldmarszałka Rossyjskiego Hrabi *Munnich*, do miasta z armat i moździerzy szturmować poczęło. Przy końcu miesiąca Maja wojsko Saskie od Książęcia *de Weissenfels* prowadzone, z Moskiewskiem złączyło się. Zaś z Francyi miasto licznego wojska 2 tysiące żołnierzy przybyło, którzy pod Mindą Fortecą przy ujściu Wisły na brzeg wysiadłszy, tak ściśnieni byli od przeciwnéj strony, iż oblężonym pomocy żadnej dać nie mogąc, do Francyi powrócić musieli.

Dnia 12. Czerwca Flotta Rossyjska z 25 okrętów złożona przybyła, przez co mocniej oblężenia Fortecy Mindy popierano, która dnia 24. tegoż miesiąca poddała się, i Saskiem wojskiem osadzona była. Zatem Gdańszczanie żadnej dla sie-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

bie z nikąd pomocy nie mając, dnia 30. Czerwca do ugody przystąpili, mocą której przy zachowaniu praw swoich i swobód, poddali się Królowi Augustowi.

Stanisław zaś dnia jeszcze 27. tegoż miesiąca tajemnie z miasta wyszedłszy, i wiele niebezpieczeństw uniknąwszy do Prus Brandeburskich uszedł. Panowie w Gdańsku pozostali poddali się Królowi. Prymasa zaś, Marszałka sejmu Elekcyjnego Radzewskiego, i Posła Francuzkiego Moskwa przez niejaki czas pod aresztem trzymała. Gdańszczanie za swoje do Stanisława Króla przywiązanie znacznie się okupić musieli.

Dnia 19. Lipca Król August do klasztoru Oliwskiego przyjechawszy Posłom od miasta Gdańska, Króla przepraszącym i wierność przyrzekającym dał audyencyją. Tamże rada z Senatorami i Panami Polskimi, których część większa już do Konfederacyi była przystąpiła, odprawiona. Biskup Krakowski a oraz Podkanclerzy Lipski, imieniem Królewskiem przysięgę wierności od Gdańszczanów odbierał.

1735.

Dnia 24. Stycznia wielka rada w Warszawie. Konfederacyja do sejmu *Pacificationis* przeciągnięta. Rudziński Kasztelan Czerny z znaczną kwotą wojska Królowi poddaje się, toż samo w miesiącu Lutym czyni Potocki Wojewoda Kijowski wojska Koronnego Regimentarz od Króla Stanisława mianowany. Prymas z Gdańska do Elbląga, z tamąd do Torunia, z Torunia do Łowicza prowadzony, gdy się do uznania Króla Augusta III. gotowym być oświadczył, zupełnie uwolniony, w miesiącu Lipcu do Warszawy przybywszy Króla przywitał. Sejm *Pacificationis* zaczął się w Warszawie dnia 27. Września. Cały czas sześcienniedzielnego sejmu upłynął daremnie, gdy Posłowie do obrania Marszałka przystąpić nawet nie chcieli, pókiiby cudzoziemskie wojska z Polskiej nie ustąpiły. Konfederacyja jednak do dalszego sejmu potwierdzona. Z tej przyczyny gdy Posłowie z Senatem złączyli się, Król wakujące urzędy, w obecności dwóch stanów oddał, to jest pieczęć W. Koronną z Łuckiem Biskupstwem Jędrzejowi Załuskiemu Bisku-

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA AUGUSTA III.

powi Płockiemu. Pieczęć W. Litewską Janowi Sapieżie Hrabii Kodeńskiemu, Kasztelanowi Trockiemu. Mniejszą Koronną Janowi Małachowskiemu Stolnikowi Koronnemu Starości Opczyńskiemu. Buławę W. Koronną Józefowi Potockiemu Wojewodzie Kijowskiemu, Litewską, Książęciu Michałowi Wiśniowieckiemu oraz z Województwem Wilczyńskiem. Połą Koronną Janowi Branickiemu Chorążemu Koronnemu. Litewską Książęciu Michałowi Radziwiłłowi Marszałkowi Nadwornemu W. X. L.

Przytém dano moc Królowi wezwania Szlachty na pospolite ruszenie, za granicą zostającym czas pewny do powrotu naznaczono, Kurlandyi dawne rządy i prawa obwarowano. Wkrótce potém wojna z okazji Elekeyi na Tron Polski po całej prawie Europie rozciągająca się, Traktatem przedugodnym pokoja 3. Października w Wiedniu zawartym koniecznie otrzymała. Tym Traktatem Tron Polski Augustowi przyznany, Lotaryngja z Barem dożywotnem prawem oddane Stanisławowi, który przy tytule Króla Polskiego i W. Książęcia Litewskiego zostać się miał, temuż nakazane dóbr które w Polsce miał przywrócenie. Tym którzy się jego strony trzymali, wolny do Ojczyzny powrót pozwolony i dobra oddane. Wolna Elekeyja Królów Polskich obwarowana. Panowie zatém w Królewcu przy Królu Stanisławie zostający jeden po drugim za zezwoleniem samego Stanisława i amnestyją publicznym instrumentem od Króla Augusta daną, do Polskiej powrócili.

1736.

Król August przez Posła swego w Wiedniu to wszystko przyjął i potwierdził, cokolwiek o Polszcze ostatnim Traktatem pokoju warowano, nawet i to co należało do dawania Stanisławowi tytułu Króla Polskiego.

Rada w Warszawie pod wężem Konfederacyi w Marcu. Król Stanisław publicznym instrumentem wszelkiej do Korony Polskiej przy zachowaniu jednak tytułu odstąpił pretenzyi, a oraz wszystkie stany i wszystkich Koronnych i Litewskich, także przyłączonych prowincyi obywatelów od przysięgi wierności uwolnił, do zgody ich i jedności napominając.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Sejm *Pacificationis* dwu Niedzielny, jeden szczególnie który w przeciągu 30 lat panowania Augusta III. doszedł, zaczęty dnia 25. Czerwca, którego téż bez najmniejszej sprzecki Marszałkiem koła Rycerskiego obrany był Wacław Rzewuski pisarz Polny Koronny. Żądanie usilne Województw aby jak najrychlej cudzoziemskie wojska z kraju ustępowały, nieco obradom z razu przeszkodziły, ale za danym od Króla i od Posła Moskiewskiego przyrzeczeniem iż w przeciągu dni 40 zupełnie z Polskich granic ustąpią, sejm pomyślny skutnk odebrał, i dnia 10go Lipca zrana, gdy przez całą noc poprzedzającą przeciągniona była sessyja, zakończył się. Na tym sejmie ugruntowana przez powszechną amnestyją wewnętrzną spokojność, naznaczone z Ministrami pogranicznych potencyi konferencyje, Tartłowi Wojewodzie Sendomirskiemu zlecone spolne z Papieskim Nuncyuszem tego wszystkiego ułożenie, co do praw Króla i Rzeczypospolitej i Nominacyi Królewskiej na beneficyja należało. Zakazano wszystkim w powszechności, albo w Traktaty nowe wchodzić, albo dawne ponowić bez zezwolenia stanów wszystkich. Ustawy przeciw Dyszydentom na sejmie konwokacyjnym uczynione potwierdzone. Prymasa prawo około nominacyi i koronacyi Króla, także miejsce Elekeyi między Warszawą i Wolą obwarowane. Królowej oprawa 200000 złotych rocznego dochodu gdyby Króla przeżyła na różnych dobrach, a za życia Króla 2000 czerwonych złotych także co rok z żup Wielickich i Bocheńskich naznaczone. Wojsku Saskiemu do Polskiej powrót w przyszłe czasy zagrodzony, a na pomnożenie wojska narodowego Kommissyja naznaczona. Względem Kurlandyi która po ustaniu Familij Kettlerowskiej do Królestwa Polskiego trybem innych prowincyi przyłączona być miała, postanowiono aby hołdownym prawem znowu oddana była, i temuż z potomstwem płci męskiej dostała się. Królowi do oddania Księztwa tego na raz jeden moc pozwolona. Związki wszystkie zniesione. Król z strony swojej obiecał wiarę katolicką i wolność Elekeyi w całości zachować, wojsko Saskie, prócz 1200 na straż

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

swoję, w przeciągu dni 40 od dnia 9. Lipca rachując do Saxonij odesłać; pozwalając Szlachcie przeciw Saskiemu wojsku jak przeciw nieprzyjacelskiemu postępować gdyby do Polskiej kiedy powróciło. Akta Bezkrolewia inne potwierdzone, inne odmienione były, przeto w konstytucyjach sejmu tego, szczyrych sejmu konwokacyi 1733 ustaw doczytać się nie można, które w samych tylko konstytucyjach tegoż roku 1733 osobnie drukowanych a teraz po większej części zagubionych znajdują się. *Pacta Conventa* i diploma Królewskiej Elekcyi od Prymasa podpisane, od tegoż Prymasa znowu Królowi publicznie oddane były dnia 18. Lipca, a to mocą ustawy sejmowej.

Tegoż roku z przyczyny wielkiego wód rozlania ciężki był głód w Polsce.

Wojewoda Sandomirski na konferencyjach z Nuncyuszem Kamillim Pauluccim, mianych dnia 6. Sierpnia ugodę zawarł, mocą której dwanaście do nominacyi Królewskiej Opactw wydzielono, zostawiwszy w tych i w inuich w tej liczbie nie zawartych moc zakonnikom obierania klasztornych Opatów. Do tych 12 Opactw Papież Probstwo Miechowskie przydał.

1737.

Rada Senatu w Wschowie 8. Lipca na której dopiero wspomniona ugoda od Króla i Senatorów przytomnych podpisana była. Na tej radzie roztrząsniiony téż był interes Kurlandyi, Książęcia pozbawionej po śmierci Ferdynanda ostatniego z domu Kettlerów tego roku 4. Maja w Gdańsku zmarłego. Kurlandzka Szlachta przywłaszczając sobie moc obierania Książęcia, obrała dnia 14. Maja Hrabie Birona, Anny Imperatorowej Rossyiskiej Podkomorzego Nadwornego, i Posła do Wschowy dla otrzymania potwierdzenia tej Elekcyi wysłała. Sprzeciwili się prawu temu mniemanemu przytomni Senatorowie, a Król na usilne żądania Imperatorowej i proźby Szlachty Kurlandzkiej temuż Hrabi Bironowi i Potomkom jego płci mezkiej Księztwo Kurlandzkie lennem prawem oddał. Wyznaczona z téjże rady Kommissya, dla umowienia kondycyi pod któremi Hrabi *de Biron*

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA AUGUSTA III.

to Księstwo miał otrzymać. Dnia 12. Listopada Kommissya ta skutek swój przez uchwalenie pewnych obowiązków na Książęcia Kurlandzkiego, i onychże podpisanie wzięła w Gdańsku.

Główniejsze te były, aby Książę w czasie i na miejscu sobie od Króla wyznaczonym hold oddawał, aby katolikom wszelką w zachowaniu wiary i Nabożeństwa wolność zostawiwszy, onymże kościół w Lipawie zbudował, aby dobra stołowe Książąt Kurlandzkich ku pożytkowi téżże lenności wykupił, aby podczas wojennej wyprawy do wojsku Rzeczypospolitej sto jezdnych lub 500 pieszych przystawił.

W Niemierowie na Ukrainie zjazd albo kongres dla zawarcia pokoju naznaczony, na który Posel Cesarski, Moskiewski i Turecki zjechali, ale się na nic zgodzić nie mogli. Królewicz Jakób syn najstarzy Króla Jana III. w nocy z dnia 19. na 20. Grudnia w Żółkwi umarł w 70. wieku swego, pochowany w kościele Żółkiewskim. Rok ten dla głodu po całej prawie Polsce panującego, i chorób ciężkich z téjże przyczyny zagęszczonych, był bardzo okropny. Do Gdańska zboże z Hollandyi sprowadzać musiano. Litwa w prawdzie takiego nie doznawała głodu ale inszą nawiedzona była plagą, gdy miasta jej Stołecznego Wilna, trzy prawie czwarte części straszliwy pożar 2. Czerwca pochłonał.

1738.

Na początku roku tego Królowna Marja Amalja najstarsza córka Królowa, za Karola Króla obojga Sycylii wydana była. Sejm 6. dnia Października zaczęty, dnia następującego obrany Marszałkiem Rudziński Starosta Krużwicki. Całe 6 tygodni upłynęło na rozmaitych rozterkach, do których okazyją podała zalecona aukcyja wojska, i szkody w krajach Rzeczypospolitej od przechodzącego wojska Rossyjskiego uczynione, dla których jedni wydania manifestu, drudzy nakazania pospolitego ruszenia pragnęli. Tak tedy rozszedł się sejm dnia 17. Listopada. Dniem pićrwej Teodor Potocki Prymas i Arcybiskup Gnieźniński umarł.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Przed zaczęciem jeszcze sejmu, Król Janowi Lipskiemu Biskupowi Krakowskiemu oddawał kapelusze Kardynalski. Rzeczony Kardynał jeszcze przy końcu roku przeszłego na tę godność był wyniesiony.

1739.

Gdy Książę Kardynał z nominacyi na Arcybiskupstwo Gnieźnieńskie wymówił się, Król tę najwyższą w Polskiem Królestwie godność oddał Krzysztofowi Szembekowi Biskupowi Kujawskiemu, który przed złożeniem nominacyi od Księcia Kardynała, na Biskupstwo Krakowskie był nominowany, Adam Grabowski terazniejszy Książę Biskup Warmiński, na ten czas Chełmiński, otrzymał Biskupstwo Kujawskie, a po nim Chełmińskie wziął Andrzej Załuski Biskup Łucki Kanclerz Koronny.

Dnia 3. Kwietnia rada Senatu odprawiona na której ubezpieczenie kraju od najazdów Tatarskich, i gwałtownych werbowników, reparacyja zamków w Warszawie i w Krakowie, zachowanie bezpieczne klejnotów Rzeczypospolitej, i pieniężne posilki Elblągowi i Krakowu dotąd dawane roztrząsano.

Przed tą radą dnia 20. Marca inwestyturę imieniem Książęcia Birona, dla słabego zdrowia osobą swoją zjechać nie mogącego, na Księztwo Kurlandzkie odebrał *Pink* Kanclerz i Konsyliarz Kurlandzki, zupełną na to od Książęcia moc mający.

Tegoż roku powtórna rada Senatu w Wschowie przy końcu Sierpnia odprawiona dla złożenia sejmu nadzwyczajnego, do którego jednak nie przyszło, dla tego, iż przez zawarcie pokoju między Turkami i Moskwą, przyczynny przeszkodów woska Rosyjskiego przez kraj Polski, a oraz narzekania krzywdę cierpiących obywatelów Ruskich zupełnie ustały.

1740.

Po radzie Senatu w Wschowie, w Czerwcu odprawionej; sejm zwyczajny 6 niedzielny zaczął się dnia 3. Października, którego dnia Karwowski Posel z Bełzkiego Województwa Marszałkiem obrany. Król przez Kanclerza W.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Koronnego trzy te rzeczy do obrad publicznych zalecał; pokój, bezpieczeństwo, i obfitość, a że tego wszystkiego bez przymuszenia sił i wojska dostąpić nie można było; Izba Poselska za cel to obrad swoich wzięła, lecz gdy czas zwyczajny bez żadnego skutku upłynął, sejm daremnie rozszedł się. Przed końcem sejmu Król Izbie Poselskiej przez trzech Senatorów o śmierci Karola VI. Cesarza i potrzebie swojej wyjechania do Saxonij dla obięcia namiestniczych Cesarstwa rządów doniósł.

Tenże rok smutny bardzo Kurlandzkim obywatelem był. Anna Imperatorowa Rossyjska przed śmiercią Państwo swoje i następstwo po sobie na Tron Rossyjski przyznała Iwanowi dziecięciu ledwie trzy miesiące mającemu, synowi Antoniego Ulryka Książęcia *de Bruswick-Bewern* i Anny Księżniczki Meklemburskiej córki Katarzyny Księżnej Meklemburskiej siostry starszej Imperatorowej Anny. Przynętaż Anna Imperatorowa umierając, Książęcia Kurlandzkiego opiekunem młodego Iwana i Regentem Państwa pókihy Iwan lat 16 nie doszedł, naznaczyła.

Wkrótce po śmierci Imperatorowej za powodem niektórych tak wielkiej władzy Książęciu Kurlandzkiemu zarzadzających, spisek uczyniony na oddanie Regencyi matce Iwana. Zaczem Książę Biron dnia 20 Listopada w Pałacu swoim aresztowany, o sprawowanie Państwa na pozór, a rzeczą samą iż w wielkiej u Imperatorowej Anny łasce zostawał, sądzony i do Syberyi roku następującego z żoną i z dziećmi posłany był. W roku 1742. pozwolono mu z Syberyi powrócić do Moskwy i w Jarosławiu pod aresztem acz nie naprzykrzonym mieszkać.

1741.

Król przez cały ten rok w Saxonij zostawał, częścią Cesarstwa interessami, częścią podjętą przeciw Królowej Węgierskiej o sukcesyją Austryjacką wojną zatrudniony. W Polsce zupełna spokojność kwitnęła, wyjąwszy niektóre partykularne z prywatnych osób namowy podniesione konfederacyje, zwłaszcza w ziemi Chełmskiej i w Województwie Podolskiem które jednak za staraniem Biskupa

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Krakowskiego i Książęcia Wojewody Ruskiego uspokojone były; jako w szczególności z recessu Romanowskiego Podstolnego Chełmskiego Marszałka mniemanej konfederacyi Chełmskiej, i godności téj i konfederacyi odstępującego, pokazuje się.

Książę na Brunświku-Lunyburki o otrzymanie Księstwa Kurlandzkiego starał się, stany jednak Kurlandzkie skłonność swoje do przyjęcia jego za Pana oświadczywszy, cały ten interes do woli Królewskiej odłożyły, i tym umysłem Posła do Króla wysłały.

1742. 1743.

Rada Senatu w Wschowie dnia 16. Maja zaczęta, w której Król, podczas swojej w Polszcze niebytności, spokojności wewnątrz nienaruszone zachowanie Książęciu Prymasowi, Senatorom i Ministrom zalecił. Uchwalono oraz wysłanie Posłów do Turek, do Tatarów i do Moskwy z upomnieniem się o nadgrodenie krzywd wyrządzonych. Naznaczono na reparacyją okopów Kamienieckich 16000 złotych z skarbu Koronnego, ponieważ Król dla wojny Niemieckiej podjąć się takowego nakładu nie mógł. Dla tejsze przyczyny to jest trwającej jeszcze wojny Niemieckiej, sejm zwyczajny roku 1742. przypadający do dwóch lat był odłożony.

1744.

Woszczyło chłop poddany z Starostwa Krzyczewskiego, pod pozorem i poniekąd z przyczyny gwałtownego uciemnienia od żydów, chłopów wiele zbuntowawszy w pomienioném Starostwie i przyległych krajach wielkie gwałty czynił, żydów zwłaszcza zabijając. Ta kupa buntowników do takićj przysłała zuchwałości, iż na zamek Krzyczewski acz bez skutku uderzyć ważyła się. Wszakże za staraniem Książęcia Radziwiłła na ten czas Podczaszego Litewskiego Starosty Krzyczewskiego, buntownicy przełamani, i surowie skarani byli. Zachodzące rozterki o Księstwo Słuckie i należące do niego dobra w Litwie między Elektorem Falcgraffen Rhenu i domem Książąt Radziwiłłów, szczęśliwie uspokojone pod obowiązkiem wypłacenia od do-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

mu Radziwiłłów pewnej znacznej summy. Dom wielce wsławiony, i starożytny od Książąt Litewskich idący Korybutów Wiśniowieckich, przez śmierć Książęcia Michała Wiśniowieckiego ostatniego tej Familij cale ustał. Król do Warszawy dnia 2. Czerwca przybył z Saxonij, nastąpiły potem częste o przyszłym sejmie rady.

Sejm zaczął się dnia 5go Października w Grodnie. Obrany w przeciągu pół trzeciej godziny Marszałkiem Ogiński pisarz W. X. L. Starosta Oszmiański Poseł z Województwa Witebskiego. Ten pośpiech nie do otrzymania szczęśliwego sejmu tego skutku nie pomógł, zaszyły albowiem, żadném najznakomitszych osób staraniem nieukojone względem pomnożenia wojska sprzeczki. Wszyscy prawie potrzebę pomnożenia tego uznawali, zwłaszcza iż się w przyległych krajach wojna szerzyła, niektórzy nawet sądzili iż ten tylko interes na sejmie roztrząsać należy. Lecz gdy do sposobów wykonania tych zamysłów przyszło, wielkie powstały kłótnie. Pomnożone te były podejrzeniem na niektórych Posłów iż się przekupić dali, owszem jawném tego zarzuceniem. Na takowych rozterkach gdy 6 tygodni upłynęło, sejm bez skutku rozszedł się. Sekretarzem sejmu tego był Ignacy Łonowski Stolnik Buski, po którym wiele się w różnych bibliotekach pism zostało, pokazujących osobliwszą jego do sprawowania publicznych interesów biegłość. Nastąpiła rada Senatu na której pokój wewnętrzny opatrzono. Po której radzie Król do Niemiec za odebraną wiadomością o śmierci Karola VII. Cesarza pośpieszył.

1745. 1746.

W roku 1745. księgarnia publiczna w Warszawie założona od Jędrzeja Załuskiego Biskupa Chełmińskiego Kanclerza Koronnego, a w roku następującym Biskupa Krakowskiego i od brata jego Józefa Załuskiego Referendarza na ten czas Koronnego, a teraz Biskupa Kijowskiego, i ku powszechnemu pożytkowi otworzona i do używania wszystkim pozwolona.

Rok 1746. Familij Królewskiej trojakim ślubem wielce był szczęśliwy, to jest Królewicza najstarszego Fryderyka

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Chrystjana z Marją Antonją córką Karola VII. Cęsarza, Królownej Maryi Anny z Książęciem Elektorem Bawarskim i Królownej Maryi Józefy z Ludwikiem Delfinem Francuzkim. Margrabia *des Issarts* Posłem od Króla Francuzkiego z téj okazji naznaczony, listy odebrał kredencyjalne w których Polskiemu Królowi (co nigdy jeszcze Francyja nie czyniła) tytuł *Majestatis* był dawany. Sejm zwyczajny na ten rok przypadający zaczął się w Warszawie dnia 3. Października. Książę Lubomirski Starosta Kazimirski Poseł Rawski, jednostajnem głose obrany był Marszałkiem. Rugi i precedencyja Województw niektórych przyczyną były wielkich rozterków do dnia 14. tegoż miesiąca trwających, ale i te szczęśliwie uspokojone były. Daleko większe były kłótnie o pomnożenie wojska, i opatrzenie onemu należytej zapłaty, także o rewizyją gruntów od których podatki płacone być miały, i naznaczeniu do tego Lustratorów. Te interesa cały czas tak w publicznych, jako i w prowincyjalnych sessyjach zabrały, do dnia 14go Listopada, który ostatni był sejmu. Już zgoda na wszystkie prawie projekta szła, już te podpisane były; same tylko zostawały Litewskie projekta, których bez świecy czytać nie można było. Sprzeciwiali się niektórzy przyniesieniu światła, i gdy mimo ich wolą przyniesione było, taka wrzawa powstała, iż Marszałek Izbę pożegnać i sejmowaniu nieskutecznemu koniec uczynić musiał, nie bez narzekania ciężkiego, a prawie przeklinania tych którzy przyczyną byli pozbawionego skutku sejmu.

Tegoż roku Król Pruski wydał i ogłosił publiczny manifest, w którym przyjaźn nienaruszoną obiecywał, daleką od wszelkich zamysłów Koronie Polskiej przeciwnych, lub szkodliwych.

1747. 1748.

Rok 1747. spokojnie upłynął, na końcu onego i na początku roku 1748. wojsko Rosyjskie na pomoc Austryjacom ciągnące, do granic Rzeczypospolitej wkroczyło, i z Litwy do Krakowa z tamąd ku Szląskim granicom udało się. Król Angielski prosił o pozwolenie przejścia dla woj-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

ska Rossyjskiego, Król August na tę prośbę tę jedyną odpowiedź dał iż ta rzecz do całej Rzeczypospolitej należy. Po zawartém zaś w tymże roku 1748. w Akwisgranio między wojującemi potencyjami Traktacie, toż wojsko tymże Traktem do Inflant powróciło.

Sejm zwyczajny dnia 7go Października zaczął się. W przeciągu dwóch godzin obrany Marszałkiem Starosta Dębowiecki Poseł Ruski. Początki onego dosyć były spokojne, lecz w dalszym przeciągu wielkie zaszły sprzeczki, mianowicie o cło Brzeskie Litewskie, tak dalece, że gdy przepisany prawem czas upłynął, sejm daremnie rozszedł się. Między propozycjami na ten sejm od Tronu podanemi, były téż i te, aby manufaktury przynajmniej niektóre po miastach założone były, aby moneta zagranicznój zwłaszcza sąsiedzkiej porównana była, aby dla tym większój cyrkulacyi pieniędzy góry Olkuskie otworzyć, etc. Niektórzy Senatorowie i Posłowie, na tym sejmie Króla prosili, aby Królewicza Xawera do Polskiej sprowadził, i w niebytności nawet swojej onego w tym kraju zostawił. Na tymże sejmie wiele projektów znakomych, za powszechną zgodą uchwalonych i już podpisanych było, jako to projekt Komisji Ekonomicznój Skarbowej w Koronie i w Litwie, projekt oznaczający początek sejmów zwyczajnych na Poniedziałek po Ś Bartłomieju. Nastąpiło *Senatus Consilium* na którym złożenie sejmu nadzwyczajnego woli Królewskiej zostawiono.

Ten rok wielce był dla Polskiej nieszczęśliwy z przyczyny ciężkiego na Ukrainie głodu, częstych pożarów które w Wilnie, Lwowie, Brześciu Litewskim, Witebsku, Winnicy, Szklowie wielką szkodę uczyniły, także szarańcza, która po różnych miejscach wszystkie zboża wniwecz obróciła, i zaraźliwej między bydłem rogatym wszczętój choroby. W tymże roku zaczęły się skargi mieszczan Gdańskich przeciw magistratowi, które *Wernicke* mieszczanin Gdański z niemalą żwawością utrzymywał.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

1749.

Na początku roku tego Król Uniwersały na sejm nadzwyczajny podpisał, z okienkiem jednak co do czasu tego sejmu i bez daty. Tych Uniwersałów podpisanie pochop dano niektórym Senatorom do podania Królowi na piśmie memoriału, w którym ci Senatorowie utyskiwali na to, iż rzeczony Uniwersały bez wiadomości Senatorów i Ministrów stanu ogłoszone były, iż niektóre uzczypliwe i sławie dobrych patriotów ubliżające wyrażenia zawierały, iż niektóre tylko osoby i Trybunałami i łaskami Królewskimi władają. Wszakże memoryjału tego, jak szczupła była ważność ztąd się pokazuje, iż ci sami, od których złożony, ogłoszony, i podany był podpisać się do niego nie chcieli. Ci zaś byli Kasztelan Krakowski i Wojewodowie Sandomirski i Bractawski.

Przy ufundowaniu Trybunału Koronnego w Piotrkowie, wielkie roku tego kłótnie były, tak dalece iż do oręża i jawnych gwałtów przyszło przez co niesłychanym w dziejach Polskich przykładem, tenże Trybunał, był zerwany. Były i poprzedzających lat niektóre wynikające z przeciwnych sobie stron usiłności niesnaski, lecz tego roku nad wszystkie inne czasy, z niewypowiedzianą pragnących sprawiedliwości krzywdą górę wzięły.

Naznaczona na uspokojenie Gdańskich kłótni Kommissyja, za staraniem Książęcia Biskupa Warmińskiego najpryncypalniejszego Kommissarza, skutek dosyć pomyślny otrzymała. Dekret Królewski, od dnia 11. Listopada znoszący akcyzę na chleb i piwo, i trzecią część akcyzy na wino, przyjęty był od magistratu, który też przyrzekł część garnizonu umniejszyć dla uczynienia folgi mieszczanom. — Kommissyja ta szczęśliwie się w Listopadzie zakończyła.

1750.

Rosterki wewnętrzne coraz się bardziej pomnażające, gdy Królewskiej w Polsce przytomności wyciągały. Król na żądze narodu całego nakładając się, dnia 24. Kwietnia z Saxonij do Warszawy przyjechał. Dnia 4go Maja była rada Senatu naktórej sejmu nadzwyczajnego potrzebę uznano.

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

Wacław Rzewuski Wojewoda Podolski złożywszy Województwo, Postem z ziemi Chełmskiej został. Stało się to z nawowy dworu mniemającego iż miłość powszechna którą sobie ten Pan zjednał, najskuteczniejszym środkiem być mogła do otrzymania skutku pomyślnego następujących obrad sejmowych, zwłaszcza że za jego staraniem sejm *Pacificationis* w roku 1736. był doszedł. Zaczął się więc sejm nadzwyczajny dnia 4. Sierpnia, lecz za upornym niektórych Posłów głosy zabierających, a innych na też głosy nie pozwalających czasu ztrawieniem nie przyszło do obierania Marszałka, a dnia 7. Sierpnia Wydzga Poseł Bełzki protestacją uczyniwszy, manifest do Grodu Warszawskiego zaniósł, i sam z miejsca obrad wyjechał. Trwały jednak *in passivitate* sessyje w nadzieję wskrzeszenia sejmu do dnia 18. Sierpnia, kresu sejmowi temu naznaczonego, którego stariej łaski Marszałek Izbę pożegnał. Dnia 19. tegoż miesiąca, Poseł Chełmski Rzewuski, znowu od Króla Województwo Podolskie otrzymał. Dnia 26. Sierpnia nastąpiła rada Senatu; na której następujące punkta głównejsze uchwalone były; aby w upatrzonym czasie złożony był sejm nadzwyczajny; aby hajdamakom w kraj Rzeczypospolitej wpadającym, spółnemi z Moskwą siłami dawano odpór, aby Król do Imperatorowej Rossyjskiej posłał, przyczyniając się za Książęciem Kurlandzkim Bironem, etc. Król dla zerwanego sejmu zasmucony, tę miał przed swoim do Saxonij wyjazdem pociechę, iż Trybunał Piotrkowski należycie ufundowany widział, przez jednomyślnie Książęcia Sanguszka Marszałka Nadwornego Lit. do Marszałkowskiej łaski Trybunałskiej obranie.

1751.

Rosterki między magistratem Gdańskim i mieszczanami, zwłaszcza względem sposobu obierania urzędu miejskiego zachodzące, mimo wszystkie Króla starania uspokojone niebyły, owszem bardziej się tego roku pomnażać zaczęły. Wernicke znowu do Drezna od mieszczan postany był, dla otrzymania prędkiego tej sprawy uspokojenia.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

Król surowy w tój mierze wyrok pod datą 24. Lutego wydał, którym dawniejszy 20. Lipca roku przeszłego uczyniony potwierdził. Lecz kiedy i ten mało pomógł, Król Kanclerzowi, i Podkanclerzemu uspokojenie tych kłótni zlecił, którzy w miesiącu Grudniu do Gdańska przybyli.

1752.

Dnia 4. Lutego ogłoszony był dekret sądów zadwornych Królewskich, w sprawie między magistratem i trzecim stanem albo mieszczanami Gdańskimi. Tym dekretem potwierdzony był wyrok Królewski roku 1750. wydany, a magistrat za uporne onemu sprzeciwienie się do Sądów relacyjnych na odniesienie należytej kary odesłany. Ta sprawa magistratowi na 537000, mieszczanom na 623480, Kasie zapaśnej 368000 złotych kosztowała. Król z Saxonij do Warszawy 1. Września przyjechał z Królewiczami Xawierem i Karolem, a na początku miesiąca Października w Grodnie stanął. Dnia 2go tegoż miesiąca zaczął się sejm zwyczajny. W przeciągu 2 godzin obrany był Marszałkiem koła Rycerskiego Massalski Starosta i Posel Grodzieński. Dnia 4go tegoż miesiąca nastąpiło izb obudwóch złączenie. Dnia 5go czytane były Pakta konwenta i propozycyje od Tronu ściągające się do aukcyi wojska, korektury Trybunałów, otworzenia gór kruszczowych Olkuskich, założenia manufaktur, pomnożenia handlu, podzwignienia miast, konferencyi z Ministrami cudzoziemskimi, odmienienia czasu sejmowaniu naznaczonego, etc. Dnia 6go pieczęcie wakujące oddane były, większa Lit. Książęciu Michałowi Czartoryskiemu dotąd Podkanclerzemu W. X. L. Ministrowi niezmiernych w Rzeczypospolitej zasług. Mniejsza Michałowi Sapiezie dotąd Wojewodzie Podlaskiemu. Do dnia 14. były wota Senatorów i Ministrów, także audyencyje deputowanych od wojska. Tegoż dnia Posłowie do Izby swojej powrócili. Tamowane zatym do dnia 20. tegoż miesiąca były obrady od Swidzińskiego Stolnika Inowrocławskiego a Posła z Województwa Braclawskiego, domagającego się wykonania obietnic Królewskich względem odebrania urzędów administracyi Dyssydentom i cudzoziemcom, umniejszenia

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

wojska Saskiego w Polsce zostającego do 1200 ludzi jak Pakta konwenta określili, i rozdania na tym sejmie pozostałych wakansów. Dnia zaś 20. tenże Poseł z Morskim Skarbnikiem i Posłem Sochaczewskim solenną uczynili protestacyją. Następujące sesyje zaprzątzione były sluchaniem relacyi Posłów z perawazyją do Morskiego posłanych, którzy go nie znalazłszy, o zaniesionym przez niego manifeście donieśli. Zaczym dnia 26. tegoż miesiąca pożegnaniem Izby od Marszałka sejm był zakończony.

1753.

Król JMC. szczęśliwie nam teraz panujący, na Starostwo Przemyskie wjeżdzał. Rosterki niejaki od szczególnych osób początek biorące, a potem do wielu rozciągające się, między stanem duchownym i świeckim wszczęte, rychto przytłumione zostały.

1754.

Officrowie Pułku Ordynacyi Ostrogskiej, także część Obywatelów Województw Wołyńskiego i Braclawskiego, manifest zanoszą przeciw podziałowi Ordynacyi Ostrogskiej od Książęcia Sanguszka Marszałka Nadwornego Lit. uczynionemu. Remanifest pomienionego Książęcia. Dubno z rozkazu Hetmanów W. Kor. i W. Litewskich wojskiem Rzeczypospolitej osadzone. Król z Drezna do Warszawy przybył 21. Czerwca. Sejm zwyczajny zaczął się 30. Września, zerwany przed obraniem Marszałka, przez Strawińskiego Stolnika i Posła Starodubowskiego. Marszałek laski starój Królewskim obiecał imieniem, iż Król stosując się do manifestów Województw, ziem i powiatów rozerwanu Ordynacyi Ostrogskiej przeciwnych, teźce Ordynacyi administracyją miał naznaczyć. Jakoż Kommissyja do téj administracyi rzeczą samą naznaczona była, i w Dubnie w miesiącu Grudniu pod Prezydencyją Książęcia Biskupa Krakowskiego zaczęła się.

Strawiński Poseł Starodubowski w Manifeście swoim bieg sejiu tamującym przekładał, iż postanowienie administracyi na dobra Ordynacyi Ostrogskiej, sprzeciwia się

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA AUGUSTA III.

prawom fundamentalnym i najistotniejszym narodowym, ponieważ dobra ziemskie stanu Szlacheckiego zostałyby pozbawione prerogatyw swoich i bezpieczeństwa podlegając administracyjom, bez poprzedzającego sądowego wyroku. Nad to iż Rzeczpospolita recessem sejmu 1677. sobie zostawiła władzę osądzenia jeśli Ostrogskio dobra są Ordynacją, lub nie, zaś wielkie władzy tejże Rzeczypospolitej stałoby się ubliżenie gdyby pomienione dobra miały podlegać dyspozycyi wynikającej z sądu nie od Rzeczypospolitej naznaczonego. Nakoniec iż za ustanowieniem takowej administracyi, nigdyby się spodziewać nie można pomysłnego sejmu skutku, ponieważ sami Administratorowie, częścią dla dłuższego z administracyi korzystania, częścią dla uniknienia rachunków, staraliby się aby zrywane były. Jak w racyjach swoich gruntowny był ten Manifest, pokazało się w lat cztery potem jako na miejscu swoim obaczmy.

1755.

Na radzie Senatu w Maju w Wschowie odprawionej różno urzędy wakujące rozdane były, między któremi Stolnikostwo Lit. Królowi JMCi szczęśliwie nam teraz panującemu oddane było. Na tej radzie naznaczony do Partii Otomańskiej Posel z powinszowaniem Cesarzowi wstępu na Państwo.

1756.

Sejm zwyczajny nie mógł być odprawiony dla zabawnego wszczętą w Niemczech wojną Króla, który po opanowaniu od Pruskiego wojska Państw swoich dopiero dnia 27go Października do Polskiej przybył. Fundowanie Trybunału w Litwie jako i poprzedzających lat nie bez trudności było, tak i roku tego wielkim podlegać nieczgodom zdawało się; wszakże za staraniem gorliwych o dobro Ojczyzny Patriotów wszystko to uprzątnione zostało co trwożyło obywatelów mogło. Przy końcu roku tego Rossyjskie wojsko na odsiecz Austryjakom idące do Polskich krain weszło. Król JMC szczęśliwie nam teraz panujący odebrał Order Orła białego dnia 8. Grudnia i w Charakterze Posła Peł-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

nomocnego do Petersburga wyjechał. Wszczęta wojna, i inne Króla i Królestwa tyczące się okoliczności powodem do tego Poselstwa były. Lecz tajemniejsze w tym były Boskiej Opatrzności zrządzenia, ku uszczęśliwieniu Polskiego Narodu zmierzające, przez pokazanie sąsiedzkiemu i przyjaźnemu Polsce Narodowi godnych korony przymiotów osoby na to Poselstwo wysadzonej.

1757.

Wojsko Rossyjskie przez kraj Rzeczypospolitej, zwłaszcza przez Inflanty, Zmudź i Litwę do Prus, pod Komendą Feldmarszałka Apraxina ciągnie. Królowa w Dreźnie dnia 17. Listopada mając lat 57. umiera. Sandomierz miasto dnia 22. Kwietnia, a Warta miasto w Województwie Sieradzkim leżące w tymże miesiącu ciężko przez ogień kłeskę poniosły. Tegoż roku równie jako i w poprzedzającym i w następujących, różne osoby i zgromadzenia względem mając na zniszczony kraj Saski, a przez to umniejszone Króla dochody, *dona gratuita* ofiarowały. Miasto Gdańsk z strony swojej 50000 talarów ofiarowało.

1758.

Kommissyja administracyi Ordynacyi Ostrogskiej z woli Królewskiej skassowana dnia 16. Maja. Dobra téż Ordynacyi Książęciu na ten czas Marszałkowi Nad. W. X. L. przywrócone, aby tak je trzymał jak przed transakcją Kolbuszowską. Nie małą podobno do zniesienia téj Kommissyi był pobudką z zatajenia wyprowadzony na światło manifest Książęcia Janusza Ostrogskiego Kasztelana Krakowskiego kassujący dawniejsze transakcye swoje na założenie Ordynacyi uczynione.

Dnia 2go Października zaczął się sejm zwyczajny, Marszałkiem koła Rycerskiego, na drugiej dopiero sessyi obrany Małachowski Krajezy Koronny, Posel Łęczycki. Dnia 5. tegoż miesiąca tamowane były obrady od Podhorskigo Posla Wołyńskiego. Sessyje w nadzieję powrotu jego, do dnia 10. tegoż miesiąca trwały, lecz po zaszłej wiadomości o uczynionym przez niego unificie, i odda-

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

leniu się jego z Warszawy, Izba od Marszałka była po-
zegnana.

Sławna po zerwanym sejmie Senatu rada, na której drugi punkt podany Senatorom do roztrząśnienia, za cel miał uspokojenie Obywatelów Księstwa Kurlandskiego, bez rządu prawego, i bez Książęcia tęskniących. Usilne przedstawienia uwagi Senatorów niektórych i Ministrów, prawa wiadomością i Ojczyzny miłością zaszczyconych, dowodzących iż dysponować Kurlandiją, nie jednemu, lub dwom, lecz wszystkim trzem Stanom należy; iż Konstytucja roku 1736, na raz tylko jeden Królowi Księstwem Kurlandyi dysponować pozwoliła; te i inne przestrogi (których się wkrótce potem doskonała gruntowność pokazała) nie mogły temu przeszkodzić aby Senatu część liczniejsza do zdania dworu nie nakłoniła się, pozwalając aby Królewiczowi Karolowi u Rossyjskiej Imperatorowej w tedy panującej łaskę, u niektórych obywatelów Kurlandyi afekt mającemu, to Księstwo oddane było. Dyploma na to prowizyonalne, pod pieczęcią większą Koronną, a mniejszą Litewską temuż Królewiczowi Kanclerz W. Kor. oddawał.

1759.

Inwestytura Królewicza Karola na Księstwo Kurlandzkie z wielką wspaniałością na początku roku tego odprawiona, krótko trwającą radość dworowi przyniosła.

Wojska Rossyjskie w Polsce stojące, lub przez nią ciągnące, dały pochop wojskom Pruskim do wkroczenia w kraj Rzeczypospolitej, nie bez szkody i uciemiężenia obywatelów zwłaszcza Województwa Poznańskiego.

Adam Komorowski Prymas dnia 2. Marca w Skiernicwicach umiera, dnia 11go tegoż miesiąca mianowany na Prymacyjalną godność Władysław Lubieński na ten czas Arcybiskup Lwowski, którego troskliwe starania i przezorne prace w następującym Bezkrulewiu wszelką od Rzeczypospolitej niepomyślność odwróciły, i ojczyznę całą niezmiernego szczęścia nabawiły, przez zgodne i spokojne, i

PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA AUGUSTA III.

w ostatniej potomości pamiętne wyniesienie na Tron STANISŁAWA AUGUSTA własnej swojej i powszechnej Ojczyzny Ojca.

Wszczęte rosterki od kilku lat między żydami Talmudu trzymającymi się i onemuż przeciwnymi, tym się roku tego zakończyły iż się część wielka Anty-Talmudystów, z Polskiej, z Turek, z Multan i Węgier do Wiary chrześcijańskiej nawróciła. Ci nawrócić się pragnący żydzi przez podane supliki Królowi i Prymasowi jako jeszcze Arcybiskupowi Lwowskiemu protekcyi i przyspieszenia, chrtzu dopraszali się. W czym zupełnie żądzom ich dogodzone.

Matka Króla JMCi szczęśliwie nam panującego z Książąt Czartoryskich Poniatowska Kasztelanowa Krakowska, dnia 27. Października z powszechnym wszystkich żalem umiera.

1760.

Książę Prymas współziomków swoich miłością wzburzony pisze do dworu Petersburskiego prosząc o wyznaczenie Kommissyi na rozeznanie i nagrodzenie krzywd przez przechody żołnierskie wojska Rossyjskiego w Polsce uczynionych. Prośba ta nie odwrotnie skutek otrzymała przez wyznaczenie tej Kommissyi, która już dawniej w Litwie ustanowiona była.

Brat Hana Tatarskiego do Polskiej ucieka. Han o wydanie onego, z groźbami pisze, ale za staraniem Podolskiego Kuchmistrza Kor. Posła w Carogrodzie Polskiego, roku jeszcze przeszłego na powinszowanie nowemu Sultanowi wstępu na Państwo wysłanego, i Hrabi *de Vergennes* Posła tamże Francuzkiego, groźby te skutku nie miały, sprawa cała była zagodzona. Jakób Józef *Frenk* Herszt Anty-Talmudystów nawróconych wzięty w sekwester, z przyczyny iż niezwyczajnej czci oświadczenia od współtowarzyszów swoich odbierając, do wiary chrześcijańskiej wiele błędów przylączać zdawał się. I jego i innych nawróconych żydów z wielką pilnością przez dni 20 z rozkazu duchownej zwierzchności examinowano.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Dnia 25. Sierpnia pożar straszny w Gnieźnie i część wielką miasta i wspaniały a dostojnością najpierwszy w Polsce i w Litwie kościół Katedralny pochłonął. Sejm zwyczajny dnia 6. Października w Warszawie zaczęły, przed obraniem Marszałka zerwany od Leżeńkiego Posta Podolskiego.

1761.

Pułkownik Putzkow z strony Rossyjskiej, a z Polskiej strony Wykowski Pułkownik wojsk Kor. Stolnik Czerwonogrodzki, wyznaczeni Kommissarze na rozeznanie krzywd obywatelom Polskich krain od wojska Rossyjskiego uczynionych. Kommissyją tą zaczynają w Toruniu dnia 18go Maja.

Sejm nadzwyczajny jedynie dla wynalezienia sposobów zabezpieczenia złej monecie po krajach Polskich szerzącej się naznaczony, zaczął się dnia 27. Kwietnia, rozszedł się nieskutecznie przed obraniem Marszałka dnia 2. Maja. W tym zerwanie sejmu tego, od przeszłych różniło się iż tamujący obrady Posłowie w Manifeście swoim dowodzili iż przeciw prawu bez poprzedzającej rady Senatu był złożony. Na radzie Senatu dnia 13go tegoż miesiąca zaczętej drugi do roztrząśnienia podany był punkt; jakimby sposobem po niedoszłym sejmie zabezpiec można było złej monecie, niezmierną klęskę krajowi przynoszącą. Co pieczołowitości Podskarbi Wielkich obudwóch narodów zostawiono.

Han Tatarski kozaków walęsających się i po stepach Tatarskich koczujących zabiera do wojska swego. Tegoż czasu koszowego którego Sicz oberała zrzucono, a dano Generała, kozaków Siczowych ściśle w stepach swoich trzymającego, z tych dwóch przyczyn pogranicze od najazdów Hajdamackich przez czas długi naprzykrzających się zupełnie uwolnione zostało. Królewicz Klemens stan duchowny obiera i w Warszawie od Nuncyusza pićrwsze święcenie bierze. Rychło potem tenże Królewicz Fryzynieńskim i Ratysbońskim w Niemczech Biskupem był obrany.

Podskarbi W. Kor. zadosyć czyniąc obowiązkowi urzędu swego, ogłasza 12. Września pićrwszą złej monety w Polsce redukcją.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

Dnia 28. Października ogłoszona powtórna redukcya na złą monetę, objaśniająca pierwszą porównanie czyniąca z redukcją od Podskarbiego W. Lit. w Litwie 20. Lipca uczynioną a 19. Października objaśnioną.

Oprócz tych redukcji były inne partykularne ogłoszone podług okoliczności pokazujących się złych jakich nowego gatunku pieniędzy.

Zydom handel pieniężny, uszczerbek wielki obywatelom Kor. Polskiej przynoszący, pod surowemi karami od Podskarbiech zakazany. Józefa z Wessłów Sobieska Królewicza Konstantego pozostała wdowa, na początku tego roku w Warszawie umarła.

1762.

Dnia 5go Stycznia Imperatorowa Rossyjska Elżbieta przeniosła się do wieczności. Śmierć ta jako w Europejskich interesach wiele odmiany sprawiła, tak téż interes Księstwa Kurlandzkiego cale przemieniła.

Po jej śmierci następca Piotr III. Książęcia Kurlandzkiego Birona zupełnie uwolnionego uznał za prawego Książęcia Kurlandzkiego, a oraz stanom Kurlandyi wszelką w utrzymaniu praw ich i swobód pomoc obiecał. Sejm Stanów Kurlandzkich w Nitawie roku przeszłego z niemalym zamieszaniem zaczęty w tym zaś roku spokojnej przepędzony, zdawał się na stronę Królewicza Karola przychylny, kiedy odebrana wiadomość o uwolnieniu Książęcia Birona, i uznaniu jego od dworu Peterburskiego, wielką w umysłach Kurlandczyków sprawiła odmianę.

Dnia 20go Lipca wydany był od Książęcia Ernesta Jana Manifest, ogłaszający Stanom Kurlandzkim iż Książę rzeczony nie tylko prawa swego do Księstwa nie odstępuje, ale owszem utrzymać je wszelkimi chce sposobami. Imperatorowa Katarzyna II. po złożeniu Piotra III. wstąpiwszy na Tron Rossyjski przyczynia się za pomienionym Książęciem do Króla przez list pisany 3go Sierpnia. Dnia 4go Października zaczął się sejm zwyczajny który przed obraniem Marszałka dnia 7go tegoż miesiąca rozszedł się. Na tym sejmie gorliwi o ocalenie praw narodowych Po-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

słowie, mocno sprzeciwiali się temu iż między Polami, to jest w zgromadzeniu stanowiących prawa, najdowali się, którzy zwykłym przez otrzymanie Indygenatu trybem między Polską szlachtą nie byli policzeni. Jak ten zarzut był sprawiedliwy i gruntowny tak zła i niegodziwa nań była odpowiedź, kiedy niektórzy czyli to przez zbyteczne przywiązanie, czyli przez zuchwałość na wielkich nadziejach wspartą, do oręza na miejscu obrad publicznych rzucili się i rozruchu wielkiego, acz wkrótce potym uspokojonego przyczyną byli. Szymakowski Poseł Cierchanowski Manifestem swoim dalszy bieg sejmu zatamował, trzy tego dając przyczyny; *Pierwszą*: Nie obranie Marszałka dnia pierwszego podług prawa. *Drugą*: Narażenie przez dobytecie oręza bezpieczeństwa publicznej. *Trzecią*: Przeszkody i gwałty wojska Moskiewskiego. Wyniknęły po sejmie różne manifesta z których jeden najznakomitszy przeciw zerwaniu sejmu i przywłaszczeniu urzędów Polskich od cudzoziemców Indygenatu uie mających. Dnia 25go Października zaczęła się rada Senatu, z której *resultatum* to głównejsze punkta zawierało: *1mo*. Naznaczenie sejmu nadzwyczajnego w upatrzonym czasie wygodnym, na którymby sposoby skutecznego rad zawarcia obmyślono. *2do*. Marszałkom Wielkim zlecono pilne wejście i inkwizycyją na tych którzy dobytciem szabel w Izbie Poselkiej przykład innym dali. *3tio*. Zabiegając zlej monecie, aby miasta Pruskie, jeśliby prawa swego użyć chciały, czyniły to pod dozorem Podskarbiego W. Kor. tak żeby monata tylko dobra podług konst. 1717. wychodziła. Rosterki z miastem Gdańskiem w roku 1761. jeszcze wszczęte, wzięciem do więzienia Pana *Wernicke* w roku tym zakończone były. Pomieniony *Wernicke* zadawał magistratowi, iż w placeniu palowego nie małą Królewskiemu skarbu czynił szkodę. W roku 1761. Referendarz duchoway Kor. wystany był do Gdańska dla roztrząśnienia tej rzeczy. Miasto Gdańsk sądząc iż takowy sąd Kommissarski sprzeciwia się prawom jego i wolnościom, przyjąć go nie chciało. Po różnych sprzeczkach i rozterkach staęła w tym roku ugoda mocą której magistrat

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Gdański obowiązał się pewną summę ratami Królowi wypłacić.

Śmierć wielu zasłużonych w Ojczyźnie osób. Jako to Stanisława Poniatowskiego Kasztellana Krakowskiego na całą Europę od początku wieku tego wstawionego, Ojca Króla JMCi szczęśliwie nam-teraz panującego 23. Sierpnia. Jana Malachowskiego Kanclerza W. Kor. 25go Czerwca. Michała Książęcia Radziwiłła Wojewody Wileńskiego Hetmana W. W. X. L. 22. Maja. Miasto Mińsk w W. X. Lit. przez ogień wielką klęskę odniosło dnia 7. Czerwca.

Tegoż roku zaszły niejakie z Krymskimi Tatarami rosterki od szczególnych osób początek biorące. Tatarowie mieniąc się być ukrzywdzonemi, nie bez pogrozek nadgrody domagali się, sprawa ta naostatek z niemają jednak trudnością i skarbu wyciężeniem uspokojona była.

1763.

Na dobra stołowe Książęcia Kurlandzkiego z rozkazu Imperatorowój Rossyjskiej sekwester włożony. Rossyjski w Nitawie Rezydent *Simolin* listami swemi wszystkich tych dóbr Administratorów obwieścił, aby dochody wszelakie pod utratą urzędu swego do kassy Imperatorowój JéjMCi znosili. Wkrótce potym ogłoszony był memoriał Imperatorski, wyrażający przyczyny dla których Rossyja do Kurlandzkiego interessu wchodząc, pomoc i obronę Książęciu Biernowi dawała te zaś były, iż Książę pomieniony żadnego się występku nie dopuścił dla któregooby hołdu miał być pozbawiony, iż ani sądzony ani wysłuchany nawet w téj sprawie nie był, iż prawo przyrodzone, i dobre sąsiedztwo wyciąga aby obrona przeciw gwałtu i niesprawiedliwości, Książęciu i Stanom Kurlandzkim dana była, iż Kurlandyja nie samemu tylko Królowi lecz całej Rzeczypospolitej hołduje. Na ten memoriał wyszła wnet potém odpowiedź od 4 Polskich Ministrów podpisana, w której iż się urażona być mieniła Imperatorowa, domagała się satisfakcyi przez Posła swego Hrabię de Kejsersling, który nie mogąc mieć u Króla audyencyi dla niebezpiecznej na ów czas choroby Królewskiej, nalgania Imperatorowój JéjMCi o satysfakcyją Książęciu

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA AUGUSTA III.

Prymasowi przełożył. Gdy Król zupełnie ozdrowiał, nastąpiła rada Senatu w Marcu, na której wewnętrzną spokojność w niehytności Króla do Saxonij po zawartym pokoju powracającego obwarowano, a względem Kurladzkiego interessu, aby Książę Biron przez Instygatorów obojga narodów pozwany był, postanowiono; także postępek Platera Wojewody Mściślawskiego, i Lipskiego Kasztelana Łęczyckiego Kommissarzów od Króla do Kurlandyi w roku jeszcze przeszłym posłanych potwierdzono. Rezydent Imperatorowój Rossyjskiej *Simolin*, na początku jeszcze roku pomienionym Kommissarzom oznajmił, iż Imperatorowa JéjMC. niedopuszczi aby oni jaką sobie w Kurlandyi jurysdykcyją przywłaszczali, ponieważ interes Kurladzki interesem jest stanu, wszystkich trzech Rzeczypospolitej stanów dołożenia się wyciągający. Borch Podkomorzy Inflantski wysłany do Moskwy dla czynienia remonstracyi Imperatorowój względem interessu Kurladzkiego, znalazł Imperatorową w przedsięwziętej obronie prawego Książęcia Kurladzkiego nie wzruszoną. Tegoż prawie czasu Rezydent Pruski imieniem dworu swego deklaracyją publiczną uczynił, iż od Króla Pruskiego żaden inny oprócz Książęcia Ernesta Jana Birona nie będzie uznany Książęciem Kurladzkiem.

Król do Saxonij przy końcu miesiąca Kwietnia wyjechał, zabawiwszy w Polsce blisko przez siedm lat nie przerwanie. Wkrótce potem Królewicz Karol wszelką utrzymania Kurlandyi nadzieję straciwszy Nitawę porzuca i w tęż drogę udaje się. Kommissyja Turuńska ponowiona z wyznaczeniem do niej nowych z strony Polskiej Kommissarzów.

Deklaracyja Imperatorowój Rossyjskiej, przeciw gwałtom przy ufundowaniu Trybunału Litewskiego użytym, wydana pod datą 11. Maja. Część wojska Pruskiego wchodzi do granic Polskich, pod pozorem wyszukania Obywatelów pod czas wojny zbiegłych z krain Królowi Pruskiemu podlegających, i zniewolenia ich do powrotu do własnego kraju. Wielkie ztąd dla Obywatelów w Polskiej Prowincyi wynikają przykrości. Na nsilne jednak Ministrów Polskich

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

a zwłaszcza Książęcia Prymasa nalegania, Król Pruski obiecuje wydać rozkazy wojsku swemu do powrotu i naznaczyć Kommissyją na rozeznanie krzywd uczynionych.

Gdy wojsko Pruskie z jednéj strony ma się do powrotu, z drugiéj strony wojsko Rossyjskie od Kurlandyi do Litwy wchodzi dla utrzymania powszechnéj w Litwie spokojności.

Te i inne okoliczności powodem były Książęciu Prymasowi do złożenia w Warszawie w miesiącu Wrześniu konferencyi z Ministrem Rossyjskim i innemi Ministrami i Senatorami Polskimi. Skutek tych konferencyi był przytłumienie zaszczytów między najznakomitszemi w Polszcze domami niesnasków, od jednych rzetelnie upragniony, od drugich obłudnie obiecany jako się wkrótce potem pokazało. Posel Rossyjski zupełną na to moc mający wojsku Rossyjskiemu do kraju swego powrót oznajmuje, za odebraną obietnicą iż Trybunał Litewski dekretami swemi przykrzyć się nie miał przyjaciółem Rossyi, ani dawniej od tegoż Trybunału uczynione do skutku przywozdić. Na początku Października gdy czas ufundowania Trybunału Piotrkowskiego nastawał, wielkie od stron przeciwnych sobie, czynione były przygotowania, dla dokazania zamysłów swoich, które z jednéj strony za cel miały ufundowanie Trybunału podług myśli swojej, z drugiéj strony utrzymanie prawa i wolności wcałości od gwałtu i na zbrojnych rotach zasadzającéj się mocy. Z ostatnim zatrwożeniem patrzali wszyscy na nieszczęśliwe z takich zamachów wyniknąć mające skutki, kiedy wiadomość o śmierci Królewskiej w Dreźnie zaszłej wporę przyniesiona koniec wszystkiemu uczyniła. Umarł August III. dnia 5go Października Apoplexyją ruszony.

Opisać charakter Monarchów których panowanie i dzieła opisano, jeden jest z obowiązków Historyi, i temu w poprzedzających Królów życiu zadosyć uczyniliśmy. Że tego przy dokończeniu panowania AUGUSTA III. nie czynimy sprawiedliwą dać przyczynę możemy.

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA FRYDERYKA AUGUSTA III.

Monarchów osobisty charakter jest z rodzaju tych widoków które w pewnym tylko oddaleniu należycie wyrażone być mogą, zbyt duża bliskość nie mniej do tego jest na przeszkodzie jak nie pomiarkowane oddalenie. Przeto w tak bliskim panowaniu AUGUSTA III. czasie pisząc, dzieło to późniejszej zostawujemy potomności.

STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI

herbu Ciołek, Stolnik W. X. Litewskiego ziemianin Polski, urodzony w Wołczynie w Woj. Brzeskiem Lit. dnia 17. Stycznia 1732. roku z Ojca Stanisława Poniatowskiego Kasztellana Krakowskiego i z matki Konstancyi z Książąt Czartoryskich. Ohrany Królem Polskim pod imieniem Stanisława Augusta IV. dnia 7. Września 1764. w trzydziestym drugim roku życia, koronowany w Warszawie dnia 25. Listopada 1764. Złożył Koronę dnia 25. Listopada 1795. Panował lat 31.

1764.

Gdy August III. zeszedł ze świata, naród znudzony długim a nieczynnym jego panowaniem, w przeciągu którego rozchwiały się były wszystkie ogniwa związku towarzyskiego, i nieład w kraju do zbytku wygórował, zdawał się pragnąć prędkiego ustąpienia z Tronu bezwładnego Monarchy rokując sobie że dać mu potrafi udolniejszego następcę.

Jest nawet mniemaniem dość upowszechnionem że byli tacy między obywatelami, którzy w troskliwości o dołę kraju zbyt daleko posuniętej, zaradzić jęj checieli przedwcześnie, ponawiając na osobie starego Króla, wygluzowany od czterech wieków z dziejów Polski gorszący i niebezpieczny przykład detronizacyi.

Nie zdaje się przecie aby pomimo takiej dążności do odmiany, zwrócili byli ci, co jęj pragneli tak usilnie i przyspieszyć checieli niewcześnie, uwagę na osobę powołać się mającą do Tronu.

W tém więc tylko jednoczyło się zdanie powszechné, z życzeniem pojedynczych osób, że potrzeba Króla któryby przywrócił kraj do stanu równości z Państwami ościennymi, postradanego nieładem, i cofnietego o wiek cały.

Takie przekonanie odzywało się najsilniej w dwóch stronicach zarówno życzliwych ojczyźnie i do jednego zmierzających celu, lecz kolejną nie jednakową. Z temi zaś łą-

ŚMIERĆ 1798.	MONARCHOWIE.	MINISTROWIE STANU.	ARCYBISKUPI KRAJOWI.
STAIŚŁAW AUGUST umark w Pe- tersbargu dnia 15. Lutego 1798 tamże pochowa- ny. Nie zosta- wił potomstwa i nie wchodził w związek mał- żeńskie.	<p><i>Papieże.</i> Klemens XIII. 1769. Klemens XIV. 1775. Pius VI. 1800. <i>Austryja.</i> Marja Teressa. 1780. Józef II. 1790. Leopold II. 1792 Franciszek II. <i>Rossyja.</i> Katarzyna II. Imperat. 1796. Paweł I. <i>Prussy.</i> Fryderyk II 1785 Fryderyk Wil- helm II. 1797. <i>Turcyja.</i> Mustafa III. Abdul Hamid. Selim III. <i>Francyja.</i> Ludwik XV 1774 Ludwik XVII 1793 Rzeczpospolita. <i>Szwecyja.</i> Gustaw III. 1792 Gustaw IV. 1809 <i>Dania.</i> Fryderyk V. Krystian VII. <i>Anglija.</i> Jerzy III. <i>Hiszpanija.</i> Karol III. Karol IV. <i>Portugallja.</i> Józef I. Piotr III. <i>Rzeczpospolita Hollenderska.</i> Stadhuder Wil- helm V.</p>	<p><i>Marszałkowie W. Kor.</i> Franciszek Bic- liński. Stanisław Ksin- że Lubomirski Michał Mniszech Fryderyk Mo- szyński. <i>Marszałkowie W. Litewscy.</i> Jan Ogiński. Józef Książę Sanguszko. Władysław Gu- rowski. Ignacy Potocki. Ludwik Tysz- kiewicz. <i>Helmani W. Kor.</i> Jan Klemens Branicki. Wacław Rze- wuski. Xawery Branic- ki. <i>Helmani W. Lit.</i> Michał Massal- ski. Michał Ogiński. Szymon Koesa- kowski. <i>Kanclerze W. K.</i> Andrzej Zamoj- ski. Andrzej Mo- dziejowski. Antoni Okęcki. Jacek Mała- chowski. Antoni Książę Sułkowski. <i>Kanclerze W. L</i> Michał Książę Czartoryski.</p>	<p><i>Prymasi Korony Polskiej.</i> Arcybiskupi Gniez- nieńscy. Władysław Lubień- ski. Gabriel Podoski. Antoni Ostrowski. Michał Książę Po- niatowski. <i>Lwowscy.</i> Wacław Siera- kowski. Onufry Kicki. <i>Metropolita Halicki.</i> Teodozy Rostocki.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

czyła się większość ziemian, w miarę upodobania osób pojedynczych w środkach których te dwie partyje ku naprawie wstrząśniętego gmachu rządowego użyć chciały.

Przodkował w jednej Jan Klemens Branicki Hetman W. Koronny, i umiał przeciągnąć na swą stronę partyją Karola Radziwiłła w Litwie przemożną, jako téż Potockich na Russi bardzo czynną, które obie sprzyjały domowi Sasiemu. Nazywano stronictwo Branickiego republikańskiem dla tego, że wierne dawném nawykniem pogodzić chciało potrzebne nowości ze staroświeckim obyczajem, zwłaszcza w zewnątrzniym kształcie rządu i wojska. Władali drugiem stronictwem słabszém w liczbę zwolenników, ale silniejszym duchem i światłem, Książęta Czatorysey, puścizną po Sieniawskich niezmiernie wzbogaceni, równie troskliwi o dobro kraju, lecz działający z tém przekonaniem, że ustawy zastarzałe nie zgadzają się z potrzebami współczesnemi, i że przeistoczenie aby było skuteczném być musi zupełném.

To stronictwo zmierzało do uczynienia Tronu dziedzicznym, a zastępując ten zamiar godłem narodowości, zalecało Króla rodaka; w tym zaś drugiem względzie zgadzało się z życzeniem dworu Peterburskiego i Berlińskiego.

1764.

Pośród takiego usposobienia umysłów do przyjęcia odmian, bez żadnej wszakże jedności w zdaniu na czém te zasadzać się mają, ani porozumienia się w życzeniu co do osoby Króla który je zbliżyć potrafi, zwołał Prymas Władysław Lubieński sejm konwokacyjny na dzień 7. Maja 1764. roku a oddział wojska Rossyjskiego posunął się, z namowy jak sądzono Czartoryjskich ku Warszawie, w celu popierania wyboru Króla rodaka. Stańło na wzajem pod bronią wziętą z Arsenalu na rozkaz Hetmana Branickiego stronictwo republikańskie.

Marszałek przeszło sejmowy Adam Małachowski wzbraniał się zagać posiedzenie pod pozorem, że widzi w Izbie wojskowych obcych, i oddalił się unosząc z sobą łaskę. Mokrouoski poseł Bielski zaniósł téż do Akt grodu

MONARCHOWIE.	MINISTROWIE STANU.	MINISTROWIE STANU.	MINISTROWIE STANU.
<p><i>Lotaryngija.</i> Stanisław Leszczyński z tytułem Króla Polskiego † 1764. <i>Kurlandyja.</i> Ernest Jan Biron. Piotr Biron.</p>	<p>Michał Książę Sapieha. Joachim Chreptowicz. <i>Podkanclerze Kor.</i> Michał Wodziecki. Andrzej Młodziejowski. Jan Borch. Jacek Małachowski. Maciej Garnysz. Hugo Kottłataj. <i>Podkanclerze W. Lit.</i> Antoni Przędziecki. Joachim Chreptowicz. Kazimierz Plater. <i>Podskarbiowie W. Kor.</i> Teodor Wessel. Adam Książę Poniński. Roch Kossowski. <i>Podskarbicowie W. Lit.</i> Józef Hrabia Fleming. Michał Brzostowski. Stanisław Książę Poniatowski. Ludwik Tyszkiewicz. Michał Ogiński.</p>	<p><i>Marszałkowie Nad. Kor.</i> Jerzy Mniszcz. Franciszek Wielopolski. Franciszek Rzewuski. Kazimierz Raczyński. Stanisław Bieliński. <i>Marszałkowie Nad. Lit.</i> Józef Książę Sanguszko. Władysław Gutrowski. Michał Mniszcz. Ignacy Potocki. Stanisław Soltan. Michał Gętgud. <i>Hetmani Pol. Kor.</i> Wacław Rzewuski. Xawery Branicki. Seweryn Rzewuski. <i>Hetmani Pol. Lit.</i> Alexander Książę Sapieha. Józef Sosnowski. Ludwik Tyszkiewicz. Szymon Kossowski. Józef Zabiętko.</p>	<p><i>Podskarbiowie Nad. Kor.</i> Roch Kossowski. Tomasz Ostrowski. Teofil Zaluski. <i>Podskarbiowie Nad. Lit.</i> Antoni Tyzenhaus. Antoni Dziekoński.</p>

WOJOWNICY	Uczni i wsta- toleni ludzie.	Uczni i wsta- wient ludzie	Uczni i wsta- wient ludzie.
W konfederacyi Burskiej.	Abraham Troc , Lexicograf.	Kajetan Skrze- tuski dziejo- pis.	Trembecki, poeta.
Józef Kazimierz i Franciszek Puławscy.	Jędrzej i Józef Zatuscy. Za- łożyciele bi- bliot. publi. w Warszawie.	Naruszewicz, dziejopis i po- eta.	Zabłocki, poeta, autor dramatycz. Smugiewicz; ma- larz.
Zareba.	Książę Jahto- nowski, he- raldyk.	Krasicki Biskup Warszawski, poeta i pro- zaista.	Nagureczewski, poet Kniaźnin, poeta.
Sawa.	Kłeczewski hi- storyk.	Albertrandy dziejopis i badacz histo- Archeolog.	Józef Szymanow- ski, poeta. Chreptowicz, mow- ca polit.
Kossakowski.	Rogaliński fizyk	Poczobut astro- Piramowicz	Książę August Suł- kowski, mowca polit.
Mazowiecki.	Janocki biblio- graf.	Ustrzycki ma- tematyk.	Jundziłł, botanik i naturalista.
Walowski.	Popławski pis. moral.	Waga dziejopis Ostrowski pra- wnik i hist.	Jan Sniadecki, a- stronom.
Malczewski.	Łoyko dyplo- matyk i ba- dacz histor.	Winiarski histo- ryk i fizyk.	Andrzej Sniadecki, chemik.
Sierzewski.	Włodek estetyk	Ładowski natu- ralista.	Bohusz, prozaista, badacz histor. i archeolog.
Szaniawski.	Węgierski poet.	Kluk naturalista.	Tadeusz Morski, dyplomatyk.
Wilczkowski.	Konarski refor- mator szkół Pijarskich i pis. polit.	Osiński fizyk.	Badeni, mowca po- lityczny.
Pac.	Andrzej Zamoj- ski prawnik.	Zaborowski ma- tematyk.	Pius Kiciński, mowca polit.
Zakrzewski.	Tyzenhaus sta- tysta.	Waga dziejopis Ostrowski pra- wnik i hist.	Ignacy Potocki, statysta i pra- nik.
W kampanii roku 1794.	Zanoni, inżynier geograf.	Wincenty Skrze- tuski prawnik i historyk.	Hugo Kołłątaj, sta- tysta, prawnik, pis. polit. dzie- jopis.
Byszewski.	Ogiński założy- ciel kanału w Litwie.	Anton Trębicki prawnik.	Jan Potocki, badacz histor.
Wodzicki.	Bohomolec bio- graf.	Franciszek i Jucek Jezier- scy pis. pol.	Stanisław Nata- chowski, mowca polit. marszałek sejmu czterolet- niego.
Walewski.	Wyrwicz geog. Minasowicz po- eta.	Makulski pisar. polit.	Jan Łuszczewski, polit. sekretarz.
Wiesiołowski.	Szybiński hi- story.	Mędrczecki praw. i pis. polit.	
Giedrojć.		Książę Adam Czartoryski mowca polit. poeta.	
Prozor.			
Sulistrowski.			
Jasiński.			
Michał Ogiński.			
Bielak.			
Zawisza.			
Haumann.			
Madaliński.			
Kopec.			
Wyszkowski.			
Łazniński.			
Kropiński.			
Sierakowski.			
Zajączek.			
Józef Wielhorski			
Kniażewicz.			
Mokronowski.			
Kościuszk.			
Jan Henryk Dą- browski.			

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

Nastąpił w ślad sejm koronacyjny w dniu 3. Grudnia, a na tym rozwinęło dalej stronictwo Czartoryskich rozpoczęte pomyślnie dzieło poprawy rządu, tak dalece, iż mnićmać można było, że zjściła się w zgodzie i pokoju reforma rokująca Polsce przyszłość pomyślną. Na tym sejmie oddał Król pieczęć Koronną Andrzejowi Zamojskiemu, mężowi znacmu z wielkiéj zdolności i z cnót obywatelskich.

1765.

Stanisław August dopełniając zawartéj z narodem umowy, otworzył w Warszawie szkołę Rycerską, która stała się pod dozorem Księcia Adama Czartoryskiego wzorowym zakładem naukowym i kolebką wielu wojskowych późniéj Krajowi dobrze zasłużonych. Przywrócił do czynności zamkniętą od dawna mennicę, a razem monetę krajową do stopy 86. złotych z grzywny czystego srebra, co posłużyło do wyprowadzenia z obiegu fałszywych i podłych pieniędzy któremi za panowania obu Augustów kraj obsyłany był naprzód ze Szwecyj późniéj z Prus. Założył Ludwisarnią gdzie odlewano działa wyborne, które przyczyniły się do postawienia artylerji Polskiej na równi z najlepszymi w Europie. Obmyślając nagrodę dla zasługi, ustanowił Król order Ś. Stanisława, z razu poważany, późniéj upośledzony w znaczeniu przez zbyt hojne onego rozdawanie. Warszawa rozprzestrzeniać się zaczęła w rozległe przedmieścia, na których okazałe stały gmachy. Ocenicy się téż z letargu nauki, a tym dostarczyły pracowników niepośledniéj zdolności, zgromadzenia XX. Jezuitów i Pijarów. Wracali téż do kraju naczelnicy stronictwa przeciwnego Królowi, co wróżyć się zdawało uśmierzenie niechęci i pomyślnie dokonanie zmiany w sprawach narodowych. Takie były piérwiaszki panowania Stanisława Augusta.

Aliści reforma w ustawach dążąca do przywrócenia porządku nie była do smaku przyjaciółom dawnego nieładu, i drażniła u wielu ludzi staroświeckiego wychowania, mylne wyobrażenia o szlacheckiej wolności. Uchwalone na dwu sejmach ostatnich ustawy fiskalne i policyjne poczytane były przez nich za uciążliwość; z innéj strony partia

		Uczni i wstawieni ludzie.
		<p>sejmu 4. letniego.</p> <p>Wybicki, statysta, mowca, polit. i geograf.</p> <p>Stanisław Stasic, statysta, geolog.</p> <p>Karpiński, poeta.</p> <p>Dmóchowski, tłumacz Illiady.</p> <p>Krajewski, historyk.</p> <p>Jakubowski, taktyk.</p> <p>Tadeusz Matuszewic, mowca polit. poeta.</p> <p>Tadeusz Mostowski, mowca polit.</p> <p>Tadeusz Czacki, prawnik, statysta, pis. polit. i badarz histor.</p> <p>Julian Niemcewicz, mowca pol. dziejopis, poeta.</p> <p>Woronicz, mowca, kaznodz., poeta.</p>

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

Republikańska upatrywała w Królu narzędzie powolne wpływu obcego, a upor Senatorów duchownych przeciw przypuszczeniu różnowierców (*desidentes de religione*) do godności i urzędów (czego dopominały się rządy akatolickie) jątrzyły umysły. Wynikły z tąd krwawe zajścia na Ukrainie w których wielu katolików i unitów padło ofiarą rozlukanego pospółstwa. Tłaly więc pokątnie zarzewia pożaru, który miał niebawem ochłonąć kraj zaledwo uspokojony.

1766.

Przy takich żywiołach zawlechrzenia rozpoczął się dnia 6. Października 1766. sejm zwyczajny; pierwsze jego narady odbyły się nad wszelkie spodziewanie spokojnie, i w duchu rzetelnej o dobro kraju troskliwości z wzorową roztropnością; albowiem rozwijano dalej zasady rozpoczętej reformy i już było blizkiem zniesienie ostawionego *Veto*, gdy doraźnie zjawiły się po temu przeszkody, i zachowana dotąd jedność w zdaniu między sejmującemi, zerwana i zmieszana, zamieniła się w spór namiętny. Z tąd zaś wynikło, że *Veto* do dawniejszjej mocy przywrócone, i zbawienne ustawy ostatnich sejmów uchylono lub znacznie przeistoczone zostały. Sprawę dyssydentów pogodzone tenczasowo kostytucją dwuznaczną, sciesniająca i rozszerzającą zarazem ich swobody, a tём samém niedogodną i do pobudzenia niechęci dążącą.

1767.

W tój tecz konstytucyi znalazła się niebawem pozor-na przyczyna do zawiązania po ziemiach konfederacyjów za sprawą różnowierców, lub tecz w obronie praw dawnych. Namnożyło się ich w Litwie aż 24 a w koronie znacznie-sze zawiązały się w Toruniu, w Krakowie i w Łęczycy. Usilno starania niektórych obywateli wyjednały połączenie tych pojedńczych Konfederacyjów w jedną ogólną w Radomiu, po której spodziewano się że przytłumi niesnaski, albowiem złożony został sejm konfederacki nadzwyczajny, w którym godzily się sprzeczne zyczenia dwóch przeciw-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

nych sobie stronniectw pod laską obu ich naczelników, obranych marszałkami konfederacyi Radomskiej, Karola Radziwiłła i Stanisława Brzostowskiego. Alieści sejm ten co miał zjść nadzieję przywrócenia umysłów do jedności, a tém samém zgodę i spokojność w kraju, taką wyjawil, zaciętość zwłaszcza w Senacie, iż za wdaniem się siły zbrojnej obcej Sołtyk Biskup Krakowski, Załuski Biskup Kijowski, i Rzewuski Wojewoda Krakowski, z miejsca obrad wywiezieni zostali. Czyn ten gwałtowny naruszający główną zasadę niepodległości sejmowej, spowodował Andrzeja Zamojskiego do złożenia pieczęci koronnej, i zbliżył nastąpienie dnia 18go Października zalimitowanie sejmu, w miejsce którego ustanowiona delegacyja pod przewodnictwem Prymasa Podoskiego umówiła z Postem Rossyjskiem dogodny dla dyssydentów warunki. Sejm ponowiwszy swe obrady w dniu 1. Lutego i potwierdziwszy układy Delegacyi zakończony został dnia 5go Maja 1768. zostawując po sobie w upominku żal, że pomylił położoną w nim nadzieję, iż uoiszy stronictwa, i przytłumi niesnaski.

1768.

Pomiędzy opponentami którzy działania świeżo odbytego sejmu tamowali, odznaczał się nieugiętością Krasinski Biskup Kamieniecki. Uszedłszy pospiesznym wyjazdem z Warszawy, losu który spodkał Sołtyka i Załuskiego, szukał schronienia za granicą, a w urzędzeniu zbrojnego poruszenia między Szlachtą, środków do odzyskania ścieśnionych swobód. On więc przyłożył się silnie do podniecenia zawiązanęj w Barze konfederacyi, za sprawą Puławskiego Starosty Wareckiego i Potockiego Wojewody Kijowskiego. Do tej przyłączyły się niebawem pojedyncze związki, ziem niektórych, na Pokuciu, na Podlasiu, w Litwie a nawet w Czersku i w Zakroczymiu niemal u bram stolicy kraju.

Hasłem tego poruszenia ogarniającego w rozgależeniu swoim dalekie kraje okolice, było uchylene gwarancyi danęj przez dwór Rossyjski ustawom uchwalonym na sejmie roku 1766. Alieści środkiem potemu być tylko mogła

wojna domowa, albo raczej walka z zastępami obcemi na własnej ziemi, a ta była trudną do prowadzenia w kraju obszernym, równym i bezbronnym, a tém samém rokowała raczej klęski, niżeli wzbudzać miała otuchę o pomyslnym jej wypadku.

Jakoż niezdolali utrzymać się konfederacyi w niecównych zapasach z wycwiczonem wojskiem, pod Podhajcami i Berdyczowem; poddać się musiał Kraków i ucieczony był Nieświcz, na Ukrainie zaś ponowili rzeź między Szlachtą kozak Gonta i następcą jego Tymeńko. — Takich doznawszy klęsk zaraz na wstępie do rozpoczętego porywezo boju, konfederaci Barscy przenieśli się do Multan, szukając bezpieczeństwa w Turcyi, gdzie sposobiono się do wojny z Rossyją.

1769.

Wojna ta rozpoczęła się rzeczywiście w Listopadzie roku 1768 i nie mało posłużyła do podniecenia w konfederatach nadziei, a znię razem zarzewiów pożaru który miał wyniszczyć kraj z zasobów i z ludności. Jakoż ułatwiła z razu konfederatom Barskim działanie w tyle wojska Rossyjskiego, w porozumieniu z konfederatami Litewskimi, którym przywodzili X. Karol Radziwiłł i Pac Starosta Zioliński.

Dywersyja taka w miejscu odległym od linii bojowej, z której Turcy niebawem ustąpili po doznanych klęskach, okazała się wszakże nieskuteczną i skłoniła konfederatów do szukania lepszego stanowiska w Krakowskiem, gdzie osadziwszy Częstochowę, Tyniec, Lanckoronią i inne wzgórzyste położenia, spodziewali się prowadzić wojnę partyzancką, po której rokowali sobie tę korzyść, iż przy długiej trwałości oporu wojna po całym rozszerzy się kraju. Generalność konfederacyi przebywająca na pograniczu, spisywała tymczasem akt detronizacyi albo raczej nieuznania Stanisława Augusta, i wysłała Wielhorskiego do Paryża w znaczeniu posła, i w celu szukania pomocy u Francyi.

Nieuznane przez dwór Wersalski poselstwo Wielhorskiego, znalazło potajemne wsparcie u ministra *Choiseul* i

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

wziętość u dworzan. Zaczém wyprawiono do Polski jenerałów Dumouriez, Viomenil i Kellermann a w celu dowodzenia konfederatami, a sławny Jan Jakób Rousseau wspierał ich sprawę w duchu moralnym, marzeniami filozoficznemi o nadać się mającej Polsce konstytucyi. Lecz nie takich to posiłków potrzebowali konfederaci którym zhywało na środkach materyjalnych do prowadzenia hoju. Zaczém téż słabiały ich usiłowania, zwłaszcza gdy Puławski Starosta Warecki, najdzielniejsze związkowych ramie, zginął w potyczce pod Łomazami.

1770.

Rok ten zeszedł na mało znaczących utarczkach między konfederatami a wojskiem Rossyjskiem, i oddziałem wojska koronnego którym dowodził Xawery Branicki. Były to harce bez skutku stanowczego, wycieczające kraj z środków obrony w pilniejszym razie, i przyczyniające się do utrzymania nieporządku w tym właśnie czasie, gdy spokojność była najpotrzebniejszą. Korzystali z takich wypadków ludzie bez zawodu, do gromadzenia się w kupy zbrojne, popełniając łupieżce na traktach i w domach obywatelskich pod hasłem konfederacyi, co nastęrczało jej przeciwnikom środek do potwarzy, a tém samém ujmowało jej siłę moralną ugruntowaną na wziętości w narodzie.

W roku tym pojawić się miały jak niektórzy twierdzą, pierwsze pomysły o rozbiore Polski na zjezdzie Króla Pruskiego z Cesarzem w Neustadt.

Rzecz ta nie jest udowodnioną, lecz mniemanie to nabyło z tąd niejako prawdopodobieństwa, że w krótkce potym zezdzie, nastąpiło wcielenie na powrót do Węgier Starostwa Spiskiego, dawniejszych wieków Jagiellonom w zastaw danego.

1771.

Poznawać się dała widoczniej interwencyja Prus w sprawie konfederatów z dopomagania wojsku Rossyjskiemu przy oblężeniu Częstochowy, a gdy w krótkce potem wniósły do kraju zarazę morową wracające z Turcyi oddziały

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

Rosyjskie, wyciągnięty został na ziemi Polskiej kordon bezpieczeństwa, złożony z wojsk Austryjackich i Pruskich; co było czynnością zbawienną i potrzebną, ale zarazem u-
 bliżającą terytorialnej zwierzchności Rzeczypospolitej w
 jej kraju.

Takie wypadki nabawiły trwogą konfederatów, po-
 znali albowiem, jak też było w istocie, że niedołężne ale
 uporczywe ich i mieszające pokój usiłowania o pozbycie
 się niektórych dolegliwości, najcięższą krajowi zgotowały
 klęskę. Przywiedziony do rozpaczki Kazimierz Puławski
 jeden z pomiędzy siedmiu tego imienia w związku pozostały,
 umyślił uprzętnąć śmiałym zamachem na osobę Króla, do
 mniemaną przyczynę zbliżających się wypadków. Z jego
 polecenia porwany został Stanisław August dnia 3. Listo-
 pada w ciemny wieczór i za okopy Warszawę był upro-
 wadzony, lecz tu rozpierzchli się napastnicy, *Kuzma* sam
 jeden przy Królu pozostały, błagał przebaczenia, i ocalił
 życie monarchy. Zamach ten źle uknowany i słabo poparty,
 zaszkodził niezmiernie związkowi w opinij powszechniej;
 zwłaszcza że przy wytoczonym śledztwie Puławski nie
 zdołał uniewinnić się od podejrzenia o Królobójstwo. Utra-
 cił też w tym czasie związek poważnego zwolennika w
 osobie starego Hetmana Branickiego, który jeżeli nie wła-
 sną osobą, to wpływem i majątkiem sprawę konfederacyi
 wspierał. Od tąd już to słabiej i w liczbie niknąć zaczęła.

1772.

Zajeli jednakże konfederaci Kraków, gdzie przemaga-
 jąca siłą ścieśnieni, cofneli się do zamku, a broniąc się
 tam uporczywie, narazili bez celu i potrzeby ten pomnik
 potęgi narodowej na znaczne uszkodzenie. Bronili też lecz
 bezskutecznie Tyniec i Lanckoronią. Ostatnie ich stanowisko
 odporne, twierdza na Jasnej Górze w której zamknął się
 był Puławski, dostała się w moc wojska Rosyjskiego dnia
 15. Sierpnia, a z jej upadkiem rozwiązała się konfederacyja.

Tym czasem wojsko Austryjackie postępując w głąb
 Polski zajęło kraj cały od granicy Szlązkiej po rzekę Bug
 ku Wołyniowi; jednocześnie osadziło wojsko Pruskie Wo-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

jewództwa Pomorskie i Chełmińskie, Warmią i niektóre okolice Wielkopolski nad Notacją, przy powszechnym odgłosie, że to poruszenie wojsk ma w celu odzyskanie prowincyjów które niegdyś do Monarchiów Austryjackiej i Pruskiej należały.

1773.

Wyjaśnił go Manifest trzech dworów Polsce sąsiednich, dnia 13. Stycznia 1773 wydany, a zapowiadający że rozmaite Województwa i ziemie wielkiej i małej Polski i Litwy wrócić mają pod panowanie dawnych ich władców. Protestował przeciw temu Stanisław August, protestowała generalność konfederacyj Barskiej w Braunau w Bawaryi chwiejąca się, a zgromadzony Senat do naradzania się nad oświadczeniem dworów, uznał się nieupoważnionym po temu. Zwołany więc był sejm nadzwyczajny, lecz z trudnością i nie w zupełnej liczbie posłów zebrał się dopiero 19go Kwietnia, albowiem wiele sejmików nie doszło, z przyczyny że zamiast wysłania reprezentantów Województwa, protestowały przeciw celowi sejmowi zamierzonemu.

Jakoż przedmiotem czynności jego być miało wyznaczenie Delegacyi pełnomocnej do układania się z dworami i do nadania ustawy konstytucyjnej pozostałemu przy Rzeczypospolitej krajowi. Gdy zaś nieprzychodziło do wyboru osoby któraby sejm ten zagaiła, Adam Poniński Posel Liwski zwiastował, że będzie jego Marszałkiem; po długich sporach wyznaczona też została Delegacyja. Ta składała się z całego Senatu i kilkudziesięciu Posłów ziemskich pod prezydencyją Ostrowskiego Biskupa Kujawskiego. — Przyznała ona dnia 13. Września odłączenie części kraju zajętego przez obce wojska, i przyjęła ustawę konstytucyjną, której głównymi zasadami były utrzymanie *liberum veto*, wyłączenie cudzoziemców od Tronu, i przydanie Królowi rady nieustającej. Dzieło to miał potwierdzić sejm do czasu zalimitowany.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

1774.

Ten wszakże odbywał nader powoli, rozpoczęte na nowo obrady zwłaszcza że oprócz Sankeyi czynnościami Delegacyi nadać się mającej, z którą się ociągano, wniesione na nimi zostały niektóre prawa administracyjne i skarbowe dłuższej narady wymagające. Były to uchwały ścieśniające przywileje dyssydentów, zaprowadzające papier stęplowy, podnoszące opłatę kwarty ze starostw, odejmujące Królowi rozdawnictwo ich na przyszłość, i przeznaczające aby które zawakują puszczone były w dzierżawę na korzyść skarbu. Zmieniony téż został rozkład podatku podymnego i pogłównego. Majątek zniesionego zgromadzenie Jezuitów przeznaczono na utrzymanie szkół i podzwignienie publicznego wychowania, pod dozorem Kommissyi edukacyjnej.

1775.

Sejm zakończył się w Marcu 1775. Utrzymanie uchwalonych przeciw ustaw zaręczył dwór Rossyjski, a całość kraju Przy Rzeczypospolitej pozostałego, gwarantowały trzy Mocarstwa sąsiednie. Nazywano ten sejm delegacyjnym; czynne w nim działanie Ponińskiego zjednało mu tytuł Książęcy. Odłączone od Polski w skutek sankcyonowanego podziału prowincyje zajmowały mil kwadratowych 3905, z których przypadło do Prus mil 650 z Województwami Pomorskiem, Chełmińskim, Malborskim, Warmią i częścią Poznańskiego za [Notecją. Gdańsk i Toruń utrzymane były przy dawnych przywilejach. Austrii przypadło mil kwadratowych 1280 z Województwami Ruskim i Belskim, częścią Krakowskiego, Sandomirskiego i Podolskiego. Rossyi mil kwadratowych 1975 z Województwami Witepskim, Połockim, Mścislawskim, Infantckim i częścią Mińskiego za Dnieprem.

1776. 1777.

Ciężka to była dla Polski klęska, albowiem traciła przez nią prowincyje najzamożniejsze, związek z morzem wpływ w Gdańsku, wolną splawność na Wisle, żupy

 PRZYPADKI ZNACZNIEJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

solne, i część znaczną ludności, to jest główne środki dobrego bytu; pozostawało jej jednak w kraju jeszcze bardzo rozległym i przy ośmiu milionach mieszkańców, dość sił żywotnych i zasobów materyjalnych, do utrzymania swęjsamoistności. Nie należało więc rozpaczać o przyszłej doli, i nie zboczył naród z właściwej kolei, gdy z takich żywiotów odrodzenia się korzystać postanowił. Jakoż od tej chwili stał się rządniejszym i ocucać się w nim zaczęły wyobrażenia o porządku i gospodarności, z których zaniedbania wynikły były świeżo poniesione przygody. — Skarb krajowy wymagał przedewszystkiem opatrzenia, albowiem złożone na sejmie roku 1766. rachunki okazywały 15 milionów złotych dochodu przy 31 milionach wydatku, co dowodziło wielką nieudolność w zawiadownictwie skarbowym, i zrządziło było dług krajowy który z każdym rokiem stawał się uciążliwszym. Ustanowiona kommissyja skarbu zaradziła temu przez podniesienie dochodu w przeciągu lat dwóch do 35 milionów złotych, a później do większej ilości, zaczęmy dług krajowy snadno umorzony został, z odkładnej po temu summy, jako téż z dobrowolnej ofiary od duchowieństwa, i znalazły się nawet z kolejną lat zapasy w skarbie. — Podobna gospodarność rozszerzona do funduszu edukacyjnego podniosła dochód z dóbr Pojezuickich do półtora miliona złotych, co dostarczyło środków do utrzymania szkół, do dzwignienia z nieładu akademij Krakowskiej i Wileńskiej, i do pomnożenia i uposażenia zakładów naukowych, które pod zarząd XX. Pijarów oddane otrząsły się niebawem z pedantyzmu zasadzającego wszelką umiętność na naukę Alwaru, i zupełnie odpowiedziały celowi. — Przykładał się z swęj strony Król do rozwolnienia opieki, przez daną naukom, i sztukom wyzwolonym opiekę, a mając 6 milionów złotych dochodu, co w owym czasie przy nader niskiej cenie żywności stanowiło summę ogromną, i czyniło go Panem najbogatszym w kraju, nie zbywało mu na środkach po temu. Do tej to epoki panowania Stanisława Augusta, odnoszą się liczne prace w zawodzie literackim, które były wróżbą przywrócenia stylu skalanego szkolną łaciną, do czystości dawniejszej.

 PRZYPADKI ZNACZNIJSZE ZA STAXISŁAWA AUGUSTA.

Pierwsze te usiłowania odradzającej się sztuki Krasomowskiej i wierzopiskiej, były w prawdzie słabe, gdyż ograniczały się po większej części na przekładach z języków obcych, ale utórowały kolej, na której niebawem stanął i daleko wykształcił się język polski. Kosztém i staraniem Króla stanęły w Warszawie rozległe koszary dla wojska, i upięknione były niektóre okolice miastu pobliskie; a pod jego opieką wzniósł się kościół Ewangelicki, powiększony został pałac dziś rządowym zwany, i zbudowanych było domów kilkaset po przedmieściach, które na całą milę, w około miasta rozszerzyły się.

Odmiany te zwiastował rok 1776. a widział rozwijające się i nabywające wziętości w narodzie rok 1777. — Sejm zwyczajny w dniu 23. Sierpnia 1776go z umysłu pod łaską Mokronowskiego, mającego wielką powagę w kraju złożony, starał się zaradzić niektórym wadom konstytucyi świeżo przyjętej, mianowicie co do wyjaśnienia praw wątpliwych, po czemu radę nicustającą przy boku Królewskim upoważniono; z powszechném zaś zadowoleniem powierzone było zacnemu Andrzejowi Zamojskiemu, ułożenie nowej księgi praw cywilnych, i postępowania sądowego. — Mieszal wszakże narady tego sejmku wyniesiony do godności Hetmańskiej Xawery Branicki, przez dążenie szkodliwie do przywrócenia Hetmanóm ukruconej im władzy.

1778. 1779.

Na sejmie zwyczajnym zbranym roku 1778. w Grodnie, doznały usiłowania prawodawców w dalszém posunięciu poprawy w ustawie rządowej trudności, z przyczyny że ustawa ta zostawała pod gwarancją dworu Petersburskiego, zaczęły żadne w niej odmiany przedsiębrane być nie mogły bez uprzedniego zniesienia się z Posłem Rossyjskim, co było powodem do zwłoki.

1780. 1781.

Na sejmie zwyczajnym odbytym w Warszawie pod łaską Antoniego Małachowskiego, przedstawił Zamojski ułożoną z polecenia Stanów Rzeczypospolitej księgę praw. —

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

Widzieć się w niej dawał duch wyższy nad wyobrażenia którym winne były istnienie dawniejsze konstytucyje i statuta, i wpływ moralności rzetelnej w przywróceniu włościanom opiekę praw i sądów z której od trzech wieków byli wyzuci. Stało się wszakże że takie odmiany w prawodawstwie właśnie nie podobały się znacznej liczbie posłów ziemskich, tak dalece, że sejm pośród zaburzenia i okrzyków o zdradę, odrzucił piękne dzieło Zamojskiego, w tém tylko chybiające celu, że wyprzedzało ugruntowanie się w umysłach wyobrażeń zdrowszych, które dopiero w okresie lat następnych rozkrzewić się miały. Lubomirski Marszałek Koronny odezwał się pierwszy przeciw wprowadzeniu praw nowych, a Kamiński poseł Wołyński, domagając się zawzięcie ich odrzucenia, pozbawił kraj na lat wiele dobrodziejstwa kodexu, ułatwiającego wymiar sprawiedliwości, i usuwającego wady przestarzałego prawodawstwa. — Mniej oporu doznało rozwinięcie ustaw finansowych, których skutkiem skarb pokrzepiony wydać mógł wydatkom na przysporzenie wojska, nad którym namyślać się zaczęto. Co zaś przedewszystkiem dowodziło zmianę w duchu publicznym i dążność do poprawy, była ta okoliczność, że pośród żarliwych nieraz rozpraw i twardego ścierania się opinij, nie znalazł się żaden, któryby użył *liberum veto* na zerwanie sejmu.

1782. 1783.

Stało się wszakże iż na złożonym w roku 1782. sejmie pod łaską Krasinśkiego Oboźnego koronnego, odezwał się ten nałóg który stawiając interes osób pojedynczych wyżej nad sprawę powszechną, tylekroć zaburzył narady narodowe. Dała do tego powód okoliczność że osłabiony na umyśle Sołtyk Biskup Krakowski od zarządu Dyecezyi być musiał usunięty, a wyniki z tąd rozprawy namiętne, zrzędziły, iż niesłuchano z należytą pilnością sprawozdania Magistratur rządowych i odmówiono im zakwitowania.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

1784. 1785.

To nastąpiło dopiero na odbytym roku 1784. w Grodnie w zgodzie i poważnej spokojności sejmie pod łaską Chomińskiego.

1786.

Intrygi niejakiéj *Dugromof* dążące do zwątlenia przyjaźni w rodzinie Królewskiej, dały powód do rozszerzenia po kraju potwarczych wieści, z ujmą zaufania położonego w kilku znakomitych osobach zasiadających w radzie nieustającej i w Magistraturach wyższych, a tym sposobem sparaliżowały działanie sejmu odbytego w roku 1786 pod łaską Gadowskiego.

1787.

W roku tym zjeżdżał Stanisław August do Kaniowa na Ukrainę, dla powitania Imperatorowej Katarzyny II-giej zwiedzającej świeżo nabyte kraje nowéj Rosyi, gdzie téż przybył Cesarz Józef II. w ważniejszym celu; tu albowiem umówione było wydanie wojny Turkom, do której Polska przyczyniać się miała biernie, w cierpliwem ponoszeniu przechodu wojsk Rosyjskich przez województwa Braclawskie i Podolskie.

1788.

Wojna ta na pozór obojętna dla Polski, bo w niej nie miała czynnego udziału, stała się przecie zarodem wypadków, które koniec istnieniu jéj politycznemu położyły.— Gdy bowiem Król Pruski Fryderyk Wilhelm II. w porozumieniu z Angliją i ze Szwecyją, postanowił czuwać nad losem Tureckiego Państwa z dwóch stron zagrożonego, i tym końcem liczne wojsko w Szląsku zgromadził, a Szwecyja działając zaczepnie korzystną dla Turków dywersyją, pod mury Stolicy Rosyi rozszerzała, ocuciły się w Polsce jakieś nadzieje, że do zwolnienia gwarancyi dworu Petersburskiego, wypadki wojenne nastęrczyć mogą środki.

Zbliżała się właśnie pora sejmu zwyczajnego; znaczna liczba osób celujących w narodzie światłem i powagą, postanowiła więc korzystać z zebrania się prawodawców, aby

Izby prawodawcze na sejmie czteroletnim 1788 - 1792.

S e n a t	POSŁOWIE ZIEMSCY		
	z Województwa	obrani roku 1788	obrani roku 1790
<p><i>Biskupi.</i> Michał Książę Po- niatowski, Arcy- biskup Gnieźnień- ski, Prymas. Turski, Biskup Kra- kowski. Rybiński, Biskup Kijowski. Okęcki, Biskup Po- znański. Massalski, Biskup Wileński. Kossakowski, Bis- kup Inflancki ko- adjutor Wileński. Szembek, Biskup Płocki. Naruszewicz, Bis- kup Łucki. Gedroyc, Biskup Zmudzki. Skarszewski, Bis- kup Lubelski. Cleciszowski, Bis. Kijowski. Krasieński, Biskup Kamieniecki.</p> <p><i>Ministrowie.</i> Mniszech, Marsz. W. K. Ignacy Potocki, Mar. W. Litew. Branicki, Hetman W Kor. Ogiński, Hetman W. Litwie. Hyacynt Matachow- ski Kanclerz W. Kor.</p>	<p><i>Marszałkowie sejmowi.</i> Stanisław Mata- chowski, Re- ferendarz W. Kor. Marszałek konfederacyi koronnej. Kazimierz Książ- że Sapieha Ge- nerał Art. Mar- szątek konfe- deracyi Litew.</p> <p><i>Krakowskiego.</i></p> <p><i>Poznańskiego.</i></p> <p><i>Z ziemi Wschowskiej.</i></p> <p><i>Z Województwa Wileńskiego.</i></p>	<p>Michałowski. Ożarowski. Matachowski. Romiszewski. Wałęwski. Wielogłowski. Jordan.</p> <p>Gorzeński. Zakrzewski. Bułński. Moszczeński. Jan Potocki.</p> <p>Lipski. Działyński.</p> <p>Romanowicz. Czyż. Kociett. Koziełł. Kamieński. Narbutt. Morykoni. Kościatowski. Wawrzecki. Mirski.</p>	<p>Dembiński. Russocki. Otfnowski. Sołtyk. Puszet. Głębocki. Mieruszewski. Linowski.</p> <p>Mielżyński. Sokolnicki. Baczyński. Głazczyński. Bolesz.</p> <p>Kwilecki. Chtapowski.</p> <p>Tyzenhauz. Korsak. Chomiński. Czechowicz. Narbutt. Kamieński. Pomarnacki. Kossakowski. Mirski. Manuzzi.</p>

PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

śmiałe jednakże rozważném zaprowadzeniem skutecznych urzędzeń, pokrzepić się w siły i przygotować się do zdarzeń nastąpić mogących.

Już poprawa w wychowaniu publiczném, doprowadziła była do przekonania, że zdolnością tylko służyć można rzeczy powszechnéj i że talenta jedynie prowadzić powinny do godności i urzędów; że weszłe w przysławie za panowania Augustów mniemanie, jakoby Polska ostać się mogła pośród nieporządku, było dzikiem wyobrazeniem wyjętém na niesfornych Trybunałach i na sejmikach kłótliwych, z poduszczenia nieprzyjaciół kraju; że mylnie było zdanie iż nikt nie śmie tknąć się jego całości, bo ta potrzebna jest do utrzymania równowagi w Europie, a na to miejsce przelato się było w umysły poznanie téj prawdy że własnymi tylko siłami utrzymują się narody, i że tym tylko zaufać należy.

Bezpośrednim skutkiem takich wyobrażeń, było pojęcie potrzeby przymnożenia wojska, i uwolnienia się od tych przeszkód w zaprowadzeniu lepszej administracji, które wynikały z osnowy istniejącej konstytucyi; tudzież złączenie na nowo z ciałem narodu, oderwanéj od niego klasy włościan; przywrócenie miastóm wpływu do obrad sejmowych; zrównanie stanów w ohliczu prawa; a przede-wszystkiem usunięcie zgubnéj Elekcyi Królów, i utwierdzenie chwycjącego się Tronu na zasadzie dziedzictwa. — Rozszérzały takie wyobrażenia do najdalszych okolic kraju mnogie pisma, mniej więcéj trafne, niekiedy gruntownością myśli i piękném jéj wystowieniem zalecające się.

Przy takim usposobieniu moralném zagajony został roku 1788 dnia 6go Października sejm zwyczajny, który zawiązał się natychmiast w konfederacyją pod laską Stanisława Małachowskiego i Kazimierza Sapielhy. Sejm w dziejach Polski najdłuższy, bo przeciągnął się do lat czterech, najliczniejszy, bo podwojnem wyborem zasiadali w nim reprezentanci krajów; pamiętny z rozwiniętych talentów, z wzorowego porządku, i z gorliwości o dobro powszechne.

Senat	POSŁOWIE ZIEMSCY		
	z Województwa	obrani roku 1788	obrani roku 1790
Alexander Książę Sapieha Kanc. W. Lit.	<i>Sandomirskiego.</i>	Małachowski, Mar. sejmowy.	Karski. Niemierzyc.
Książdz Hugo Kot- łataj, Podkancl. Kor.		Małachowski Jacek.	Kietliński. Karwicki.
Joachim Chrepto- wicz, Podkancl. Lit.		Strasz. Skorkowski.	Wierciński. Jasieński.
Kossowski, Podsk. W. Kor.		Karski. Mikułowski.	Mężyński.
Tyszkiewicz, Pod- skarbi W. Lit.	<i>Kaliszkiego.</i>	Kochanowski.	
Raczyński, Marsz. Nad. Kor.		Mikorski. Skorzewski.	Kietczewski. Gorzeński.
Soltan, Marszałek Nad. Lit.		Zabłocki. Suchorzewski.	Krzyżanowski. Biernacki.
Rzewuski, Hetman Pol. Kor.		Radolński. Sokolnicki.	Wilkoński. Miaskowski.
Ostrowski, Podsk. Nad. Kor.	<i>Gnieźnieńskiego.</i>	Zielonacki.	Szczaniecki. Pruski.
Dziekoński, Podsk. Nad. Lit.		Roznowski. Krzyżanowski.	Poniński. Krzycki.
		Madaliński.	Bronikowski. Breza.
<i>Wojewodowie.</i>	<i>Trockiego.</i>	Zaleski, Brzostowski.	Siwicki. Geistor.
Książę Jabłonowski Kasztelan Krak.		Wolmer. Eysimont.	Panurzyński. Dziekoński.
Małachowski, Wo- jewoda Krakow.		Zabiełło. Wereszeczyński.	Kossakowski. Syruc.
Mielżyński, Woj. Poznański.		Karpp.	Mineyko. Starzewski.
Radziwiłł, Wojew. Wileński.			Kossakowski.
Sołtyk, Woj. San.	<i>Sieradzkiego.</i>	Łubieński. Tymowski.	Siemiątkowski. Siemiński.
Radziwiłł, Kaszt. Wileński.		Walewski. Cielecki.	Jabłkowski. Walewski.
Książę Sutkowski, Wojewoda Kal.			
Radziwiłł, Wojew. Trocki.	<i>Z ziemi Wieluńskiej</i>	Szembek. Męczyński.	Psarski.
Walewski, Woj. Sieradzki.			
Plater, Kasztelan Trocki.			
Gadomski, Wojew. Łęczycki.			

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

Przygotowaniem do obrad było oświadczenie dobrej wroźby dworu Pruskiego, iż nie upatruje po temu żadnej przeszkody, aby sejm stanowił cokolwiek zgodnym z pomysłnością kraju być uzna, pomimo wiążącej gwarancyi obcej; ofiarujące oraz pomoc ku utrzymaniu zapasów mających ustaw celowi takiemu odpowiadających. Podobne oświadczenie przysłał dwór Angielski.

Aliści w dniu 5go Listopada obławili nawzajem Posel Rosyjski, że dwór jego poczyta za zerwanie Traktatów wszelkie naruszenie konstytucyi w roku 1775. przyjętej.

Wyprawione więc były w dniu 9tym Grudnia Poselstwa do Mocarstw Europejskich w zamiarze załatwienia układami dyplomatycznymi zjawiające się trudności.

Te jednak wywarły taki wpływ na zdanie u sejmujących, iż w zgodnym dotąd zgromadzeniu, pojawiły się nieporozumienia i sprzeczki, a niebawem podzieliło się ono na stronnictwa. Słabym w duchu lecz porywczym i krzykliwym, było stronnictwo Hetmana Branickiego, obstarujące przy utrzymaniu dawnego nieporządku. Ogołocionym z zdolności i nieśmiałym w działaniu, było stronnictwo Szcześnego Potockiego, wachające się w życzeniach niepewnych i niewyraźnych. Przemagającym talentami i siłą moralną, było stronnictwo pruskiem zwane, bo opierało swedziałanie na nadziejach przez Posła Pruskiego żywionych; z tem stronnictwem połączyło się też Królewskie.

1789.

Zabiegi zwolenników Branickiego tamowały skutek obrad, i wyjednały ograniczenie do 60 tysięcy siły zbrojnej, którą naprzód do 100 tysięcy podnieść zamysłano, i w organizacyi jej niedogodną niestosowność picchoty do jazdy utrzymały. Wycienczyły też wiele czasu, śledztwo nad postępami Władyki Stuckiego poszlakowanego o burzenie ludu prostego pod pozorem religij, i sprawa Adama Ponińskiego, obwinionego o zdradę kraju; odznaczające się w toku tych spraw dziwacznym patriotyzmem posłowie Suchodolski i Suchorzewski, nierównie mniej gorliwości o dobro powszechne w ważniejszych okolicznościach

Senat	POSŁOWIE ZIEMSCY		
	z Województwa	obranl roku 7700	obranl roku 1790
Gietgud, Starosta Zmudzki.	Z Województwa Jęczyckiego.	Jerzmanowski. Mączyński. Gajewski. Nakwaski.	Kwetkowski. Byszewski. Błociszewski. Janikowski.
Dąbski, Wojewoda Brzes. Kuj. Prot. Potocki Woj. Kijowski.	Z Księstwa Zmudzkiego.	Zabielto. Gietgud. Gorski. Tyszkiewicz. Przeciszewski. Plater.	Rupey ko. Sylwestrowicz. Karpp. Nagórski. Oleździ. Pilsudzki.
Sumiński, Wojew. Jnowr. Książę Sanguszko, Woj. Woł. Swiejkowski, Woj. Podolski.	Z Województwa Brz. Kujaws.	Dąbski. Zakrzewski.	Hiński. Dąbski.
Książę Sapięha, Woj. Smol. Hryniewiecki, Woj. Lubel. Niesiotowski, Woj. Nowograd. Zboiński, Wojewoda Płocki.	Kijowskiego.	Bierzyński. Zalewski. Pawsza. Trypolski. Proskura.	Hiński Jan. Trypałski. Chojęcki. Rybiński. Rzewuski. Borowicki. Hiński Józef.
Matachowski, Woj. Mazowiecki. Alexandrowicz, W. Podlaski. Walicki, Wojew. Rawski.	Inowrocław- skiego.	Sokołowski. Leszczyński.	Nadaliński. Trzebuchowski.
Zyberg, Wojewoda Brzes. Litewski. Grochołski, Woj. Bractawski.	Z ziemi Dobrzyńskiej.	Zboiński. Natęcz.	Ośmiatowski. Działyński.
Chmara, Wojew. Miński. Wilga, Wojewoda Czernichowski.	Z Województwa Ruskiego z ziemi Chełmskiej.	Kicki.	Szłubowski. Komorowski.
Radziwiński, Woj. Gnieźnieński.	Wołyńskiego.	Książę Czarto- ryski. Książę Jabło- nowski. Świętostawski. Hulewicz. Strojnowski. Karwicki.	Hulewicz. Zagórski. Piniński. Olizar. Aksak. Krzucki.
<i>Kasztelanowie.</i> Gurowski, Kaszt. Poznański. Popiel, Kasztelan Sandomirski. Kuznicki, Kasztelan Kaliski.			

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

okazali, i ubliżali nieraz powadze narad sejmowych nie-przystojnym uniesieniem.

Prawa skarbowe doznały mało przeszkód, gdyż głos powszechny tłumił we względzie polepszenia wewnętrznych urzędów, okrzyki wicherzącej opozycji Branickiego. Powiększony więc został dochód krajowy o 10 milionów złotych, z podatku zwanego ofiarą dziesiątego grosza, i w proporeyi podwojonym podatkiem na duchowieństwo nałożonym. Przedewszystkiem zaś przyłączeniem do skarbu dóbr ogromnych Biskupstwa Krakowskiego; podniesieniem opłaty ze Starostw i wypuszczeniem ich w dzierżawę, co utoro-wać miało kolój do wyprzedania większej ich liczby.

Zniesiona téż została rada nieustająca a boku Królewskiego. Naznaczona była nakoniec dnia 7. Września 1789 deputacja do napisania konstytucyi, z poleceniem spiesznego jej wygotowania. — Zaczém delegacja ta przedstawiła takową sejmowi już w miesiącu Grudniu, obejmującą w ośmiu paragrafach organicznych, zasady konstytucyi pod nazwą ustawy rządowej.

1790.

Ustawa ta przyjętą została nie bez trudności dnia 20. Marca 1790 z wylęczeniem wszakże punktu dotyczącego uchylenia Elekcyi Królów i dziedzictwa Tronu, którego rozwiązanie sejm decyzji narodu na sejmikach zostawił.

Zbliżała się wszakże chwila gdzie sejm zwyczajny co lat dwa przypadający miał dziś obradujący zastąpić. — Aby więc rozpoczęte czynności jego nie doznały przerwy, przedłużono posiedzenie tego sejmku do dnia 7go Lutego 1791. Zebrane tymczasowo sejmiki poselskie, zatwierdziły czynności jego, i utrzymując Stanisława Augusta na Tronie wyznaczyły mu następcę z prawem dziedzictwa w osobie Fryderyka Augusta Elektora Saskiego wnuka Króla Augusta III.

Obrani na tych sejmikach Posłowie zjechali się w Grudniu 1790, a dnia 16go tegoż miesiąca połączyły się oba sejmy w jeden, zaczém ujrzano zasiadających reprezentantów w liczbie podwójnej, czego nie było dotąd przy-

S e n a t	POSŁOWIE ZIEMSCY		
	z Województwa	obrami roku 1788	obrami roku 1790.
Miaskowski, Kaszt. Gniezniński.	<i>Podolskiego.</i>	Rzewuski. Mierzejewski. Potocki Star. Hum. Witostawski.	Orłowski. Borejko. Złotnicki. Kossecki. Witostawski. Zajączek. Przedziecki. Grabiński.
Biernacki, Kaszt. Sieradzki. Lipski, Łęczycki. Tyszkiewicz Zmudzki. Mniewski Brzes. Kujawski.	<i>Smoleńskiego.</i>	Eydziałowicz.	Puzyna. Zdzitowiecki.
Lubomirski Kijow. Dąbski, Inowrocł. Młocki, Wotyński. Morski, Kamień. Potocki, Lubelski. Jeleński, Nowogr. Zboiński, Płocki. Sobolewski, Czer. Ossoliński, Podlas. Mikorski, Rawski. Szczyt, Brzes. Lit. Czetwertyński, Braclawski. Zabietto, Miński. Czetwertyński, Czerniech. Brzostowski, Ma- zowiecki.	<i>Z Ptu. Staro- Duboskiego w Wilnie.</i>	Chrapowicki. Radziszewski.	Jelski. Łappa.
	<i>Lubelskiego.</i>	Książę Czarto- ryski, Adam. Potocki, Stanis. Dłuski. Wybranowski. Rościszewski. Książę Sangusz- ko, Eustachy.	Dłuski. Morski. Zaleski. Suffczyński. Lemnicki. Stoiński.
Ankwicz, Sandec. Krzyżanowski, Międzyrz. Sołtyk, Wislicki. Malczewski, Rogo- ziński. Suchodolski, Ra- dowski. Sołtyk, Zawlecho- stki. Moszczeński, Łędzki. Koszutski, Szrem- ski. Szydłowski, Żar- nowski. Bystrzonoński, Ma- łag. Karnicki, Wieluński	<i>Nowogrodzkiego</i>	Bernowicz. Wereszczaka. Przecławski. Grabowski. Bułharyn.	Chreptowicz. Reytan. Zienkowicz. Pustowski. Grabowski. Suchodolski.
	<i>Płockiego.</i>	Mazowiecki. Rościszewski. Bońkowski. Zieliński.	Krajewski. Zieliński. Wessel. Jeżewski.
	<i>Z Iustęztwa Mazowieckiego.</i>	Rostworowski. Szczepkowski. Byszewski. Sobolewski. Wilczewski. Ledochowski.	Puchala. Jeziernski. Rogowski. Szamocki. Gomuliński. Rakowski.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

kładu, a co usprawiedliwiać mogła obawa, aby nowo przybyli posłowie, nie uczynili w wniesionych prawach jakowej odmiany z duchem ich niezgodnej.

1791.

Ze zaś na tym sejmie upominały się miasta o przywrócenie im głosu w obradach narodowych, i takowe dnia 18go Kwietnia otrzymały, deputowani więc miejscy, już przygotowawczo obrani, zasiedli natychmiast miejsca za posłami ziemskimi.

Ustawa rządowa przez delegacyją w roku poprzednim ułożona, lecz dotąd nieogłoszona, a tém samém jeszcze nie zamieniona w prawo, została uroczyście odczytaną na sejmie dnia 3. Maja 1791 i tamże przez Króla zaprysiężoną; w dniu 5. Maja zaś *ad turnum* wzięta, zatwierdzoną była przez sejm, po trzykrotném zapytaniu Izb czyli tę przyjmują.

Wduchu i z wyrazów téj ustawy przeistaczała się artystokratyczna Rzeczpospolita Polska, w Monarchyją dziedziczną konstytucyjną, albowiem korona przechodzić miała prawem spadku nawet na kobiety w domu Elektoralnym Saskim, a Stan Szlachecki być przestawał jedynym w kraju prawodawcą, z przyczyny że miasta wolne znajdowały także udział w reprezentacyi narodowej; władza ustawodawcza mieścić się miała w dwóch Izbach, rozstrzygających wniesione podania większością głosów; władzę wykonawczą sprawował Król, a stanowiło ją Ministerium zwane strażą złożone z sześciu osób i podzielone na komisysje Edukacyi, policyi, wojny, skarbu i spraw zagranicznych. Władzę sądowniczą sprawować miały Trybunały szlacheckie, miejskie, i włościańskie, w hierachij trojakiéj. *Liberum veto* i wszelkiego rodzaju konfederacyje zniesione były. Poprawy i zmiany w konstytucyi do 25 lat odroczone wcześniej projektowane być niemogły. Książdz Hugo Kollątay Podkanclerzy Koronny, i Ignacy Potocki Marzałek nadworny, przyłożyli się najczynniej do ułożenia téj ustawy.

Senat	POSEŁOWIE ZIEMSCY			
	z Województwa	obrani roku 1788	obrani roku 1790	
Poletyło, Kasztel. Chelmiński	<i>Z Księstwa Mazowieckiego.</i>	Małowieski.	Nowomiejski.	
Podoski, Dobrzyń- ski.		Mokronoski.	Szymanowski.	
Cieciszewski, Po- łaniec.		Łempeki.	Kicki.	
Kwitecki, Prze- męcki.		Zieliński.	Radzicki.	
Sieroszewski, Krzy- wicki.		Nosarzewski.	Nosarzewski.	
Dembowski, Cze- chowski.		Wółtowicz.	Ustanowski.	
Zakrzewski, Na- kielski.		Drewnowski.	Przeradowski.	
Garczyński, Roz- pirski.		Wądołkowski.	Budziszewski.	
Gliszczynski, Bie- chowski.		Glinka.	Karski.	
Przyłuski, Brze- ziński.		Cholewski.	Górski.	
Bogatko, Kruświcki.	Oborski.	Grzybowski.		
Gorzeński, Kamiń- ski.	Kiciński Pius.	Cieszkowski.		
Męciński, Spici- mirski.	Godlewski.	Zambrzycki.		
Kossowski, Ine- włodzki.	Zieliński.	Jabłonowski.		
Besiekierski, Ko- walski.	<i>Z Województwa Podlaskiego.</i>	Kuczyński.	Ossoliński.	
Zakrzewski, San- tocki.		Krasnodębski.	Urbański.	
Łatocki, Socha- czewski.		Wężyk.	Szydtowski.	
Soholewski, War- szawski.		Potocki, Star.	Ossoliński Star.	
Łasocki, Gościński.		Szczerzecki.	Suliowski.	
Opacki, Wizki.		Kuczyński,	Trojanowski.	
Mostowski, Raciąż- ski.		Chor. Miel.	Węglerski.	
Mlicki, Sierpski.		<i>Rawskiego.</i>	Leszczyński.	Wojczyński.
Zieliński, Wyszogr.			Szymanowski.	Szymanowski.
Zieliński, Rypiński.			Łączyński.	Grotowski.
Prażmowski, Za- kroczymski.	<i>Brzeska Litewskiego.</i>		Książę Sapieha,	Łuszczewski,
Oborski, Ciecha- nowski.			Marsz. Konf. i	Jen. Sek. Sej.
			Sejmu.	Rzętowski,
			Matuszewicz,	Zawisza.
			Tadeusz.	Wystauch.
			Butrynowicz.	Niemcewicz,
			Szyrma.	Sędzła Brzes.
			Skirmont.	
			Korzeniowski.	
	<i>Bractawskiego.</i>	Moszyński.	Jaroszyński.	
		Grocholski.	Moszczęński.	
		Potocki, Szcze.	Szczeniowski.	
		Choloniewski.	Rakowski.	
		Potocki Sęcer.	Szwiejkowski.	
		Łeżeński.		

 PRZYPADKI ZNACZNIĘJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

Takie urządzenie się Monarchij konstytucyjnej z żywiołów we Francyi do przeistoczenia kształtu rządu, świeżo użytych i zbyt widocznie objawiającej zasady których trzymano się w owym kraju do zmieszania dawnego rzeczy porządku, mieściło w sobie taką sprzeczność z prawidłami dotąd uważanemi w większej liczbie Państw Europejskich za nieporuszone, iż nie znalazło nawet u dworu Saskiego bezwarunkowego przyjęcia. — Przed innemi patrzył na nie niechętnie dwór Petersburski. Skoro więc zakończył wojnę z Turcyją, postanowił zająć się sprawami Polski, a to na wyraźne żądanie stronnictwa nowej konstytucyi przeciwnego, którego tłumaczami w Petersburgu byli Hetman Branicki i Szczyński Potocki.

D
1792.

Jakoż wyszła w dniu 18go Maja 1792. deklaracyja Imperatorowej oświadczająca, że nowej ustawy rządowej w Polsce nie uznaje.

W ślad tej zawiązali Branicki i Potocki w Targowicy na Ukrainie, w dniu 24go Maja konfederacyją przeciw konstytucyi, a niebawem wkroczyło do Polski 100 tysięcy Rosyjskiego wojska.

Tak więc przychodziło do wojny między Rosyją i Polską. W tym zbiegu wypadków zalimitował sejm swe czynności i oddał Królowi zarząd wojska. — Wystąpiło ono do nierównej walki w 45. tysięcy, nad którem obiał dowództwo Ks. Józef Poniatowski. Lecz niebawem cofnęło się po małych utarczkach pod Zielinami i Dubnem z Podola i Wołynia nad Bug. Podobnie oddział w Litwie będący pod wodzą Iudyckiego, stanął między Grodnem i Brześciem. Opuszczona więc była większa część kraju, a gdy skutkiem bitwy pod Dubienką linija nad Bugiem zajęta przelamaną została, były już odsłonięte Województwa Lubelskie i Podolskie, a z niemi także Stolica kraju.

W tym razie niebezpiecznym wydał Król wici na pospolite ruszenie, lecz niezaspokojony tą słabą i niewszczęsną pomocą, skłonił się do przystąpienia do konfederacyi

Senat	POSŁOWIE ZIEMSCY		
	z Województwa	obrani roku 1788	obrani roku 1790
Cieszkowski, Liwski.	<i>Mińskiego.</i>	Pawlikowski.	Putkammer.
Sierakowski, Stoński.		Włodkiewicz.	Wańkiewicz.
Zbijewski, Sieradzki.		Jeleński.	Oskierko, Marszałek.
Karnkowski, Kujawski.		Oskierko, Straż.	Jeleński.
Tarnowski, Łęczycki.		Downarowicz.	Sołtan.
Karnkowski, Konarski.	<i>Z Infant z Korony.</i>	Morawski.	Oskierko, Strażnik.
Zaruski, Buski.	<i>Z Litwy.</i>	Borch.	Batowski.
Jeziński, Łukowski.		Zabiełto.	Pągowski.
Pruszyński, Żytomirski.	<i>Z Księstwa Infantzkiego.</i>	Niemcewicz, Julian.	Kaczanowski.
Rybiński, Owrucki.	<i>Z Województwa Czerniechowskiego w Włodzimierzu.</i>	Weisenhoff.	Trębicki.
	<i>Sekretarze Sejmu.</i>	Kublicki.	Mostowski.
	Antoni Siarczyński, Sekret. Sejmu i Konf. Kor.	Czacki, Podcz. Miączyński.	Oskierko.
	1790.	Kurdwanowski.	Radziwiński.
	Jan Łuszczewski, Posel, z Woj. Raw.	Krasiecki.	Czarnotuski.
	Józef Narbut, Sekr. Konf. Litewskiej.		Ledóchowski.
			Błędowski.

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

Targowickiej, która pod zasłoną wojska Rossyjskiego wzmagała się w stronników.

Przystąpieniem tém podpisaném dnia 23go Lipca objęte zostało wojsko, co kładło konic działanióm wojennym. Generalność konfederacyi Targowickiej przeniosła się do Grodna dnia 25go Października, gdy tymczasem Rossyjanie Warszawę osadzili. Szczęsny Potocki zajął się pisaniem nowój konstytucyi, Kossakowscy zaś marszałkujący konfederatom w Litwie zatrudnili się łupieżą dóbr swych przeciwników.

1793.

W dniu 6go Stycznia roku tego wyszło oświadczenie Króla Pruskiego objawinające, że będąc w wojnie z rewolucyonistami Francuzkami, zabezpieczyć się musi od strony kraju Polskiego napelnionego ich stronnikami i zarażonego błędami jakobinizmu, przez wprowadzenie do niego siły zbrojnej; w skutek téj deklaracyi wkroczyło wojsko Pruskie do Polski i zajęło Województwa Poznańskie, Gnieźnieńskie, Kaliskie, Sieradzkie, Łęczyckie, twierdzę na Jasnej górze, ziemię Wieluńską, część Województwa Rawskiego i Płockiego, tudzież miasta Gdańsk i Toruń podobnie obwiniono o gnieźdzenie i podsycanie ducha burzliwego.

Był to wypadek niespodziewany dla konfederatów, którzy mu na próżno protestacją i zwołaniem pospolitego ruszenia zaradzić usiłowali. Aby jednak wszelkiemu starciu się wojska Polskiego z Pruskiém zapobiec, wyprawiono pierwsze na Ukrainę i tam rozbrojono, lub téż rozłożono je w takich stanowiskach, iż użyte do boju być nie mogło.

W ślad manifestu Pruskiego wyszedł dnia 29. Marca manifest Rossyjski, obwieszczający, że z potrzeby zapobieżenia szerzeniu się wyobrażeń dążących do zniszczenia zasad związku religijnego, politycznego i cywilnego, dwór Rossyjski zajmuje w posiadanie kraj rozciągający się od granicy Kurlandyi do Granicy Galicyi, po za linię poprowadzoną przez Litwę i Wołyń. W skutek tego zajęcia odpadło od Polski do Prus mil kwadratowych 1061 kraju z 252. miastami, 8274. wsiami, i ludnością wyroszącą

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

1,136,389. dusz ; do Rosyji, mil kwadratowych 4553 kraju, z 410. miastami, 10,081 wsi, i ludnością wynoszącą 3,011,683. mieszkańców.

Żądały jednocześnie oba dwory zwołanie sejmku, w celu zatwierdzenia tego odłączenia prowincyjów ; konfederaci zaś ogłosili, że kto do związku ich nie należy, na sejmku tym postować nie będzie.

Zjechał się sejm ten do Grodna dnia 17. Czerwca z dziesięciu senatorów i niewielu Posłów z uszczuplonego kraju złożony.

Na wniosek Łoborzewskiego, że uznanie okupacyi Rosyjskiej zjedna uwolnienie Województw przez wojsko Pruskie zajętych, wyznaczona została deputacyja pełnomocna, która Traktat z Rosyją dnia 20go Lipca podpisała.

Aliści niebawem żądano podobnej powolności dla Prus; sejm odparł to żądanie milczeniem nieporuszoném, aż Ankiewicz Poseł Krakowski przerwał je doradzając, aby milczenie poczytane było za przyzwolenie, zaczęm Marszałek sejmowy Stanisław Bieliński, bez dalszego ociągania się Traktat z Prusami deputacyi podpisać polecił, co téż dnia 25. Września nastąpiło.

Pośród takiego umawiania się wniesione były niektóre użyteczne projekta do urzędzeń wewnętrznych. Zniesiona téż była konfederacyja Targowicka, *Sancilu* jej skasowana; kraj pozostały na województwa inaczéj podzielony został, i nową konstytucyją otrzymał, z uchYLENIEM ustawy rządowej w dniu 3. Maja 1791. roku uchwalonéj. — Konstytucyją tę a oraz całość Rzeczypospolitéj, gwarantowała Rosyja.

Na tém ukończył się sejm Gordzieński dnia 23go Listopada 1793.

1794.

Przejął się żalem naród na widok tego powtórnego uszczuplenia ziemi ojczystej, wróżącego zupełną kraju zagładę ; albowiem snadno było przewidzieć, że pozostałe jego szczątki znikną z czasem ze związku Państw samostatnych. Uległością więc tylko przedłużoném być mogło chwie-

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

jące się istnienie jego. Aliści taka uległość nie zgadzała się z rozjątrzoném uczuciem u tych zwłaszcza, co kładą w szalę na któręj przeznaczenie waży losy Państw i narodów, gorliwość i męztwo, sądzili, że cnoty te przechylić ją potrafią. Z takiego pojmovania rzeczy wynikło, że rozprószeni za granicą kraju główni uczestnicy w pracach sejmu czteroletniego, żywili nadzieję dzwignienia sprawę krajową i na tój zasadzie zagrzewali do poruszenia się naród i dotąd nie zupełnie rozbrojone wojsko; temu zaś przeznaczali za dowódcę Tadeusza Kościuszkę, męża znanego z niezaprzeczonej cnoty i z talentów wojennych, przed wszytkiem potrzebnych w obecnych okolicznościach. Ustępujący z dywizyją swą z zajętego przez Prusaków kraju Generał Byszewski, dał najpierw z porady Jana Henryka Dąbrowskiego hasło poruszenia, kusząco się o zajęcie Warszawy; a gdy pomysł ten dzielny, lecz nader niebezpieczny skutku nie wziął, ciągnął do Krakowa gdzie połączył się z oddziałem którym dowodził Wodzicki.

Pospieszył za nimi Madaliński z pod Ostrołki ściągając po drogę rozprószone kommandy. Nadbiegli też Walewski i inni, a tak zebrało się w Krakowie, gdzie już znajdował się Kościuszko, pięć tysięcy wojska, i tu dnia 24. Marca 1794 ogłoszony był akt, powierzający Kościuszcze; władzę Dyktatorską.

Słaby ten związek siły występujący do walki, wzmocniony został kilku tysiącami wieśniaków w kosy uzbrojonych, a nad wszelkie spodziewanie odniósł dnia 4. Kwietnia pod Racławicami zwycięstwo.

Na odgłos tych zdarzeń poruszyło się w Warszawie zagrzewane przez Bankiera Kapustas i szewca Kilińskiego pospólstwo; rzuciło się na mieszkanie Igelstroma Posła Rossyjskiego, zdobyło je i zrabowało; gdy jednocześnie pułk Działyńskiego odpierał wstępny bojem załogę Rossyjską.

Walka ta trwała dni trzy, i zakończona była zupełném ustąpieniem z miasta wojska obcego.

Tychże dni co w Warszawie odbyło się podobne poruszenie na Zmudzi, za sprawą Niesiołowskiego i Innych,

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

którzy wnet do Wilna pospieszili i przy pomocy małej garstki wojska pod dowództwem Jasińskiego miasto to zajęli. Spowinowacone z temi wypadkami zaszyły poruszenia w Grodnie, w Brześciu i Lublinie, które wszystkie w pojedynczém swém działaniu zgadzały się z ważniejszymi czynnościami w Krakowskim i w Radomskim. W ślad ich poruszyły się z leżów oddziały wojska Polskiego po dalekich okolicach kraju rozprószone. Przyciągnęły od Otyki pułki piesze i konne. Kopeć przyprowadził oddział z pod Orwucza; Wyszkowski i Łazninski brygady swe z Podola. Siły te koncentrowały się w małej Polsce, a kraj cały między Warszawą, Krakowem i Lublinem, znalazł się wolnym od wojsk obcych.

Kościuszko powierzył namiestniczą w nim władzę do spraw rządowych, radzie najwyższej z ośmiu osób złożonej; a ta udzielała codziennie Królowi wiadomości o swych czynnościach.

Przysposobienia do boju odbywały się tymczasem z powolnością nie małą, wynikającą z zachodzącej trudności w organizowaniu i uzbrojeniu ludu wiejskiego. Zastąpione pod Szczekocinami dnia 6. Czerwca od korpusu Rossyjskiego i Pruskiego, wojsko Polskie, doznało ciężkiej klęski, którą powiększył Wieniawski wydaniem Prusakom bez oporu Krakowa, lubo dość silnie obwarowanego okopami; tudzież nieumiejętne działanie strategiczne Zajączka w bitwie pod Chelmem.

Na odgłos tych klęsk których przyczynę zdradzie przypisano, oburzyło się pospólstwo w Warszawie i ukarało śmiercią na szubienicy, kilkanaście osób podejrzanych.

Podobny los spotkał już był innych w Wilnie. Ponożyły się te gwałtowności w Warszawie dnia 28. Czerwca. Uśmierzył je dopiero Kościuszko nadciągnawszy z wojskiem do Stolicy.

Stanęło pod nią nawzajem 50 tysięcy wojska Pruskiego pod dowództwem osobistém Króla Fryderyka Wilhelma, i 9 tysięcy wojska Rossyjskiego.

Tu więc odbyć się miał bój stanowczy, albowiem ogołocone z posiłków poruszenia w Litwie bezskutecznie

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA

spelzły, pomimo uśilnych zabiegów Michała Ogińskiego, Stefana i Jerzego Grabowskich, i chwalebną obronę Wilna przez Hornowskiego; a tak linija bojowa mieściła się w szeszupłym obwodzie stolicy, na przedce obwarowanej wałami. Niedostatek dział ciężkich zniewalał wszakże wojsko Pruskie do nieczynnego strzeżenia Warszawy, gdy w tém Muiewski Kasztelan Kujawski w 30 tylko ludzi napadł i zatopił statki na których barmaty Wisłą prowadzono; pomyślny ten wypadek dodał serca Wielkopolanom, poruszyli się w Poznańskim i Bydgoskiem, a poruszenie to czynnie kierowane przez Dąbrowskiego i Madalińskiego, zmusiło wojsko Pruskie do ustąpienia z pod Warszawy.

Aliści powodzenie to równie ważne jak było niespodzianém, zmieszał pochód znacznego korpusu Rosyjskiego który pod rozkazami Suwarowa dążył ku Stolicy przez Poleście, jako téż nieprzewidziane posunięcie się wojska Austryjackiego w ziemię Chełmską i na Wołyn. Korpus Rosyjski wstrzymany na chwilę niepomyślną utarczką pod Krupczycami dnia 18. Września przeprawił się niehawem przez Bug i spotkał pod Maciejowicami dnia 10. Października wojsko którym Kościuszko dowodził. Naczelnik omylony w nadziei że stojący w pobliżności z znacznym oddziałem Adam Poniński przybędzie mu w pomoc, rozpeczął bój nierówny w którym porażony, dostał się w niewolę, wraz z Kniaziewiczem, Sierakowskim, Kopciem, Kamińskim i Niemcewiczem.

Ściągnęła się wsteczny obrotom pod Warszawę, pozostala część wojska, z którą połączyły się niedobitki Litewskiego pod Makronowskim i Insurgenści Wielkopolscy pod wodzą Dąbrowskiego, tak iż jeszcze 30 tysięcy ludu zbrojnego wystąpić mogło do boju.

Te rozłożył w okolicach miasta Wawrzecki, naczelnikiem w miejscu Kościuszki obrany; samój Warszawy bronić miał Zajęzek w 8 tysięcy piechoty i 2 tysiące jazdy.

Dnia 2go Listopada podstąpił Suwarów pod okopy Pragi w czterdzieścitisięcy wojska, i zaraz szturm do nich przypuścili Dnia 4go Listopada przedmieście to zdobyte, wystawiło pobojowisko usłane trupami wyrzniętych mieszkańców. Dnia 8go Listopada kapitulowała Warszawa za

 PRZYPADKI ZNACZNIÉJSZE ZA STANISŁAWA AUGUSTA.

pośrednictwem Króla, który wyjednał warunki ile być mogły dogodne. Gedroyci Niesiołowski wyprowadzili z niej szczytki wojska do Radoszyc, gdzie nastąpił układ o rozbrojenie onego, zaczém i Madaliński pod Końskimi stojący, brygadę swą rozpuścił. Dąbrowski zaś gromadząc do siebie śmielszą garstkę towarzyszków broni, wstępny bojem przerznął się ku Saksonii, z kąd dalej udał się do Włoch, i tam legię polską zawiązał. Pochwytni w Warszawie lub w innych miejscach członkowie rady najwyższej i niektórzy dowódcy wojska, odprowadzeni zostali do rozmaitych fortec zagranicznych. Wyrzeczona była konfiskata dóbr tych osób które czynniejszy w świeżo nadarzonych wypadkach udział miały; inne karano opłatami pieniężnymi. Do tych klęsk na majątki obywatelskie, przybył upadek sześciu banków w Warszawie iatniejących, które znacznemi funduszami szlacheckimi obracały, i te w bankructwo swe wciągnęły. Rząd kraju objęła zwierzchność wojskowa-rossyjska.

1795.

Na wezwanie dworu Petersburskiego opuścił Król Warszawę w Styczniu 1795 i udał się do Grodna; tu podpisał w dniu 25. Listopada w rocznicę koronacyi swojej, akt abdykacyi.

Tym czasem układały się trzy mocarstwa sąsiednie o ostateczny podział kraju, i z końcem roku tego doprowadziły go do skutku, w taki sposób, iż przypadło do Prus kraju mil kwadratowych 997. z 144 miastami 4502 wsiami i 940 tysiącami mieszczków; do Austrii kraju mil kwadratowych 834, z 219 miastami, 4765 wsiami i 1,037,742 mieszczków; do Rossyi kraju mil kwadratowych 2183, z 332 miastami, 1332 wsiami i 1,176,590 mieszczków. Przy Niemirowie nad Bugiem zetknęły się granice trzech Państw niedawnego jeszcze czasu przestrzenią mil dwustu, od siebie oddzielonych. Przyzwany do Petersburga przeniósł się tam Stanisław August, i tam też po nader krótkiej chorobie życia dokończył, dnia 12go Lutego 1798 w 66tym roku wieku swego.

4365

REJESTR:

Do Czytelników.	Stronica.
Pierwiastki narodu Polskiego	1

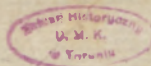
KRÓLOWIE I KSIĄŻĘTA W POLSCE PANUJĄCY.

Mieczysław I.	4
Bolesław I. Chrobry.	6
Mieczysław II.	10
Kazimierz I.	12
Bolesław II. Śmiały.	14
Władysław I. Herman	16
Bolesław III. Krzywousty	18
Władysław II.	22
Bolesław IV. Kędzierzawy	14
Kazimierz II. Sprawiedliwy	26
Mieczysław III. Stary	28
Leszek I. Biały	30
Bolesław V. Wstydlivy	32
Leszek II. Czarny	38
Przemysław	40
Wacław, oraz Król Czeski	42
Władysław I. Łokietek	44
Kazimierz Wielki	48
Ludwik, oraz Król Węgierski	56
Uwagi o panowaniu Piastów	61
Władysław II. Jagiełło	64
Władysław III.	74
Kazimierz IV.	78
Jan Olbracht	86
Alexander	90
Zygmunt I.	94
Zygmunt August	104
Henryk	116
Stefan Batory	126
Zygmunt III.	138
Władysław IV.	164
Jan Kazimierz	176
Michał Tomasz Wisniowiecki	208
Jan III. Sobieski	220
Fryderyk August II.	242
Fryderyk August III.	282
Stanisław August Poniatowski	320

Inst. Hist. i Archiwistyki

315000249761

4
5
6
8
4
6
8
0
2
2
0

Biblioteka Główna UMK Toruń

3134

HISTORU

315000249761